

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Söylem Araştırmaları

Sibel A. Arkonaç

Söylem Araştırmaları

Sibel A. Arkonaç

 hiperlink

SÖYLEM ARAŞTIRMALARI

HAZIRLAYAN

SİBEL A. ARKONAÇ

Hiperlink Yayınları: 97

© Hiperlink Yayınları

Yayıncı Sertifika No: 16680

ISBN: 978-605-9143-20-2

1.Baskı: Haziran 2016

Genel Yayın Yönetmeni: Yusuf Günbaş

Kapak Tasarım: Cihan Demirtaş

Baskı-Cilt: Birlik Ozalit

© Bu kitabın yayın hakları, Hiperlink Yayınlarına aittir.

Yazarın ve yayıncının izni olmadan yayınlanamaz, kopyalanamaz, çoğaltılamaz.

Ancak kaynak gösterilerek kısa alıntı yapılabilir.

Söylem araştırmaları / hazırlayan Sibel A. Arkonaç.

-- İstanbul : Hiperlink Yayınları, 2016.

259 s.; 19 sm. -- (Hiperlink Yayınları ; 97)

Kaynakça ve izin var.

ISBN 978-605-9143-20-2

1. Söylem analizi – psikolojik açıdan 2. Sosyal psikoloji

I. Arkonaç, Sibel A. II. Eser Adı III. Dizi

P302/.A75 2016

401.41 ARK 2016

hiperlink

Alparslan İş Merkezi

Tozkoparan Mah. Haldun Taner Sok. No: 27 K: 6 D: 21

Merter-Güngören / İstanbul

Tel: 0212 293 07 05-06 Faks: 0212 293 56 58

www.hiperlink.com.tr / info@hiperlink.com.tr

SÖYLEM ARAŞTIRMALARI

HAZIRLAYAN

SİBEL A. ARKONAÇ

hiperlink

ÖNSÖZ

2012 yılında Nobel Yayınevi tarafından yayınlanan Söylem Çalışmaları kitabının önsözünde bu kitabın hemen ardından ikincisinin hazırlanmakta olduğunu ve kısa sürede yayınlanacağını ifade etmiştim. Ama araya giren diğer çalışmalar ve yayınlar bu kitabı her seferinde geriye itekledi. Şimdi biraz gecikmiş de olsa yayına hazır ettim.

Kitapta yine söylem analizi yelpazesinin Türkiye'deki çalışma örnekleri ile karşılaşacaksınız. Ayrıca söylemsel psikolojinin sırtını dayadığı konuşma analizi ile ilgili iki ilginç araştırma da yer alıyor.

Eylemin sözü belirlemesi dileği ile

Sibel A. Arkonaç
Erenköy, İstanbul

İÇİNDEKİLER

Bence ve Bana Göre Derken İnşa Edilen Kendilikler ve İcraatları
Sibel Arkonaç ve Zeynep Aygöl • 9

Türkiyeli Erkeklerin Karşılıklı Gündelik Konuşmalarında
'Erkek Olmak' Üzerine Anlam Kuruluşlarının İncelenmesi
Zeynep Aygöl • 31

Eşcinsel Erkekler ve Kadının Ötekileştirilmesi
Muharrem Gürhanel • 85

Sözel Etkileşimlerde Toplumsal Cinsiyet Kuruluşu
Mercan Atakan • 131

"Kopya Çekme" Tartışması ve Cinsiyeti Nötralize Etme İşlevi
Gören Kategori Kullanımı
Mercan Atakan • 197

Psikoloji Araştırmalarında Cinsiyetçilik: Cinsiyetçiliği İncelemenin
Cinsiyetçiliği
Zeynep Aygöl • 211

**“Bediüzzaman Said Nursi’nin “Kürtlere Nesayihî” Makalesinin
Eleştirel Söylem Analizi Yöntemiyle Değerlendirilmesi
Ümit Eser ve Sibel Arkonaç • 235**

Dizin • 259

BENCE VE BANA GÖRE DERKEN İNŞA EDİLEN KENDİLİKLER VE İCRAATLARI

Sibel Arkonaç ve Zeynep Aygöl¹

Giriş

Dil icra edicidir. Anlam, kimlik vs. dilde sürekli hem inşa (construction) edilir hem de bu inşa edilen anlam ve kimlik vs. icra edilir (Edwards, 2008, 2012; Potter, 2010, 2012; Burr, 2012). Bu inşa ve icra süreci boyunca konuşanlar, kendiliklerini ve gerçekliklerini kurarken birtakım farklı stratejilere başvururlar. Bu stratejiler anlamsal düzeyde ele alınıp incelenebilir. Diğer yandan yine bu stratejiler anlamı kurmada konuşmacıların tercih ettiği kelimeler, ifadeler, cümlecikler ve cümleler düzeyinde de analiz edilebilir. Her bir analizin de o esnadaki icraat ve inşa ile ilgili farklı neticeleri vardır.

Biz burada bu iki farklı analitik yaklaşımı bir araya getirmeye çalıştık. Anlamın nasıl kurgulandığını, konuşmacıların kelime ya da cümlecik kullanımlarının etkileşimdeki işlevleri üzerinden inceledik. Bunun için konuşmalarda tekrarlayan cümleciklere odaklandık. İncelediğimiz konuşma verilerinde sürekli tekrarlayan ‘bana göre’ ve ‘bence’ kelimelerini ele aldık. Bu kelimeler ifadelerin zaman zaman başında zaman zaman

1 *Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü*

ortasında hatta cümlelerin sonunda yer alıyordu. Bu cümleciklerin etkileşimde birer kalıp (pattern) halinde kullanıldığı ve bir strateji içinde yönetildiği dikkatimizi çekti. Bu stratejilerin konuşma esnasında nasıl ya da ne amaçla kullanıldığı ve ne tür işlevler gördüklerini ele aldık. Analizle ilgili anlamsal düzeydeki -söz gelimi söylemsel düzeyde- bazı öngörülerimize ise tartışma kısmında yer verdik.

Teorik Arka Alan

Psikolojide kendiliğe dair geleneksel yaklaşımların temel iddiaları kişiliğin içimizde olduğu, tüm insanların eylemlerinde belirleyici olan ortak zihinsel süreçlerin var olduğu, bunun ortamlar arasında ve zaman içerisinde değişmediğidir (Arkonaç, 2008). Böylesi bir yaklaşım içerisinde dil de bu içsel, evrensel ve sabit süreçlerin aktarıcısı konumundadır.

Sosyal inşacı yaklaşımda ise kendilik, geleneksel psikoloji yaklaşımının iddia ettiği gibi tüm insanların içinde var olan, değişmez bir yapı veya öz olarak ele alınmaz (Edwards, 2008). Sosyal inşacı yaklaşıma göre kendilik gerçeklik ve yaşantı çerçevesinde dilde kurulan, etkileşimsel alanda sürekli icra edilen, bir performanstır (Edwards,1997;Burr, 2012). Bu anlamda konuşma bir eylemdir ve kendilik de, konuşmada gerçekleştirilen eylemlerin bir parçasıdır. Bu eylem; etkileşim süresince konuşanların karşılıklı birtakım stratejiler kullanarak -söz gelimi konuşma esnasındaki sıra alışlarda konum alışlarını değiştirerek- kendilerini sürekli kurgulamalarını sağlar (Burr,2012). Dolayısıyla kendilik bir kere kurgulanıp daha sonra her yerde

belli şartlara göre aynı biçimde işleyen bir yapı değildir. Kendilik konuşma eylemi esnasında sürekli ve tekrar tekrar inşa edilip icra edilmekte, stratejik bir şekilde etkileşimdekilere göre konumlandırılmaktadır.

Bu çerçevede hareket edildiğinde dilin kendisi merkezi bir öneme oturur. Zihin ya da bilinçdışı yerine artık dilde konuşma etkileşimlerinde (bireyin kendi kendine ya da diğerleri ile ya da sanal alemde yaptığı her türden etkileşim) sürekli tekrar tekrar inşa edilen ve bu inşa ile icra edilen gerçeklikler ve kendiliklerden bahsediyoruz. Dolayısıyla konuşma etkileşimlerini inceleyerek hem o sıradaki icraatı hem de tarihsel ve dönemsel değişimleri, dönüşümleri seyretmek ve analiz etmek mümkündür. Bu suretle o dilde belli bir dönemdeki bir kendilik icraatı kadar bu icraatlerdeki değişiklikleri de ele almak mümkündür. Bu sonuncusu dönemsel bir karşılaştırmalı çalışmayı gerektirirse de, söz gelimi son dönem Türkçe konuşmalarda özellikle gençlerin gündelik konuşmalarında, kendiliklerini stratejik olarak nasıl kurgulayıp değiştirdiklerini ve bu esnada karşılarındaki muhataplarına karşı ya da birlikte neyi nasıl elde etmeye çalıştıklarını incelemek mümkündür. Söz gelimi gençlerin kendi duruşlarını sergilemelerini, kendi bakış açılarını sağlamlaştırma ve karşıdakini de ikna etmelerini incelemek gibi. Ayrıca bir diğer soru da konuşmadaki muhatapların kendilerine dair hangi anlamları ne gibi bir strateji ile inşa ettiğidir. İşte bu soru bu araştırmanın meselesi olarak ele alınmıştır. “Bence” ile “Bana göre” kalıpları ele alınarak, konuşanların o sıradaki kendilik inşalarına ve bu inşaların stratejik aletler olarak konuşma sıra-

sındaki kullanım tarzlarına bakılmıştır. Bundan amaç özellikle son dönem Türkiye’inde yaşanan dönüşümün dinamiklerine dair fikir edinmek ve bu dönüşümde işlevsel olan dilsel stratejilere ulaşmaktır.

Konuşma esnasında konuşanların, etkileşimi belli birtakım stratejilerle sürdürdükleri çeşitli araştırmalarla desteklenmektedir. Söz gelimi nezaket ya da nazik olma böyle bir stratejidir (Dereli, 2008). Bu strateji içerisinde belirli ifadeler belirli amaçlara hizmet etmek için kullanılabilir (Doğançay ve Kamışlı, 2001). Bu çalışmada incelenmek üzere ele alınacak olan “Bence” ile “Bana göre” cümlecikleri de karşılıklı konuşmada birer nezaket stratejisi olarak yorumlanabilir. Konuşan muhatabına yönelik sert olabilecek bir açıklamayı bu suretle yumuşatarak muhatabını tehdit etmeden etkileşimi sürdürebilir. Dolayısıyla o konuşma bağlamı içinde ne onun ne de kendisinin itibarı (Cutting, 2011) zedelenmiş olur.

Bir tehdidi bertaraf etmek ve/veya itibarı korumak amacıyla nezaket stratejisini kullanıyor olmak, araştırmacılar arasında yeni ama yaygın bir okuma şekli gibi görünmektedir. Ama biz burada bu stratejinin daha doğrusu “Bence” ile “Bana göre” cümleciklerinin nezaket stratejisi olarak kullanılmasının dışında başka işlevleri de olduğunu düşünüyoruz. Sıklıkla gündelik hayatımızda rast geldiğimiz bu kullanımları burada inceleme konusu ettik. Türkçe konuşmalarda konuşanların bence ve bana göre kalıplarıyla birtakım etkileşimsel stratejiler kullandığını gözlüyoruz. Ama bu stratejileri, Wetherell’in açıklayıcı repertuarları ile karıştırmamak gerekir. Wetherell’in anladığı anlamda repertuarlar bir anlama ait alet kutularıdır ve söylem o

bağlamda o sıradaki anlamları bu alet kutularına giderek kurar (Parker ve Burman, 1993; Potter ve Wetherell, 1987).

Bu çalışmada ise bu stratejiler, etkileşimin bir bileşeni olarak ele alınmaktadır. Bunu açıklayalım: söz gelimi analiz öncesinde biz de birer Türkçe konuşan olarak, “bana göre” cümlecığının kullanımının konuşmanın akışında birtakım değişikliklere yol açtığına şahit oluyorduk. Elbette konuşma o sırada telaffuz edilen “bana göre” ya da “bence” cümlecığı ile bütünüyle şekillenmiyor. Bu cümlecikler etkileşimin temel bileşeni olmayabilir. Zaten bir etkileşimin o sırada birçok bileşeni vardır. Biz burada bu bileşenlerden biri olarak “bence” ve “bana göre” cümleciklerini ele aldık. Bu iki bileşen konuşma akışı içinde sıklıkla kullanılmaktadır. Bu ifade kalıpları sözlük anlamlarının yanı sıra başka anlamsal inşalar da kurgulamaktadır. Söz konusu bu inşalarla bunun etkileşim esnasında bir kendilik arzı olduğunu öne sürüyoruz.

Yöntem

Farklı araştırma sorularını incelemek üzere toplanmış 16 saatlik fokus grup konuşmaları veri tabanımızı oluşturmaktadır. Toplanan bu verilerden çıkartılan yazı dökümlerinde ‘bana göre’ ve ‘bence’ kalıpları, bu kalıplara eşlik eden dilsel stratejiler ve bu esnada öznenin kendini konumlandırma tarzları taranıp tespit edildi ve analize geçildi. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi analizi hem anlamsal hem de cümlecikler düzeyinde birlikte götürdük. Bu cümlecikler düzeyinde analiz ‘bana göre’ ve ‘bence’ kalıplarının tespiti ile tamamlanmıştır. Sonrasında anlamsal düzeydeki analize geçilmiştir. Burada, tıpkı Wetherell’in (2001)

açıklayıcı repertuarları arayışını ya da Harré'nin (1998; Harré ve ark. 2010) konuşmalarda karşılıklı konum alışlarını takip edişi gibi, taranan kalıplarla konuşanların kullandıkları stratejileri ve aldıkları özne konumlarını bir araya getirip konuşanların bunlarla neler yaptıklarını seyretmeye çalıştık. Aşağıda analizde aktaracağımız açıklamalar, tüm analizin en tipik örnekleri üzerinden yapılmıştır.

Analiz

Metinlerde “bence” ve “bana göre” ifadelerinin yer aldığı iki ayrı kalıp arandı. Her iki kalıpta da öznenin konuşulan hakkında getirdiği açıklamalar ele alındı. Bu konuşmalarda konum alışların, “bence” ve “bana göre” ifadelerinin kullanımlarıyla birlikte farklılık gösterdiğini gözlemledik. Bu ifadeler meşruluk oluşturma, anlamı öne çıkarma/geri plana itme, tema yönetimi açısından farklılaşmaktadır.

Her iki ifade kalıbının kullanılışında da öznenin getirdiği açıklamada işaretlediği noktalar farklılaşmaktadır. Konuşma akışı esnasında öznenin kendi açıklamasında işaretlediği bu noktalar üzerinden kendini inşa edişini okumak da bu sebeple mümkün hale gelmektedir.

I- ‘Bana göre’

Konuşmacı ‘bana göre’ dediği zaman olayı / nesneyi kendi görüş açısından ele almakta ve ne gördüğünü bu açıdan yani kendi açısından anlatmaktadır.

1. Alıntı (1. Görüşme)

746.E: bak hoca başa dönelim bu mesele dedim tamamıyla bi modernleşme serüveni ile

747.M: hı

748.E: içinde ele alınması gerekiyo iki

749.M: hı

750.E: kürt ulusal hareketinin bana göre sözde bile diyebilirim

751.M.: hı

752.E: eee oluşturduğu bi dil var açılan bi gündem var liberallerin ve batının kışkırttığı ve desteklediği bi dil var bu dil üzerinden bu sorular geliyo bize hayır diyorum ya atmıyorum çok açık söylüyorum yani altmışdörtte benim köyümün ismi kürt ismi olduğu için değiştirilmedi

Yukarıdaki alıntıda konuşmacı bana göre dediği andan itibaren Kürt ulusal hareketi karşısında kendini konumlandırıp, temayı aslında böyle bir hareketin gerçekliği konusuna çekiyor. Eylemin/ ifadenin ortaya çıktığı yerde kendini konumlandırıyor ya da var ediyor; bir nevi ‘ben buradayım’/bu noktadayım diyor. ‘Bana göre sözde bile diyebilirim’ cümleciği ile konuşmacı, Kürt ulusal hareketi ile ilgili kendi duruşunu ifade etmiş oluyor. Konuşmacı ‘sözde kürt ulusal hareketi’ demiyor tersine ‘bana göre sözde bile diyebilirim’ diyor. Bu konumlandırmayı daha yakından ele alacak olursak “bana göre” ifadesi ile konuşmacı bir özne olarak, pozisyonunu kendisinin dışında duran bir nesneye göre belirlemektedir. Bir başka ifade ile bu kalıpta, bana göre dediği nesnenin var olup olmadığı değil, bu sözde

saptamasının gerçek olup olmamasının kendisine bağlı olduğu dile getirilmektedir. Bir anlamda aşağıda da göreceğimiz üzere bence kalıbına göre bana göre kalıbı konuşmacının kendisine göre bir meşruluk inşasıdır. Konuşma esnasında ‘bana göre’ diyerek konuşmacı konuşulan konu hakkındaki kendi açıklamasının meşruluğunu sağlamaktadır. Bir başka ifade ile kendini meşrulaştırmaktadır. Dolayısıyla ‘bana göre’ kalıbının konuşan öznenin kendi epistemolojik icraatı olduğu söylenebilir.

Bunun karşısında ‘bence’ kalıbı ise yine göreceğimiz üzere özneyi başka boyutlara çekmektedir. Dolayısıyla burada öznenin dışında olan ya da şahit olduğu şey /olay/insan vs. öznenin somutlaştırdığı bir şey haline gelmektedir. Bu sebeple mesele, somutlaştırılanla öznenin ilişkisindeki kabul edilebilirlik ya da statüsü meselesi haline gelmektedir. Konuşan özne ‘bana göre’ cümlecğini kullanırken epistemolojik bir icraatte bulunurken bu icraatin bir çıktısı olarak hem kendisine hem de konuşulan meseleye dair yeni bir varlık inşa etmektedir. Bu yeni varlık da özneyi, bir önceki konumun verdiği varlık statüsünden farklı bir varlık statüsüne taşımaktadır. Kısacası özne, konuşmadaki tema ile ilgili epistemolojik bir icraate girişerek kendisine dair yeni bir ontoloji kurmaktadır. Bu ontoloji de çatışan söylemler arasında çatışmasız bir alan yaratmaktadır çünkü ‘sözde kürt hareketi’ diyerek belli bir grubu karşısına almakla beraber kendisine ‘bana göre’ diyerek korunaklı bir alan yaratmaktadır. Konuşmacı ‘bana göre sözde bile diyebilirim’ dediği için, konuşmasının devamında (s:752)

...çok açık söylüyorum yani altmışdörtte benim köyümün ismi kürt ismi olduğu için değiştirilmedi

diyebilmektedir. Bu ifade 'sözde' tanımlaması ile birlikte düşünüldüğünde açıkça Kürt ulusal hareketine karşı bir argüman geliştirmesine karşın bana göre cümlecisi ile bu argüman içinde kendine korunaklı bir mekân inşa etmektedir. Dolayısıyla konunun/meselenin ontolojisi ile ilgili muhatabından/ilgili söylemin içinden gelecek bir argümana karşı kendini korumaya almış olmaktadır.

Aşağıdaki örnekte de göreceğimiz üzere konuşma sırasında konuşanların kendi meşruluklarını kurmaları, onların önce kendi epistemolojilerini sonra kendi varlıksal alanlarını korunaklı bir alanda inşa etmeleri neticesinde elde edilebilmektedir. Aşağıda konuşmacı G, bayrağın ontolojisi ile ilgili bir tartışma açmamıştır (68G). Bunun yanısıra konuşmacı 'bana göre' dedikten sonra 'Ben bunu özgürlük meselesi olarak görmüyorum' ve '... işte ben hiç üniversite diye bakmıyorum' demektedir bu suretle bayrakla ilgili bir anlam kurgusunda bu anlamları geri plana itmekte ve yeni bir anlamı 'o yaşamımızın her yerinde var benim evime gelersen benim evimde Atatürk portresini görürsün' ifadesini 'bana göre' cümlecisi ile ön plana taşımaktadır. Ama daha arka planda, 'bana göre' demekle yine yukarıdaki örnekte olduğu gibi önce kendi öznesine dair bir epistemolojik duruş sonra da bundan türettiği bir varoluşsal konum inşa etmektedir: tüm anlamlar ve meşrulukları 'bana göre' dir. Dolayısıyla bu da öznenin kendi içinde bayrakla ilgili anlamlara dair herhangi bir karşılıklı müzakereyi gerektirmemektedir.

2. Alıntı (2. Görüşme)

68.G:sembolleri eee bu anlamda bu değerlerin sembolü olarak düşünürsem de evet yani bunun hatırlatıcı olması korunması eee nesillere hatırlatılması anlamında kullanılması bana göre önemli bişi Ben bunu özgürlük meselesi olarak görmüyorum

69.S:üniversite ile bii..(anlaşılmıyor)diştirdiğin zaman bayrağın atatürkün üniversiteyle ne gibi mesajı olabilir

70.G:(.1)işte ben hiç üniversite diye bakmıyorum yani bana göre o yaşamımızın heryerinde var benim evime gelersen benim evimdede Atatürk portresini görürsün

71.S: [ha

Öznenin gerçekliğini (epistemolojik ve ontolojik) ve de meşruluğunu, bana göre kalıbıyla başlayan cümlecik kurmaktadır. Bu suretle kurulan bu meşru gerçeklik, aynı nesne ile ilgili bir başkasının kurduğu ve ona göre ‘meşru’ olan gerçeklikle, tek bir gerçeklik kabulü için mücadele etmek/çatışmak zorunda kalmamaktadır. Birinci alıntıda öznenin kurduğu korunaklı alan ile ikinci alıntıdaki öznenin inşa ettiği müzakereyi gerektirmeyen alan, her ikisinin de kullandığı ‘bana göre’ cümlecigi ile sağlanmıştır.

Aşağıdaki 3. Alıntıda da bunu görmekteyiz. Müzakereyi gerektirmeyen alanı özne bu sefer hem bana göre cümlecigi ile hem de son sıra alışıındaki ‘bir başkası katılır katılmaz önemli değil’ ifadesi ile bizzat tekrar tahkim etmektedir.

3. Alıntı (2. Görüşme)

167. G: (.1) yok o çok doğru bi laf değil yani ortada bana göre bir realite var sen bu fikre
168. S: ha
169. G: bir başkası katılır katılmaz önemli değil

Konuşmacı G ‘bana göre’ kalıbıyla kendisine göre ortada bir realite olduğunu söylemektedir ama sonrasında realiteye yaptığı bu davete muhatabı tereddütle karşılayınca (bkz. 168. S: ha), bu realite için mücadeleye girmemekte dolayısıyla da olası gerçeklik mücadelelerinin ya da çarpışmalarının önünü kesmektedir. Konuşan bana göre dediğinde meselenin sadece kendisinin kabul ettiği kısmını işaretlemektedir.

Aşağıdaki 4. Alıntı’da öncelikle ‘bana göre’ cümlecği ile başlarsak; bu cümlecikten sonra konuşmacı pek çok farklı olasılıktan ve hepsinin geçerli olmasından bahsetmektedir ama bunun hemen öncesinde ‘bence’ cümlecği ile yaptığı açıklamada başka bir olasılığa yer yoktur; çünkü konuşmacı için kesindir ve kesin olduğu için de yegâne geçerli olandır.

4. Alıntı (3. Görüşme)

432. A: sosyal çevresi de baya hani(.2) bazı kişilerin ben şey düşündüm mesela bir insanın sosyal çevresinin eksikliği bence dersten kaynaklanan bir şey değildir şu da olabilir (.2) bana göre tabi bu e belki çevresin de kişileri kendine uygun görmüyordur ya da oturduğu kalktığı kişinin muhabbetini sevmiyordur ya da gezmiştir tozmuştur bakmıştır

Konuşmacı burada öncelikle ‘bence’ diyerek argümanı konuşmanın dışında atıyor ama daha sonra öne çıkartacağı argümanı ‘bana göre’ diyerek ortaya koymaktadır. Burada yine görmekteyiz ki özne ‘bana göre’ diyerek kendini önce epistemolojik sonra ontolojik olarak meşrulaştırmaktadır. Kendini güvenli, çatışmasız çünkü bol alternatifli bir açıklama ile kurulamaktadır. Yanı sıra da tıpkı konuşma analistlerinin dediği gibi temayı kaydırmaktadır.

II. ‘Bence’

Aşağıdaki 5.Alıntı da bunu açıklayan bir örnektir:

5. Alıntı (4. Görüşme)

33.E2: Ama ben arkadaşşıma katılmıyorum şimdi bilgi eksikliği ya da ne bileyim eksiklikten bahsetti bence bir eksiklik değil de insanına göre değişebilen bir tavidir mesela kopya çekmek bazıları çok alışmıştır öyle alışmıştır ki mesela ders çalışmak yerine kopya çekmeyi tercih eder ama bu sadece mesela ders çalışmayı bilmemediğinden belki de ya da şöyle söyleyeyim ders çalışsa bile kopya çekmek şeklinde hazırlayabilir buna çok şahit oluyoruz arkadaşlarımız arasında çevremizde yani kopya çekme tarzında yine ufak kağıtlar hazırlayarak sınava böyle hazırlanıyor belki de kendini bu şekilde daha rahat hissediyor ya da kendi öğrenme yetisini bu şekilde daha geliştirebileceğini düşünüyor bence insanları yani eksikliğine göre değil de insanların bu şekilde davranması onlara belki daha çok güven veriyordur

34.G: yani güven [açısından sen

35. E2: [bence güven eksikliği değil de insana bence güven katabilen bir şey

Özne ‘bence’ dediğinde tüm anlam inşası bambaşka bir niteliğe bürünmektedir. Bence dediğinde o nesnenin meşruluğu ya da geçerliliği değil, doğrudan kendisi için yani konuşan özne için varlığı, varoluşu kısacası gerçekliği konuşulmaya başlanmış olmaktadır. Tabii burada açık kılmak isteriz ki bahsettiğimiz gerçeklik, nesnenin ontolojik gerçekliği değil; kişinin o nesne ile ilgili kendi dünyasında anlamlandırdığı gerçekliğidir. Yukarıdaki her iki örnekte de konuşmacılar ‘bence’ diyerek olgunun mahiyetini değiştirmekte (‘bence dersten kaynaklanan bir şey değildir’; ‘bence güven eksikliği değil de insana bence güven katabilen bir şey’), açıklamalar bu suretle tartışmaya kapatılmış olmaktadır. Bu sebeble kişi bence dediğinde, bu gerçekliğin içinden hareket ederek kendi gerçekliği içinde kalarak, konuşmasını sürdürmektedir.

Tersine 4.Alıntı’da gördüğünüz üzere konuşmacı ‘bana göre’ dediğinde tartışma, yine konuşmacının kendisinin olguyu açıklayıcı alternatif tema teklifleriyle devam etmektedir ve dolayısıyla yeni bir ontolojik tanımı önerdiğini de ortaya koymaktadır. ‘Bence’ ifadesinde ise konuşulan mesele bütünü ile zapt edilmekte ve böylelikle özne kendisini bir başka bir zemine ihtiyaç duymadan, sadece konuşulan mesele üzerinde tarif edebilmektedir. Söz gelimi özne o nesnenin eylemi ile ilgili kendisinin ne hissettiğini ‘bence’ cümlecisi ile anlatırken konuşulan meseleye dair görüşünü vurgulayarak kendisini işaretlemektedir. Burada

dikkat edilmeli ki katılımcı kendi görüşünü, kendini işaretlemek için kullanmaktadır.

Bence diyerek konuşan özne, o mesele ilgili konuşulmakta olan argümanları dışarı atarak kendi argümanlarını konuşmaya başlamakta ve bu suretle mesele içinde meseleyi hariç tutarak kendini işaretlemektedir, meseleyi işaretlememektedir.

6. Alıntı (5. Görüşme)

K1: yani bi sınavın olması mı teşvik ediyö [belli bi saatte şu soruları yapıcaksın ve hiç bişeye bakmıcaksın]

K4: [evet

K2: [aynen öyle onunla bence çok ilişkili yani

K1: hmmm

K3: ben de şey dicektim ya ödevler ya da işte projeler sınavlara nazaran seni daha fazla araştırmaya iten daha farklı böyle kulvarlarda da

Temalar açısından ele alacak olursak; yukarıdaki 6. Alıntı'da tema başlığı, 'bence' dediği için bence diyen konuşmacıya bırakılmaktadır; çünkü konuşma zeminini belirli bir şekilde oluşturma teşebbüsünde bulunan odur. Konuşma zeminini yalnızca belirli bir şekilde diğer olasılıklara kapalı oluşturduğu için diğer konuşmacılar bu işaretlenen zemin hakkında konuşmamaktadır. Yukarıdaki 6. Alıntı'da da gördüğünüz üzere konu kapanmış, bir başka konuşmacı yeni bir tema ile giriş yapmıştır. Peki o zaman ilk 'bence' diyen ne yapmış olmaktadır? Bence dedikten sonra konuşma mekânında kendini var kılmakta ve

böyle bir varoluş ile varlığını değişime kapamış olmaktadır. Konuşmaya yeni boyut getirmeye teşebbüs etmekte, bu boyutun kendine göre olduğunu iyice göze batar hâle sokarak ‘ben buradayım’ demektedir.

Tartışma

I.

Bence ile bana göre kalıplarına genel olarak baktığımızda gözümüze çarpan en önemli nokta, özne ile konuşulan meselelerin kopukluğudur. Özneyi kurgulamakla meseleyi konuşmak iki farklı eylem olarak icra edilmektedir. İncelenen metinlerde gördüğümüz üzere sadece özne inşa edilmektedir. Konuşulan mesele ise öznenin inşasına vesile olarak araçsallaşmaktadır.

Bence kalıbı sürekli konum bildirmelere ve konum değiştirmelere yol açmaktadır. Bence kalıbının kullanıldığı etkileşimlerde, özne konuşulan mesele ile kendini irtibatlandırmaktadır. Ama bu irtibatı, mesele içindeki kendi konumu ve bu konunun tahkimi için kurmaktadır. Söz gelimi aşağıdaki alıntıda ‘bence’ diyen konuşmacı kimdir? Söz edimleri açısından ele alacak olursak, öznenin buradaki eylemi, meseleyi ‘güven katan’ olarak adlandırmaktır. Bu adlandırma eylemi ile konuşmacı bir konuma geçiyor ama bu konumda kendini işaretlemiyor. Belirli bir ifadeyi belirli bir şekilde söyleyen özne olarak konuşmada yer almış oluyor, dolayısıyla da mevcutlu (ontik) oluyor.

5. Alıntı (4. Görüşme)

35. E2: [bence güven eksikliği değil de insana bence güven katabilen bir şey

Bunu açık bir şekilde görmenin bir başka yolu da ‘bence’ sözcüklerini ifadeden kaldırdığımızda ifadenin öznesinin de ortadan kalktığını görmemizdir. ‘Bence’ sözcüklerini kaldırdığımızda konuşanın açıklamasının bir hüküm olduğunu görmekteyiz.

35. E2: [bence güven eksikliği değil de insana bence güven katabilen bir şey

bir başka örnek

6. Alıntı (5. Görüşme)

K2: [aynen öyle onunla bence çok ilişkili yani

4. Alıntı (3. Görüşme)

432. A: sosyal çevresi de baya hani(2) bazı kişilerin ben şey düşündüm mesela bir insanın sosyal çevresinin eksikliği bence dersten kaynaklanan bir şey değildir

Ayrıca bu cümlelerin açıklamadaki bu hükümleri yumuşatma ve nezaket kurallarına uygun hale getirme çabası olduğunu da gözardı etmemek gerekir. Bununla birlikte okuyucu ‘bence’ sözcüğünün kaldırıldığı cümleleri bir kere daha okuyacak olursa fark edecektir ki bu durumda cümlenin, ifadenin, açıklamanın

sahibi yoktur yani nezaket kuralları işlemediğinde özne dışarı çıkmaktadır. Nezaket kuralı işletildiğinde ise özne konuşma içinde görünür olmaktadır. Ama bu suretle görünür hâle gelen özne konuşma etkileşiminde sadece kendini işaretlemektedir. Bu öznenin eylemi kendini işaretlemek olmaktadır. Nezaket ilkelerinin konuşmacının etkileşimdeki itibarını koruduğu öne sürülmektedir (Brown, Levinson, 1978; Doğançay ve Kamışlı, 2001; Dereli, 2008). Dolayısıyla burada sadece öznenin itibarlı ya da itibarsız olma gibi bir konumu ve eylemi vardır. Etkileşimde konuşulmakta olan meseleye ne olmaktadır? Ya da konuşulmakta olan meselenin itibarı öznenin itibarını mı belirlemektedir?

Öyle ise bu kalıpların sağladığı bu itibar menfaati ile elde edilmeye çalışılan nedir? Bir başka ifade ile nezaket ilkesini bir strateji olarak kullanıp elde edilmeye çalışılan nedir? Bu çalışmadan yola çıkarak bu sorulara verebileceğimiz bir cevap şu olabilir: Özne bu stratejiyi konuşma esnasında kendini tahkim etmek mecburiyetinde olduğu için kullanmaktadır. Yukarıda ifade ettiğimiz üzere bu tahkimat önce epistemolojik sonra ontolojik olarak yapılmaktadır. Tüm bu tahkimat çabaları ise konuşulan meselede doğrudan ilgili eylemin failliğini üstlenmemek içindir. Nitekim yapılan bir araştırmada Türkçe konuşmalarda zamirsiz ve edilgen cümleler inşa ederek bu faillik olasılığının bertaraf edilmekte olduğu öne sürülmektedir (Arkonaç 2010). Hem bu çalışmadan hem de önceki çalışmalardan (Arkonaç,2015) yola çıkarak Türkçe konuşmalarda faillik meselesinin son zamanlarda sorunsallaştığını ifade etmek gerekir.

Konuşan kişi mesele üzerine konuşurken yukarıda da bahsedildiği üzere meselenin kendisini konuşmamaktadır. Mesele edilen temanın, kendindeki temsilini ya da izdüşümünü (Arkonaç, 2010) konuşmaktadır. Bence kalıbının kullanıldığı konuşmalarda konuşma eylemi, konuşanın kendisini ifade etmesi, kendisini işaretlemesi, hatta kendisini inşa etmesi haline gelmiştir. Bu sebeple de konuşma etkileşiminde hakkında konuşulan olay, kişi, mesele vs. ortadan kaybolmuştur. Şöyle ki; karşılıklı öznellikler arasında etkileşimi sağlayacak ve devam ettirecek bir nesne, bir olay vs ortadan kalkıp, etkileşim öznelerin kendilik inşaları haline dönmektedir. Etkileşimde nesne ortadan kalktığı için üzerinde konuşulacak ya da üzerinde uzlaşılacak bir temel ya da bir zemin kurulamamaktadır. Özne kendisini dışarıda olanı hikâyeleştiren bir öge olarak inşa etmektedir, dünyayı olup biteni sürekli dilde kurarak kendini bu dünyanın dışında onu seyreden bir özne olarak kurmaktadır. Bu kurguda özne, nesnelere dair konum alışlarıyla inşa edilmekte; nesne üzerindeki eylemiyle inşa edilmemektedir. Dolayısıyla konuşmalarındaki genel manzara olgu tasvirciliğidir.

Bir anlamda özne ile mesele arasındaki irtibatsızlık diye adlandırdığımız bu ayrıklık, konuşan öznenin o sırada ne işine yarıyor olabilir? Etkileşimde ne gibi bir işlevi var da özne bunu kullanıyor? Bununla ne elde ediyor? Söz gelimi güç ya da statü sahibi diğer özne ile etkileşiminde konuşmacı ‘bana ne benimle ne alakası var’ kalıbını kullanarak kendini açığa alabilmektedir

Mesele öznenin kendisini gücün ya da kendi dışındaki alemin kendisini eyleme çağırma ihtimalini, dolayısıyla bir şekilde

sorumluluk alma ihtimalini, kendisinden uzak tutma stratejisi gibi görünüyor. Sürekli zamirsiz cümlelerle karşılaşmamızın sebebi bu olabilir. Bu suretle özne söylemin onu çağırdığı konumdan (Burr, 2012; Althusser,1971) konuşmak zorunda kalmıyor. Dolayısıyla bahsi geçen meselede işaretlenen konumdaki özne olmak zorunda kalmıyor. Öznenin bu suretle kendine statü karşısında bir yaşam alanı yaratması mümkün olurken, arka kapıdan da alansızlık tehdidi içeri giriyor. Bu sebeple mikro düzeyli olan bu çalışmamızın daha makro düzeyde ele alınarak ilişkilendirilmesi gerektiği düşüncesindeyiz.

KAYNAKLAR

- Althusser, L. (1971) 'Ideology and ideological state apparatuses' in Lenin and Philosophy, London, New Left Books.
- Arkonaç, S. A. (2008). Psikoloji, İnsan ve 21.Yüzyıl: Psikolojide Ben ve Öteki - Doğu ile Batı. S. Arkonaç (Hz.2012) Söylem Çalışmaları (s. 267-273).Ankara: Nobel Yayınevi <http://sibelarkonac.blogspot.com.tr>
- Arkonaç, S. (2008) Psikolojide İnsan Modelleri ve Yerel İnsan Modelimiz. Nobel Yayınları, Ankara.
- Arkonaç,S. (2010). Gündelik Türkçe Konuşmalarda Bireyin Stratejik Özne Konumlanması Ya Da Eylemine Göre Konumlanması: Sıradan Episodlara Dayalı Bir Analiz. Psikoloji Çalışmaları Dergisi,30, 21-32. <http://www.iudergi.com/index.php/psikoloji>
- Arkonaç, S. (2015) Kartezyen Olmayan Özne, Öteki, Fail ve Yerel Gerçekliğin İnşası. S. Arkonaç (Hz.) Doğunun Batının Yerelliği: Bireylik Bilgisine Dair. 2.Baskı HiperLink Yayınları, İstanbul
- Brown, P. and Levinson, S. C. (1978). Politeness.Some Universals in language usages. (Haz. Goody Esther) Questions and politeness (pp. 56-289). Cambridge: Cambridge University Press.
- Burr, V. (2012). Sosyal İnşacılık. Çeviri Sibel A. Arkonaç. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Cutting, J. (2011). Spoken Discourse. (ed. Paltridge, B. ve Hyland, K.). Continuum Companion to Discourse Analysis. Continuum.
- Dereli,S.(2008). Sözlü İletişimde Nezaket Stratejileri. Türkbilig /Türkoloji Araştırmaları Dergisi, 15(1).
- Dogancay-Aktuna, S. ve Kamışlı, S. (2001). Linguistics of power and politeness in Turkish. Linguistic politeness across boundaries: The case of Greek and Turkish, 75-104.
- Edwards, D. (1997). Discourse and Cognition. London: Sage.

- Edwards, D. (2008). "Discursive Psychology: The production of psychological concepts in everyday talk." 15.Ulusal Psikoloji Kongresi 2008 Istanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümü: Istanbul
- Edwards, D. (2012). "Discursive and Scientific Psychology" British Journal of Social Psychology 51, 425-435
- Harré, Rom.; Moghaddam, F. M.; Cairnie, T. P; Rothbart, D.; and Sabat, S. R. (2009). Recent Advances in Positioning Theory. Theory and Psychology 2009 19(1) 5-31.
- Harré, R. (1998). Singular Self. London: Sage.
- Parker, I. and Burman, E. (1993). Discourse Analytic Research: Repertoires and Reading of Texts in Action. London: Routledge.
- Potter, J. (2010). Contemporary Discursive psychology: Issues, Prospects and Corcoran's Awkward Ontology. British Journal of Social Psychology 49, 457-478.
- Potter, J. (2012). Re-reading Discourse and Social Psychology: Transforming Social Psychology. British Journal of Social Psychology 51, 436-455.
- Wetherell, M. and Potter, J. (1987). Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and Behaviour. London: Sage
- Wetherell, M. (2001). Debates in Discourse Research. (haz. M. Wetherell, S. Taylor and J. Yates). Discourse Theory and Practice : A Reader, s. 380-399, London: Sage.

TÜRKİYELİ ERKEKLERİN KARŞILIKLI GÜNDELİK KONUŞMALARINDA 'ERKEK OLMAK' ÜZERİNE ANLAM KURUŞLARININ İNCELENMESİ

Zeynep Aygöl²

Cinsel kimlikler gündelik yaşantımızı belirleyen önemli faktörlerden bir tanesidir. Cinsel kimlikler hem akademik alanda hem de gündelik yaşantıda tek boyutlu ele alınabilecek bir mesele değildir. “Erkek olma”nın politikalarla inşası, medyadaki sunumu ve akademide ele alınma biçimi bu çalışmanın ortaya çıkışında belirleyici olmuştur. Medyada yıllardır süregiden ‘şiddet uygulayan, ezen, güçlü’ erkek imajıyla birlikte son yıllarda ‘metroseksüel, feminen, eşitlikçi vbg.’ tanımlamalarla çeşitli erkek olma biçimleri görünür ve kabul edilebilir olmaya başlamıştır. Erkek olmaya dair geçmişteki eksikliklere karşın son zamanlarda akademik ilgi ve araştırmalar da artmaktadır. Sivil toplum kuruluşları açısından ise erkek olmaya dair sayıları az da olsa inisiyatif ve oluşumlar var olmaya başlamaktadır.

Türkiye’de yaşanan bu meseleleri benim fark edebildiğim, takip edebildiğim alan ise kendi gündelik yaşantımda denk geldiğim ve yürüttüğüm konuşmalar ile yazılı ve görsel medyada karşılaştığım dildir. Bu çerçevede; erkek olmaktan bahsederken

sözü edilenin hangi erkek/erkekler olduğu, erkek olmanın anlamının erkekler tarafından nasıl ve hangi yollarla inşa edildiği bu çalışmanın temel sorusunu oluşturmaktadır.

Söylemsel Yaklaşım, Dil ve Kimlik

Söylemin tek bir tarifini yapmak oldukça zordur. Herhangi bir nesne sayısız söylemle sarılıdır ve her biri bu nesneyi farklı şekillerde temsil etme ya da “inşa etme” mücadelesi verir (Burr, 2012). Aynı fenomen ya da olay, farklı şekillerde farklı algılama ve anlama yollarına sebep olacak şekilde tarif edilebilir ve yine de bu farklı açıklama tarzlarından hiçbirinin yanlış olması şart değildir (Willig, 2008). Söylemsel yaklaşım; söylemlerin, olayları veya nesneleri nasıl inşa ettiğine ve aynı zamanda, o dili konuşan insanlar tarafından yine ve yeniden nasıl üretildiğine bakar.

Söylemsel yaklaşım, dünyayı anlama tarzlarımızın nesnel gerçeklikten gelmediğini ve insanlar arasındaki etkileşimin bir ürünü olduğunu vurgulayarak, etkileşimin ön koşulu olarak ‘dil’i merkeze almaktadır (Potter, 2004). Bu yaklaşımda dil etkileşimin kendisi olarak kabul edilir. Söylemsel yaklaşımda dil, insanlar arasındaki etkileşimi yaratan, insanların konuşurken dünyalarını inşa ettikleri bir eylem biçimidir ve bu anlamda icra edicidir (Edwards, 1997). Dil, tarafsız bir malumat taşıyıcısı değil, anlamların yaratıldığı ve değiştirildiği alandır, inşa edicidir (Taylor, 2001).

Kimliklerimiz de söylemler yoluyla sosyal olarak inşa edilir. Söylemler toplumun düzenlendiği ve işletildiği tarzla çok yakından bağlantılıdır (Burr, 2012). Kimliğimizi inşa eden söylemler,

belirli etkileşimlerin bizim için olası kıldığı belli konumları da beraberinde getirirler. Kimliğimiz bizim için kültürel olarak ulaşılabilir olan söylemlerden ve diğer insanlarla içine çekildiğimiz etkileşimlerden inşa edilir. Burada inşa ile kastedilen sınırlı veya bitimli bir süreç değildir. İnşa, sürekli ve karşılıklı olarak devam etmektedir. Burr (2012), kimliği yaş, mevki, etnik grup ve cinsiyet gibi ipliklerin birlikte ördüğü bir dokuya benzetir.

Erkek / Erkeklik Çalışmaları

Sosyal bilimlerde erkek ve erkeklik konularına ilgi 1970'lerin sonuna doğru başlamıştır. Hearn (1996) bu konuya dair ilgi ve merakın 1987'den sonra belirgin bir şekilde arttığını dile getirir. Bu artışın etkenlerini ise feminist çalışmalar, gey politikası ve yazını, feminizme yönelik her türden erkek yanıtları olarak sıralar (Akt; Sancar, 2009). Hearn'ın tespitlerinden yola çıkarak akademik alanda erkek ve erkeklik çalışmalarının feminizmle olan bağlantısı için hem feminizmin bir ürünü olduğunu hem de ona tepki mahiyetinde ortaya çıkan bir yanı olduğunu söyleyebiliriz.

Sosyal bilimlerin erkekliği incelemesinin önündeki en önemli engellerden biri sosyal bilimler alanında egemen olmuş biyoloji kökenli cinsiyet tanımıdır. Bu tanım erkekliğin ve kadınlığın doğuştan sahip olunan biyolojik-genetik-hormonal bir özellik, doğal bir hak olduğunu söyler. Toplumsal cinsiyet (gender) kavramı aracılığıyla cinsiyet farklarının oluşumuna odaklanma sayesinde biyolojik cinsiyet tanımı ciddi anlamda sorgulanmaya başlamıştır. Mead'in 1930'ların başında Okyanusya yerli kabileleri

üzerine yaptığı araştırma, kültürel çeşitliliğin farklı toplumsal cinsiyet inşalarına yol açabileceğini örneklemiştir (Mead, 1950, akt.: Atay, 2004). Mead'ın çalışması değişmez, değiştirilemez ve reddedilemez kabul edilen erkeklik ve kadınlık hallerinin hiç de öyle olmadığı yolunda tartışma açmayı teşvik edici ilk örnek olarak ortaya çıkmıştır ve toplumsal cinsiyet çalışmaları açısından çığır açıcı nitelik taşır.

Cinsiyet farklarının doğal olduğu görüşünü tartışmaya açan araştırmalar ve feminist çalışmalarda tek tip “ezilen” kadının yerine farklı kadınlık deneyimlerinin önem kazanmasının etkisiyle farklı erkeklikler olduğu öne sürülürken erkeklikler arasındaki farkları araştırmak da önem kazanmıştır. Bu alandaki öncü çalışmalardan olan *Men and Masculinity* (1974, akt.; Connell, 1998) adlı çalışmalarında Joseph Pleck ve Jack Sawyer erkeklik çözümlemelerini iktidar eleştirisi ile bağdaştırmışlardır. Yahudilerin, siyahların, latinlerin, işadamlarının, gaylerin, işçi sınıfının, orta sınıfın, sporcuların, öğrencilerin erkeklik kimliğiyle kurdukları ilişkileri anlamaya ve açıklamaya çalışan tüm bu çalışmalarda açık veya örtük bir biçimde ortaya konan çok temel bir soru vardır: Erkeklik ve iktidar arasında nasıl bir ilişki vardır?

Bugün konuyla ilgili ana akım çalışmaların feminist kuram ve/veya queer çalışmaları etrafında şekillendiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Mutluer (2008)'e göre bu çalışmaların çıkış noktalarından bir tanesi feminist kuramın farklı sınıf, yaş, meslek ve statü gibi özelliklere sahip erkeklerin ve erkeklik hallerinin toplumsal yapı ile ilişkileri içerisindeki konumuna odaklanma-

sıdır. Bu çalışmaların çıkış noktalarından bir diğeri ise queer teo­rinin cinsiyet kavramını yeniden tartışmaya aması ve farklı cinsel yönelimlerin erkek ve erkeklikle olan ilişkisini mercek altına alıyor olmasıdır.

“Erkek kimliğı”, “erkek olmak”, “erkeklik” ve “erkeksilik” kavramları erkeklik çalışmaları alanında sıkça karşılaşılan ve iice geçmiş kavramlardır. “Erkeklik” yukarıda saydığımız kavramlardan en kapsayıcı olanıdır ve toplumsal, kültürel, biyolojik yaklaşımların tümüne birden işaret etmektedir. Bu çalışmada kullanılacak olan kavram “erkek olmak”tır. Bozok’a (2011) göre erkek olmak ataerkil kapitalist toplumsal yapının normları çerçevesinde toplumsal ve kültürel bakımdan “erkek olarak” kabul edilmeye dayanmaktadır. Buna göre; ataerkil kapitalist toplumsal yapının normları erkekleri biçimlendirirken erkekler de bu normları içselleştirmeye çalışmaktadırlar.

Sosyal inşacı yaklaşıma göre kimlikler değişmez, sabit kategoriler olarak kabul edilmezler; aksine sürekli inşa edilen, değişken ve akışkan olarak ele alınırlar. Bu çalışmada erkek olmak sosyal inşacı bir çerçevede değerlendirilmiştir. Bu çalışmayı, erkek olmayı sürekli bir inşa olarak ele alabildiğim, erkek olmanın inşa edildiği söylemleri, sosyal pratikleri, olası konumları ve bu konumların ortaya çıktıkları zeminleri inceleme imk nları sunan eleştirel söylemsel analizle yürüttüm.

Eleştirel söylemsel analiz perspektifinden erkeklik üzerine önemli çalışmalardan bir tanesi Nigel Edley’in Erkekliğı İncelemek (2001) adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada, eleştirel söylemsel psikolojinin geleneksel psikoloji analizlerinden farklılaştığı nokta

erkeklik üzerinden açıklanmıştır. Geleneksel psikoloji analizleri şiddet eğilimini ve teknoloji, futbol gibi konulara ilgiyi erkek olmanın belirtileri/özellikleri olarak ele alırken eleştirel söylemsel psikoloji bu özellikleri erkek olmanın belirtileri/özellikleri olarak ele almaz. Eleştirel söylemsel psikolojiye göre yukarıda sözü edilenler erkek olma özellikleri olarak değil erkekliğin kendisi olarak kabul edilir. Edley'e (2001) göre erkeklik bir olgu değil söylemsel bir kazanç olup topluca ya da diğerleriyle birlikte sürekli yapılan birşeydir. Söylemsel psikoloji analizlerinde erkeklik, sosyal etkileşimin akışı içinde "yapılan" ya da "üstesinden gelen" bir şey olarak anlaşılır. Eleştirel söylemsel psikolojinin kavramlaştırmalarına dayanarak Edley (2001) cinsel kimliklerin tipik bir şekilde gündelik işleyişte sürekli müzakere edildiğini; bu suretle de gücün işleyişine dâhil edildiğini öne sürer.

Çalışmanın Çerçevesi ve Hedefi

Bu çalışmadaki meselemin çıkış noktasını kendi gündelik hayatımda gözlemlediğim cinsiyete dayalı belirlenme durumları oluşturmaktadır. Cinsel kimlikler üzerine en yoğun hareketler ve tartışmalar kadın ve lgbt/q bireyler etrafında yürütülmektedir. Sosyal bilimler literatürü için de aynı durum söz konusudur. Bu tartışmaların ortak yanı hemen hepsinde erkek ve erkekliğe dair ortak vurguların olmasıdır. Ancak hem toplumsal hareketler bağlamında hem de sosyal bilimler literatüründe erkek olmaya ve erkekliğe dair tartışmaların ve araştırmaların azlığı dikkat çekmektedir. Feminist literatürdeki pek çok çalışma ise erkek egemenliğinin kadınlar tarafından nasıl anlamlandırıldığına

odaklanırken bu durumun erkekler için anlamı ve nasıl yaşandığı aynı ilgiyi görmemektedir.

Erkeklik ve erkek olmak üzerine y r t len az sayıdaki araştırmalarda erkek olmak ataerkil, babalık, askerlik, şiddet, etnik köken, din  inanç, cinsel tercih ve yönelimler, edebiyatta ve medyada temsil biçimleri, spor ve vaka analizleri gibi başlıklarla ilişkilendirilerek yürütülmektedir. Literatürde çoğunlukla erkek olmanın anlamlarından ziyade erkek olmanın ilişkili olduğu varsayılan kavramlarla erkeklerin ilişkisini araştıran çalışmalar yer almaktadır.

Erkek olmanın ne ve nasıl bir şey olduğu, nasıl erkek olunduğu, erkek olmaktan bahsederken hangi erkekten/erkeklerden bahsedildiği gibi sorularda birlikte bu çalışmanın odağını belirledim. Gündelik yaşamda erkekler için erkek olmanın anlamlarının neler olduğu bu çalışmanın odağını oluşturmaktadır. Daha geniş anlamda, çalışmanın amacı, bu anlam inşası sırasında kullanılan açıklayıcı repertuarların (söylemlerin ‘erkek olmayı’ nasıl inşa ettiğinin) ve ideolojik ikilemlerin (erkeklerin hangi zıt pozisyonlar ve açıklamalar içerisinde kaldıklarının) söylem analizi ile incelenmesidir.

Yöntem

Bu çalışmada söylem analizi kullanılmıştır. Söylem analizi en basit hâliyle dilin yakından incelenmesi ve dildeki kalıpların aranması olarak tarif edilebilir (Taylor, 2001). Harr  (1998)’nin psikolojinin bir anlam çalışması olmasını önermektedir. Söylem analizinde de dünyayı anlamlandırma çabamızda hangi

açıklamaları, nasıl inşa ettiğimiz incelenir. Söylem analizinin nasıl yürütüleceğine dair tek bir tarif yoktur. Söylem analizine dair eleştirel yaklaşımlarda teori ve problem birbirine geçmiştir ve karşılıklı olarak birbirlerini etkilerler (Dijk, 2001). Araştırmanın çıkış noktası olarak bir sosyal meselenin belirlenmesi (Fairclough, 2001) araştırmanın hem teorik arka planının hem de analitik odaklarının her araştırma düzeneği için yeniden belirlenmesi zorunlu kılar.

Bu çalışmada analizimi eleştirel söylem analizinin ortaklaşılan analitik odaklarından olan ‘açıklayıcı repertuarlar’ ve ‘ideolojik ikilemler’ çerçevesinde yürüteceğim. Söylemsel psikologlar dilin icra edici ve eylemsel doğasını vurgulayarak açıklamaların etkileşimlerde belli amaçlara uyacak şekilde inşa edilme tarzlarını araştırırlar ve insanların açıklayıcı repertuarlar gibi paylaştıkları bir kültürel alet kaynağını kullandıklarını öne sürerler (Burr, 2012: 62). İdeolojik ikilemler kavramı ise aynı sosyal nesneye dair farklı açıklayıcı repertuarların retoriksel olarak inşa edilmiş olma ihtimalini kapsamaktadır (Edley, 2001). Birbirine zıt olarak konumlandırılmış, birbiriyle tutarsız açıklamaların bir aradalığı söylemin esnekliğinden kaynaklanmaktadır. Bir söylem düzeni kapalı bir sistem değildir. Söylem, fiilen etkileşimde olanların açıklamalarıyla riske sokulan, açık bir sistemdir (Fairclough, 2001). Belirli bir konum almak, bulunduğumuz konumu sağlamlaştırmak ya da söylediklerimizi meşrulaştırmak için belirli bir sosyal nesne üzerine getirdiğimiz farklı argümanlar ideolojik ikilemleri izlememizi sağlar. Konuşma metinlerinde aynı meseleye dair katılımcılar tarafından tekrarlanan açıklama biçimlerinin (açıklayıcı repertuarlar) ve katılımcıların hangi

meseler etrafında çelişkili, tutarsız açıklamalara başvurarak çatışan söylemleri birlikte inşa ettiklerinin (ideolojik ikilemler) etraflıca incelenmesi analizin bütününü oluşturmaktadır.

Katılımcılar

Söylem analizi çalışmalarında araştırmanın hem çerçevesini hem de örneklem seçimini araştırmanın problemi belirlemektedir (Taylor, 2001; Taylor, 2013) . Ele alınan meseleye dair farklı söylem gruplarından araştırmaya katılmaya gönüllü katılımcılar araştırmanın örneklemine oluşturur. Burada araştırmaya katılan kişi sayısından ziyade farklı söylemlere erişebilirlik önemlidir. Çalışmanın katılımcıları Eskişehir’de yaşayan, yaşları 25 ile 70 arasında değişen toplam 15 yetişkin erkekten oluşmaktadır. Katılımcılar gönüllülük esasına göre çalışmaya dahil edilmiştir. Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerden geniş bir söylem yelpazesine ulaşabilmek amacıyla katılımcılar meslek, medeni durum, ocuk sahibi olmak, yaş, eğitim seviyesi alanlarında farklı kategorilerde yer almaktadırlar. Katılımcı sayısı söylem kalıpları kendini tekrar etmeye başladığında ya da bir başka ifade ile yeni anlam kalıplarına rast gelinmemeye başlayınca veri toplama işlemi tamamlanmış sayılmıştır.

Prosedür ve Uygulama

Görüşmelerin gerçekleştirilmesi için, her bir katılımcı ile uygun zaman ve mekânlar belirlenmiştir. Görüşmeler; iş yeri, kafe ve ev ortamlarında, görüşmeci ve katılımcı ile birlikte Eskişehir’de gerçekleştirilmiştir. Önceden hazırlanmış sorular,

görüşmeleri gündelik konuşmalardan uzaklaştırıp görüşmede ortaya çıkan anlık etkileşimi yönlendirmiş olacağından görüşmelerde önceden hazırlanmış sorulara başvurulmamıştır. Görüşmelerin temalarını pilot görüşmelerden elde edilen temalar (toplumsal-kültürel bağlam, iş ve aile hayatı, kadın-erkek ilişkileri), erkek olmak üzerine literatürdeki diğer araştırmalarda ele alınan temalar ve görüşmeler sırasında etkileşimde ortaya çıkan temalar oluşturmaktadır. Görüşmeler sırasındaki üzerinden geçilecek temalar aşağıda yer alan genel başlıklar olarak belirlenmiştir:

erkek olmak ne demektir,

nasıl bir erkeksin,

toplumsal ve kültürel bağlamda erkek olmak nasıl bir şeydir,
iş ve aile hayatında erkek olmak nasıl bir şeydir,

Türkiye’de, özellikle Eskişehir’de erkek olmak nasıl bir şeydir,
kadın-erkek ilişkileri hakkındaki düşünceler nelerdir,

gündelikle yaşamda sadece erkek olmak sebebi ile karşılaşılan durumlar var mıdır, var ise nelerdir ve bunlar nasıl anlamlandırılmaktadır.

Görüşmeleri ‘erkek olmak nasıl bir şey’ sorusuyla başlattım. Görüşmeler, bu soru sonrasında gelen açıklamaların bağlamına göre yukarıdaki temaların sıralı ve zorunlu olmaksızın üzerinden geçerek sürdürüldü. Görüşmeler sırasındaki tüm konuşmalar, katılımcıların önceden izinlerini alarak ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Daha sonra tüm konuşmalar, “.mp3”

ses dosyası formatında bilgisayara aktarılmış, bir sonraki aşamada da yazıya dökülüp kodlanmıştır. Kodlama sırasında tüm katılımcıların ve mek nların isimleri etik kurallar icabı değiştirilmiştir. Yazıya dökülmüş konuşmalar, çok dikkatli ve ayrıntılı okumalardan geçirilerek analiz edilmiştir. Erkeklerin erkek olmaya dair konuşmalarında hangi temaların ne zaman ve ne şekilde ortaya çıktığı, bu temalara dair hangi açıklamaların nasıl yapıldığı, açıklamaların yapıldığı zeminler, belirli açıklamaları yaparak katılımcıların hangi anlamları inşa ettikleri, kendilerini ve görüşmeci olarak beni nasıl konumlandırıdıkları ve tüm bu açıklamalarda ortaya çıkan ikilemler incelenmiştir. Tüm bu incelemeler eleştirel söylem analizinin analitik odaklarından ‐açıklayıcı repertuarlar‐ ve ‐ideolojik ikilemler‐ kavramları çerçevesinde yapılmıştır.

Analiz

Bu çalışmanın sonuçları açıklayıcı repertuarlar ve ideolojik ikilemler başlıkları altında incelenmiştir. İlk olarak konuşma metinlerinden elde edilen açıklayıcı repertuarlar sunulacaktır. Konuşma metinlerinden elde edilen açıklayıcı repertuarlar

‘erkek olmak açıklanamaz’,

‘toplumdaki erkek’,

‘erkek olmak rahat’ ve

‘erkek olmak öğrenilir’ dir.

Daha sonra konuşma metinlerinde görülen ideolojik ikilemler sunulacaktır. Konuşma metinlerinden elde edilen ideolojik ikilem ‘cinsiyet ayrımı vardır / cinsiyet ayrımı yoktur’dur.

Açıklayıcı Repertuarlar

1. Erkek olmak açıklanamaz repertuarı

Bu repertuar konuşmacılar için erkek kimliği ile konum olarak hangi anlamları inşa edebileceklerini ve bu anlamları hangi zeminlerde inşa edebileceklerini aradıkları repertuardır. Erkeklerin, erkek olmanın açıklanabilme olasılığına, nasıl açıklanabileceğine ve bu açıklamalara nereden başlayacaklarına dair inşa ettikleri anlamlarda ‘erkek olmak’ zaten mevcut olan ve açıklanması mümkün olmayan bir ön kabul olarak temsil edilmektedir. Erkek olmanın tarif edilmesine dair yaşanan sıkıntılar bu repertuarda inşa edilmektedir. Tek tip bir erkekliğin olmadığı iddiası, kendilerini erkek konumu yerine ‘insan’ olarak konumlandırmaları, erkek olmanın ‘erkek olmayı açıklayabilmenin’ önünde bir engel oluşturduğu iddiası ve erkek olmanın normalleştirilmesi bu repertuarda tartışılmaktadır.

a. hiç düşünmedim

Erkek olmak, görüşmelere katılan erkeklerin çoğu tarafından kendilerine görüşme sırasında ‘erkek olmak nasıl bir şey’ sorusu soruluncaya kadar düşünmedikleri bir konu olarak açıklanmıştır. Erkek olmanın anlamlarının erkekler tarafından daha

önce düşünülmemiş olması bu konunun erkekler için üzerine düşünülemez kadar kendi yaşantılarına gömük ve normal olduğu anlamına gelebilmektedir.

Alıntı 1 (8. Görüşme)

- G: evet başladık ım tezin konusundan bahsettim erkek olmak nedir ne değildir bunla ilgili konuşcaz biraz hani çok genel bi soruyla başlıcam ben erkek olmak nası bi şey senin için
- R: valla ya kelimeyi kullanarak hiç düşünmemişimdir üzerine erkek olmak
- G: erkek
- R: çünkü işte çocukluğumda falan kıyaslama yapıcağım kimse yok ağbim de erkek işte ağbim var yani ama ne biliyim avantajları olan bi şey heralde ortadoğuda yaşadığımız için

Alıntı 2 (12. Görüşme)

- G: şeyi de soruyum o zaman sen nası bi erkeksin
- Ç: ben nası bi erkeğim neye göre nası bi erkeğim
- G: zor bi soru oldu bu ama hani
- Ç: hı hı
- G: bi erkek olarak tağrif edicek olsan kendini ben şöyle bi erkeğim diyebilir misin ya da böyle bi şey tağrif edilebilir mi
- Ç: nası bi erkeğim diye bi tağrif bence ığh yapılamaz nası bi insanım gibi bi tağrif yapabilirim ancak hani bunu erkeklik açısından düşünmedim çünkü ben şöyle bi erkek olunur diye düşünmedim oturup yağni şöyle bi insan olunur diye sen sorunca mesela kaldım yağni

nası bi erkeğim yağni yağ nası bi insanım gibi düşünmüşümdür
hep ama iç şuşan hani düşünürsem nası bi erkeğim diye nası bi
erkeğim kimin için önemlidir kız arkadaşın için önemlidir

G: mesela kız arkadaşın için

Ç: mesela kız arkadaşın için ya da ay ebeveynlerin için

G: hı hı yağni ağileden geldik ordan gidebiliriz

Ç: hıh oğlusun e yağni hani

G: nası bi oğulsun

Ç: annenin oğlusun nası bi oğulsun iç gibi bi şey olabilir ancak öyle
düşünüyorum mesela arkadaşın için nası bi erkek diğilsindir yağni

G: hığ neden

Ç: arkadaşın için bi cinsiyet dışı bi şıysin çünkü

Yukarıdaki iki alıntı da evli olmayan ve ailesinden ayrı yaşayan erkeklerle yaptığım görüşmelere aittir. Özellikle evli olmayan ve ailesinden ayrı yaşayan erkeklerle yaptığım görüşmelerde katılımcılardan erkek olmanın nasıl bir şey olduğunu ve bunu gündelik yaşantılarında nasıl deneyimlediklerini açıklamalarını istediğimde ilk karşılaştığım argüman erkek olmak üzerine daha önce düşünmemiş oldukları idi. Konunun daha önce düşünülmemiş olması ise erkek olmayı konuşulabilir bir zeminden uzaklaştırmaktadır. Konuşmayı devam ettirmek üzerinde ısrarcı olduğumda ise erkek olmanın bir öteki üzerinden ve öteki ile kıyaslamalar yaparak konuşulabilir bir konu haline geldiğini gözlemledim. Konuşmacıların kendilerinin erkek oluşu ile kıyaslayarak, onlara göre birer erkek kimliği edindikleri

Ötekiler ise kadınlar (kız arkadaş, anne) olarak işaretlenmiştir. Birinci alıntıda katılımcının erkek olmak üzerinde daha önce düşünmemiş olmasının nedeni onun erkek olduğunu işaretleyecek, erkek olmayan bir ötekinin olmayışıdır. Burada erkek olmanın, erkekler arasında konum almak için bir zemin oluşturamadığını söyleyebilirim.

 kinci alıntıda katılımcı erkek olmasını da kapsayan, genelle-yici olan ve ayırıcı olmayan “insan olmak” açıklamasına başvurarak etkileşimdeki konuşmada ‘sen nasıl bir erkeksin’ sorusuyla başlattığım ‘erkek olmak’ temasını değiştirmiştir. Katılımcının “insan olmak” açıklamasına başvurmasıyla birlikte erkek olmak, etkileşimdeki konuşmanın bağlamının dışına itilmiştir. Erkek olmanın d ş n lebilirliği ve konuşulabilirliği ancak katılımcının kendi yaşam alanı içerisindeki öteki olan kız arkadaşını ve ebeveynlerini işaretlemesiyle mümkün olmuştur. Burada  tekiler kadın olarak belirlenmiştir. Arkadaşlık cinsiyetler arası bir zeminde hakkında konuşulabilecek bir konu olarak kabul edilmemiştir. Bu nedenle erkek olmak arkadaşlar arasında anlamsızlaşmaktadır. Birinci alıntıda erkekler arasında konum almak için zemin oluşturamayan erkek olmak, burada da arkadaşlık ilişkilerinde konum almak için bir zemin oluşturamamaktadır. Katılımcılar için benim de onların kendi gündelik hayatları içinde tanıdık olmadıkları, yabancı bir kişi olmam görüşmelerin başlarında erkek olmaya dair ‘düşünülmemiş erkek’ repertuarına başvurmalarında etkili olmuş olabilir.

Alıntı 3 (9. Görüşme)

G: ya da iş çalışan bi erkek olmak nası bi şey daha doğrusu

A: çalışan bi erkek olmak ıgım nerdeyse üzerinde düşünülmiğcek kadar normal bi şey

G: hım

A: hani çalışmayan bi erkek olmak anormal olan şey bizim şey bizim kültürde çalışmak para kazanmak eğ para biriktirmek yatırım yapmak işini doğru düzgün bilmem ne falan filan yapmak

Yukarıdaki alıntıda erkek olmakla birlikte erkek olmakla özdeşleştirilen çalışmak/iş sahibi olmak da üzerine düşünülmemiş/düşünülmeyecek kadar normal bir konu olarak inşa edilmektedir.

b. erkek olmak değişken bir şey

‘erkek olmak değişken bir şey’ de ‘hiç düşünmedim’ repertuarı gibi katılımcıların çoğunlukla görüşmelerin başlangıcında başvurdıkları bir açıklayıcı repertuardır. Bu repertuar erkek olmanın tek bir biçiminin, tek bir açıklamasının olmadığı, kişilerin yaşayış biçimlerine göre tarifinin değişeceği, hatta tek bir kişinin yaşam hikâyesi boyunca değişimler geçireceği, ele alındığı zemine göre açıklamasının da değişeceği üzerine; özetle erkek olmanın sürekli bir değişkenlik içerdiği üzerine temellenmektedir. Erkek olmanın sürekli bir değişkenliği içermesi de tek bir açıklamasının yapılamıyor oluşunu desteklemektedir.

Alıntı 4 (11. Görüşme)

- G: ıg tezden bahsettım sana biraz erkek olmak nası bi şey sen bunu nası deneyimliyosun böyle başlıcaz
- C: birden de sorunca (gülerler) birden ne desem ne diyim falan ım erkek olmak yağni benim hayatımda aslında hani dönemlere ayırırсам erkek olmayı algılayış biçimim sürekli değışti aslında hani hağla da değışiyo hani her sene

Katılımcı burada erkek olmayı özel/kişisel bir deneyim zemininde ele alarak ‘erkek olmak değışken bir şey’ repertuarını inşa etmektedir. Katılımcının konuşmanın bu kısmında ‘erkek olmak değışken bir şey’ repertuarını özel/kişisel bir deneyim zemininde inşa etmesinde bir önceki satırdaki sorunun soruluş biçimi etkili olmuş olabilir. Soruda da katılımcıdan beklenen erkek olmayı özel/kişisel bir deneyim zemininde tarif etmesidir. Değışkenliğin belirleyicisi olarak ise katılımcı kişisel yaşamındaki ayrı dönemleri işaretlemiştir.

Alıntı 5 (13. Görüşme)

- E: düşünmeyi özğün fikirler üretmeyi böyle hobi olarak severim yağni ama şey yapmadım hiç bu konu üzerine düşünmedim erkek olmak nasıl bi şey yağni bu soruyu şey olarak bakabilirim heralde erkek olmanın dışında kalan alternatif kadın olmak olduğu için
- G: hı hı ordan da devam edebilirsin
- E: kadın olmakla aradaki farkları söyleyebilirim belki yağ sonuçta şey bu bence erkeğine göre de değışen bi durum erkek olmanın nası bi şey olduğu erkeğine göre de değışecek bi şeydir bence kültüre

ve şeye yağni yaşayış biçimine yetiştiriliş biçimine göre çok fazla değişçek bi şeydir iğ benim açımdan aslında tam olarak iğ en son iğ yaşadığım değişimden sonra bi çok şeyin havada olduğunu söyleyebilirim onun için belki de net bi şey söyleyemiyorum

Erkek olmanın açıklanamaz oluşundaki değişkenlik sözü edilen erkeğin hangi erkek olduğuna dair ve hangi çevreden olduğuna dair belirsizliklerin bulunması üzerine temellendirilmektedir. Katılımcı öncelikle kültürel bir zemine yerleştirdiği genel bir erkek ve erkeğin karşıtı olarak da kadın olma durumundan bahsetmektedir. Alıntının son kısmında ise katılımcının sözün sahibi olarak kendisine vurgu yapmasıyla birlikte konuşmanın bağlamı katılımcının kendi özel yaşantısı zeminine çekilmiştir. Ancak özel yaşantı zemininde de katılımcı erkek olmaya dair bir açıklama getirmemektedir. Hem genelde hem de özelde yaşanan hâliyle erkek olmak değişken bir durumdur. Bu sebeple erkek olmak üzerine açıklama geliştirmek, katılımcı için mümkün değildir.

c. erkek olmak tanımlanamaz

‘Erkek olmak açıklanamaz’ başlığında son olarak ‘erkek olmak tanımlanamaz’ repertuarını ele alacağım. Tanımlanamazlık hem tanımlamayı reddetmek hem de tanımlamanın mümkün olamayışı anlamlarında kullanılmaktadır.

Alıntı 6 (10. Görüşme)

G: evet şimdi başladık erkek olmak nası bi şey

B: böyle direk böyle başlıyo (G güler) valla heralde erkek olmanın nası bi şey olduğunu ben kendim de erkek olduğum için yağı en azından ığ ığ nası diyim yağı bi kategori olarak bize işte erkek deniyo erkek olduğum için benim heralde erkek olmanın nası bi şey olduğunu anlatabilmem bayağ zor olabilir şey gibi işte heralde ığ bizim hocamız söylerdi sürekli suyun yaş olduğunu balık keşfetmemiştir balık suyun içinde ha ama ben ığ şöyle söyleyim ben çok küçük yaşlarında yaşlarımda dahi ığ erkek olduğum için erkek çocuk olduğum için ığ nası söyleyim geleneksel bir anadolu işte iç anadolu nevşehirden söz ediyorum nevşehirde büyütülen bi çocuk olarak işte oğlan olsun da çamurdan olsun şeklinde yetiştirildiği mi söyleyebilirim

Buradaki alıntıda katılımcı erkek olmayı tanımlayamamasını kendisinin de erkek olmasına dayandırmaktadır. Bu noktada erkek olmanın onun yaşantısına gömük olduğunu söyleyebilirim. Bu durumu daha önceki alıntılarda değindiğim kendini öteki ile kıyaslayarak repertuar geliştirme stratejisi ile bağlantılı olarak ele alacağım. Her ne kadar kendisini erkek olarak tanımlasa da erkek olmasının referansı kim veya kimler olduğunu belirtmediği bir ötekinin kendisi ve kendisi gibileri erkek olarak adlandırmasıdır. Erkek olarak tanımlanmak katılımcının tercihiyle bağlı değildir. Ancak katılımcının kendisini erkek olarak tanımlaması kaynağı katılımcının dışında olan kategorik bir erkek grubunun tanımlanıyor oluşuna bağlıdır. Erkek olduğu katılımcıya ötekilerin söylediği ve katılımcının da kabul ettiği bir şeydir. Söz ötekine ait işaretlendiği için tanımlamayı yapacak olan da

ötekidir. Yukarıdaki alıntıda ötekine ait işaretlenen başka bir söz de halk arasında yaygın olarak bilinen ‘erkek olsun çamurdan olsun’ sözüdür. Katılımcı kendisini bu açıklamanın muhattabı olarak konumlandırarak ve böyle bir çevrede yetişmesini sebep göstererek kendisinden erkek olmasının dışında herhangi bir açıklama beklenmediğini de ifade etmektedir.

2. Toplumdaki erkek repertuarı

Katılımcılar “toplumdaki erkek” repertuarında da açıklamalarını inşa ederken sıklıkla öteki kavramına başvurumaktadırlar. Toplumdaki erkek repertuarı görüşmelerin iş, aile gibi toplumsal yaşamın tartışıldığı kısımlarda ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar ötekiyi, açıklanamayan erkek repertuarındakinin aksine daha açık bir şekilde konumlandırmakta, çoğu zaman kendi gündelik yaşamlarından hikâyelere başvurumaktadır.

a. erkek olmak/olan tercih edilir

Erkek olmanın hangi bağlamlarda tercih edilen bir konum olarak inşa edildiğine baktığımızda iş ve aile hayatı iki önemli zemin olarak karşımıza çıkmaktadır. Her iki zeminde de erkek olan kadın olanla kıyaslanarak tercih edilmektedir. Erkek olanın aile içindeki tercih edilirliğinde fizyolojik özelliklerin yanı sıra meslek seçimi de etkili bir unsur olarak ifade edilmiştir. Erkek olanın tercih edilirliğinin kaynağı olarak tümgüçlülük gösterilmektedir.

Alıntı 7 (4. Görüşme)

- L: biz zaten üç tane erkeğiz bıraya kız da geliyo erkek de geliyo ha bi tane de erkek eleman alıcam dört tane hıyar (G güler) dört tane balta rahatsız edecek en azından bi bayan çalışmamız olsun
- G: hı hı kız dengeler
- L: evet bi tek o noktada hani erkek olmak ve kadın olmak şey ayrımı yapıyoz ha bi de şey sabah dükkân açarken masa taşınıyo kepenk kaldırılıyo falan onu bi kadın yapamaz düşüncesiyle bi erkeğin olmasını tercih ediyoruz ama onun dışında böyle hani toplumun ayırdığı gibi kadın erkek ayrımı olması mümkün değil yani işte atıyorum oya burda çalışan oya burda çalışıyo diye si bulaşık yemek senin demiyoruz işinin bi parçası olduğu için yapıyo eğer oya o sırada başka bi şeyle ilgileniyosa başka bi personelimiz varsa erkek ya da kadın olması fark etmez o işte o kadın rol rollerinden birini üstlenip şey o gene bulaşığı halletmek durumunda

Yukarıdaki alıntı L'nin iş yerinde işe alacağı insanları seçerken nasıl bir yol izlediği hakkındadır. Bu noktada L için çalışanlar arasındaki cinsiyet dağılımı iş yerinin imajı için ve iş yerindeki iş bölümü için önemlidir. Erkeklerden oluşan çalışanların kadın-erkek müşteri kitlesi üzerindeki olumsuz etkisi 'hıyar' ve 'balta' ifadeleri ile dile getirilen yalnızca erkeklerden oluşan çalışanların rahatsız ediciliği üzerinden kurulmaktadır.

Erkek çalışanın bu şekilde olumsuz ve rahatsız eden konumuna yerleştirilmesine karşın aynı zamanda iş yerinin açılabilmesi-bir anlamda iş yerinin var olabilmesi- için zorunlu da olarak temsil edilmiştir. Masa taşımak, kepenk kaldırmak gibi kas gücüne

dayalı işler zorunlu olarak erkeklerin yapabileceği, kadınların yapamayacağı işler olarak işaretlenirken; bulaşık yıkamak, yemek yapmak gibi kadınlarla özdeşleştirilen işler ‘kadın rolü’ olarak ifade edilmiştir. ‘Kadın rolleri’ iş yerinde somut olarak var olan kadına değil temsili bir kadına ait rollerdir. Sadece görevler üzerinden ele alırsam erkek çalışan tüm güçlü bir konuma yerleştirilmektedir. Ancak her işi yapabilen erkekler topluluğu hiç bir eksikleri olmamasına karşın sadece erkek olmaları sebebiyle dışardan (müşteriler tarafından) rahatsız edici bulunacağından, kadın çalışan bir takım görevler için yeterli olmamasına karşın her işi yapabilen erkeklerin rahatsız ediciliğini ortadan kaldırması sebebiyle iş yerinde anlam kazanabilmektedir. Kadın çalışanın rahatsız ediciliği ortadan kaldırması, yerine getirdiği görevler aracılığıyla olmamaktadır. Sadece erkeklerin arasında bulunuyor olması, ortamın rahatsız ediciliğini ortadan kaldırmaktadır. Bir diğer ifadeyle, bedeniyle orada olan kadın da bir temsile dönüşmekte; müşterilere gösterilen bir imaj olarak inşa edilmektedir ve bu imajın iş dağılımındaki rolleri belirsiz bırakılmıştır.

Erkek çalışanın kadınla kıyaslandığında tüm güçlülüğü sebebiyle öncelikli bir pozisyona sahip olması ve kadın çalışanın konumunun imajın ötesine geçmeyerek belirsiz bırakılması konuşmacı L için iş yerindeki cinsiyetler arası ayrımı konuşmayı kolaylaştırmaktadır. Hem konuşmacı L’nin hem de konuşmada sözü edilen toplumun yaptığı ayrım da erkekler iş yerinde öncelikli olarak tercih edilmektedir.

Alıntı 8 (5. Görüşme)

N: ben şu okulda çalışıyorum şurdaki e atmış kişinin bütün herkezin erkek olmasını isterdim

G: hım niye

N: neden

G: nası bi rahatlığı olucak

N: şimdi bak çay ocağında çalışıyorum ben mesela çay ocağında bi bayanla erkek olsa ordan yeri geliyo söylemesi ayıp ağzından bi küfür çıkıyo sen ne kadar iyi bi insan da olsan karşıdaki kadın der ki ulan adama bak ya terbiyesize bak küfür etti ama bu küfür ederken zaten bunları kötü bi amaç ters bi amaç yanlış bi düşünce yok o an çıkan bi şey bi de erkeklerin olduğu yerde dedikodunun böyle birbirlerinin kuyusunu kazmanın ne biliyim birbirlerinin ispiyon olduğuna inanmıyorum oğ mutlaka vardır ama daha nadirdir ama kadınların olduğu bi yerde çalışmak çok zor ben öyle düşünüyorum yani ben erkek olarak kadınları bi defa erkekle kavga etsen tartışsan sen ona bi tane vurusun ha o sana bi tane vurur veya iki tane vurur bi şekilde

G: o an çözülür

N: ama kadına nağapabilirsin şimdi laf söylesen laf söyleyemiyosun ki bi de bugünün şartlarında kadınlara karşı ayrıca böyle çok büyük bi verilen bi özerklikler var (G güler) sanki böyle mu şeyli gibi otomanlık gibi kadınlara öyle hiç bi şey yapamıyosun kadınlara ha ama erkek olsa ulan hiç bilmiyosa çık lan dışarı dersin kavga edersin o seni döver veya sen onu döversin bi şekilde biter bu olay ama kadına hiç bi şey diyemiyosun ona nazaran hala da onunla çalışmak mecburiyetindesin o da var

Erkeklerle iş hayatında erkek olmak hakkında konuştuğumda hemen hemen tüm görüşmelerde ortak kanaat erkekler için iş hayatının erkeklerle birarada yürütülen bir dünya olduğu idi. İş hayatının içindeki kadınlar ise hem iş hayatının gereklerini tam olarak yerine getiremeyen hem de iş hayatındaki erkekleri anlamayan, onları yaftalayan olarak konumlandırılmaktadır. Kadınların anlayamadıkları veya erkeklerin kadınlara anlatamadıkları ise iş hayatında erkeklerin kendi aralarında inşa ettikleri erkeksel durumdur/dildir. Yukarıdaki alıntıda bu erkeksel dil kötü niyetli olmayan, gündelik yaşamın akışında kendiliğinden olan; küfür etmek, kavga etmek, dedikodu yapmamak olarak inşa edilmektedir. Burada daha önceki alıntılarda karşılaştığım erkek idealizasyonu olduğunu söyleyebilirim. Erkeklerin kendi aralarında inşa ettikleri erkeksel dil erkek erkeğe rahatlığı getirmektedir. Bu tasvirde erkekler arasındaki dil kadınlar ve erkekler arasında uzlaşma sağlayamamaktadır. Kadınlar ve erkekler arasında uzlaşma sağlayan ortak bir dilin olmayışının kaynağı ise kadınlara karşı yapılan/yaptırılan pozitif ayrımcılıktır. Pozitif ayrımcılık iş yerindeki kadınları erkekler için dokunulmaz bir konuma yerleştirirken aynı zamanda erkekler üzerinde bir baskı unsuruna dönüşmektedir. Erkekler arasında ise dokunulmazlık söz konusu değildir. Erkekler için erkeklerle çalışmanın tercih ediliyor olmasının sebebi olarak da erkekler arasında herhangi bir biçimde uzlaşma sağlayabilen, bu erkeksel dil gösterilmektedir.

b. baskı gören erkek

Askerlik, iş yaşamı ve evlilik erkek olmanın katılımcılar tarafından baskı gördükleri zeminler olarak inşa edilmektedir. Kişilerin kendi yaşamları için inşa ettikleri zamansal kurgular ile toplumun onlardan beklediği zamansal kurgular arasındaki uyumsuzluk baskının inşasında önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

Alıntı 9 (4. Görüşme)

L: yani kadın olsan sorun değil okumasan da olur nasıl olsa bi koca bulur gidersin şeklindeydi ama tağ o zamandan başladı eğ üniversiteyi bitirirken hani o artık bitirme aşamasına oğ dö dönüşüm sırasında bi baskı oluyo askere gidiceksin askere askere askere iş bulucaksın iş iş iş iş işte kariyer sağlam bi kariyer sağlam kariyer sadece bi kadın bul evlen artık mürüvetimizi görme çocuk görmek istiyoruz vesayre gibi hani bilmiyorum belki kadınlar da aynı şeye muhatap kalıyolardır hani evlen çocuğunu görelim

Yukarıdaki alıntıda konuşmacı L, baskı gördüğü alanları iş, evlilik ve askerlik olarak tanımlamıştır. Askerlik, iş yaşamı ve evlilik toplumsal düzenin işleyişindeki önemli mekanizmalardır. Her biri hem yasalarla korunmakta hem de her birinin reddedilmesi durumundan bir takım hukuki ve toplumsal düzlemde yaptırımlar söz konusu olmaktadır.

Alıntı 10 (7. Görüşme)

K: bu bence bi kendi açımdan söyleyim evet büyük bi baskı aslında yani benim için büyük bi baskı diğer erkekler ne düşünür bilmem

ama niye benim için büyük bi baskı ben duygularını ıg özellikle işte ikili ilişkilerinde bi bayanla olan ilişkisinde duygularını biraz daha yoğun yaşayıp öne çıkaran bi insanım ıg olaya direk evlilik mantığıyla giremiyorum hani yaşıım otuz altıya da gelmiş olsa evlilik mantığıyla pat diye o ilişkiye öyle giremiyorum içinde biraz duygu olsun istiyorum çünkü oturup düşündüğümde tanımadığım bir insan evet tanıştık diyelim flörte başladık hadi atalım bir sene geçti üzerinden olacak mı çünkü ben bu insanla bir ömür geçirmeyi düşünerek evliliğe adım atıcam ve düşünün iki yabancı insanı aynı evin içine koyuyosunuz ki çıkarken her şey süperdir

Yukarıdaki alıntıda K'nın yaşı ile konum almasının toplum tarafından gördüğü evlilik baskısının yaşıyla birlikte arttığını ifade etmesinin bir yolu olduğu sonucuna varabiliriz. K burada evliliğin kendisini değil, evliliğin toplum tarafından özellikle zamansal açıdan kurgulanarak kendisine sunulmasını baskı olarak açıklamaktadır. Öznel yaşantısındaki evlilik kurgusunda evlilik öncesi ilişkisinin zaman düzenlemesi ile toplumun evlilik kurgusundaki zaman düzenlemesi arasındaki uyumsuzluk K tarafından baskı olarak açıklanmaktadır.

3. Erkek olmak rahat repertuarı

Mekânsal rahatlık, şehire bağlı rahatlık ve erkek erkeğe rahatlık bu repertuarda ortaya çıkan başlıklardır. Yalnızca erkek olmak sebebiyle yaşanan rahatlıklar kadın ile karşılaştırmalar yaparak açıklanmaktadır. Bu repertuarda kamusal alandaki özne inşası öne çıkmaktadır.

a. mek nsal rahatlık

Mekânsal rahatlık repertuarında erkeklerin bedenleri ile uyguladıkları pratiklerin kadınlarla kıyaslandığında ortaya çıkan rahatlığı açıklanmaktadır. Baskı gören erkek repertuarında gündelik hayat çerçevesinde toplumsal beklentiler söz konusu olduğunda baskı görmeye sebep olan erkek olmak, mek nsal rahatlık repertuarında kamusal alandaki özne için baskıların ortadan kalkmasına ve kadın-erkek ikili i üzerinden kadının aleyhine olan bir e itsizli e yol açmaktadır. Bu rahatlık açıklaması içerinde aynı zamanda  zg r erkek kimliği de inşa edilmektedir.

Alıntı 11 (1. Görüşme)

P: i  tabi ki mesela kadına göre erkek istediği saatte eve gidebiliyo çoğu zaman i  ondan sonra e  belli saatlerde yani erkeği anlatırken kadınlara kar ıla tırarak i  anlatırsak durum biraz daha açığa çıkmış oluyo bi çok kentte i te erkek i  i  yani herkes için geçerli değil bu ama bi genelleme yaparsak kadına göre çok daha  zg r her alanda çok daha  zg r çok daha rahat hareket edebilen i  bunun içine edebiyatı da katabilirsiniz e  siyasi partileri katabilirsiniz oralarda görev alma açısından katabilirsiniz e  dolayısıyla bir bu durumda bi erkek bakışı getiriyo

G: her şeye dair

P: yani hatta yasalarda bile bu şekilde yani cinsiyetçi bir egemen i  bakışlar var

Yukarıdaki alıntıda konuşmacı P kadın ve erkek kimliklerini kar ıla tırarak erkek için sınırsız bir zaman belirtirken

kadın için bir zaman belirlemesinde bulunmamaktadır. Erkek için kamusal alanda hangi zamanda bulunacağını belirleyen gene erkeğin kendisidir. Erkeğin kamusal alanda istediği saatte bulunması P tarafından genellenerek iş, edebiyat ve siyasi partilerde de bedenleri ile, yani sayıca kadınlara oranla daha fazla bulunmaları ile bağlantılandırılmaktadır. Özgür erkek kimliği de erkeğin sokakta, edebiyat alanında, siyasi partilerde bedeni ile kadına göre daha rahatça bulunabilmesi açıklamalarıyla inşa edilmektedir

b. şehre bağlı rahatlık

Bu repertuar görüşmelerin özellikle 'Eskişehir'de erkek olmak' hakkında hakkında konuşulan bölümlerinde ortaya çıkmaktadır.

Alıntı 12 (1. Görüşme)

P: şimdi uzun yıllar önce bu şehirde ben elli iki yıldır bu şehirdeyim hiç ayrılmadım burdan eğer mesela küpeli bi erkek veya uzun saçlı saçını işte tokayla işte bağlayan eden hatırlarım yani hoş karşılanmadığını ondan sonra iş o tarihlerde kadın daha fazla böyle geç saatlere kalmaz genç kızlar ge geç saatlere kalmaz ama iş üniversite açıl açıldıktan sonra ki iş işte el elli yıldır var bu üniversite ama birden bire o dönüşüm olmuyo bizim çocukluğumuzda o sıkıntılar hep vardır ama şimdi düşünüyorum eğer öğrenciler genç kızlar saat birde ikide de ya dolaşabilmekte yani kent içinde rahatlıkla öğle de olması gerekiyo ama yine de iş böyle bi karşılaştırma yapıldığında erkek çok daha rahat

G: hala

P: hala rahat yani hala rahat çünkü eğer biraz o yaşamın hani doğal akışını ve şeyini iş bozan daha çok erkek bence

G: hım nası

P: erkek bozuyo yani yani erkek izin veriyorsa sanki o insanlar işte o saatlere kadar kalıyolar izin ver izin vermiyorsa olmuyo yani

G: oğ izinleri nasıl veriyö ya da vermiyö ne yaparak

P: öyle bi hakkı yok ama onu onu şiddet kullanarak yapıyo yani şimdi eskişehirden çıkın kütahyaya gittiniz mi bilmiyorum

G: yok gitmedim

P: kütahyaya gidin bir gün iş ihım kütahyada gözlem yapın yine eskişehirin komşu illerinden afyon karahisara gidin orda da gözlem yapın yani bu giyim kuşamdan tutun da iş kadının o günlük yaşam içindeki yerine bakın eskişehirden biraz daha geridir orası yani üniversite kenti çok değiştiriyö yani ben bunu zamanla gözlemleyebildim

Yukarıdaki alıntıya göre hem erkekler hem de kadınlar üzerindeki şehre bağlı rahatlığı sağlayan şehirde üniversitenin olması ve erkeklerin iznidir. Eskişehir örneği üzerinden geçmişteki ve şimdiki şehir karşılaştırılmakta ve erkek olan geçmişte ve şimdide rahat olan olarak konumlandırılmaktadır. Erkek olan aynı zamanda bir önceki alıntıda olduğu gibi şehirdeki gündelik hayatın düzenleyicisi olarak inşa edilmektedir. Erkekler şehirdekilerin gündelik hayatına müdahale etme hakkını şiddet kullanarak elde eden olarak konumlandırılmıştır. Konuşmacı tüm alıntı boyunca Eskişehir’de yaşayan Eskişehirli bir gözlemci

konumu alarak kendisini şehirde şiddet kullanarak gündelik hayatı düzenleyen erkekler tanımlamasının dışında tutmaktadır.

c. erkek erkeğe rahatlık

Erkek erkeğe rahatlık repertuarındaki açıklamalar kadın-erkek karşılaştırmaları üzerinden yapılmaktadır. Özellikle iş yerleri erkeklerin yalnızca erkeklerle bir arada olmayı tercih ettikleri ama zorunluluk sebebiyle kadınlarla bir arada çalıştıkları mekânlar olarak tarif edilmektedir. Bu repertuarda kadınlar erkeklerin üzerinde baskı uygulayanlar olarak konumlandırılmaktadır.

Alıntı 13 (14. Görüşme)

H: ya da idareciler falan var onları ayrı tutuyorum tabi bizim yoğunluklu olarak çalıştığımız şeylerde bizim öyle bayan erkek diye normalde dediğim gibi bi ayrımımız yok erkek olmasının içi tek şeyi o oluyo işte bağzen fırçalamak gerekiyo kızlar ağlayabiliyo (gülerler) onları rahat fırçalayamıyosun erkekleri fırçalamak daha rahat oluyo hani çok fırçalamak için şey yaptığım durumlar olmuyo ama bağzen gerekiyo

G: yağni erkekler ağlamıyo mu fırçalandığında

H: yağ onlar biraz daha dayanıklı oluyo ya da erkekle iletişim kurma biraz daha rahat bayanların kendi içlerindeki iletişimleri de biraz daha farklı oluyo biz erkekler kendi aramızda daha rahat anlaşıyoruz diye düşünüyorum genel kanı budur di mi

G: yağni nası bir rahatlık peki bu

H: yağ her şeyi daha rahat konuşuyosun eğ biz de mesela çok fazla erkeklerin kendi içlerinde öyle çok kincilik gibi bi şeyleri yoktur

biliyosun bayanlar arasında biraz daha farklıdır algı biçimleri daha farklı oluyo

Yukarıdaki alıntıda iş yerinde kadın ve erkek birbirlerinden farklı iki özne olarak konumlandırılmaktadır. Burada rahatlık dilsel baskılamasının olmaması olarak açıklanmaktadır. Aşağıdaki alıntıda erkek erkeğe rahatlık var olan bir durum üzerinden açıklanmaktadır. Yukarıdaki alıntılarda erkek üzerinde bir baskı unsuru olarak inşa edilen kadının bedensel varlığı ile paralel olarak aşağıdaki alıntıda da kadının bedensel yokluğu erkek için erkek erkeğe rahatlığı inşa etmektedir.

Alıntı 14 (Görüşme 7)

48.K: ıg ve aslında ha askerde belki bi avantaj şuydu erkekliğin farkı bi yönünü keşfediyosun yani erkek olmak nası bi şey diye oturup düşündüğünde ha bi de böyle bi yönü var erkekliğin bi de böyle erkek olunabiliyomuş o nası bi şeydi yani işte bi erkeğin egolarını tatmin etmesi gibi bi şey aslında askerlikteki olay ciddi anlamda ego tatmini oluyosun orda kendini çok daha güçlü hissediyosun ıg bi çok erkekle birlikte olduğun için ıg bayanlarla olan ilişkilerindeki hiç bi problemi yaşamıyosun biraz relaks bi dönemdi aslında bi erkek için nasıl ıg bi bayan arkadaş problemin yok ya da bir işte ağıleden herhangi bir bayanın sorunlarıyla yüzleşmek yok erkek erkeğesin yani erkekler bir aradayken çok fazla bir problemi olmuyo niye hele de askerdeysen konuşcak çok fazla bi şey yok ne ıg birbirlerine pek ağıle anlatılmıyo çünkü birbirlerinin ağılelerini tanıımıyo insanlar anlatsan bi şey değişmişcek ve ıg geçmişe dönük sadece geyik muhabbetleri yapılabiliyo işte

sivildeyken ben şöyleydım şunu yapardım bunu yapardım bi gün arkadaşlarla şunu yapmıştık hani fıkra gibi espirili olaylar şunlar bunlar e erkek her tarafın erkek olduğu için bi çok erkek doğal olarak çok özgür davranabiliyo konuşmalarını engellemek zorunda kalmıyosun çok rahat küfür edebiliyosun işte kibar davranmak zorunda hissetmiyosun centilmen olmak zorunda hissetmiyosun kendini hani bu bu tip sosyal hayatta bazı bi çok erkek bunları üzerinde çünkü baskı olarak hissedebiliyo bi bayanla birlikteyken işte kibar davranmak zorunda olduğunu hissediyö daha centilmen olması gerektiğini düşünüyö ama askerde bunların hiç biri olmuyo

Yukarıdaki alıntıda konuşmacı K askere gitmiş olmasının avantajını erkek erkeğe rahatlık repertuarına başvurarak açıklamaktadır. Erkek erkeğe rahatlık repertuarındaki diğer alıntılarda olduğunun aksine burada kadının kendisi değil erkeğin kadınla kurduğu ilişki biçimleri baskı unsurları olarak tarif edilmektedir. Burada K, askerdeki rahatlığını kadınlarla olan ilişkilerindeki kendi diline ve bedensel pratiklerine uyguladığı baskının yokluğu ile açıklamaktadır. Diline uyguladığı baskıyı diğer alıntılardaki ile benzer şekilde küfür üzerinden tanımlarken; bedensel pratiklerine uyguladığı baskı diğer alıntılardaki gibi erkek erkeğe uygulanan şiddet üzerinden değil kadın-erkek ilişkilerinde kendisini kadınlara karşı sorumlu hissettiği kibar davranmak ve centilmen olmak üzerinden açıklamaktadır. Burada baskı unsuru olarak erkeğin kadınla kurduğu ilişki işaretlense de, erkek erkeğe rahatlığı sağlayan olarak kadının bedensel yokluğu işaretlenmektedir.

4. Erkek olmak öğrenilir repertuarı

a. babadan öğrenilen

Bu repertuarda erkek olmanın babadan öğrenilen bir şey olduğu açıklanmaktadır. Bir erkeğe erkek olmanın babası tarafından öğretilmesi babanın oğluna model olması yoluyla, hem idealize edilmiş hem de kişinin yaptığı ancak istemediği özelliklerinin babaya atfedilmesiyle gerçekleştirilmektedir.

Alıntı 15 (13. Görüşme)

E: yağ tutup da ziğna yapanlar ölsün diye bağırın bi adam değildi ama ilginç bi şekilde bütün gençliğinden evlendiği andan şu anki ana kadar hayatını gözlemliyorum yağıni işlemediği tek bir günah kalmış o da başka bi kadına bakmamak ki o yaşa gelip de başka bi kadına bakmayan bi erkeğe çok zor raslarsınız yağıni kendimde de o özelliği görüyorum yağıni oğ günaha karşı ne kadar dirayetli olduğumu görüyorum yağ kumar tutkum var mesela alkolü çok seviyorum sigarayı çok seviyorum ya toplumun tasvip etmediği bi çok şeyi çok seviyorum ve yaparken hiç vijdan azabı da duymuyorum ama o şeye karşı da inanılmaz ilş ilgisiz ve hani diğer erkeklere göre inanılmaz ilgisiz ve dirayetliyim bunları mesela babamdan aldığımı düşünüyorum model olarak aldığım için

Yukarıdaki alıntıda E babasını model olarak elde ettiği özellikleri günah kavramı ve yaşam amacı olarak belirlemektedir. E, günah kavramını babası ve toplum bağlamında iki farklı şekilde ele almaktadır. Babasının kabul ettiği günah zinadır. E tarafından babasının zina yasağına uyması biricikleştirilmekte

ve yüceltilmektedir. E kendisi ile babası arasındaki model alma yoluyla elde ettiği benzerliği bu yüceltilmiş özellik çerçevesinde kurmaktadır. Yüceltilmiş özelliğiyle model olan baba E üzerinde güçlü bir etkiye sahip pozisyona yerleştirilirken; E üzerinde güçlü bir etkiye sahip olabilecek bir diğer unsur olan toplum, baba ile kıyaslandığında gücünü yitirmektedir. E 'babadan öğrenilen' repertuarına başvurarak hem topluma karşı duruşunu meşrulaştırmakta hem de kendisini babasının yüceltilmiş özelliği ile özdeşleştirerek kendisi için yüceltilmiş bir özne pozisyonu inşa etmektedir.

Alıntı 16 (12. Görüşme)

Ç: e onu ben ömrümde ilk defa görmüşüm fakat onu bilmemi bekler benden çünkü kendi biliyo onun oğluyum ya otomatikmen onu bilmem gerektiğini düşünüyö onu bilmediğim için bana kızabiliyo mesela hani ben de kardeşlerime böyle olduğumu fark ettim bi süre sonra yağni bunu nasıl fark ettim onlardan ayrılmasaydım ha ge genelde yağni gerçi uzun zamandır ayrıyım yağni lisede evdeydim orta okulu da dışarıda okudum yine yatılıda

G: anladım

Ç: eğ öyle olduğumu fark ettim babam gibi davrandığımı filan fark ettim bu tabi çok ters tepen bi şey aslında yağni kardeşlerine mesela erkek kardeşime kız kardeşime de tam tersi acayip rahatım ona karşı

Erkek olmaya dair özelliği babadan öğrenme bir önceki alıntıda konuşmacının babasını model almasıyla gerçekleştirilirken

burada nasıl olduğu belirsiz bırakılan bir nesilden nesile aktarım yoluyla gerçekleştirilmektedir. Buradaki babadan öğrenmenin doğrudan değil ancak dolaylı bir şekilde babayı model alma olduğunu söyleyebilirim.

b. anne tarafından yönlendirilen

Alıntı 17 (7. Görüşme)

K: ıg hani belki annemin yetiştirme tarzı daha farklı olmuş olsaydı beni bu çağlara kadar ben biraz daha farklı bi erkek de olabilirdim biraz daha derken bu kadar oturaklı olmayabilirdim hem genç yaşta sorumluluk sahibi olmak ıg istese annem o sorumluluğu üzerimden alabilirdi hani o yaşlarda o da daha dinamik genç bi bayandı sosyal bi bayandı ama ıg fark ediyorum ki işte biraz da işine geldi hani o sorumluluğu benden pek almak istemedi heralde çabuk pişmemi istedi ne de olsa yine dediğim gibi bi tarafı doğu olduğu için hani erkek

G: beklentisi de var

K: evet erkek genç yaşta hemen ıg işte iş hayatına atılsın bi evi nasıl geçindirceğini çekip çevirceğini öğrensin bizim sorumluluklarımızı da sütüne almayı öğrensin ha bu bazen benim için avantaj olduğunu düşünüyorum şöyle bi baktığımda ıg otuz altı yaşındayım benim yaşımda olup evet çoluk çocuk sahibi olmuş ıg hayatı çok daha farklı yönlere gitmiş insanlar da var ama benim yaşımda olup ta hayatına hala bi düzen getiremeyip

Yukarıdaki alıntıda konuşmacı K'ya göre annesi onun şimdi nasıl bir erkek olduğunun belirleyicisi olarak işaretlenmekte-

dir. Annesi K üzerindeki yaptığı belirlemeyi ona erken yaşta sorumluluk vererek gerçekleştirmiştir. Bu şekillendirmenin kaynağı olarak da annesinin Doğulu olması sebebiyle sorumluluk sahibi erkek beklentisinde olması gösterilmektedir. K, anne tarafından yönlendirilen repertuarına başvurarak kendisi ile yaşıtı olan erkekler arasında yaptığı karşılaştırmayı kendi lehine sonuçlandırmakta; böylece olumlu bir kimlik inşasını gerçekleştirmektedir.

c. yaşam boyu öğrenilen

Bu reperturda öğrenme sürecinin yalnızca aile ile sınırlı kalmadığı, öğrenme ortamlarının ve yöntemlerinin çeşitliliği, öğrenmenin de sürekli olarak devam ettiği ve öğrenmenin hem kadınlar için hem de erkekler için geçerli olduğu açıklanmaktadır.

Alıntı 18 (9. Görüşme)

- A: yani zaten önceden belirlenmiş öğretilmiş bir davranış kalıbının içerisinde en başından beridir yetiştiğimiz için ya işte atıyorum erkek vücuduna sahip olup başka pratikler yani gey pratikleri vesayre falan gibi şeyleri yaşamaktan daha kolay gündelik hayatı çok da zorlaştıran bi şey değil hani günün her saati kadın olmaktan da daha kolay heralde pek çok anlamda günün her saati istediğin her yerde bulunabilmek
- G: peki nerden öğretiliyo bunlar hani öğretilmiş dedin ya
- A: yani ağılede başlıyo iğ erkek adamın ne yapıp ne yapamıyacağı sözlü olarak öğretiliyo pratik olarak da öğretiliyo cezalandırma yoluyla veyahut ödüllendirme yoluyla teşvikle okulda da devam ediyö

çok hakim bi şekilde hetero kültür iç bütün kurumlarda hakim olduğu için her yerde devam ediyö sokakta öğretiliyo televizyonda öğretiliyo kitaplarda öğretiliyo her yerde erkek erkek yani erkeklik demiyim de hani erkeklere erkeklik kadınlara kadınlık öğretiliyo

Erkek olmanın öğrenildiği ortamlar aile, okul, bütün kurumlar, basın ve sokak olarak işaretlenirken; erkek olmayı öğretme yöntemleri sözel, pratik, cezalandırma ve teşvik olarak işaretlenmektedir. Öğrenme sürecinde çok fazla etmen söz konusu iken A'ya göre öğretilen tek bir kültürdür. Tüm unsurların bir araya gelmesiyle heteroseksüel kültür öğretilmektedir. Bu öğretme hem kadınlar hem de erkekler için geçerlidir. B alıntıda A, erkek olmaya dair 'yaşam boyu öğrenilen' repertuarını 'rahat erkek' repertuarına başvurarak destelemektedir.

B. İdeolojik İkilemler

Erkek olmanın anlamına getirilen açıklamalarda tekrarlayan çelişkili açıklamalar, kadın-erkek eşitliği ve eşitsizliği üzerine yürütölen tartışmalar sırasında ortaya çıkmaktadır. Kadın ve erkeğin eşit olup olmadığı yönündeki tartışmalardaki çelişkili açıklamalar ideolojik ikilemleri oluşturmaktadır. İdeolojik ikilemler kadın-erkek ilişkilerinde iş bölümünün nasıl belirleneceği söz konusu olduğunda ortaya çıkmaktadır. 'Cinsiyet ayrımı yoktur' açıklamasında ideal olana dair veya olması gerekene dair açıklamalar yer almaktadır. İdeal olan veya olması gereken çoğunlukla erkeklerin pratikte yapmadıklarına dair getirdikleri açıklamalarda işaretlenmektedir. 'Cinsiyet ayrımı vardır' açık-

laması ise erkeklerin doğrudan gündelik yaşam pratiklerine dair açıklamalarıyla inşa edilmektedir. Cinsiyet ayrımı vardır / cinsiyet ayrımı yoktur açıklamalarının aynı konuşmada ifade edilmesi ikilemi inşa etmektedir.

1. Cinsiyet ayrımı vardır / cinsiyet ayrımı yoktur:

Alıntı 19 (11. Görüşme)

C: ben de kendimi yalıtılmış sterilize edilmiş bi ortamda hissetmiyorum yağni mutlaka etkileniyorum etkilendiğim hatta bi çok şey olabilir en basiti hani ığ evde hani annem etrafımda dört dönüp bi şeyleri yaparken hani işte tamam yağ hani ne olsa annem hallediyo yapıyo falan gibi bi rahatlığa şey yapıyorum çünkü neden erkeğim falan hani o tabağı ordan kaldırmasam da olur annem kaldırır çünkü neden o bi kadın hani aslında bunu çok böyle bu bu falan gibi değil ama hani o yerleşmiş algıdan dolayı hani böyle nerdeyse içgüdüselleşmiş şekilde yapmama ihtiyacı falan yağ ihtiyaç demeyim de yapmama durumu gibi hani ığ nolsa yapan biri olur falan gibi bi taraftan mutlaka düştüğüm işte böyle çıkmazlar var hayatımda ama bunları hani mümkün olduğu kadar sorgulayıp mümkün olduğu kadar düşünüp dışına çıkabilir miyim ne kadar hani kendimden uzaklaştırabilirim

Kadın ve erkek arasındaki iş bölümünü konuşmak toplumdaki tartışmalar sebebiyle retoriksel olarak cinsiyet ayrımına dair tartışmaları konuşmayı da gerektirmektedir. C kendisini erkek, annesini kadın olarak işaretleyerek bu retoriği doğrudan

çağırılmaktadır. Evdeki iş bölümü fikirsel bağlamda ele alındığında C öğrenilen erkek repertuarına başvurarak evde yaşanan eşitsizliği meşrulaştırmaktadır. Evdeki iş bölümü yaşanan hâliyle konuşulduğunda ise C'nin hem 'rahat erkek' repertuarına başvurması hem de 'eşitlikçi erkek' pozisyonundan konuşması ikilemi ortaya çıkarmaktadır. Aşağıdaki alıntıda da ikilem düşünce ve pratik arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanmaktadır.

Alıntı 20 (9. Görüşme)

- A: kadınlardan bahsedersek eğer iş mesela siyaseten doğru bulmadığım için bi türlü söyleyemediğim ama inandığım bi şey iş pek çok insan da buna inanıyo niye iş kadından yönetici olmaz iş şeyini her bir defasında her bir idarecim değiştiğinde yeniden yeniden onaylıyorum kendi içimde ama bunu apaçık bir şekilde savunamıyorum
- G: hı hı hım niye savunamıyosun
- A: çünkü doğru değil yani hani bi karşılaştığım iş kadın yöneticilerin hepsinin boktan olması iş kadından yönetici olmaz genellemesine varır vardırmamalı beni
- G: ama inannabiliyosun bi yandan
- A: inanmak başka bi şey iş savunmak başka bi şey hani şimdiye kadar öyle oldu ona inanıyorum ama bunu apaçık bi şekilde savunamam çünkü siyasetim elvermiyo buna yani çünkü çok aslında şey ortodoks bi biçimde kadın erkek eşitliği vesayreyi faan filan da ya pozitif ayrımcılığa kadar gidicek bi yerde değilim ama kadının erkeğin temel olarak eğer yapılabilecek bir iş varsa o işin kuralları çerçevesinde yetkin biçimde o işi gerçekleştirebiliceğine inan inanıyorum ya

öyle olması gerektiğini zannediyorum ığ dolayısıyla da kadından yönetici olmaz cümlesi önermesi bana kafadan yanlış bi önerme olarak görünüyö

G: hım entellektüel anlamda düşündüğünde

A: evet elbette (gülerler) yoksa yaşam deneyimi öyle yürümüyö hak-
katen kadından yönetici olmuyo ya şimdiye kadarki kadınlardan
iyi yöneticiler olmadı

Yukarıdaki alıntıda konuşmacı A kadınlardan bahsederken siyasi görüşü ile deneyimleri üzerinden geliştirdiği inanç arasında bir ayrım yapmaktadır. Bu ayrım iş bölümü konusunda kadın ve erkeğin konumlarının farklılaşmasını destekleyip desteklememek yönündedir. A'nın aynı konuşma içerisinde iki farklı pozisyonun paralel sıra alması ikilemi açık bir şekilde inşa etmektedir. A siyasi kimliği ile konum aldığı anda insan hakları, kadın hakları ve eşitlik söylemi devreye girmektedir. Bu söylemler A'nın kadın ve erkek arasında bir ayrım yapmasına izin vermemektedir. A kendi deneyimleri sonucu elde ettiği açıklamayı dile getirebilmek için bu söylemlerin dışından konuşmak zorundadır. A için bu zemin üzerine tartışılmayacak olan inanç zeminidir. İnanç zemini gündelik hayatta karşılaşılan örneklerden edinilen bilgi olarak açıklanırken bu açıklamanın genellenerek siyasi zeminde karşılık bulması A'yı eşitlikçi söylemin dışına atarak ikilemi inşa etmektedir. Aşağıdaki alıntı yukarıdaki alıntının yer aldığı görüşmenin başka bir bölümüne aittir. Burada da A evdeki iş bölümünden bahsederken eşitlikçi söyleme başvurmaktadır.

Alıntı 21 (9. G r   me)

A: hım yağ bi iğ mesela bi i  bölümü olarak mı mesela bazı i leri ben yapıyorum bazılarını başkasına bırakıyorum hayır hayır öyle bi şey yok öyle bi şey yok yağni hani kadın iğ bu biraz tabi tek başıma ya amamdan da kaynaklı belki

G: yoğ hani yanında bi kadın olduğunda deği iyo mu bunlar

A: hayır deği miyo yağni yemek yapmak denilen şey de beraber yapılyo i te iğ ne biliyim lamba değiştirmek de beraber yapılyo bi şeyi kaldırmak denilen şeyi özellikle yapmıyorum çünkü i te hani belimde rahatsızlık var mesela kadın kaldırıyo genelde (gülerler)  yle yağni ya fiziksel bir şey yok hani kendi hayatımda bu ayrıma gidebileceğim bir durum olmuyo zaten ne biliyim yağni bi kavanoz açmak denilen şeyi gene kadın a amıyorsa ben a abilirim evet eyvallah bu oğ o kadar ama yani daha ötesine ge miyo

Yukarıdaki alıntıda A, ‘bazı i leri ben yapıyorum’ ifadesi ile i  bölümünde belirsizlik ortaya koymaktadır. Bu belirsizlik retoriksel olarak feminist söylemin kas gücüyle kadına karşın üstün konuma geçen erkek söylemi ile benzerlikler taşımaktadır. Modern söylemin inşa ettiği her i i yapabilen kadın ve erkek inşasının karşısında bazı i leri yapan erkek inşası ‘hangi i ler’ sorusunu retoriksel olarak sordurmaktadır. Bir  nceki alıntıda siyasi kimliği ile eşitlikçi söylemden konu abilen A için, gündelik yaşamda kas gücüne dayalı pratikler söz konusu olduğunda eşitlikçi söylemden konuşmayı zorlaştırmaktadır. A bu ikilemi çözmek için kas gücü ile ilgili sağlık problemleri ile ilgili kişisel hik yesine ba vursa da ‘kavanoz açma’ örneğinde sağlık problemi

hikâyesi eşitlik için bir meşrulaştırmaya yol açamamakta ve kas gücüne dayalı bir eşitsizlik ortaya çıkarmaktadır.

Sonuçlar ve Tartışma

Bu çalışmada erkeklerin erkek olmanın anlamına dair inşası açıklayıcı repertuarlar ve ideolojik ikilemler çerçevesinde analiz edilmiştir.

Erkekler, ‘erkek olmak’ üzerine ortak anlam kuruluşlarında dört ayrı açıklayıcı repertuara başvurmaktadırlar. Açıklayıcı repertuarlardan birincisi ‘erkek olmak açıklanamaz’ repertuarıdır. ‘Erkek olmak açıklanamaz’ repertuarı konuşmacılar için erkek kimliği ile konum alarak hangi anlamları inşa edebileceklerini ve bu anlamları hangi zeminlerde inşa edebileceklerini aradıkları repertuardır. Bu arayışta başvurdukları ilk açıklama olan ‘hiç düşünmedim’ açıklaması ile erkekler öncelikle erkek olmanın normal, verili ve gündelik yaşama gömük olması sebebiyle kendileri için bir anlam ifade etmediğini açıklamaktadır. Burada vurgu “erkek olmaya” değil “insan olmaya” yapılmaktadır. Gönüllülük esasına göre çalışmaya katılan ve çalışmanın amacı, kapsamı ve içeriği hakkında önceden bilgilendirilmiş olan katılımcılar tarafından “erkek olmak” yerine “insan olmak” açıklamalarına vurgu yapılmasının söylemsel bir strateji olduğunu söyleyebilirim. Aynı zamanda Segal’ın (1992) Kamarowsky’nin (1976) yüksekokuldaki erkekler üzerine bir çalışmasına atıfla ileri sürdüğü bilgilere göre ABD ve İngiltere’de bu çalışmanın yapıldığı dönemde yapılan, erkeklerin kendilerini algılayış biçimlerini ele alan bütün psikolojik incelemeler, erkeklerin kendilerini daha

androjen terimlerle tanımladıklarını göstermektedir. Segal'ın bu tespiti bu çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Ancak; hem Türkiye'de konu üzerine yapılmış çalışmaların yetersizliği sebebiyle hem de kültürel farklılıkları göz ardı etmemek adına yukarıda sözü edilen söylemsel stratejinin yerel bilgiler üzerinden ve kültür analizi yaklaşımları ile ayrıntılı olarak incelenmesi gerekmektedir.

Erkek olmakla birlikte çalışıyor olmak da gündelik hayata gömük ve üzerine düşünülmeyecek bir konu olarak açıklanmıştır. Çalışmaya katılan erkeklerden  ğrenci olanların dışındakilerin hepsi çalışan erkeklerdir. Öğrenci olanlar ise iş yaşamına katılmak için hazırlanmakta ve belirli bir yaşa gelen erkekler olarak para kazanamamaları sebebiyle sıkıntılar yaşamaktadırlar.

Bu repertuardaki erkek olmaya dair anlamlar ancak erkek olmayan bir ötekinin işaretlenmesiyle inşa edilmektedir. Burada  teki olarak işaretlenenlerden biri de 'kadın'dır. Bu coğrafyada hem islam  hem de modernist yaklaşımlarda kadının konumu belirleyici bir unsurdur (Türkmen, 2009). Erkekler 'hiç düşün-medim' repertuarını inşa ederken öteki olarak işaretlenen, onun konumu sebebiyle erkek olarak konum alınan kadın ise anne veya eş olan kadındır. Elçi (2010)'nin kadın olmanın anlamına dair kadınlarla birlikte yürüttüğü çalışmasında da kadınların kimlik inşasında anne ve eş konumu kadınlar tarafından öncelikli olarak inşa edilen pozisyonlardır. Hem benim çalışmamda hem de Elçi (2010)'nin çalışmasında kadınlar için ortaklaşılan 'anne' ve 'eş' özne pozisyonlarının kadın olmaya yönelik birer kültürel temsil olduğunu söyleyebilirim. Kültürel temsiller toplumun

geneli için toplumsal gerçekliğin nasıl inşa edileceğine ilişkin, yani toplumsal yaşamın şekillendirilmesinde hangi figür ve sınırların baskın çıkacağı konusunda önemli rol oynarlar (Ryan ve Kellner, 1997:37; akt. Erkılıç, 2011: 240).

Erkek olmanın açıklanamamasının önünde bir engel olarak ifade edilen bir diğer açıklama ise ‘erkek olmak değişken bir şey’ repertuarıdır. Konuşmacılar bu repertuarda değişkenliği açıklarken deneyimlerine başvurumaktadırlar. Erkek olmanın yaşam koşulları ve kişilerin düşünceleriyle birlikte tekrardan tanımlanıyor oluşu ve her bireyin biricik olduğu açıklamaları bu reperturda yer almaktadır. Erkeklik çalışmalarında geniş bir yelpazeye sahip sahip olan ‘çoklu erkeklikler’ kavramının da açıkladığı üzere erkek olmanın tek, değişmez ve işleyen bir biçimi yoktur. Birçok farklı erkeklik birçok farklı bağlamda yürürlükte olabilmektedir (Connell, 2005).

Konuşmacıların erkek olmaya dair anlam arayışları herkes için geçerli bir erkek olma tanımı arayışlarını beraberinde getirmektedir. Konuşmacıların tanımlama tartışmalarında başvurdukları açıklama ‘erkek olmak tanımlanamaz’ açıklamasıdır. Burada tanımlanamazlık hem değişkenlikten kaynaklanan tek bir tanımın yapılamaması sebebiyle hem de erkek olmaya dair tek bir tanım yapmanın farklı özne pozisyonlarına bir takım yaptırımları da beraberinde getireceğinden, konumlarında esneklik kazanmak amacıyla tanımlamayı reddetmeyi de kapsamaktadır. Eleştirel söylem analizi çalışmalarında görüşmelerden elde edilen veri yalnızca katılımcıya ait olarak kabul edilmez. Ortaya çıkan veri görüşmeci ile katılımcılar arasındaki etkileşimde ortaya

çıkan olarak kabul edilir. Bu nedenle analize görüşmecinin görüşmelere kattıkları da dâhil edilir. Bu durum bizi refleksivite kavramına götürür. Refleksivite başlığı altında araştırmacı ile araştırılanın geleneksel psikolojide eşitsiz bir şekilde kurulan konumları tersyüz edilir ve araştırma çerçevesinde araştırmacı ile araştırılanın konumları eşitlenir, biri diğerinden üstün olarak kabul edilmez (Burr, 2012). Bu durum analize de yansıtılır ve araştırmacının hem görüşmeler sırasında hem de araştırma düzenini oluştururken yapıp ettiklerinin incelenmesinin analizin bir parçası olmasını zorunlu kılar. Burr'un (2012) araştırmacının konumu konusunda vurguladığı başka bir nokta da sosyal inşacı yaklaşımda araştırmacının tarafsız, nesnel olmadığının kabul edilmesi konusudur. Katılımcı ve görüşmecinin ortak yapımı olan araştırmanın sonuçlarını salt katılımcılara atfetmek mümkün değildir. "Olgular, gerçekler kendi başlarına tarafsız değildir. Her zaman birinin sorusunun ürünüdür ve sorular her zaman, her ne kadar gizil de olsalar dünya hakkındaki varsayımlardan çıkar" (Burr, 2012: 152). Refleksivite ve araştırmacının konumuna dair yukarıda sözünü ettiklerim araştırmanın tümü için geçerli olsa da bu durumu bu çalışmada en net şekliyle 'erkek olmak tanımlanamaz' repertuarında görebiliriz.

Alıntı 22 (10. görüşme)

G: evet şimdi başladık erkek olmak nası bi şey

B: böyle direk böyle başlıyo (G güler) valla heralde erkek olmanın nası bi şey olduğunu ben kendim de erkek olduğum için yağni en azından ığ ığ nası diyim yağni bi kategori olarak bize işte erkek

deniyo erkek olduğum için benim heralde erkek olmanın nasıl bi şey olduğunu anlatabilmem bayağ zor olabilir şey gibi işte

Alıntı 23 (14. görüşme)

- G: evet kayıt başladı tezin konusundan bahsettim erkek olmak nasıl bi şey bunu konuşcaz ilk soru biraz genel ama öyle konuyu açsın diye onunla başlıyorum erkek olmak nasıl bi şey
- H: valla çok özel bi şey değil sonuçta erkek olmak erkek çok tanımlayabileceğim bi şey değil
- G: hı hı yağni hani ıg gündelik hayatında senin ben erkeğim ya da erkek olmakdan dolayı bu böyle oluyo dediğin şeyler var mı
- H: yani normalde yok yağni özel olarak erkek olma yağ erkek olduğumu göstercek özel şey bil bilemiyorum yağni

Yukarıdaki iki alıntıda da katılımcılara ‘erkek olmak nasıl bir şey’ sorusunu sordum ve katılımcılar da buna karşılık olarak ‘erkek olmak tanımlanamaz’ repertuarını inşa ettiler. Sorunun soruluş biçimine baktığımda sorunun gizil bir biçimde de tanım beklentisi içerdiğini ve bu gizil içeriğin katılımcılar üzerinde baskı oluşturan bir unsura dönüştüğünü söyleyebilirim.

Erkek olmaya dair ortak bir tanım, açıklama ya da tarif yapılamasa da toplumsal yaşam söz konusu olduğunda hem erkeklerin toplumdan hem de toplumun erkeklerden bir takım beklentileri söz konusu olmaktadır. Açıklayıcı repertuarlardan ikincisi ‘toplumdaki erkek’ repertuarıdır. Bu repertuarda erkekleri toplumdaki konumlarını anlamlandırmak için başvurdukları açıklamalar yer almaktadır. Toplumdaki erkek repertuarı görüş-

melerin iş, aile gibi toplumsal yaşamın tartışıldığı kısımlarında ortaya çıkmakta; katılımcılar öteki üzerinden konum olarak ötekiyi ayrıntılı bir şekilde tarif etmekte ve çoğu zaman kendi gündelik yaşamlarından hikayelere başvurumaktadırlar.

Erkeklerin erkek olmakla birlikte gündelik yaşama gömük olarak açıkladıkları bir diğer durum çalışıyor olmaktır. Toplumdaki erkek repertuarında erkek olmak çoğunlukla iş yaşamı zemininde tartışılmaktadır. İş yaşamında hem erkekler hem de toplum belirli meslekler için erkek olanı tercih etmektedir. Kılınç (2009) da psikolojide zeka testlerinden elde edilen zeka göstergelerinde cinsiyetler arasındaki farkla ilişkili olarak açıklanan meslek seçimindeki cinsiyetler arası farklılaşmanın dikkatli bir şekilde yorumlanması konusunda uyarıda bulunmaktadır. Bunu yanı sıra katılımcılar genel iş ortamı tariflerinde de iş yaşamının gereklerinin erkekler için daha uygun olduğu açıklanarak; bu açıklamanın kaynağı olarak da iş yaşamında erkekler arasında yürürlükte olan erkek erkeğe rahatlıkla küfür edebilme, şiddet uygulayabilme pratikleri gösterilmektedir. Halâ iş yaşamında sayıca az olan kadınların iş dünyasının bir parçası olarak tanımlanmadıklarını, bunun sebepleri olarak da kadınların anne, eş kimliklerinin ağır bastığını söyleyebilirim (bkz. Elçi, 2010). Bunların yanı sıra iş yerlerinde eşitlik söylemi ile kadın istihdamının artması gündelik yaşamda toplumda tam anlamıyla kabul görmeyen çalışan kadın kimliği ile evdeki kadın söylemini tam olarak birleştirememekte, ortaya çıkan çatışma durumu da erkekler için iş yerinde çatışma ortamını ortadan

kaldırması sebebiyle erkek olanın tercih edilmesi yönünde bir kararı beraberinde getirmektedir.

Erkekler toplumsal düzende iş yaşamının tercih edilen öznelere olsalar da toplumsal düzen içerisinde çalışmanın dışında toplumun da erkeklerden bir takım beklentileri olmaktadır. Evlenmek, askere gitmek, iyi bir kariyer yapmak, çocuk sahibi olmak ve bunları toplumun onlardan beklediği zamanlarda yapmak erkekler için birer baskı unsuruna dönüşmektedir.

Açıklayıcı repertuarlardan üçüncüsü ‘erkek olmak rahat’ repertuarıdır. Özellikle aile ilişkileri içerisinde baskı gören erkekler kamusal alanlar söz konusu olduğunda hem zamansal düzenleme çerçevesinde hem de bedenlerini kullanmaları doğrultusunda kadınlarla kıyaslama yaparak ‘rahat erkek’ repertuarını inşa etmektedirler. ‘Rahat erkek’ repertuarı kamusal alanda istenilen saatte bulabilme özgürlüğüne, yerleşim yerlerindeki erkeklik performanslarının farklılaşmasına izin veren kültürel özelliklerin rahatlığına, erkek erkeğe elde edilen rahatlığa dair açıklamaları kapsamaktadır. Bu repertuar ‘erkek olmak/ olan tercih edilir’ repertuarını desteklemektedir. Erkek erkeğe elde edilen rahatlık, erkek erkeğe çalışmanın tercih edilmesi sonucunu da beraberinde getirmektedir. Erkeklerin rahatlık yönündeki açıklamaları kadın-erkek ikilemi üzerinden karşılaştırmalar yaparak yürütülmektedir. Rahatlık repertuarının en önemli unsurlarından bir tanesi kadının olmadığı ortamlarda bulunmaktır. Bu reperturda kadınlar birer baskı unsuru olarak işaretlenmektedirler. Baskı unsuru olan kadınlar anne, eş, sevgili gibi gündelik yaşamın içerisindeki yakın çevrede bulunan

kadınlardır. ‘Toplumdaki erkek’ repertuarının baskı gören özne pozisyonundaki erkekler ile ‘erkek olmak rahat’ repertuarının özne pozisyonları birbirleri ile çatışan pozisyonlardır. Selek (2009: s. 121), toplumdaki çatışan özne pozisyonlarını şu şekilde yorumlamaktadır: “Toplumsal iktidar ilişkileri, analitik olarak farklı da olsalar, birbirini besler, eklemlenir, i  i e geçer, kıvrılıp dönüşür, başka yerlere taşınıp yaygınlaşır. Birey, bu eklemlili ba  arasında şekillenir, hem ezen hem de ezilen konumlarda kendisini var eder.” Selek (2009)’in bu yorumundan yola çıkararak hem toplumdaki erkek hem de ‘erkek olmak rahat’ repertuarındaki açıklamaların birbirleriyle çelişerek birbirlerini besleyen açıklamalar olduklarını söyleyebiliriz. Erkeklerin toplumda baskı gören özneler olarak var olmalarının da, rahat erkek özneler olarak var olmalarının da kaynağı erkeklerdir.

Açıklayıcı repertuarlardan sonuncusu ‘erkek olmak öğrenilir’ repertuarıdır. Burada erkek olmanın   renildi i kaynaklar olarak baba, anne ve çoklu etmenler işaretlenmektedir. Erkek olmak üzerine anlamlandırmalarda aile önemli bir kaynaktır. Aile içinde babadan öğrenilen erkek olmak, babanın model alınması yoluyla gerçekleştirilirken; anneden öğrenilen erkek olmak, annenin yönlendirmesi ile gerçekleştirilmektedir.   renme ailenin dışında da hem olumlu hem de olumsuz şekilde devam etmektedir.

Erkekler erkek olmaya dair anlam inşalarını kadın-erkek ikilemini esas alarak kadına göre konum olarak gerçekleştirmektedirler. Kadının konumu değiştikçe erkeğin konumu da değişmektedir. Toplumda olduğu gibi kadın-erkek ikilemini

konusmak eşitlik ve eşitsizliği konuşmayı da gerektirmektedir. İdeolojik ikilemler kadın-erkek arasındaki iş bölümüne dair açıklamalar sırasında ortaya çıkmaktadır. Açıklamalar arasındaki çelişkiyi ortaya çıkaran ise eşitli söylemin erkekler tarafından kabul edilmesine karşın gerek iş yaşamının koşullarının gerekse de erkeklerin ve kadınların gündelik yaşamdaki pratiklerinin eşitliğe izin vermediği yönündeki açıklamalardır. Edley (2001)'in "Analysing Masculinity: Interpretative Repertoires, Ideological Dilemmas and Subject Positions" adlı çalışmasında da benzer bir ikilem söz konusudur. Connell (1998) cinsiyete dayalı iş bölümü konusundaki eşitsizlikler konusunda biyolojinin ve pratiğin rolünü vurgulamaktadır. Connell (1998)'in bu ikilemin çözümüne yönelik önerileri erkeklerin kesin bir şekilde kadınlarla özdeşleştirilen gebelik, doğum ve bebek bakımıyla ilişkili ev işlerinin çoğunu üstlenmeleri ve içinde yaşadığımız kültüre kök salmış olan cinsiyetin yazgı olduğu görüşünün reddedilmesi yönündedir.

Bu çalışmada hedeflenen erkeklerin toplumda iddia edildiği şekliyle iktidar konumlarının varlığını ispatlamak ya da erkeklerin de en az kadınlar kadar baskı gördüğünü iddia etmek veya reddetmek değildir. Erkeklerin erkek olmaya dair kimi sıkıntılar yaşadıkları, baskı gördükleri ve kadına kıyasla toplumda daha rahat konumlar alabildikleri bu çalışmada ortaya çıkan repertuarlardan bazılarıdır. Erkek olmaya dair katılımcıların içinden konuştukları farklı söylemlerle bu argümanlar inşa edilmiştir.

Bu alışma erkek olmanın erkekler için ne demek olduğunu, toplumda var olan söylemler içinden nasıl konuşulduğunu ve erkek olmaya dair ortak anlam inşasını ortaya koymuştur. Erkek olmaya dair anlamın öteki olanı (kadın ve katılımcıların kendilerinden farklı olan erkek konumları) işaretleterek konuştukları görülmüştür. Bu durum; ben ve öteki ayrımı yapmaktan ziyade erkek olmayı açıklayabilecek zemin bulma çabası olarak değerlendirilmelidir.

Araştırmanın yalnızca Eskişehir’de gerçekleştirilmiş olması; her erkek, erkek olmayı bu şekilde, bu argümanlarla konuşur dememizi güçleştirecektir. Aynı zamanda araştırmanın sosyal inşacı teorik arka planı da böyle bir iddianın geçersizliğini desteklemektedir. Bu araştırmanın sonuçlarını, etkileşimin gerçekleştiği zamanda ve mekânda ortaya çıkan gerçeklikler olarak değerlendirmemiz gerekir. Bu alışma literatürde yeni yeni yer almaya başlayan erkek çalışmalarına katkı sağlamaktadır. Bu çalışmanın alanda çalışma yapmayı düşünen araştırmacılar için teşvik edici ve ufuk açıcı olması beklenebilir. Daha sonraki araştırmalar için erkek olmaya dair bu çalışmada ortaya çıkan erkekler için kadının konumunun, iş ve aile hayatında iş bölümünün hangi konuları kapsadığının araştırılması ve bu konuların derinlemesine incelemesinin yapılması önerilebilir. Aynı zamanda Türkiye’de yeni yeni oluşmaya başlayan erkek olmaya yönelik inisiyatif ve oluşumlara dair ayrıntılı bir araştırmanın yapılması da erkek çalışmaları alanı için olduğa faydalı olacaktır. Bu alışmalar Türkiye’de erkek olmanın erkekler için

anlamını daha ayrıntılı bir şekilde anlamamıza, Türkiye'deki erkek hareketlerinin gidişatını anlamamıza ve erkek olmaya dair farklı bakış açıları edinmemize yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

- Atay, T. (2004, G z). Erkeklik En  ok Erkeği Ezer. *Toplum ve Bilim*, 101, s. 11-30.
- Bozok, M. (2011). *Soru ve Cevaplarla Erkeklikler* (1. Baskı). İstanbul: SOGEP Kitapları.
- Burr, V. (2012). *Sosyal İnşacılık*. Sibel A. Arkonaç ( ev.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar-Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*. Cem Soydemir ( ev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Connell, R. W.(2005). *Globalization, Imperialism, and Masculinities*. In M. Kimmel, J. Hearn, R. Connell (Eds.), *Handbook of Studies on Men & Masculinities* (pp. 71-90). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Edley, N. (2001). *Analysing Masculinity: Interpretative Repertoires, Ideological Dilemmas and Subject Positions*. In M. Wetherell, S. Taylor, S. J. Yates (Eds), *Discourse as Data: A Guide for Analysis* (pp. 189-229). London, Sage Publications.
- Edwards, D. (2007). *Discourse and Cognition*. London: Sage Publications.
- Elçi, E. (2010). *Kadın Olmanın Anlamının Kadınların Söylemindeki İnşası ve Bu İnşayı Yaparken Kullanılan Dilsel Kaynaklar*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erkılıç, H. (2011). *Türk Sinemasında Hegemonik Erkek(lik): Kahramandan Anti-Kahramana Erkeklik Temsil(ler)i*. İ. Erdoğan (Ed.), *Medyada Hegemonik Erkek(lik) ve Temsil içinde* (s. 231-243). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Fairclough, N. (2001). *Discouse of New Lobour: Critical Discourse Analysis*. In M. Wetherell, S. Taylor and S. J. Yates (Eds.),

- Discourse as Data: A Guide for Analysis. (pp. 229-267) London: Sage Publications.
- Kılınç, B. (2009). *Aklın Cinsiyeti Var mı?* Zeynep Direk (Ed.), Cinsiyetli Olmak-Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar içinde (s. 35-50). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
- Mutluer, N. (2008). *Cinsiyet Halleri*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Potter, J. (2004). *Söylemsel Psikoloji ve Söylem Analizi*. Sibel Arkonaç (Ed.), Doğunun ve Batının Yerelliği içinde (s. 65-93). İstanbul: Alfa Basım Yayın Ltd. Şti.
- Sancar, S. (2009). Erkeklik: İmkansız İktidar – Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler (1. Baskı). İstanbul: Metis Yayıncılık Ltd.
- Segal, L. (1992). *Ağır Çekim Değişen Erkeklikler Değişen Erkekler*. Volkan Ersoy (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Selek, P. (2009). *Türkiye’de Özgürlüğü Ararken...* Zeynep Direk (Ed.), Cinsiyetli Olmak-Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar içinde (s. 118-129). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
- Taylor, S. (2001). *Debates in Discourse Research*. In M. Wetherell, S. Taylor, S. J. Yates (Eds.), Discourse as Data: A Guide for Analysis. (pp. 5-49) London: Sage Publications.
- Taylor, S. (2013). *What is Discourse Analysis*. London: Bloomsbury.
- Türkmen, B. (2009). *Toplumsal Proje ve Kadınlık Deneyimi: İslamcı Kadının Tarafından Yeniden Tanımlanan Mahrem*. Z. Direk (Ed.), Cinsiyetli Olmak-Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar içinde (s. 130-156). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

EŞCİNSEL ERKEKLER VE KADININ ÖTEKİLEŞTİRİLMESİ

Muharrem Gürhanel³

Bu çalışmanın amacı eşcinsel erkeklerin (gay/gey) gündelik konuşmalarında kadını ve kadınsılığı dilde kurgularken nasıl bir “güç” (iktidar) kazanmayı hedeflediklerini anlamaktır. Erkek egemen söylem içerisinde geyler “feminen”, “kadınsı” olarak ötekileştirilmektedir. Bu ötekileştirilme homofobi bağlamında araştırmalara konu olmakta ve pek çok alanda homofobiye karşı mücadele verilmektedir.

Bu çalışmada geylerin feminen/kadınsı olarak işaretlendikleri toplumsal/gündelik hayatta mağduriyet bildirmelerinin paralelinde kendi aralarındaki konuşmalarında, feminenlikle ilişkili olarak “kadın”ı ve “kadınsı”lığı hangi sosyal hedeflerle inşa ettikleri, kendilerine bu hedeflerle nasıl bir kimlik ürettikleri ile erkek egemen söylemin tam da aynı argümanlarıyla birbirlerine nasıl “itham” edici hitaplarda bulundukları, “kadınsı”lığı (ve “kadın”ı) konuşurken nasıl bir anlam ürettikleri, kadınsılığı nasıl inşa ettikleri ve bunu hangi açıklayıcı repertuarları (dilsel kaynakları) kullanarak yaptıklarının anlaşılması hedeflenmektedir.

3 *İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü Yüksek Lisans*

Söylem ve Cinsel Kimlik

“Ben” Olarak Öznenin İnşası

Sosyal inşacılık, dil’in sadece “sosyal gerçekliği” inşa ettiği yönünde bir iddiada bulunmaz. Daha geniş bir açıdan, “Gerçek” olan her şeyin dil ile inşa edildiğini kabul eder. Bu bağlamda dilin yaratıcılığı (Wetherell, 2001), sosyal olarak eylemselliği ve zihinleri kuruyor oluşuyla sınırlı değildir. Özne, yani “ben” de dil ile inşa edilmektedir. Dil’in bize sunduğu olanaklar (Arko-naç, 2008), o dildeki işaretleyicilerle sınırlıdır. Harré (1998), Örneğin Türkçe’de kişiyi işaretleyen “ben” ve “kendi” gibi dilsel işaretleyicileri (zamir) karşısında Japonca’da 260 adet zamir olduğundan söz eder. Bu şartlar altında bireyin kendilik algısı dil ile meydana gelmektedir. Ve kişinin nasıl bir “kendilik” algısı içinde olduğu da o dilin ona sunduğu aletler (zamir) ile mümkün olmaktadır.

Harré’ye göre (1998), “ben” / “benlik” inşa edilmiştir. Dil olmadan “ben” olmak mümkün değildir. Çünkü kişinin bedeni üzerinden, zamanda ve mekânda varlık algısı / varoluşu, dil ile gerçekleşmektedir; “ben”i de bu şekilde inşa etmektedir. Çünkü düşünmenin ön koşulu dil’dir; kişilerin içinde onları öyle kılan yani olduklarını düşündükleri gibi var eden bir “öz” yoktur. Kişiyi sınırlandıran, önceden verili olan, içinde bulunan bir doğası bulunmamaktadır. (Burr, 2012). Yani “ben”in nasıl bir “ben” olduğu, içinde var olunan dilin imkanları dâhilindedir.

İçinde yaşadığımız dünyaya dair bilgimiz, “kendi”mizin dışındaki “diğerleri”nin varlığı ve bizlerin “ben” oluşu dil kaynaklıdır (Sarup, 1996); dilin belirledikleridir. Burada söz konusu

olan eğer bir farkındalık ise bu farkındalığı dil sağlamaktadır. “Ben” ve “Sen” olarak bir ikili düşünce ya da farkındalık özneleri üretirken bu sadece dile içkindir. Bu şartlarda özneyi belirleyen; öznenin kendisi etkileşimdeki dil’dir diyebiliriz.

Beden Tasarrufu: Cinsiyet

İnsanlar dünyaya geldiklerinde bir bedenleri vardır ve bu bedenler üzerinden kadın ya da erkek olarak tanımlanırlar/ isimlendirilirler. Rahimden çıkan “şey”, doğrudan “şekli”yle tanımlanmaktadır. Bu “şey”in şeklinin belirlenmesi ise biyolojik açıklamalarla gerçekleştirilmektedir. “Bilindiği gibi, insanların erkek ya da kadın olarak dünyaya gelmeleri, onların biyolojik cinsiyetlerine işaret eder ve bu kromozomlarla ilgili bir durumdur. Bir kız çocuğu, XX kromozom çifti ve bir erkek çocuğu da XY kromozom yapısına sahiptir” (Ertan, 2009, s.42). Gergen (2004), dil ile (konuşarak) inşa ettiklerimiz dışında başka bir şey (bir gerçeklik) olmadığının iddia edilemeyeceğini belirtir. Dil dışında var olan şey her neyse, orada vardır. Ancak konuşmaya başladığımız anda, onu tarif etmeye başlarız. Birlikte, konuşarak tarif ettiğimiz o şeyin ne olduğu da bizim konuşmalarımızla belirlenir.

Bu “cinsiyetli bedenler” in nasıl kullanılacağı ise üreme odaklı bir yaklaşımla şekillenmektedir. Cinsel ilişkinin amacı üreme olarak kabul edilir. 19. yy ve sonrasında iktidarın din yerine tıp üzerinden yayılması, üreme harici haz edimlerini sınırlandırmaktadır. Amaç, haz değil; sağlıklı bir nüfusun çoğalmasıdır (Foucault, 2007).

Bu biyolojik yaklaşım, kapitalist toplumda üreten bireyin yaratılması, nüfusun kontrol edilmesi açısından da önemli bir işlev görmektedir. Neyin “doğru” ve “geçerli” olduğu, biyolojik yaklaşım ve onun etrafında dönen tıp söylemi ile meşrulaştırılarak dolaşıma sokulmaktadır. “İktidar cinsel bedeni kucaklar. Burada söz konusu olan, etkinliklerin artırılması ve denetlenen alanın genişletilmesidir. Ama aynı zamanda, iktidarın kösnülleştirilmesi ve hazdan belli bir çıkar sağlanması da gözetilir” (Foucault, 2007, s.40).

“Biyoloji daima insan öznesince yorumlanıp dil tarafından kırılarak yansıtılır; oysaki dilden önce “beden” diye bir şey yoktur. Böylelikle Lacan, tüm betimlemeleri biyolojik - anatomik bir düzeyden simgesel bir düzeye kaydırarak, kültürün anatomik parçalara nasıl olup da çeşitli anlamlar dayatabildiğini göstermiştir” (Sarup, 1996, s.18).

Bedenin tanımlanması ve performans kategorisi cinsiyetlendirilmesiyle meydana gelmiştir. “Kadın” ve “Erkek” ikili cinsiyet kategorisi dil üzerinden (ve dikotomik dünya tasavvuruyla), ortaklaşa kabullerle “gerçekliği”, geçerliliği kanıksanmış ayrışmalardır. Harré ve Langenhove (1999), konumlandırma teorisini anlatırken Hollway’den bahseder ve aktarırlar; Hollway, söylemlerin kişilerin alacakları konumları hazırladığını söyler. Öznenin kuruluşu dilin sunduğu imkanlar dâhilindedir (Arkonaç, 2008). Öznenin söylemsel olarak inşa edilmiş cinsiyetli bedenine “kendilik”, “doğallık”, “gerçeklik” atıfları ve kabulleri tamamen içinde konuştuğu / eylediği dilin imkanları ile sınırlıdır.

Butler (2010), Denis Riley'nin kullandığı “Ben O İsim Miyim?” başlığının bir soru olarak sorulmasının nedeninin, o ismin birden çok anlama gelebiliyor olmasına bağlamaktadır. “Kişi ‘kadın’ olsa bile, elbette bundan fazlasıdır da; terim yeterince kapsayıcı değildir. Yetersiz kalmasının sebebi toplumsal cinsiyeti verili bir ‘kişi’nin toplumsal cinsiyetiyle gelen teferruatı aşması değil, toplumsal cinsiyetin farklı tarihsel bağlamlarda ille de her zaman kesin ve tutarlı şekilde kurulmuş olmaması ve söylemsel olarak kurulmuş ırksal, sınıfsal, etnik, cinsel ve bölgesel kimlik halleriyle kesişmesidir” (Butler, 2010, s.46).

Speer (2001), cinsiyetin söylemsel psikoloji içerisinde “öz” olarak görülmediğinden söz eder. Cinsiyet, söylemsel olarak tekrar eden, yeniden üretilen bir pratiktir. Edley de (2001), söylemsel psikologların kadınlığa ve erkekliğe kalıcı ve sabit olarak bakmadıklarını ifade eder. Kadınlık ve erkeklik değişmez, sürekliliği olan tutarlı bir yapı değil, an be an yeniden kurgulanan; içine girilen bir roldür / kimliktir.

Yüzer Geçer Bir “Yapıntı”: Cinsel Kimlik

Edley (2001), cinsel rollerin içine doğulan, tanrı vergisi bir öz olarak görülemeyeceğini ifade eder. Cinsel kimlik, görecelidir ve akışkan bir jöle gibi, donmadan ortamlara ve bağlamlara göre değişkenlik içerecek şekilde günlük hayatta / dilde yer alır. Bu bağlamda Butler da (2010), toplumsal cinsiyetin kültürel / söylemsel olarak inşa edilmiş olduğunu belirtirken, cinsiyetli bedenlerin bu söylemlerle tekabül ettiği yanılgısına düşülmemesi gerektiği uyarısında bulunur. Yani “kadın” dediğimizde, üstüne

tam oturacağı bir şablon gibi, karşılık bulacağı bir beden yoktur. Akışkan bir jöle benzetmesinde olduğu gibi, cinsel kimliğin donmadığı fikri yine karşımıza çıkmaktadır.

“Cinsiyetin töz gibi görünmesini sağlayan şey, bir cinsiyet ya da toplumsal cinsiyet ‘olmanın’ temelde imkansız olduğu gerçeğini gizleyen performatif bir dil ve / veya söylem oyunudur... Tözel toplumsal cinsiyet grameri, erkekleri ve kadınları varsaydığı gibi, onların nitelikleri olarak erilliği ve dişilliği de varsayar” (Butler, 2010, s.68).

Edley de (2001) söylemsel psikolojinin erkekliği bu dünyada var olmanın bir yolu olarak rutin bir alışkanlık şeklinde kabul ettiğini belirtir. Dolayısı ile bizim erkek ve kadın olarak gördüğümüz / algıladığımız dişil – eril bedenlerde izlemeye alıştığımız; aynı etkileşim içerisinde karşılıklı inşa ettiğimiz pratikler vardır. Çünkü bu pratikler rutinitleriyle bedenlere işlemiştir. Yani, erkeklik ve kadınlık bir özden kaynaklı tutarlı yapılar değildir. Söylemsel pratiklerin yansımasıdır. Zamana yayılmış bir kimlik tutarlılığı ve kişisel bütünlük algısı ön plana çıkmaktadır ki bu Kartezyen özne ideolojisinin dayattığı konuşan nesne inşasının söylemsel olarak gerçeklik inşasına dönüşmesidir (Shotter, 2004).

Connell da (1998) Marshal Sahlins’ in “kaba sosyobioloji” dediği biyolojinin toplumsal cinsiyeti belirlediği görüşünü tartışır. Eril ve dişil arasındaki temel farklılar (biyolojik açıdan) varsa da bu farklılıklar toplumsal (söylemsel) pratiklerle abartılarak, devasa farklılıklara dönüştürülmektedir. Eşcinsel erkeklerin kadınsı ve eşcinsel kadınların da erkeksi olarak

genel bir toplumsal kabul iken, aslında heteroseksüel erkek ve kadınlardan hiçbir fizyolojik farkları yoktur. Bu şartlar altında cinsiyetin toplumsal cinsiyeti belirlemediği sonucunu yeniden çıkarsamak mümkündür. Heteroseksüel kadınlar ve erkekler ile eşcinsel kadınlar ve erkekler biyolojik açıdan farklı değillerken söylemsel açıdan farklıdırlar; çünkü cinsiyet inşası söylemseldir.

“Donmayan Jöle”: Gey

Connell (1998), kadın ve erkek arasındaki farkın çok belirsizken toplum tarafından abartılarak büyük farklılıklar varmış gibi bir anlam üretildiğini söylemektedir. Edley’nin (2001) cinsel kimliklerin donmayan jöleler gibi olduğu kavramsallaştırması, aslında tek bir jöleye işaret ediyor olabilir; yani Speer (2001)’in sözünü ettiği cinsiyetin söylemsel pratik olduğu haliyle elimizde sadece bir söylem vardır. Butler (2010) da cinsiyetin bir söylem olduğunu ifade eder. Bu şartlar altında cinsiyetler üzerinden iki farklı kutup yaratılmaya çalışılırken, eşcinsel erkekler ve kadınlar da bu kutuplarda, “yanlış” kutuplara gitmiş / kaymış bireyler oluyor.

Eşcinsellik iki erkek ya da iki kadın arasındaki cinsel ilişkiyi işaretliyor, diyebiliriz. Çünkü tam da eşcinsellik söyleminin karşı çıktığı üzere eşcinsel (homosexual / dilimizde de homoseksüel) kelimesi, iki kişi arasındaki “ilişki”de oluş hâlini cinselliğe indirgemektedir. Bu nedenle, eşcinsel hareket “gay”/“gey” kelimesini tercih etmiştir ve zamanla sadece erkek eşcinseller için kullanılmaya başlamasının ardından, kadın eşcinseller için de lezbiyen kelimesi tercih edilmeye başlanmıştır (Şah, 2009).

“Eşcinsellik terimi ise Türkçe bir terimdir. Zira eşcinsel terimi, homoseksüel terimi gibi bir tıp ya da psikiyatri terimi değildir ve bu anlamda hastalık veya sapkınlığı çağrıştırmaz. Nitekim Türkiye’deki cinsel özgürlük hareketi de, “eşcinsel” terimini kullanmaktan imtina etmemiştir...” (Dinçel, 2010, s.14).

İki erkek arasında yaşanan romantik / cinsel ilişkinin tarihsel sürekliliği bilinmekle birlikte Michel Foucault, Cinselliğin Tarihi’nde iki erkek arasındaki bu ilişkinin bizim bugün anladığımız anlamda yaşantılanmadığını ele almaktadır. Foucault (2007), Antik Yunan’da eşcinselliğin serbest olduğu kabulünü ve buradan kaynaklı idealizasyonu tartışmaya açmıştır. Foucault (2007), Antik yazında bahsi geçen bu ilişkilerin, temelde bir sorun olduğunu öne sürmektedir. Çünkü eğer bir şey tartışılıyorsa, üzerine sürekli düşünülüyorsa, ortada bir sorun var demektir. Eşcinselliğin bir “tür” olarak ortaya çıkışı, eşcinselliğin kategorikleşmesine zemin hazırlamıştır. Foucault (2007), 19. yy.’ dan itibaren tıp ve psikiyatrinin iktidar mekanizması olarak işlevsini tartışırken, cinselliğin denetim altına alındığını ifade eder.

Eşcinselliğin tıbbi bir sorun olarak ele alınması; psikiyatrik bir vaka olarak kabul edilmesi üzerine çeşitli çalışmaların yapılmasına neden olmuştur. Eşcinselliğin biyolojik olarak “doğal / normal” olup olmadığının anlaşılması için hayvanlar üzerinde deneyler yapılmıştır. Eşcinsellik, 1935 yılında Amerikan Psikiyatri Birliği (APA)’nın psikopatoloji listesinde yerini almıştır. Eşcinsellerin psikiyatrik açıdan sapkın olarak tanımlanmasının sonu 1973’te Amerikan Psikiyatri Birliği (APA)’nın, eşcinselliği “hastalık” listesinden çıkarmasıyla gerçekleşebilmiştir. APA’nın

1974 yılında yayınladığı bildiride “Homoseksüellik muhakeme, denge, güvenilebilirlik, sosyal veya mesleki yeterlilikte herhangi bir bozulma anlamına gelmemektedir.” demiş ve konuyla ilgili ayrımcılık içeren tüm yasaların iptal edilmesini desteklediğini belirtmiştir (Mert, 2009; Ummak 2012).

Eşcinsellere ve eşcinselliğe karşı olumsuz yargılarda bulunmaya neden olduğu ifade edilen homofobi, patoloji listesine girmiştir. Bu şekilde, eşcinsellere karşı yapılan ayrımcılığın önlenmesi de amaçlanmıştır (Ertan, 2009; Okutan, 2010; Şah, 2009).

“Türkiye toplumunda hâkim olan toplumsal cinsiyet stereotiplerinin, eşcinsellerin tabi kılınmasına, farklılaştırılarak ötekileştirilmesine, dışlanmasına ve eşcinsellere yönelik homofobiye neden olduğu belirlenmiştir... Eşcinsellik ve eşcinseller, yaygın bir biçimde ötekileştirilmekte, ayrımcılığa uğramakta, şiddetle karşılaşmakta..”dır (Ertan, 2009, s.129). Türkiye’de sosyal psikoloji, psikiyatri, adli tıp, sosyoloji, antropoloji gibi alanlarda eşcinsellere ve eşcinselliğe yapılan bilimsel çalışmalarda genel bağlam ayrımcılık/ homofobi/heteroseksizm etrafında şekillenmektedir (Çabuk, 2010; Çolak 2009; Dinçel 2010; Ertan, 2009; Gençöz ve Yüksel 2006; Güney, Kargı, Çorbacı-Oruç, 2004; Okutan, 2010; Öztürk ve Kındap 2011; Sakallı, 2002a, 2002b, 2002c; Sakallı ve Uğurlu, 2001, 2002, 2006; Şah, 2009; Ummak, 2012; Yavuz ve Akdaş-Mitrani, 2008). Görünür olmak, eşit hakların edinilmesi gibi meselelerde kazanım sağlamak açısından bu gibi ana temalar ve ayrımcılık üzerine yapılan geylik üzerine araştırmalar önemli görülmektedir (Çolak, 2009; Ertan, 2009).

Çalışmanın Çerçevesi ve Hedefi

Türkiye’de sosyal bilimler alanında eşcinsellikle ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında hedefin, eşcinsellerin uğradığı haksızlıkların, yaşadıkları sorunların yansıtılması olduğu görülecektir. Özellikle sosyal psikoloji alanında homofobi çalışmaları önemli bir yer tutmaktadır. Yapılan çalışmalara bakıldığında eşcinsellerin ciddi bir ayrımcılığa uğradığı sonucuyla karşılaşılacaktır. Ortaya konan tabloda erkek egemen söylemin hâkimiyeti altında eşcinsellerin büyük problemler yaşadıkları, şiddet gördükleri ve hatta öldürüldükleri raporları yanında, heteroseksüel erkeklere ve kadınlara uygulanmış ölçeklerle ne kadar ayrımcı ve “fobik” oldukları sonuçları yer almaktadır. Tıpkı “ezilen kadın”, “kadın hakları” söylemlerinde olduğu gibi. Bir yanda erkekler tarafından sürekli ezildiği kabul edilen kadınlar, diğer yanda toplumun dışladığı ve ezdiği geyler var gibi görünmektedir. Oysaki dışarıdan bakınca çok netmiş görünen bu konunun içine girdikçe, birbirini dışlayan kadınlardan, kadınlığından utanan kadınlara kadar pek çok ayrımı görebiliriz (Elçi, 2010).

Bu bağlamda Türkiye’de bir yanda eşcinsel hakları için mücadele verilirken, homofobiye karşı bir hareket oluşturulmaya çalışılırken; diğer yanda eşcinseller (özellikle geyler) “hasta” kabul edilip terapiyle, “tedavi” edilmeye çalışılmaktadır. Bu haliyle toplumda iki yönlü bir karşı tarafın “patolojik” olduğu kabulü karşımıza çıkmaktadır. Geylere hasta diyenler ile geyleri kabul etmeyenlere hasta diyenler şeklinde bir ikilik söz konusudur.

Geyler kendi aralarında nasıl konuşmaktalar? Kendileri ayrımcılık yapmıyorlar mıdır? Ya da kendi aralarında “erkeksi”

ve “kadınsı” olmayı nasıl konuşmaktadırlar? Eşcinseller arasında homofobi olduğu konuşulurken, ortadaki sorunun homofobiden farklı olması ihtimali nedir? Sonuçta “erkek” olmanın genel kabulü dışına çıkan hâl ve tavır içerisindeki heteroseksüel erkeklerin de işaretlendikleri ortadayken; aynı manzarayı geyler nasıl seyretmektedirler? Yani geyler “erkek” olmanın genel kabulü dışına çıkan hâl ve tavır içerisindeki erkekler hakkında nasıl konuşmaktadırlar? Bu araştırmada Türkiye’de “kadınsı” olmakla işaretlenen ve ayrımcılığa uğrayan geylerin “kadın”ı gündelik hayatta dilde nasıl kurguladıklarını, bu kurgunun söylemsel olarak nasıl inşa edildiğini incelemeyi hedeflemekteyim. Dildeki bu anlam kurgusunun hangi araçlarla; yani hangi açıklayıcı repertuarlarla yapıldığını eleştirel söylem analizi ile inceleyeceğim.

Yöntem

Bu çalışmanın analitik çerçevesini oluşturan Eleştirel Söylemsel Psikoloji (Edley, 2001; Wetherell ve Potter, 1987; Wetherell ve Potter, 1988) yaklaşımına göre insanlar etkileşim sırasında söylemler içinden konuşurlar. Dolayısıyla insanların konuşmalarıyla ne yaptıklarına, bu etkileşim esnasında kullandıkları söylemlere ve bunlara kaynaklık eden repertuarlara bakmak gerektiğini öne sürmektedir. Analizde esas olan etkileşimde konuşulanlarla ne yapıldığının incelenmesi ve bu esnada birbirini tekrarlayan anlam kalıplarının saptanmasıdır (Taylor, 2001, 2013). Bu anlam kalıpları insanların konuşma eylemleri esnasında başvurdukları dilsel kaynaklar ya da bir başka ifade ile açıklayıcı repertuar-

lardır (Edley, 2001; Taylor, 2001; 2013). Açıklayıcı repertuarları konuşma sırasında konuşanların o sıradaki söylem(ler) içinden çekip çıkardıkları ve işleve yönelik kullandıkları dilsel aletler olarak tanımlamak mümkündür (Wetherell, 2001; Taylor, 2013). Aynı konuşma içerisinde etkileşimi sürdüren tarafların bağlama içkin benzerlik gösteren meşrulaştırma, temellendirme, uzlaşma varma gibi işlevleri icra ederken kullandıkları dilsel araçlardır (Wetherell ve Potter, 1988). Etkileşim esnasında o sıradaki bağlamı yönetmekte olan söylemin etkileşimde işlevsel olarak kullandığı açıklayıcı repertuarların neler olduğu bu çalışmanın merkezini oluşturmaktadır.

Katılımcılar

Çalışmanın katılımcıları, yaşları 18 ile 34 arasında değişen toplam 12 gey kişiden meydana gelmektedir. Katılımcılar kendilerini gey kimliği ile tanımlamaktadırlar. Araştırma sorusu ile ilişkisi olmadığından katılımcıların gey kimliklerini herkesle paylaşıp paylaşmadıkları, yani “açık/out” olup olmadıkları belirleyici bir özellik olarak değerlendirilmemiştir. Katılımcıların hepsi İstanbul’da yaşayan, üniversite mezunu çalışan ya da üniversite öğrencisi kişilerdir. Katılımcılara (ulaşılması zor olması sebebiyle) kartopu örnekleme ile ulaşılmıştır (Bal, 2001). Katılımcılar birbirlerini refere ederek görüşmeciyi yönlendirmiştir. Katılımcılara çalışmaya katılma teklifi götürüldüğü sırada araştırmanın çerçevesi ve amacı söylenmiş, çalışma esnasında ses kayıtlarının alınacağı ama kimliklerinin gizli tutulacağı belirtilmiştir. Bu bilgiler ışığı altında katılımcılar gönüllü olarak

bu araştırmaya dâhil olmuşlardır. Ayrıca çalışma sonrası ses kayıtları ve bunların yazıya dökülmüş metinleri katılımcıların eri- şimine sunulmuştur.

İşlem

Çalışmada her seferinde biri görüşmeci diğer ikisi katılımcı olmak üzere üç kişiden meydana gelen fokus gruplar oluşturulmuştur. Toplamda, süreleri 60 ile 90 dakika arasında değişen 6 fokus grup düzenlenmiştir. Görüşmelerde önceden hazırlanmış sorular sorulmamış bunun yerine görüşme, yine geylerle yapılmış pilot çalışmada ön plana gelmiş belli başlı temalar üzerinden yürütülmüştür. Pilot çalışmalarda iki derinlemesine mülakat ve görüşmeci ve iki katılımcı ile toplamda üç kişiden oluşmuş iki fokus grup düzenlenmiş, her biri 60 ile 90 dakika arası sürmüştür. Bu pilot çalışmaları takiben düzenlenen fokus grupların hepsinde katılımcılarla “kadın”, “kadınsılık”, “feminenlik” bağlamında konuşmalar yapılırken aşağıdaki temaların konuşma ortamına mutlaka getirilmesine dikkat edilmiştir.

- Güçlü Kadın
- Ezik Kadın
- Feminen / Kadınsı Gey
- Biyolojik kadın cinsiyetinde olursa nasıl bir kadın olunacağı
- İdeal kadın
- Kadın denince akla gelen ilk şey

Fokus gruplar ses kaydı alınarak düzenlendiğinden görüşmelerin sessiz ve sakin ortamlarda gerçekleştirilmesi gözetilmiştir. Bu nedenle görüşmelerin 5'i katılımcıların kendi evlerinde 1'i bir seminer salonunun oturum olmayan gününde kafe kısmında gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin tamamı ses kaydı altına alınmıştır, kayıt cihazları olarak Apple i-Pod Touch 4 kullanılmıştır. Ses kayıtlarının yazı dökümlerinde Express Scribe programından faydalanılmış ve işlem gerçekleştirilirken katılımcıların kimliklerini belirten tüm işaretler silinerek anonim hale getirilmiştir. Yazı dökümünde Jefferson (1985) yaklaşımı yalın hâlde takip edilmiştir. Her görüşmede katılımcıların konuşmalardaki sıra alışları 1'den başlayarak numaralandırılmıştır.

Yazıya dökülen tüm konuşmalar çok dikkatli bir şekilde tekrar tekrar okunmuş, konuşmalarda tekrarlayan anlam kalıpları ve bu anlam kalıplarıyla o esnada gerçekleştirilen eylemlere odaklanılmıştır. Tekrarlayan anlam kalıpları kullanılan dilsel kaynaklar/açıklayıcı repertuarlar çerçevesinde ele alınmış ve incelenmiştir. Analizin sunumu için yazı dökümünde belirlenen örnekler arasından en tipik olanları seçilmiştir. Bu tipik alıntılar konuşmaların yazı dökümündeki numaralandırmalarına ve görüşme numarasına göre verilmiştir. Analiz bu alıntılar üzerinden sunulmuştur. Analiz aşamasında açıklayıcı repertuarların belirlenmesinde ön plana çıkan konuşmalar belirginlik kazandıkları sıra alışıta koyu renkle belirtilmiştir.

Her bir alıntı bu makale içinde bir sıra numarası almış yani sıra araştırmada yapılmış olan altı görüşmeden kaçıncısı olduğu bir alt satırda numaralandırılarak belirtilmiştir. Her bir fokus

grup kendine özgü bağlamı ve katılımcıların kimliklerinin gizliliği doğrultusunda kodlanmıştır. Aynı zamanda alıntılarda katılımcıların yaş ve statü demografik bilgileri de belirtilmiştir.

Analiz

Görüşmelerden elde edilen konuşma metinlerinde bulunan ilk açıklayıcı repertuar “gey repertuarı” ikincisi ise “kadın repertuarı”dır. Gey katılımcılar gey olmayı, geyliğin hangi farklılıklarla oluştuğunu ve kendi içinde ayrışarak nasıl inşa edildiğini bu repertuarlar içinden konuşmuşlardır. Kadın temasının merkeze alındığı görüşmelerde, kadınsı olmakla işaretlenip ayrımcılığa uğrayan geylerin kadınlığı kendi konuşmalarında hangi açıklayıcı repertuarlarla kurguladıkları incelenmiştir.

1. Gey Repertuarı

Açıklayıcı repertuarların araştırıldığı analizlerde ulaşılan repertuarlardan biri gey olmaya dair repertuarlardır. Katılımcılar geyin kim olduğunu tarif etmişlerdir. Alıntılardan da anlaşılacağı üzere gey olmak kadın ve erkek özelliklerinin birleşmesidir. Üstelik bu birleşme olumlu / iyi / cazip olan her şeyin yoğunlaştığı bir küme gibi karşımıza çıkmaktadır. Erkeğin gücü, kadının hassasiyeti alınmış, “ideal insan” yaratılmış gibidir. Katılımcıların gey olmanın kadınsı ve erkeksi olmanın ortaklaşalığı olduğunu ifade etmiş olmalarına karşın, özellikle net bir şekilde salt kadınsılıkla bağdaştırılmaması gerektiğinin altını çizdiği görülmektedir. Kadınsı ve erkeksi özellikler vardır;

nihayetinde erkektirler ama “sıradan” erkekler gibi, cinsiyet “kast”ında en alt tabakada değillerdir.

Alıntı 1 (1. Görüşme Katılımcılar: K1 Çalışan 23, K2 Çalışan 24)

103.K1: Niye dilemedim yani hani mesela bilmiyorum ne kadar doğru mu düşüncem ama hani eşcinsellerin ee iki taraftan da bakabildiğine yani iki cinsiyetin kavraması mı diyim ne diyim bilmiyorum ama bakabildiğine inanıyorum çünkü hani bulunduğum iş eee ilişkileri olsun ya da ne biliim arkadaş ilişkileri olsun ee iki tarafın dilini de anlayabiliyosun hani ve şeyi görüyorsun ister istemez ee kadın ve erkek hakkaten o kavgaları ilişkilerdeki kavramı anlayamıyorlar birbirlerini hani bi şeyi anlatıyo sana sen iki tarafı da anlayabiliyosun onlar birbirini anlayamıyo şö öyle düşün oou o yünden hani bence ee burdan baktığımda hala ister istemez burdan baktığımda ee ister istemez burdan baktığımda ee daha şanslı bi durum bence eşcinsel olmak çok şans diye düşünüyorum

104.G: Neden bu açıdan

Yukarıdaki alıntıda konuşmacı eşcinselliği heteroseksüel kadın ve erkek kimliklerin bir kesişimi olarak görmekte. Bu bağlamda, her iki tarafın da hayata bakış açısına sahip olmakla avantajlı olduğunu belirtmekte. Yani eşcinsellik bir tür “karma cinsiyet” şeklinde tarif edilmektedir. Kadınlığın ve erkekliğin dili olduğunu ve bu dillerin ikisini de kullanabildiğini açıklayan katılımcı genelde çatışmacı olan bu iki dili uzlaştırabildiğini ifade ediyor.

a.Kadınsı Gey Repertuarı

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde kadın, kadınsılık ve kadınsı geyler üzerine yapılan görüşmelerde, kadına ve kadınlığa dair başlıklar konuşuldu. “Kadınsı gey repertuarı” geyler arasında feminen geylere dair bakış açılarının anlaşılması adına önemlidir. Hem kadına, hem de kadınsılığa dair hangi söylem pratiklerini kullandıklarını aşağıdaki alıntılarda takip etmek mümkündür.

Kadın olmanın güçsüz olmakla ilişkili olduğu ve geylerin kadınsı olmalarının kabul edilmediğini görmekteyiz. Bir geyin bir geye “kadın” dediğinde ona olumsuz bir ithamda bulunduğu anlaşılmaktadır. Dolayısı ile aslında “kadın”lık olumlu bir şey değildir. Ona dair olan diğer çağrışımlar da olumsuzdur ve zayıflık olarak kabul edilmektedir.

Alıntı 2 (3. Görüşme Katılımcılar: K1 18 öğrenci, K2 24 öğrenci)

- 176.G: Kadınsı bi eşcinsel naı bi eşcinseldir
- 177.K1: Nası bi eşcinseldiir bu souya Barış cevap versin ıhıhı Barış gel
- 178.G: Kadınsı bi eşcinsel nasıl bi eşcinseldir dedim
- 179.K1: Çakmak var küllük almamışsın
- 180.K2: Kadınsı bi eşcinseel evet bi daa alıyım soruyu
- 181.K1: Nası bi eşcinseldir
- 182.K2: Nası bi eşcinseldir nası bi eşcinseldir tabi ki eeenı şöle bi şey kadınsı bir eşcinsel kesinlikle hani eeenı eşcinsel şe legebete dediğimiz oluşumun içerisinde en alt tabakaya layık görülen ondan sonra işte aşaaalanan tıravesti olmasa dahi tıravestiymiş gibi işte transeksüel

olmasa tıranseksüelmış gibi erkeksi özelliklere sahip olup dışarda konuşmadığı sürece ya da kimseyle muatap olmadığı sürece hiç bi şekilde sıkıntı yaşamayıp konuşmaya başladığı andan itibaren bütün bakışları üzerine çekebilecek derecede hani eei absürt hareketler sergileyen insanlar

183.G: Ne gibi absürt hareketler

184.K2: Ne gibi kırıtmak gibi ondan sonra işte cümleleri aadalamak gibi kelimeleri ondan sonra ne biliim een ay ondan sonra işte een prenses gibi bu tarz ıhıhıhıh şeyler söyleyerek hani bu şekilde een kendi ait olduğu ya da kendini ait hissettiği yeri hani bi şekilde işte ben buraya aidım bu şekilde hissediyorum demek gibi ama bunlar utanılan utanılacak ya da utanılması gereken şeyler mi hayır kesinlikle deil herkezin düşüncesine dinini inanışına hayat yaşama şekline een ondan sonra eoo yanındakine vesayre kimle yürüyorsa ya da yürümüyorsa bunlara saygı duymak durumundayız ama hani kadının gücü kadının insanlar üzerindeki etkisi baştan sona asla ve asla yatsınamaz bi şe yani bunu hiç kimse inkar edemiycek bu şekilde olacak ve hani şöle bi şe var bütün liderler bütün süper kahramanlar bütün een şe e süper sıtarlar bütün dünya sıtarları bir kadın tornasından geçerek büyüyor yani bir kadından var oluyor bu da önemli bir şey (anlaşılmıyor)

Yukarıdaki alıntıda katılımcılardan K2, “kadınsı eş cinsel”i LGBT oluşum içerisinde en alt tabakaya koyduğunu belirtiyor. Burada dikkat edilmesi gereken konu, gey, lezbiyen, transseksüel ve travesti kimlikler arasında belli bir “sınıf”, “tabakalaşma” olduğu argümanıdır. Biyolojik kadın olmayan (lezbiyen de değil, gey), beden olarak kadın olmayı seçmemiş (transseksüel)

ya da kadın kıyafetleri ve/veya meme silikonu taktırıp kadına benzemeyen (travesti) bir “kadınsı gey”, en alt tabakadadır.

Kadına öykünen; bir “erkek bedenine” yani toplumsal cinsiyetliliğine uygun davranmayan birinin en aşağıda olduğu ifade ediliyor. Kadın da ve cinsiyet ameliyatıyla “kadın” olandan da aşağıdadır. Yani bir erkeğin “kırıtması” kadına benzemesi asla kabul edilebilir bir şey değildir. Konuşmacı her ne kadar bu kişilere saygı duyulmasını ifade etse de toplum tarafından dışlandıklarını çünkü absürt olduklarını ileri sürmektedir.

b. Feminen Gey Repertuarı

Alıntı 1 (2. Görüşme Katılımcılar: K1 22 öğrenci, K2 24 öğrenci)

206.K2: E ne diicemahaha yani benim için mesela hani fe feminen bi erkek falan gör veya bi eşcinsel gördüğümde hani böyle bi gülümseme falan oluyo yani aramızda bazen

207.G: Neden gülüyorsunuz

208.K2: Ama hani be ben bu insanlardan korkuyorum veya işte is bunlar olmasın bu ne yaa rezil falan filan gibi bi düşünceye kapılmıyorum yani eskiden biraz daa öyleydin açıkçası ama artık deilim yani

209.G: O zaman ne düşünüyodun şimdi ne düşünüyorsun

210.K2: Yani o zamanlar bu ne yaa böyle işte falan diyodum yani hani sonuçta nası bi eşcinsel bu eşcinsel sonuçta bi eşcinsel bi erkei sevmelidir hani sonuçta öyle bi em hani gerçek bi ad anı hani e eşcinselsem erkeği severim falan bi gibi bi düşünce vardı işte niye böyle kadınsı bunlar falan diyodum hani bunun böyle bi hani bi varoluş şekli falan olduğu falan o zamanlar çok şe deildi yani

aklımda yoktu lisede falan daa yani bu ne yaa falan hatta baya bi homofobiktım yani o zamanlar bence

Yukarıdaki alıntıda katılımcıların feminen bir gey gördüklerinde onunla ilgili olumsuz bir intiba edindiklerini anlıyoruz. Homofobik olmadığını ifade etmeye çalışan K2, feminen geylerden korkmadığının altını çiziyor.

“Masum” bir şekilde, eskiden bazı olumsuz düşünceleri olduğunu ifade ediyor. Oysaki halâ feminen geyleri gördüğü zaman (ya da gördükleri zaman) gülümsemekte. Çünkü geylik, bir erkeğin erkeği sevmesidir. Eğer bir gey feminense “erkek” olamaz. Feminen gey’ler kadınsıdırlar.

2. Kadın Repertuarı

Gey olmakla ilgili repertuarlarda, bir “erkek” olarak geyin feminen olması / kadınlığa yaklaşması ne kadar olumsuzsa, kadınların erkeklığe yaklaşmaları o kadar olumludur. Feministler olan kadınlar “erkeksi” kadınlardır zekalarını kullanırlar ama “bakımsız”dırlar. Tam da “kadın” gibi değillerdir. Kadının, “kadınsı” olduğu durumlarda ise, örneğin kariyer yapabilmek için bunu kullandığı kabulü, aşağıdaki alıntılardan da takip edilebilir. Burada, erkeklerin akıllarını kullanabilen, kadınların ise akıllarının yerine vajinalarını kullanmak suretiyle bir şeyler elde ettikleri kabulü bir açıklayıcı repertuar olarak görülmektedir.

a. Erkek Gibi Kadın, İdeal Kadın

Alıntı 1 (3. Görüşme Katılımcılar: K1 18 öğrenci, K2 24 öğrenci)

313.K: Annem ideal kadın benim için hani

314.G1: Napiyo

315.K1: Yani hani güçlü bi kadın her şeyden önce hani

316.G: Neler hangi anlaşılmıyor oluşturuyo

317.K1: Kendine güveni olan bi kadın

318.G: Hıhı

319.K1: Hani ken bi ka ideal bi kadın yani kendine güven güvenmeli hani

320.G: Nası güveniyo nası anlıyoruz

321.K1: Yani nası güveniyo yaptıklarıyla

322.G: Naaparsa

323.K1: Hani yaptığı şeylerle hani sadece yani anne olmak işte bulaşık yıkamak hani çocuk doğurmak değil de hani her şey yapabilmeli bence ideal bi kadın hani bi erkeğin yapabilceği şeyleri de yapabilmeli ideal bi kadın benim için hani sınırları olmamalı

Yukarıdaki alıntıda konuşmacı kendi annesini ideal kadın olarak konumlandırmaktadır. Güçlü bir kadın olan annesinin kendine güveni de yüksektir; zaten bu nedenle de güçlüdür.

Fakat, her ne kadar annesi kendine güveni olan, anne olmasıyla zaten güçlü olmuş olan bir kadın dahi olsa; sadece çocuk doğurması yeterli değildir.

İdeal bir kadın, bir erkeğin yapabildiği tüm işleri de yapabilmelidir. Yani erkeğe ait olarak tanımlanan; erkeklik diyebileceğimiz bir alana geçmeli/yakınlaşmalıdır. Dolayısı ile kadınlık

yalıncat bir güçlölük değildir; güçlölük, erkeklikle ilişkilidir sonucuna ulaşmaktayız.

b.Vajinasını Kullanan Kadınlar

Alıntı 1 (1. Görüşme Katılımcılar: K1 Çalışan 23, K2 Çalışan 24)

153.G: Vajina ne çağrıştırıyo size vajina diyince aklınıza ilk gelen mesela

154.K1: Dudakcık

155.G: Ehhıhıhıhı

156.K1: Hani eeı dış kısmını görüyorum

157.G: Senin için

158.K2: Tıyani tabi vajinadan yola çıkıp direk aslında erkeği de çağrıştırıyo bana yani çünkü erkeklerin en çok böyle ee

159.K1: Çıldırđıęı

160.K2: Heteroseksüel erkeklerin çok en çok taptıkları şey bu

161.K1: Hıhıhı

162.K2: Yani hatta ben bunun ode espirisini de yaparım yani eğer ki vajinan varsa sen çok zengin de olabilirsin çok başarılı da olabilirsin yani eeııı

163.G: Öyle mi

164.K1: Eeee vajinan varsa eeıııı güzellik bilmem ne de kar şey değil hiç bi şe önemli değil türkiye için konuşuyorum çünkü ulaşmak zor oraya o kutuya hıhıhı

165.G: Ehehehehehahahaha

166.K2: Özellikle daha hiç kullanılmamışsa

167.K1: Hay örneklerini çok görüyoruz yani hani en basitinden gündelik bi ilişkide bile hani bi barda alakasız bir tiple hani çok yakışıklı bi

çocuğu görebilirsin biarada hani çünkü bi gece de olsa okey kadının öle bi şeyi vardır hani muabetimi var ya hani kadın istediği an çevirebilir birini

168.K2: Evet kadın sonuçta

169.K1: Bu tamamen hani o tü türkiyenin şeyiyle alakalı o kadının kendini koruması işte bekaret bilmem ne ka erkeğin onlara ulaşamamsı cart curt een

170.K2: Güç yani aslında vajina kadınlar için

171.K1: Ve hah i

172.K2: Ve farkında olmayanlar da var bunun tabi ama

173.K1: Akıllı olan bi çok insan

174.K2: Bunı kullananlar da var

175.K1: Ya e şöyle hani kadın nasıl akıllı davranır iş hayatında kadınlığını kullanır okey eeenı bu da nihayetinde aslında erkeğin aklında vajinaya ulaşma düşüncesi yani eeenı niye hani eeii kadının her dediğine okey bilmem ne eenı ya da ne bileyim farklı davranıyor erkekler kadınlara aııı hizmet sektöründe de hani heenı farklı davranılır kibar davranılır onun en altında eenı sonuçta o kadına ulaşma düşüncesi vardır yani hiç kimse hayrına zannetmiyorum

Yukarıdaki alıntıda yine kadının gücü vajinası ile ilişkilendirilmektedir. Çünkü asıl güç erkeğin elindedir ve kadının bu güce ulaşması ancak erkeği etkisi altına almasıyla gerçekleşecektir. Erkeğin, kadının etkisi altına girmesi ise oldukça kolaydır, çünkü tek derdi, kadının saklamakta olduğu vajinasına ulaşmaktır.

Dolayısı ile kadının insan olarak, çalışan olarak elde ettiği tüm kazanımlar erkekler tarafından verilmektedir ve bunu da

hiçbir şekilde “hayırına” yapmamaktadırlar. Kadın da zaten bu kazanımları elde etmek için “akıllı” davranmalıdır ve vajinasını kullanmalıdır. Bir kadının başarılı ya da çok zengin olabilmesi için vajinasını kullanabilmesi, akıllı davranması yeterli kabul edilmektedir.

c. Güçlü Kadın

Alıntı 1 (3. Görüşme Katılımcılar: K1 18 öğrenci, K2 24 öğrenci)

42.G: Senin için nasıl bi kadın annen

43.K2: Allahuekber bi kadın

44.K1: Hıhıhıhı

45.G: Ne demek yani

46.K2: Ehehehe

47.G: Ne demek

48.K2: Çok güçlü ee manevi anlamda ımm hem manevi hem nasıl
söölüm güç ve verirliliği ya da ııı desteğiyle ondan sonra ne biliim
hani hayattaki duruşuyla arkamda durmasıyla olan

49.G: Nasıl bi duruşu var annenin

50.K2: Yani eeeı maskülen bi duruş

51.G: İhıh

52.K2: Kesinlikle erkeksi bi duruş neden çünkü hayatın getirisi bu
yönde yani kadınlar daa çok hani maskülenleştiriliyor ouu ya da
öyle olmak zorunda hissediyor mesela hiç bi zaman bi holdingte
iş kadını olarak ııyy tanıtılan ya da gördüğümüz şeyler çok böyle
erkek eeeı şeyiyle maskülen ıı giyimine ıı sahip sahipler yani hiç

bi şekilde çok kadınsılığı ön plana çıkartan detaylar sözkonusu bile değil çünkü hani erkek dünyasında yaşadığımız iddaa ediliyor ama son dönemde ıı bakıldığında aslında kadınların ataa geçtiği daha çok her piyasada kadının daha fazla başarı gösterdiği vesayre bu şekilde olaylar silsilesi arka arkada gidiyor yani

Yukarıdaki alıntıda konuşmacı K1 annesini güçlü bir kadın olarak tarif etmektedir. Güçlü annenin güçlü duruşu ise maskülenliğinden gelmektedir. Erkeksi bir duruşu olan annesi güçlüdür. Aynı zamanda, vajinasını kullanarak bir yerlere gelen kadınların yine olumlu görülmediğini burada da takip edebilmekteyiz. Çünkü, bir kadının iş hayatında kendi başına başarılı olabilmesi için erkeksi olması gerekmektedir.

Bir kadın güçlüyse, erkeksidir. Ve bir kadın iş dünyasında bir kadın olarak başarılı olmak istiyorsa vajinasını kullanacaktır; yok eğer vajinasını kullanmayacaksa da, erkeksileşmesi gerekecektir. Bu şekilde güçlü ve başarılı olabilir. Çünkü güçlü olan erkektir. Eğer “erkeksi” (maskülen) değilseniz; yani kadınsanız (feminen); güçsüzsünüzdür. Başarılı da olamazsınız. Diğer türlü vajina kullanmak gerekir.

d. Kadınlığıyla Kazanım Elde Eden Kadınlar

Alıntı 1 (5. Görüşme Katılımcılar: K1 22 öğrenci, K2 19 öğrenci)

596.G: Heheheh peki ei böyle sinirlerinizi tel tel yapan kadınlar var mı gördüğünüz anda böyle çıldırdığınız

597.K2: Ne bakımdan

598.G: Yani bı bu kadın beni çıldırtır böyle şu kadın beni delirtir şöyle kadınlar

599.K1: Aaa benim dediğim o uzun kadınlar eheheh ben bunu hiç sevmem mesela hani erkeğe de bunu yaparlar çevresine de bunu yaparlar genelde hani sürekli on yani onların onun çevresinde ona göre dönmesi gerekiyo olaylar durumlar bilmem neler o kadın beni çıldırtır mesela yani gerçi herkezde va herkezde çıldırtır beni ya bi erkekte de çıldırtır o durum hani

600.G: Senin

601.K1: Biraz daha uzlaşmacı kadınları seviyorum galiba

602.K2: O aslında birazcık şey ya karakteristik bi şe hani bazı insanlar vardır daha arka pılandadır ya bazı şeylerde onlara mesela senin dediğin gibi bi kadın şe yapmaz o kadar hani farkında olmaz yani ama

603.K1: He he

604.K2: Atıyorum ya mesela kendimi örnek vericek olursam ben çoğu a ortamda hani daa dominant baskın benim dediğim olur genelde yani mesela atıyorum böyle biri ile böyle bi konuşmam ya da bi şeylerim olsa durmadan benim o durumumu seyret ben de deliririm ona o konuda hani gerçekten o katılınabilecek bi şey daha ne var öyle sinir olunabilecek bi şey

Yukarıdaki alıntıda katılımcılar kadınların kendilerini ön plana çıkarmalarından hoşlanmadıklarını belirtmektedirler. Kadınlar, kendilerini, kadın oldukları için erkekleri çevrelerinde dönmeye mecbur ederler; bunu beklerler. 602. Sıra alıştır K2, kendisinin bulunduğu bir ortamda örneğin, bir kadının dominant olmasını asla kabullenemeyeceğini ifade etmektedir.

Bir kadın, kadın olmanın avantajını kullanmamalıdır, özel ilgi beklememelidir. Hatta kadın, biraz pasifse daha tercih edilebilir.

Tartışma

Bu çalışmada gey'lerin kadın olmayı bir güç kullanımı olarak dilde nasıl kurguladıkları eleştirel söylem analizi yöntemiyle açıklayıcı repertuarların incelenmesiyle araştırılmıştır. Geylerin kadınlıkla ilgili konuşmalarından “Erkek Gibi Kadın, İdeal Kadın”, “Vajinasını Kullanan Kadınlar”, “Güçlü Kadın”, “Kadınlığıyla Kazanım Elde Eden Kadınlar” açıklayıcı repertuarlarına ulaşılmıştır. Ancak geylerin kadınlığı ve kadınsılığı konuşurlarken kendi kimlik inşalarında “Kadınsı Gey”, “Feminen Gey” açıklayıcı repertuarlarını kullandıkları ortaya çıkmıştır.

Mülâkatlarda ideal bir kadının erkek gibi bir kadın olduğu açıklayıcı repertuarına ulaşılmıştır. Katılımcılar, ideal bir kadın olarak anneliği işaret etmişlerdir. Annelik, hem kutsal hem de “güç” sembolü bir kavram/kimlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat bu “anne”nin gücü “savaşçı” ve “erkeksi” yönüyle doğru orantılı biçimde sunulmaktadır. Klasik psikolojinin babasından kopup, annesine yönelen erkek çocuğu söylemini hatırladığımızda annenin erkeğe benzedikçe idealize ediliyor olması oldukça düşündürücüdür. Anne, bir erkeğin sahip olmayacağı doğurganlığı elinde bulunduran bir erkek gibi tasvir edilmektedir. Bir erkeğin, kadının sahip olduğu ve kendini bu noktada hep eksik hissettiği doğurganlığın, bu açıklayıcı repertuarla işaretlendiğini görmekteyiz.

3. Görüşmeden Alıntı

202.G: Eeeııııııı ıhm kadın olmak ister miydin

203.K1: Kadın olmak istermiydim

204.K2: A heralde tabi ki

205.K1: Yani kadın olmak ister miydin hani halimden memnunum ama dünyaya kadın olarak gelseydin pişman olmazdım hani e tabi Türkiye’de kadın olarak yaşamak çok zor ama hani kadın hani annelik yani bunlar kutsal şeyler hani bi kadın seviyorum ben hani kadınları

3. Görüşmeden Alıntı

76.G: Sen doğurmak ister miydin peki

77.K2: Evet isterdim çok isterdim doğurmak özelliğini

78.K1: Belli değil mi hıhıhıhı

79.G: Neden doğurmak isterdin

80.K2: Neden doğurmak isterdim yani eeeıı acı eşiğinin en hani uç noktasının yaşandığı o doğum anı hani şöyle bi şey var bir insanın acı eşiği işte belli rakamlar var onları şu an bilmiyorum ama hani kadın doğum esnasında yedi tane kaburgasının kırılcaa ya da yedi sekiz kaburgasının kırılcaa şekilde acıya maruz kalıyo ama şöyle bi şey var ki öle bi güç ki kadındaki hani kesinlikle hiç bi şekilde eeeıı ne bi kırık çıkık hiç bi şey olmadan o şeyi çocuğu dünyaya getiriyor bu da noolmuş oluyo hani bu sefer kadının kendi içerisindeki ta hem tanrıyla olan arasındaki bağ ya da işte eeeıı hayatla olan bağlantısına baktığımızda hani müthiş derecede şeyi görmüş oluyoruz yani savaş eeeıı yıı yıı savaşmayı seven böyle güçlü kadın portresini izliyoruz eeeııııı yani işte ööle

İdeal kadın açıklayıcı repertuarında kadının erkeğin yapabildiği her şeyi yapabildiği sürece ve kendi kadınlığından/kadınsılığından uzaklaştığı sürece idealize edildiği görülmektedir. Anneler de her zaman savaşan, her şartlarda mücadele eden; hatta babalardan daha fazla şey başararak, bir erkeğin yapabildiği her şeyi zaten yapmış olarak, ideal bir kadın olmayı başarmaktadır.

Kadınla ilgili bir başka açıklayıcı repertuar, kadınların vajinalarıyla elde ettikleri kazanımlara işaret etmektedir. Kadınların, kariyer basamaklarını tırmanırken vajinalarını kullandıkları ifade edilmiştir; iş gücü ve konum erkeklerin elindedir ve erkeklerin tek düşündükleri “vajinaya ulaşmak”tır. Kadınlar da erkeklerin bu yönlerini kullanarak vajinalarını onlara sunarlar ve “bir yerlere gelirler”. Görüşmelerde bu kadınların onaylanmadığını fakat, erkeksi ve yükselmeyi başarmış kadınların onaylandığını görmekteyiz. “Kadınlığından uzaklaşan kadın” repertuarı aslında, kadının elinde bir silah olduğunu ve onu kullandığını ama bunu kullanmazsa ideal biri olabileceğini açıklamaktadır. Çünkü geyler erkekleri severler; oysaki heteroseksüel kadınlar da erkekleri sever. Bir geyin, vajinası olmadığı için bütün erkeklere ulaşabilme ihtimali bu şartlar altında daralmaktadır.

5. Görüşmeden Alıntı

48.G: Anladım aaanım bu uuum eei peki kadınlık hangi noktada başlar
bi kadını kadın yapan şey ne yani ihihihh

49.K1: Hehehehehe eheheh vajina diyip ağlayasım geldi şimdi

50.K2: Hahahahaha vajina deme ya

51.G: Hehehehe senin için de mi öyle

52.K2: Çünkü şey hani sonuçta kadının erkeğe verdiği her şeyi bir erkek de erkeğe verebilir hani onda bi sorun olduğunu görm şe yapmıyorum sonuçta hani sonuçta ba bariz olan bi farkı varsa o da cinsiyet farkıdır aradaki ondan sonra e çünkü şöyle bi şe var hani benim düşündüğüm şey şu bu konu hakkında bi erkeğin gey olması demek şey diil hani böyle feminen tavidir kadın gibi giyinme ya da bu diil ya sonuçta şeysen sen şeysen geysen bi erkekten hoşlanıyorsun demektir hani ben öyle düşünüyorum en azından ve de geylik dediğin şey hem erkek cesaretine sahip olup hem de aynı zamanda gün dünya görüşlerine ya da böyle karşıdaki insana bi kadın hassasiyetiyle bakabilmek demek aynı zamanda yani ve hani sadece bu konuda o aradaki bence hani sadece o cinsiyet o organ farkı yani başka bi herangi bi şey olacağını zannetmiyorum çünkü bi insan gerçekten böyle hissediyosa ve hep böyle de davranabileceğine inanıyorum yani en azından bence

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere, bir kadının, bir erkeğe verebileceği tek şey vajinası olarak tarif edilmektedir. Geyler bir kadın hassasiyetine, bakış açısına sahiptir. Bir kadın kadar duygusal örüntüsü de vardır; bir erkeğin, ihtiyacı olabilecek bütün “içsel” yaşantıları geyler sunabilir. Fakat vajinaları yoktur. Kadınların sahip oldukları bu tek farklı şey kimi zaman bir silaha dönüşüp, örneğin kendilerine kariyer sağlayabilmektedir. Akıllı ve yetenekli kadınlar da vardır ve onlar örneğin yönetici de olabilmektedirler fakat onlar erkek gibi kadınlardır.

Güçlü kadın repertuarı, kadının erkeğe benzedikçe güçlü olduğunu ve elde ettiği konumu hak ettiğini göstermektedir. Oysa ki “kadın gibi kadın” diyebileceğimiz, sadece “kadın” olan kadınlar, akıllarıyla ya da yetenekleriyle bir yere gelmezler; onlar vajinalarını kullanarak (bir silah gibi) bir şeyler elde ederler.

Türkiye’de kahvehane kültürü oldukça yaygındır; heteroseksüel erkekler bir araya gelirler ve çay içip konuşurlar, çeşitli masa oyunları oynarlar. Bir kahvehanenin önünden, “gey olduğu belli olan” bir gey geçerse hakarete uğrama, sözlü tacize uğrama ihtimali çok yüksektir. Ve o erkekler, kendi aralarında konuşurlarken şaka yollu da olsa “kadın olsalardı, orospu olacaklarını” ifade ederler; çünkü bu şekilde hayatın daha kolay olacağını tasavvur ederler. Nihayetinde “erkek çalışır, kadın yer” söylemi de yaygın bir söylemdir ve burada karşılıklı bir beslenme vardır. Bu araştırmadaki mülakatlardan çıkan açıklayıcı repertuarlara baktığımızda, “homofobik” sıradan/ortalama Türk erkeği ile onlar tarafından ayrımcılığa uğrayan geylerin söylemleri arasında pek de bir fark görülmemektedir.

Bunun dışında kadınları “süslenip püslenip” bir de kadınlıklarının altını çizdikleri hâller vardır ki, bu hiç kabul görmemektedir. Kadınlar, bu şekilde, kadınlıklarıyla erkeklerden kazanımlar elde etmektedirler. Örneğin, dolmuşa binerken öncelik elde edebilirler. “Küçücük bir çantayı bile erkeğe taşıtan” kadınlar hem “ezik” hem de hak etmediği özel bir konum elde etmiş olarak tarif edilmektedir.

Heteronormatif söylem içerisinde, heteroseksüel erkeklerden hiçbir şekilde saygı görmeyen, dahası hakaret duyan geylerin, vajinaları olmadığından arzu duydukları erkek bedeninden

uzaklaştırıldıkları yetmediği gibi bir de, o “vajina sahipleri”nin ayrıcalıklı konum elde etmeleri, saygı görmeleri kabul edilememektedir.

Burada kadının yine, insan olduğundan dolayı değil, erkeği elde etmek için kullandığı vajinasıyla saygı gördüğü kabulü göz ardı edilmemelidir.

Gey’lerin kendileri bu noktada, erkek bedeninde, gücünde ve cesaretinde olup; yani tam bir erkektirler; kadın duyarlılığına, bakış açısına sahip olmalarıyla (aslında) çok özeldirler. Gey açıklayıcı repertuarı, bu analize ulaşılmasını sağlamaktadır.

Görüleceği üzere, esasında bir erkek bir erkeğe yeterlidir; fakat ortada bir vajina sorunu vardır. Çünkü bazı erkekler, sadece ona ulaşmayı arzulamaktadır.

1. Alıntı,

175.K1: Ya e şöyle hani kadın nası akıllı davranır iş hayatında kadınlığı kullanır okey eeenı bu da nihayetinde aslında erkeğin aklında vajinaya ulaşma düşüncesi yani eeenı niye hani eeii kadının her dediğine okey bilmem ne eeı ya da ne bileyim farklı davranıyor erkekler kadınlara aııı hizmet sektöründe de hani heıı farklı davranılır kibar davranılır onun en altında eeı sonuçta o kadına ulaşma düşüncesi vardır yani hiç kimse hayırına zannetmiyorum

Geyler, yukarıda ve analizlerde de alıntılındığı üzere bir erkek olarak, başka bir erkeğe, kadınların verebileceği her şeyi verebilirler. Ama sadece vajinayı veremezler. Oysaki geyler, hem

erkek hem de kadın gibi duyumsar, davranır, dolayısı ile özel bir konumdadırlar.

Fakat gey olmanın da onaylandığı ve onaylanmadığı ayrımlar bulunmaktadır. Bu ayrımlara “kadın gey” ve “feminen gey” açıklayıcı repertuarlarıyla ulaşmaktayız.

1. Alıntı

320.K2: hani hani bizim dayattığımız belli başlı normlar var işte eşcinselsin ama yine de çok feminen olmamalısın mesela veya çok feminensen sen kadınsın demek ki hey bile olamıyosun kadınsın yani diyorlar hani erkek olabilme duygusu var belki insanlarda hani erkeksin erkek gibi olman lazım belki o yüzden dalga geçiyorlar

Geylerin feminen olmaması gerekmektedir; çünkü feminenlik, kadın olmaya yaklaşmaktadır. Feminen geyler bu noktada onaylanmamaktadırlar. Kadın gey repertuarı feminenliğin son noktası olarak ön plana çıkmaktadır. Tam da kadınlığın kendisi gibi kadınsı geylerin de güçsüz ve ezik olduğu ifade edilmektedir. Kadınlıkla ilgili açıklayıcı repertuarlar göz önüne alındığında, feminen bir geyin ve üst sınırdaki kadına/kadınsılığa daha çok yaklaşan bir geyin neden kabul edilemez olduğu anlaşılmaktadır.

Geyler erkeklere aşk ve cinsellik arzusu duyan erkeklerdir. Dolayısı ile karşılarında bir erkek görmek istemektedirler. Erkeklerin büyük bir kısmı vajinasını (silahını) kullanan kadınlar tarafından ele geçirilmiştir. Yeterince kadın varken ve ulaşılabilecek erkek sayısı düşmüşken daha fazla kadına ihtiyaç

yoktur. Dolayısı ile geylerin feminen olmaları ve üst sınırdaki kadınsılaşımları kesinlikle kabul edilmemektedir.

Dahası feminen geylerin cinsel ilişki esnasında aktif olmayacağı ön kabulü vardır. Bir gey feminenise, onun hiçbir zaman yatakta aktif olacağına ya inanılmaz ya da kabul edilmez. Feminen geyler kendi aralarında bir hayat sürdürürler, arkadaş olurlar ama maskülen geylerle birlikte olurlar. Burada tıpkı heteroseksüel erkek – kadın ilişkisi söyleminin yeniden inşa edildiğini görmekteyiz.

3. Görüşmeden Alıntı

165.K2: Yani kesinlikle ben yine bence diye başlıyorum cümleye çünkü hani ee konunun özü özütü bu yani bencelik önce insan kendiliğinden yola çıkarak cevaplamalı yani kadın di işte abla ondan sonra mesela bunlar hani ee da bence aslında ımmm hani feminenlik ya da aaıı nasıl denir eeıı hani işte kadınsı özellikler sergilemek ya da tavırlar sergilemekten öte hani eeıı samimi olduğumuz işte kime abla deriz kanımızdan olan bizden olan yani aynı anne babadan olan kişi bizim ablamızdır büyükse ya da abimizdir filan hani eeıı terc cinsel tercih olarak hani iii işte birbirinin aynısı olan insanlar biraradayken birbirlerine samimiyetlerini dile getirmek adına işte abla işte ne biliiiiim işte ııı kadın vesayre gibi hani aslında burda şöyle bi olay var yani hani nолursa olsun hani mesela bir aktifin hani pasif arkadaşı olmuyor neden olmuyor çünkü cinsel temas söz konusu oluyor ateş fitille yan yana durmuyor

166.K1: Ihıııı

167.K2: Barutla ateş pardon fitil ne alaka yani eeıı noluyor bu sefer eeıı eşcinsel arasında da kadınlarda da olduğu gibi bir dayanışma

sözkonusu ortaya çıkıyor venapıyor bütün pasifler birbirleriyle arkadaş olup kadınlardaki olan o tavrı sergileyip işte hani kanka işte kızkardeş ondan sonra abla kadın şeylerinde

Feminen / Kadınsı geylere karşı olan bir söylem bu denli yaygın bir şekilde geyler arasında hâkim durumdayken, birbirinin aynı olan insanların birlikteyken birbirlerine abla diyebildikleri ifade edilmektedir. Bu şartlar altında, hâkim olan feminen karşıtı söylem, esasında içten içe bütün geylerin feminen olduğunu, yukarıda ifade etmiş olduğum gibi, “gerçek bir erkek” arzuladıkları argümanını desteklemektedir. Çünkü birbirinin aynı olan iki insan birbirine abla diyorsa; yani feminenliğe, kadınsılığa gönderme yapıyorsa, bu şartlar altında feminenlik geyler arasında oldukça yaygındır.

Nihayetinde erkeklerin çoğunluğu kadınlar tarafından elde edilmişse ve birbirinin aynı insanlar arkadaş olacaklarsa; “ateşle barut” un yan yana gelme ihtimali oldukça düşmektedir. Çünkü iki feminen arkadaş olabilir. Cinsel ilişki esnasında bir kişinin aktif, diğerinin pasif olması beklendiğinden, feminen kişinin aktif olmasına ihtimal verilmemekte ya da baştan kabul edilmemektedir.

1. Görüşmeden Alıntı

321.K1: Ee evet eşcinseller arasında şey var aa aktıfsen ee erkeksi olmalısın erkeksin ve aynı kavramlar

322.K2: Ya da sen feminensin aktif olamazsın

323.K1: Biz de dalga geçiyoruz biz de dalga geçiyoruz ama hani Ömer olduğu için mesela Ömer feminen feminen bi aktif

Bu bağlamda geylerin geyliği kadın ve erkek olmanın pozitif yönlerinin bileşkesi gibi tarif ederlerken, bir ara form olarak üçüncü bir cinsel kimlik formüle ederlerken, cinsellik kurgusunu heteroseksüel toplumsal cinsiyet söylemi ile inşa etmektedirler. Bu noktada sanki iki cinsiyet varmış gibi bir kurgu söz konusudur. Edley (2001), cinsel kimliklerin göreceli ve akışkan olduğunu söyler. Jöle benzetmesi bizi heteroseksüel toplumsal cinsiyetliliğinin (cinsel kimlik) katı ve değişmez; bir öz olduğu kavramsallaştırmısından kurtarır. Bu şartlar altında, cinsel kimlik, göreceli ve değişkense, eşcinselliğe kolayca alan açabiliriz. Ancak dikkat edilmesi gereken, cinsel kimliğin değişkenliğidir. Yani salt heteroseksüelliğin değişmezliği değildir.

İlk bakışta, cinsel kimliğin değişkenliği, jölemsi kavramsallaştırması, bizi eşcinselliği anlamamızda rahatlatıyor; katı bir cinsel kimlik yoktur, eşcinsellik de var olabilir diyebiliyoruz. Fakat önemli olan, elimizde akışkan bir heteroseksüellik vardır ve bu bazen eşcinsellik olabilir şeklinde bir yanılgıya düşmemektir. Eşcinsellik de, bir toplumsal cinsiyet / cinsel kimlik olarak her ne kadar (Foucault'dan ödünç alarak) kristalleşmiş bir görünüm olsa da bir yapı değildir. Toplumsal cinsiyet / cinsel kimlik baştan söylemseldir. Butler (2010)'ın sözünü ettiği gibi toplumsal cinsiyetle cinsiyet arasında bir ikilik yoksa ve bedenin kendisi söylemsel ise, eşcinsellik de söylemseldir.

Türkiye’de ve dünyanın çok büyük bir kısmında geylere karşı ciddi bir ayrımcılık vardır. Bu ayrımcılık, nefret cina-yetlerine neden olabilecek niteliktedir. İran gibi bazı ülkelerde eşcinsellik (erkek eşcinselliği) idamla cezalandırılırken, bazı ülkelerde eşcinsel ayrımcılığı / homofobi nefret suçları kap-samında kabul edilerek cezalandırılmaktadır. Hakaret içeren homofobik ithamlar da aynı şekilde cezalandırılmaktadır. “Homofobi en basit tanımıyla, eşcinsellere karşı duyulan korku olarak tanımlanabilirse de bundan çok daha geniş bir kapsama sahiptir. Başka bir ifadeyle, kavram bir korkudan daha fazlasını; eşcinsellere yönelik ayrımcılığı, bundan doğan nefreti, eşcinsel bireylere yönelik olan her türlü fiziksel ya da duygusal şiddeti içermektedir” (Ertan, 2009, s.3).

Eşcinsel erkekler, feminen olan diğer eşcinsel erkeklerle buluşmak, sevgili olmak istememek bir yana birlikte görülmek bile istemeyebiliyorlar. Web sitelerinde tanışmak istedikleri aday-ları tarif ederken olmaması gerekenleri saymanın yanında, nasıl olunması gerektiğine dair tarifler de vardır. Bunlardan bazıısı “adam ol”, “ama gibi adam”, “erkek ol”, “erkeksi ol”, “normal kişiler lütfen”, “benim gibi sıradan bir erkek” gibi ifadeler olmakla birlikte “straight act” ifadesi de kullanılmaktadır.

Yani sorun, web sitelerinde de yazıldığı gibi “man to man action” şeklindedir. Burada heteronormatif bir kurgu söz konu-sudur. Heteroseksüel gibi görünmek (sokakta kanka) ve buna uygun hareket etmek önemlidir. Bu aynı zamanda bir maskü-lenlik meselesidir. Eguchi (2010), straight-acting’i ele alırken “hyper masculinity” olarak bir tarifte bulunmaktadır. Arabasını

yıkayan, tamir eden, evdeki onarımı yapan erkeklerden söz etmektedir. Ve burada feminenlik karşıtlığının altını çizmektedir. Türkiye’de tavlâ oynamayı bilen birilerini tercih ettiğini ifade eden geylerin olması gibi bir örnekten bahsedilmektedir. Yapılan farklı çalışmalar (Kirby ve Hay, 2010; Clarkson, 2005; Clarkson, 2008) geyler arasındaki bu feminenlik karşıtlığını heteronormatif uyum ve erkek egemen söylemin yeniden inşası olarak açıklamaktadır.

Araştırmalara göre, geylerin şiddete maruz kalıyor olmaları, ayrımcılığa uğruyor olmaları, görünür olmaktan kaçınmalarına neden oluyor. Bu kaçınmayı da yani görünür olmamayı sağlamanın yolu da heteronormatif olana uymaları şeklinde açıklanıyor. Hatta abartılı maskülenliklerin ortaya konması, beden dilinin kontrolü gibi süreçler ortaya çıkıyor.

Heteroseksist ve homofobik ayrımcılıktan kaçmanın yolu olarak maskülenliğin altının çizilmesi ve tam karşısında feminen geylere cephe alınması bu araştırmalarda ele alınıyor. Yani temel sorun, hâkim söylem içinde kendini korumaya çalışan geylerin, görünür olmakla ya da kimliğini gizlemeye ihtiyaç duymayanlarla yaşadığı bir sorun şeklinde görünüyor. Yani homofobiden kaçmak için bir tür homofobikleşmeden söz edilmektedir.

Eşcinsel erkeklerin birbirlerini dışlamalarının/ötekileştirmelerinin bir tür homofobi olduğu düşünülebilir. Ellis (2011), homofobinin altında yatan korkunun kaynağını bilinmezlik olarak tarif eder. Çünkü bilinmez olan, bir anksiyeteye yol açar. Bu yaklaşıma göre geyler arasında birbirini tanımamaktan; yabancı oluştan kaynaklanan bir anksiyete olamaz. İki eşcinsel

arasında bilinmezliğe dair bir muğlaklık söz konusu değildir. Geylerin birbirlerini dışlarken ya da ötekileştirirken kullandıkları ifadeler kadınlığa ve feminenliğe dairdir. Ne kadar kadınsı / feminen, o kadar dışarıda; o kadar ötekidir.

Dikkat edilmesi gereken, “feminenlik”, “kadınlık” ve “kadınsılık” ifadeleriyle ne konuşulmakta, neler başarılmaktadır. Burada yaşanan asıl sıkıntı heteronormatif dayatmacılık, erkek egemen söylemin iktidarı karşısında homofobiyle mücadeleden çok, “feminen” olan; “kadınsı” olan ve hatta “kadın” olan ile ortaya konan bir çatışma/anlaşmazlık, dışlama ve ötelemedir. Yani öteki olan “kadın”a dair olandır.

Kadın olmanın zayıflığı sosyal hayatta yetersiz olmaları kabulüyle de ilişkilidir. Erkekler sosyal hayatta daha mücadeleci, istediğini elde eden ve toplumsal yapının tepe noktasına çıkabilmeleri açısından daha güçlü kabul edilmektedir (Kiesling, 1998). Aynı zamanda, heteronormatif konuşmalarda, maskülenliğin inşası, kadınsı ve gey olanın dilde sürekli öteki olarak inşası, esasında bir tür “erkeklik” performansıdır. Temelde, cinsiyetin kendisi, yani kadınlık ve erkeklik dilde bir inşadır; performanstır. Kadınların nesneleştirilmesi, maskülen olmayan erkekler ve geyler şeklinde ithamlar bir tür güç / iktidar performansıdır (Crawford, 2003).

Sorun iki erkeğin arasındaki cinsellik değil, maskülenlik / feminenlik sorunudur (Pascoe, 2005; Anderson, 2008). Maskülenite kadın ve kadınsı olandan farklı olmakla kurulmaktadır. Erkekler, kadınların bazı yetersizlikleri olduğunu düşünmektedirler (Riley, 2002). Ve eğer bir erkek, genel olarak heteroseksüel

erkeklerle aynı ilgiye ya da sosyal tercihlere sahip değilse o zaman bir tehdit gibi algılanmaktadır. Çünkü diğer şartlarda kadın alanına kayılabilir ve bu hiç de tercih edilmemektedir. Erkeklik, kadınlıktan ne kadar uzaklaşırsa, o kadar güçlenecektir şeklinde bir kabul vardır. (Connell, 1992).

Bu bağlamda, görüldüğü üzere, tam da Foucault' nun sözünü ettiği gibi, Antik Yunan' dakine benzer biçimde, kimin kiminle nasıl bir cinsellik yaşadığı çok da önemli bir sorun değil gibi görünüyor. Kinsey'in Amerika'da yaptığı araştırma, heteroseksüellerin pek çoğunun hemcinsleriyle seksüel deneyimi olduğunu ortaya koymuştur (Şah, 2009; Ertan, 2009; Okutan, 2010). Bu kişiler hayatlarının bir döneminde bir deneyim yaşamışlar ve hayatlarına devam etmişlerdir. Asıl sorun, feminitedir.

Geylerin homofobi kurbanı olmaları tartışılırken, kaçırılan nokta, geylerin de “erkek” olduğudur. Homofobi yerine artık heteronormatif kelimesi tercih edilmektedir. Ancak, dikkat edilmesi gereken nokta, “hetero – norm” u kimin koyduğudur. Bu noktaya kadar verdiğim örnekler üzerinden, bu kuralların maskülenlik söylemi üzerinden üretildiği açıktır. Geylerin birbirlerine yaptıkları ayrımcılık için “içselleştirilmiş homofobi” demek, geylerin birbirlerini nasıl ötekileştirdiklerini, belli bir konumdan seyretmek demektir.

Eşcinsellerin bir yandan feminenliği olumsuzlayıp, erkekliği yüceltmeleri, heteronormatif söylem içerisinde kendini şiddetten korumaktan çok, sadece erkeklerin var olduğu bir dünya tasavvurunu çağrıştırmaktadır. Kadınların toplumda güçsüz olarak görülmeleri, erkeklere verebilecekleri yegâne şey olan

vajinalarını kullanarak üstelik kariyer yapmaları gibi argümanlara baktığımızda, kadınlar güçsüz de olsalar, erkekleri elde etmektedirler. Geriye kalan “erkeklerle birlikte olmak isteyen erkekler”in de “kadın” gibi olması bana kalırsa bir tür öfkeye neden oluyor. Heteroseksistlerin (heteronormatiflerin) bir geyi fark ettiklerinde (ya da tv’ de feminen bir erkek gördüklerinde) “ortalıkta adam kalmadı” argümanları, geyseler arasında bir tür kriz gibi görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Anderson, E. (2008). "Being Masculine is not about who you Sleep with...." Heterosexual athletes contesting Masculinity and the one-time rule of homosexuality. *Sex Roles: A Journal of Research*, 58 (1-2), 104-115.
- Arkonaç, S. (2008) Psikolojide İnsan Modelleri ve Yerel İnsan Modelimiz, İstanbul: Nobel Yayıncılık
- Connell, R.W. (1998). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Kişi ve Cinsel Politika. (Çev. Cem Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Connell, R.W. (1992). A Very Straight Gay: Masculinity, Homosexual Experience, and the Dynamics of Gender, *American Sociological Review*, vol.57, no.6, s.735-751.
- Clarkson, J. (2005). Contesting Masculinity's Makeover: Queer Eye, Consumer Masculinity, and "Straight-Acting" Gays. *Sage Journals*, 29 (3), 235-255
- Clarkson, J.(2008). The Limitations of the Discourse of Norms: Gay Visibility and Degrees of Transgression. *Journal of Communication Inquiry*, 32:368.
- Crawford, M. (2003), Gender and Humor in Social Context, *Journal of Pragmatics*, 35, 1413-1430.
- Çabuk, D. F. (2010). Tıp Öğrencileri ve Hekimlerin Eşcinsellik Hakkındaki Tutumları ve Gey ve Lezbiyenlerin Sağlık Hizmeti Deneyimleri. Yayınlanmamış uzmanlık tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi.
- Çolak, Ö. (2009). Eşcinsellere Yönelik Nefret Suçları ve Toplumun Bu Suçlar Kapsamında Faile ve Mağdura Yönelik Tutumları, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi

- Dinçel, B. (2010). Türkiye’de Pembe Ekonomi: Gay Yaşam Kültürünün Ekonomi Politikliği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Edley, N. (2001). Analysing Masculinity: Interpretative Repertoires, Ideological Dilemmas and Subject Positions. M. Wetherell, S. Taylor, S. J. Yates (hz.), Discourse as Data: A Guide for Analysis. London, Sage Publications içinde. 189-229
- Elçi, E. (2010). ‘Kadın Olma’ nın Anlamının Kadınların Söylemindeki İnşası Ve Bu İnşayı Yaparken Kullanılan Dilsel Kaynaklar, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ertan, C. (2009). Türkiye’de Erkeklik İmgesi Ve Eşcinsel Kimliği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi.
- Fairclough, N. (2001). “Discourse of New Labour: Critical Discourse Analysis”. M. Wetherell, S. Taylor and S. J. Yates (Eds), Discourse as Data: A Guide for Analysis. London, Sage Publications içinde. 229-267
- Foucault, M. (2007). Cinselliğin Tarihi, Hülya Uğur Tanrıöver (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gençöz, T., Yüksel, M. (2006). “Psychometric Properties of the Turkish Version of the Internalized Homophobia Scale”. Archives of Sexual Behavior, 35, 597-602.
- Gergen, K. J. (2004). “Sosyal İnşa: Batının Psikolojide Kendi Kendine Konuşmasından Karşılıklı Küresel Konuşmaya”, S.Arkonacı (Ed.), Doğunun ve Batının Yerelliği s.3-35.İstanbul, ALFA,
- Güney, N., Kargı, E., Oruç, A.Ç.(2004), “Üniversite Öğrencilerinin Eşcinsellik Konusundaki Görüşlerinin İncelenmesi, ‘Farklı Yüzleriyle Cinsellik’”, V. Ulusal Cinsellik ve Cinsel Tedaviler Kongresi, İstanbul, Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği.

- Harre, R. (1998), "Language Games and the Texts of Identity", Texts of Identity, (Ed. J. Shotter and K.J.Gergen), London, Sage.
- Harre, R., ve van Langenhove, L.(1999), Positioning Theory: Moral Contexts of Interactional Action, Oxford, UK, Blackwell.
- Kiesling, S. F. (1998), Men's Identities and Sociolinguistic Variation: The Case of Fraternity Men, Journal of Sociolinguistics, 2/1, 69-99.
- Kirby, S., Hay, I.(2010,) (Hetero)sexing Space: Gay Men adn "Straight" Space in Adelaide, South Australia, The Professional Geographer, London, Routledge, 49:3, 295-305.
- Mert, Y.(2009), "Psikoloji Pratiğinde Eşcinsellik", Ruh sağlığı Çalışmalarında ve Uygulamalarında Homofobi, IV. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma, Anti Homofobi Ankara, Kaos GL, s.84-86.
- Okutan, N. (2010). Eşcinsellere Yönelik Tutumlar: Cinsiyetçilik, Romantik İlişkilerle İlgili Kalıp Yargılar ve Yetişkin Bağlanma Biçimleri Açısından Bir Değerlendirme. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi.
- Öztürk, P., Kındap, Y. (2011). "Lezbiyenlerde ve Biseksüel Kadınlarda İçselleştirilmiş Homofobi, Benlik Saygısı ve Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi", Ali Erol (Ed), Heteroseksizme Karşı Gökkuşağı, Anti Homofobi Kitabı içinde (s.164-168), Ankara: Kaos GL, Ayrıntı Basımevi.
- Parker, I., Burman, E. (1993). Discourse Analytic Research: Repertoires and Readings of Texts in Action. London: Routledge.
- Parker, I. (2005), Qualitative Psychology: Introducing Radical Research, Buckingham, Open University Press.
- Pascoe, C. J. (2005). 'Dude, You're Fag': Adolescent Masculinity and the Fag Discourse. Sexualities, 8 (3), 329-346.

- Riley, S. C. E. (2002), Construction of Equality and Discrimination in Professional Men's Talk, *British Journal of Social Psychology*, 41, 443-461.
- Sakallı, N. (2002a). The relationship between sexism and attitudes toward homosexuality in a sample of Turkish college students. *Journal of Homosexuality*, 42(3), 53-63.
- Sakallı, N. (2002c). Application of the attribution-value model of prejudice to homosexuality. *The Journal of Social Psychology*, 42(2), 264-271.
- Sakallı, N. (2002c). Pictures of male homosexuals in the heads of Turkish college students: The effects of sex differences and social contact on stereotyping. *Journal of Homosexuality*, 43(2), 111-126.
- Sakallı, N., Uğurlu, O. (2001). Effects of social contact with homosexuals on heterosexual Turkish university students attitudes towards homosexuality. *Journal of Homosexuality*, 42 (1), 53-62.
- Sakallı-Uğurlu, N., Uğurlu, O. (2003). Eşcinsellik ve eşcinselliğe ilişkin tutumlar: Önyargı ve ayrımcılık. *Geylérin ve lezbiyenlerin sorunları ve toplumsal barış için çözüm arayışları içinde* (51-63). Ankara: Kaos GL Kitapları
- Sakallı-Uğurlu, N.(2006), Eşcinsellere ilişkin tutumlar: Türkiye’de Yapılan Görgül çalışmalar, *Türk Psikoloji Yazıları*, 9, 53-69.
- Sarup, M.(1996), *Post-Yapısalcılık ve Post Modernizm* (çev. Abdül-baki Güçlü), Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.
- Shotter, J. (2004), “Söylemsel Psikoloji ve Söylem Analizi”, S.Arkonacı(Ed.), *Doğunun ve Batının Yerelliği* s. 161-199. İstanbul, ALFA
- Speer, S. (2001), “Reconsidering the Concept of Hegemonic Masculinity: Discursive Psychology, Conversation Analysis and Participants Orientations”, *Feminism and Psychology*, 11(1), 107-135.

- Şah, U. (2009), Türkiye’deki Gençlerin Cinsel Yönelimlerine İlişkin Sosyal Temsilleri ve Homofobi, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara, Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taylor, S. (2001). Locating and Conducting Discourse Analytic Research. M. Wetherell, S. Taylor, S. J. Yates (hz.), Discourse as Data: A Guide for Analysis. London: Sage Publications içinde. 5-49
- Ummak, E. (2012). Mersin Üniversitesi Öğrencilerinin Eşcinsellere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin, Mersin Üniversitesi.
- Wetherell, M. (2001). "Themes in Discourse Research: The Case of Diana", M.Wetherell, S. Taylor and S. J. Yates (Ed.),s.9-14Discourse Theory and Practice: A Reader. London: Sage,
- Wilkinson, S. (2003). "Focus groups", J.A. Smith (Ed.), Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methodss. 184-205, London, Sage,.
- Yavuz, M.F, Akdaş-Mitrani, A.T. (2008). "Erkeklere Yönelik Cinsel Şiddetin Özellikleri: Eşcinsel Ve Heteroseksüel Mağdurların Karşılaştırılması", Adli Tıp Dergisi, 22(1): 1-12.

SÖZEL ETKİLEŞİMLERDE TOPLUMSAL CİNSİYETİN KURULUŞU

Mercan Atakan⁴

Bu çalışmanın amacı, çocukların akranları ile olan sözel etkileşimlerinde toplumsal cinsiyeti müzakere ederken kullandıkları etkileşimsel stratejiler ve kategoriler ile gerçekleşen toplumsal cinsiyet kuruluşu ve bu kuruluşun akran kültürü ile ilişkisinin incelenmesidir. Çalışmanın katılımcılarını 11-14 yaşları arasında değişen 60 kişi oluşturmuştur. Bu katılımcılar 10 çift kadın-kadın, 10 çift erkek- erkek, 10 çift kadını-erkek ergen gruplar olacak şekilde toplumsal cinsiyet konulu kartlar hakkında konuşmuşlardır. Bu konuşmalar ses kayıt cihazına kaydedilmiş ve yazı dökümleri yapılmıştır. Elde edilen veriler konuşma analizi ve üyelik kategorizasyonu analizi yöntemi ile incelenmiştir. Toplumsal cinsiyet konulu kartlarda bütün gruplarda en çok konuşulan kartlar olan “Kadınlar neden evlenme teklifi edemesin ki?” ve “Çocuk bakmak sadece kadınların sorumluluğu mu?” kartlarında, tartışma ortamını yaratan argüman-karşıt argüman sunma eylem dizilerinde etkileşimsel strateji olan söz kesme girişimlerinin en fazla yapıldığı tespit edilmiştir. Çocukların cinsiyet kimlikleri farklılaştığında söz kesme girişimleri karşıt fikir sunma amacıyla gerçekleşmiştir. Buna ilişkin kadın-kadın ve erkek-erkek ergen gruplarının,

4 *Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü*

toplumsal cinsiyet meselesine, kullandıkları kategoriler ve eylemlerle benzer söylem içinden baktıkları, fakat kadın-erkek gruplarının kullandıkları kategoriler ve eylemlerle toplumsal cinsiyete ilişkin rol tanımlarını daha belirgin şekilde inşa ettikleri ve toplumsal cinsiyete ilişkin ayrımcılık söyleminin içinden daha fazla konuştukları tespit edilmiştir.

Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet kavramı bir kişinin sahip olduğu ve gelişen biyolojik donanımları ile ilgili bilgileri yani bedensel özellikleri ve farklılıkları anlatmakta, toplumsal cinsiyet ise kültürle ilişkili olarak kültür içinde erkek-kadın kategori koleksiyonuna atfedilen roller ve beklentileri anlatmaktadır. Toplumsal cinsiyet; bireyin toplum içerisinde, bulunduğu kültürde cinsiyetine bağlı olarak konumlandırılışıyla, kendisine uygun ve uygunsuz görülen rollerle ve toplumun kendisine ilişkin beklentileriyle birebir ilgilidir (Eckert ve McConnell- Ginet, 2003). Genel olarak toplumsal cinsiyet (gender), kadın ve erkekler için toplumsal olarak oluşturulmuş roller, öğrenilmiş davranış ve beklentilere işaret etmek için kullanılan bir kavramdır (Ecevit, 2003). Toplumsal cinsiyet kadın ve erkeği “kadınsı, erkeksi” özellikler ve davranışlar atfederek kategorize eder (Dökmen, 2010). Cinsiyet tek bir kavramdan yani biyolojiden beslenirken toplumsal cinsiyet daha geniş içeriğe sahip olan ve dinamik bir olgu olan kültürden beslenmekte ve böylece kültür içinde değişen, dönüşen ve kültürü de etkileyen bir kavram olmaktadır.

İnsanlar arasındaki etkileşimlerle sosyal fenomenlerin doğduğunu ve bununla birlikte dilin sadece kişilerin duygu ve düşüncelerini ifade etme ötesinde “icra edici” rolü olduğunu söyleyen sosyal inşacılık yaklaşımıdır (Burr, 2012). Sosyal olaylara farklı açılardan yaklaşan sosyal inşacılık dilin eylemsel yönü ve sosyal etkileşimlerdeki inşa edici rolü üzerinde durmaktadır. Böylece sözel etkileşimlerde dili kullanma biçimleri önemli hale gelmiştir. İnsanlar dili; ısrar etme, vazgeçme, onaylama veya meşrulaştırma için kullanmayı tercih etmekte bunlar da araştırma konusu olmaktadır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyetinde dil üzerinden sergileniyor olması da dilin farklı bir kullanım yönünü göstermektedir. Sözel etkileşimlerdeki toplumsal cinsiyetin seyredilmesi için dil kullanımlarını incelenmektedir.

Akran Kültürü

Akran kültürü çocuklarda yetişkinlerin dünyasından farklı olmakla birlikte çocukların sosyalleşme sürecini ve bu süreçte ürettikleri ve sürdürdükleri sosyal bilgileri kapsamaktadır. Bu bilgilerin oluşmasında yetişkinlerle paylaşılan etkileşim ortamları, onlarla yaşanan çatışma durumları etkili olmaktadır. Çocuklar yetişkin ortamında gördükleri sosyal bilgiyi kendi akran kültürlerinde doğrudan göstermeyi tercih etmemektedirler. Çocukların bu kültür içinde repertuarlarında yetişkinlerden öğrendiklerini, benimsediklerini farklı ortamlarda farklı şekillerde ve dolaylı yollardan göstermektedirler

Sözel Etkileşimlerde Toplumsal Cinsiyetin Kuruluşu

Dil odaklı yapılan çalışmalarda dilin gramatik, fonetik yapısı ele alınmakla birlikte dilin bu yapısından farklı olarak dilin icra ediciliği yani konuşmalardaki dilin etkileşimsel strateji olarak kullanılmasına odaklanan çalışmalar da olmaktadır. Toplumsal cinsiyetin rolünü gösteren ve konuşma analizi yöntemi kullanarak yapılan çalışmalarda genelde yetişkin grupların konuşmalarının incelendiği görülmektedir. Özellikle literatürde toplumsal cinsiyetin rolünü gösteren farklı dil odaklı çalışmalar yer almaktadır. Çalışmaların sonuçlarında erkekler ve kadınların kullandıkları dil strateji biçimlerinin farklılaştığı görülmektedir. Coates,(1994)'in beyaz orta sınıf katılımcılarla yaptığı çalışmalarda kadınlar arası etkileşimin birçok modelinde, erkek konuşmacıların rekabetçi bir konuşma şekli içinde sosyalize olurken kadınların oldukça iş birliğine dayalı bir konuşma şekli içinde sosyalize olduğunu ortaya koymuştur. Coates'in çalışma sonuçlarına benzer sonuçlar Maltz ve Borker (1982)'in yaptığı çalışmalarda ortaya konmuştur; Maltz ve Borker (1982)'in çalışma bulgularından yola çıkarak, kızlar ve erkeklerin deneyimlerindeki cinsiyet ayrılığının, sadece kendi dünyalarında odaklanmış oldukları aktiviteler konusunda değil alternatif konuşma tarzlarında da farklılaşmalar ile sonuçlanmakta olduğunu ifade etmekte; kızların ortak konuşmalarının erkeklerin rekabetçi konuşmalarına zıt düştüğünü belirtmektedirler. Kızlar ilişkisel yakınlığa değer biçmeyi öğrenmekte ve ilişkiyi tehdit edici tarzda eleştiri yapmaktan kaçınmaktadırlar. Maltz ve Borker'ın (1982) argümanları Mulac ve arkadaşlarının

(2001) ‘erkeklerin’ konuşmalarının ilişkisel olarak *doğrudan, az ve öz ve etkili* olduğunu, buna karşılık kadınların tarzlarının ise *dolaylı, ayrıntılı ve afektif* olduğu bulgusunu da güncellemiştir. Bir diğer araştırma olan Barnes ve Vangelisti (1995) kadınların konuşmalarındaki yumuşatmanın (mitigation) kadınların ‘bağlılık, karşıtlık ve ötekileri korumak için çaba sarf etme’ kaygılarını ifade etmekte olduğunu tartışmaktadırlar. Benzer olarak, Tannen’a göre (1998) kadınlar erkeklerden daha dolaylı bir biçimde kendilerini ifade etmekte, tartışmalarda fikir birliğine ulaşmayı tercih etmektedirler, çünkü bu, “kadınların iktidarlarını gözler önüne sermektense” göstermeyi tercih ettikleri bir dayanışma gösterisine olanak vermektedir. Bu araştırmalarla kişilerin konuşmalarda sergiledikleri dil kullanım biçimleri kişilerin toplumsal cinsiyeti nasıl inşa ettiklerini ve sosyal insanın üretim tekrar üretim şeklinde kültürel ve sosyal bir düzen içinde devam ettiğini ve edeceğini göstermektedir. Kültür içerisinde gerçekleşen bu kullanımlar cinsiyetçi rollerin de inşa edildiği bir bağlamı gözler önüne sermektedir. Cinsiyetçi roller ve konuşmalar çocukların etkileşimlerinde de gözlenmektedir. Bu alanda yapılan dil odaklı çalışmalar çocukların konuşmalarını, okul öncesinden başlayarak ve gözleme dayalı bir şekilde incelemektedir.

Kyrtzis ve Ervin Tripp (1999)’in çalışmasında okul öncesi dönemdeki çocuklar gözlemlenmiş ses ve görüntü kayıtları alıp incelenmiştir. 4 yaşındaki erkek çocuklarının oyunlarda fanteziye (hayali) katılımın nasıl sürdürüleceği, araçların ne olacağı ve yer konusunu tartıştıkları, kızların ise oyunun gelişmesine

baştan sona oyun gibi yapmayı sürdürmeye (planlaması- yönetmenlerin açıklanmasının planlanması,veya dramatik eylemlerin ardışıklığının açıklanması gibi) ve oyunlar ilgili planlarının kabulünün sürmesine uğraştıkları görülmüştür. Konuşmaları da kız çocuklarının düzen kurma ve sürdürme bağlamında uzlaşmacı oldukları ve işbirlikçi konuşma biçimi kullandıkları tespit edilmiştir. Diğer bir açıdan bu dönemde çocukların akran kültüründe paylaşılanlar oyun ve aktiviteler olduğundan, cinsiyetçi farklılıkların buralarda sergileniyor olması da olağan görülmektedir.

Farris (1991, 2000)'in yaptığı çalışmada, erkek çocukların maskülenliği eylem, yarışma ve öfkelenme merkezinde, yüksek sesle, kısa, öz ve direk konuşma biçimleri kullandıkları kızların ise utangaç, etkileyici ve dolaylı şekilde konuşma biçimlerini kullandıkları görülmüştür. Kızların konuşmalardaki dilsel stratejileri inceleyen bir başka çalışmada Hughes (1993), kız çocukları kibarlık ve arkadaşlık retorikini bir yarışma içinde inşa etmek ve başarmak için kompleks grup yapısı içinde kaçınmadan kullandıklarını belirtmiştir.Yine aynı şekilde Sheldon (1997), okul öncesi çocukların tartışmalarda kullandıkları kaynakları tanımlarken, kızların sözel müzakere becerilerine sahip bunları çok da karşı karşıya gelmeksizin kullandıkları, vazgeçmeksizin açıklama yaptıkları ve daha hafifletici, dolaylı yoldan ve yumuşatılarak kendi isteklerini dilde ifade etme şekilde kullandıkları görülmüştür. Sheldon (1996)'ın ve Barnes - Vangeliski (1995)'in yaptıkları çalışmalarda da erkek ve kız çocukları tartışmaları sırasındaki ilginç kullanımları bulmuşlardır. Erkek çocuklar

fiziksel güç, yüksek kızdırıcı konuşmalar, ısrar etme stratejilerini kullanmayı tercih ediyorlar, kız çocukları ise müzakereci şekilde anlaşmaya varmayı veya istediği şey için diğerini sözel olarak ikna etmeyi tercih etmiştir. Bu araştırmalarda çocukların konuşmalardaki dilsel stratejileri toplumsal cinsiyet kuruluşunun çocuklukta da sergilendiğini ve akran kültürünün paylaştığı oyun, tartışma gibi etkileşimsel alanlarda gerçekleştiğini gösterir niteliktedir.

Dil odaklı yapılan çalışmalarda dilin gramatik, fonetik yapısı ele alınmakla birlikte dilin bu yapısından farklı olarak dilin icra ediciliği yani konuşmalardaki dilin etkileşimsel strateji olarak kullanılmasına odaklanan çalışmalarda olmaktadır.

Bu çalışmalardan biri Stokoe (2012) “üyelik kategorizasyon analizi ile ilerleme: sistematik analiz yöntemi” makalesinde yer alan çalışmadır. Stokoe etkileşim odaklı çalışmalarda konuşmacıların gündelik veya kurumsal konuşmalarında sergiledikleri düzenli konuşma pratiklerinde tarif ettikleri dünyanın anlaşılmasına ve toplum tarafından kabul görmüş bilgilerin (sağduyusal bilgilerin) rutinlerin anlaşılmasına odaklanmıştır. Konuşmalarda konuşmacıların kullandıkları cinsiyet, ahlaki, kültürel ve diğer kategorileri nasıl sergilediklerine bakılmıştır. Bunun için konuşma içindeki düzenlilik ve ihlallere yani konuşmadaki sosyal düzenliliği inceleyen “konuşma analizi”ni ve konuşmada yaratılan kültüre gömük olan kategorileri ve buna bağlı olarak sosyal dünyayı daha iyi anlamayı sağlayan “üyelik kategorizasyon analizi” yöntemini kullanmıştır. Bu araştırmada radyo yayınları, internet forumları, televizyon

programları ve arkadaş konuşmaları kayıtları kullanılmıştır. Konuşma kayıtlarında konuşma analizi yöntemindeki yaklaşım çerçevesine göre konu akışları yani ardışıklık organizasyonları özellikleri belirlenmiştir; “tavsiye verme”, “açıklamada bulunma”, “bitişiklik çiftleri” olarak. Daha sonra bu konu akışları içinde konuşmacıların inşa ettikleri kategorileri ve kategoriye yüklenen özellikler, karakteristik özellikleri, davranışsal özellikler incelenmiştir. Stokoe (2012), kategorilerin bağlamsal olarak üretildiğine ve konuşma sırasında sosyal eylemin yapılması için tasarlandığına değinmiştir. Clifton (2009), kategorilerin (cinsiyet, aile vs..) “oralarda bir yerdekini” ve söylem öncesi kuruluşları yansıtmadığından bahsetmiştir. Araştırmada yer alan, “ Bütün erkekler çapkındır “ ifadesi konuşmacılardan biri kullandıkları kategoriye bağlı eylem olarak-kategoriye yüklenen özellik olarak bunu inşa etmiş ve diğer konuşmacının onaylamış “hegemonik erkeklik” anlayışının konuşmacıların dünyasına nasıl yansıdığını da göstermiştir. Bu araştırma etkileşimsel ve söylem odaklı bir çerçevesi olan bir araştırma olmakla birlikte bağlamdan ayrı etkileşimlerin ve cinsiyet meselelerinin ele alınamayacağını göstermektedir (Clifton, 2009 akt. Stokoe, 2012). Konuşmacılar konuşmada sosyal eylemin devam etmesi için kültür ve sağduyusal bilgiler çantasından, kullanabilecekleri aletleri bir işlevsellik doğrultusunda çıkarıp karşılıklı etkileşim düzeninde kullanmaktadırlar.

Türkiye’de yapılan ve konuşmalardaki toplumsal cinsiyet kuruluşunun etkileşimsel ve dilsel stratejilerle gerçekleştiğini konu alan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Yurtdaş, Atakan

ve Tezerişir (2011) 'in sözel etkileşimlerde cinsiyet ile söz kesme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmasında karşılıklı konuşmalardaki çakışma ve söz kesme olgularına odaklanılmış ve sözel etkileşimde yer alan tarafların cinsiyetlerinin konuşma içinde üstlenilen rolü nasıl biçimlendirdiğine bakılmıştır. Bu çalışmada, üç farklı konuşmacı çiftinin (kadın-kadın, erkek-erkek ve kadın-erkek) günlük konuşmaları kaydedilmiştir. Söz kesme ve çakışmalar tespit edilip konuşma analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Söz kesme girişimi, konuşma hakkı bir konuşmacıya aitken ve bu konuşmacı konuşmaya devam ederken bir başkasının sıra-alma girişiminde bulunması olarak tanımlanmıştır. Bu çalışmanın sonucunda hemcins ve karşıt cinsler arasındaki konuşmalarda hem çakışma hem de söz kesme eylemleri gözlenmiştir. İkili konuşma gruplarının, söz kesme sayısı bakımından anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir. Bu fark, kadın-erkek grubundaki konuşmalarda, erkek-erkek grubundan anlamlı derecede daha fazla söz kesilmesinden kaynaklanmaktadır. Kadın-erkek grubu ile kadın-kadın grubu arasında ve kadın-kadın ile erkek-erkek grupları arasında anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Yani bu çalışmada sosyal kimlikler farklılaştığında bu sosyal kimliklerin konuşmada etkili olduğu ve farklı sosyal kimlikteki kişilerden oluşan gruplarda yapılan söz kesme girişimlerinin diğer hem cins gruplarına göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Üyelik kategorizasyonu ve konuşma analitik yaklaşımını konu alan çalışmalar, toplumsal cinsiyet kuruluşunun etkileşimsel ve dilsel stratejilerle gerçekleştirildiğini gösteren yaklaşımlardır.

Bu çalışmada ergen gruplarının konuşmalarına, bu iki analitik yaklaşım çerçevesinde bakılmıştır.

Çalışmanın Çerçevesi ve Hedefi

Toplumsal cinsiyet ve dil odaklı çalışmalar psikoloji literatüründe belirli çerçevede sıklıkla ele alınmaktadır. Ana akım psikolojide toplumsal cinsiyet ve dil meselesi genellikle farklılıklar ve baskınlık teorileri çerçevesinde ele alınmakta fakat toplumsal cinsiyetin konuşmada performans olarak sergilenme boyutu olduğu da söylenmektedir (Smithson ve Stokoe, 2001, Şimşek, 2006). Bu çalışmada ise toplumsal cinsiyet, hem “farklılıklar” boyutunda hem de dilde toplumsal cinsiyetin kuruluşu çerçevesinde ele alınacaktır.

Bu çalışmanın odağını; sözel etkileşimlerdeki tartışmalarda çocukların kullandıkları etkileşimsel stratejileri, etkileşimlerin akış organizasyonlarındaki belirli eylem dizileri (argüman - karşı argüman bitişiklik çiftleri) ve tercih ettikleri kategorik kullanımlar oluşturacaktır. Bu kullanımlara bağlı hangi eylemleri sergiledikleri tespit edilecek ve böylece toplumsal cinsiyeti müzakere etme tarzları ile akran kültürü arasındaki ilişki incelenecektir.

Bu kapsamda ele alınan araştırma soruları:

1. Çocukların tartışmalarında, sıra-alış organizasyonu bağlamında hangi etkileşimsel stratejiler kullanılmaktadır?
2. Çocukların tartışmalarında, ardışık eylem organizasyonlarının kurucu birimlerinden biri olan argüman-karşı

argüman bitişiklik çiftlerinde hangi toplumsal cinsiyet kategori kullanımları gerçekleşmektedir.

3. Çocukların tartışmalarında, argüman-karşı argüman eylem dizilerinde kullanılan toplumsal cinsiyet kategorik kullanımlarına bağlı olarak hangi eylem ifadeleri kullanılmaktadır?
4. Bu eylem ifadeleriyle toplumsal cinsiyet kategorisinin içeriği nasıl müzakere edilmektedir?

Yöntem

Bu çalışmada nitel bir araştırma yöntemi olan konuşma analizi ve üyelik kategorizasyonu analizi kullanılmıştır. Konuşma analizi, yöntem olarak konuşma analitik yaklaşımının temel özelliklerine göre konuşma kayıtlarını incelemeyi kapsar (Schegloff v.d., 2002). Bu çalışmanın problemleri bağlamında analizde odaklanılan ve incelenen konuşma analitik özellikler şunlardır:

1- Sıra-alış (Turn-Taking) Organizasyonu: Bir konuşma sırasında katılımcıların, konuşmada sıra alma fırsatlarının dağılımını düzenleyen ve kişilerin konuşma sırası alışlarını sınırlayan organizasyon. Sıra-alış organizasyonu, konuşmaya dayalı bir etkileşim ortamında kurulan sosyal ilişkinin temel organizasyonudur (Sacks, Schegloff ve Jefferson, 1974). Bu organizasyon, konuşma içinde katılımcıların karşılıklı olarak belirledikleri rollerin, konuşmaya katılım hakkını nasıl kullandıkları üzerinden incelenebilmesini sağlar (Ten Have, 1999). Sacks, Schegloff ve Jefferson'un (1974) ileri sürdüğü sıra-alış modelinde temel kurallar, katılımcıların o anki bağlam içinde

anlamsız sessizliklere sebep olmamaları ve diğerinin lafını bitirmesini engellemeden konuşmalarıdır. Dolayısıyla, başkasının sözünü kesme (interruption), aynı anda konuşmaya başlama (overlap) ve kendi sırasında fazla konuşma (verbo-sity) gibi normatif çerçeveyi ihlâl eden eylemler, bireyin konuşma içindeki katılım hakkını elinde tutması ve diğerlerinin katılımını da bu sayede belirlemesi gibi bireysel çıkarlara hizmet edebilir (Sacks, Schegloff ve Jefferson, 1974). Sıra alış organizasyonu; konuşmalarda, katılımcıların etkileşimi düzenlemelerini ve bu etkileşimi karşılarındaki kişilere bağlı olarak ayarlamalarını sağlayan bir organizasyondur. Söz kesme sıra alış organizasyonunda düzeni ve tutarlılığı kesen bir ihlâldir. Söz kesme de konuşma analitik yaklaşımında yer alan ve bu çalışmada incelenen bir yapıdır.

Söz kesme, bir başkası konuşurken sözünü tamamlamasını engellemek üzere yapılan eylemler olarak tanımlanmıştır (Schegloff, 2002).

2. Ardışık Eylem Dizisi Organizasyonu: Konuşmada katılımcıların sıra-alışlarının, konu bağlamında ya da konuşmada izlenen eylem yönünün gerçekleştirilmesi bağlamında tutarlı bir düzende ilerlemesidir. Bitişiklik çifti: konuşmada bulunan parçalar yani çiftin ilk kısmı bunlar soru, davet etme gibi “mevcut konuşmacının diğer konuşmacıya yönelttiği bir çiftin parçası olmaktadır. Konuşmada bitişiklik çifti, mevcut konuşmacının konuşmasında çiftin ilk kısmı olarak inşa edilir ve işlevselliği “mevcut sonraki konuşmacıya seçme”de ortaya çıkar. Bir sonraki konuşmacı bu parçalara karşılık bu parçalardan birini kullanır;

davet etme- kabul etme veya reddetme, soru-cevap, argüman-karşı argüman vb. (Sacks, Schegloff ve Jefferson 1974).

Bu çalışmada araştırmacı yukarıda bahsedilen konuşma analitik yaklaşımının kabullerini ve yapılarını, tartışma ortamında elde edilen verilerde incelemiştir. Söz kesme girişimlerine ve eylem dizilerine bakmıştır.

Üyelik Kategorizasyon Analizi

Konuşma analizi, konuşma (sıra-alış) organizasyonuna ve etkileşim akışının eylemsel organizasyonuna odaklanırken, üyelik kategorizasyonu analizi konumlara ve gündelik, kurumsal etkileşim içindeki kategorizasyonlarının refleksif kullanımlarına dikkat eder. Sacks üyelik kategorilerini kimlikle ilgili olarak geliştirmiştir (Benwell ve Stokoe, 2006).

Üyelik kategorizasyonu analizi (ÜKA), sözel etkileşimlerdeki sıra alış organizasyonunda konuşmacıların kimlik olarak da ifade edilebilecek kategori kullanımlarına, o etkileşim içinde bu kategorilerin kullanılma döngüsüne, bu kategorilere bağlı olan eylemleri anlatan sağduyusal bilgilerin organizasyonuna bu bilgilerin konuşma içinde düzenlenme ve sunulma şekline bakmaktadır. Kategorik kullanımların işaret ettiği eylemler ve bunlarla ilişkili sağduyusal bilgiler kültürün etki ve önemini göstermektedir. Sacks ÜKA yaklaşımında kültür vurgusunu “Üyelerin fark edilmek için bir üye olarak yaptıklarını ve yapılanları nasıl eylemlerle inşa ettiklerini anlamak için araç vardır, bu araç; “kültürdür” diyerek yapar (Sacks, 1992). Sacks üyelik kategorizasyon analizi yaklaşımını sistematik bir şekilde

anlatmak için bu yaklaşımında gelişmesine neden olan bir olayı kendi kitabı olan “Lectures on Conversation”da anlatmaktadır. Bu olayda Sacks “bebek ağladı anne onu kucağına aldı” (the baby cried, the mommy picked it up) cümlesini duymuş ve bunu analiz konusu yapmıştır. Bu cümle ile üyelik kategorizasyonu analizinin temel kabullerini ve kurallarını açıklamaya başlamıştır. Bu bölümde de üyelik kategorizasyonu analizi Sacks’ın kitabında örnekleme yaparak anlattığı şekilde sunulacaktır.

“Bebek ağladı anne kucağına aldı” cümlesinde “bebek” ve “anne” bir kategorik kullanımdır. Üyelik kategorizasyonu analizinde kategorik kullanımlar kimlikleri ifade etmektedir. Etkileşimsel analizlerde, etkileşimsel kimlikler, ilişkisel kimlikler ve kişisel kimlikler olarak gruplanmıştır. Etkileşimsel kimlikler; konuşmada olağan içerikte insanların alışkanlık olarak rolleridir. İlişkisel kimlikler; bir kimlikle ilişkili diğer kimliklerdir. Arkadaş, karı, koca, sevgili gibi. Kişisel kimlikler de, kişisel ve karakteristik özelliklerden çıkarsanan kimliklerdir.

Zimmerman (1998) ise kimlikleri, söylemsel kimlikler, durumsal kimlikler ve taşınabilir kimlikler olarak ayırmıştır. Söylemsel kimlikler, alışkanlık olarak konuşmanın pratik eylemlerinde görülür, örneğin bir hikâye anlatılır oradaki hikâye-çağrı atan-alan, onaran-başlatan, soru soran gibi devam edebilir. Bir konuşmacı eylem başlatır, belirli kimlikler ve karşılıklı kimlikler oluşur ve buna “söylemsel kimlikler” denir. Üyelik kategorizasyonu analizi bağlamında bu söylemsel kimlikler konuşmanın ardışık eylem dizisi (örneğin; bitişiklik çiftleri, soru-cevap, davet-

onaylama gibi) biçiminde seyreden organizasyonu tarafından oluşturulur (Zimmerman ve West, 1998).

Durumsal kimlikler; belirli durumlarda oluşur; örneğin acil servisi “arayan-cevap veren” söylemsel kimliklerken “vatandaş-şikayetçi” gibi kimlikler durumsal kimliklerdir. Taşınabilir kimlikler ise günlük hayatta kişilerin peşini bırakmayan kimliklerdir. Bunlar kadın, erkek, genç, beyaz gibi kimliklerdir (Benwell ve Stokoe, 2006).

Bu tez bağlamında taşınabilir kimlikler olarak tanımlanan kategori kullanımları ele alınacaktır. Bir sonraki bölümde üyelik kategorizasyon analiz yaklaşım ve yönteminin daha iyi anlaşılması için; üyelik kategorizasyonu araçları ve kategoriye bağlı eylemler konuları verilecektir.

Üyelik Kategorizasyon Araçları

Sacks üyelik kategorizasyonu analizinde; konuşmalarda kategori kullanımı ile ilgili kategorilerin farklılıklarının ve çeşitlerinin gelişimini anlamak için bazı araçlara ihtiyaç duyulduğundan bahseder ve bu araçlara üyelik kategorizasyon araçları adını verir. (Membership categorization devices). Bunlar, konuşmada kullanılan kategorilerin ortak üst bir kategoriye bağlı olduğunun anlaşılmasını sağlayan araçlardır (Sacks, 1992).

Konuşmada, kategoriler ve bu kategorilerin bir toplamı yani ortak bir kategori oluşmakta ve buna Sacks'ın kullandığı şekliyle “koleksiyon” denilmektedir. Koleksiyon diğer bir deyişle, karakteristik özelliği olan kategoriler grubunu anlatmaktadır.

Kategorizasyon araçları da kişilere atıfta bulunulan kategorilere bağlı olan kategori koleksiyonudur. Kategorizasyon araçları bir kişiyi işaretlemek için yeterlidir.

Sacks'ın bu analizi geliştirmesine kaynaklık eden cümle olan “bebek ağladı anne onu kucağına aldı.” cümlesindeki üyelik kategorizasyon araçları açıklandığında, “bebek” ve “anne” kategorileri bize “aile”yi koleksiyon olarak çağrıştırmakta ve konuşma içinde “bebek” ve “anne” kategorisi kullanıldığında “aile koleksiyonu” bir üyelik kategorizasyon aracı olabilmektedir. “Aile” kategorisi, kategori kullanan bir kişiyi işaretlemek için yeterli görülmektedir. Yani aile koleksiyonundan “bebek” kategorisi kullanılıyorsa bu kategori konuşmada meşrulaştırılmış ve kullanılabilir kategoridir. Ve diğer kategori olan “anne” kategorisiyle birlikte kullanılıyor demektir. Başka bir kategori olan “kadın” ve “erkek” kategorileri de birlikte kullanılan, birlikte yürüyen veya birbirini çağırان kategoriler olarak işitilmektedir. Kadın ve erkek kategorileri “cinsiyet “ olarak kategorize edilen bir koleksiyona bağlıdır. Dolayısıyla “cinsiyet koleksiyonu” bir üyelik kategorizasyonu aracıdır.

Üyelik kategorizasyonu araçlarının işlevi; etkileşimdeki açıklamaların anlaşılması için gerekli olan akıl yürütme mekanizmasının düzenlenmesini organize etmektir. Üyelik kategorileri, kategori temelinde “ilişkisel eşler” (relational pair) yani bir çift meydana getirir. Genel anlamıyla bu çiftler; kültürel şekilde tanımlanabilir konumlardır. Bu “çiftlerin türleri” (sorts of pairs) uygulama kuralları içerir. Bu uygulama kuralları, Sacks tarafından üyelik kategorizasyonu analizi kapsamında açıklan-

mıştır. Bu kurallardan biri “standartlaşmış ilişkisel çiftler” dir. “Standartlaşmış ilişkisel çiftler” (standardized relational pairs) kategorik üyeliğe ilişkin bir çifttir. Haklar ve sorumluluklar onların arasındaki ilişkiyi inşa eder. Örnek; karı-koca, doktor-hasta. Bu çiftler birbirlerine yani bir kategori diğer bir kategoriyle ilişki içinde görev ve sorumluluklar taşırlar (Lepper, 2000).

Konuşmadaki kategoriler sayısız üyelik kategorizasyonu araçlarına bağlı olabilmektedir. Bunun için üyelik kategorizasyon araçları belirlemenin çeşitli kuralları vardır (Stokoe, 2012). Bu kurallar; tutarlılık kuralı, ekonomi kuralı ve mükerrer organizasyondur.

Sacks’ın “bebek ağladı anne onu aldı.” ifadesinde “bebek” bir “yaşamın evresi koleksiyonu” olarak işitilmemiştir. Dolayısıyla “yaş” yerine “aile” koleksiyonuna bağlanmaktadır (Sacks, 1992). “Bebek” kategorisinden uzak bir kategori olan “anne kategorisi” ile ilişki kurulmaktadır. Böylece iki veya daha fazla kategori yan yana kullanıldığında her ikisi bir koleksiyon yani üyelik kategorizasyon aracına bağlıdır ve insanlar bu örnekte olduğu gibi “aynı ailenin üyeleri” olarak işaretlenirler.

Tutarlılık kuralını Sacks şöyle açıklar: “Bizler bir popülasyonda kullanılan bazı ifadeleri bir liste olarak duyarız ve bunlar aslında bu popülasyonun kategorileridir. Biz insanlara çeşitli yüklemeler, eylemler biçeriz. Bu insanlar çeşitli şeyler yaparlar. Bu yapılanları bir birim olarak yani olaylara bağlı olan şeyler olarak duyarız ve aynı “annenin bebeği” olduğunu duyduğumuz gibi. “ (Lepper, 2000, sf 18).

Sacks tutarlılık kuralını araştırırken özellikle çocukların konuşmalardaki kategori kullanımları ve çocukların hikâyeleri ile ilgilenmiştir. Çocuklar bir şeyi anlatırken yeterli açıklamayı sunmak için bu kategorileri “annenin bebeği” kullanımı gibi birleştirmektedir ve kültürel olarak fark edilen normları dünyalarında düzenlemeyi öğrenmekte ve farklı kategoriler arasında ilişki kurabilmektedirler.

Ekonomi kuralında ise, tek kategorili üyelik, üyelik kategorizasyon aracında yeterli referans olabilmektedir yani tekil kategori bir kişiyi betimlemek için yeterli olabilmektedir (Silverman 2001 akt: Stokoe). “Bebek ağladı.” da “bebek” kategorisi varsa sadece buna, bu kategorizasyon aracına “bebek” koleksiyonuna bağlı olabilmektedir. Başka bir kategoriye ihtiyaç duyulmayabilir (Sacks, 1992).

Mükerrer organizasyon kuralında ise üyelik kategorilerinin koleksiyonu bir birim gibi davranmaktadır (Lepper, 2000). Kategorize edilen popülasyonda potansiyel üyeler böylece bir birim gibi davranmakta ve kategorilerin bireysel özellikleri sayılmamaktadır. Örneğin anneler, “aile” için mükerrer organizasyon örneğidir. Diğer bir örnek; “anne bebeği kucağına aldı.” cümlesinde bebek, “annenin bebeği” olarak iştilir ki bu “mükerrer organizasyon” kuralını gösterir.

Bu organizasyonu açıklayan diğer bir kavram ise “takım (teamlike)”dır. Takımda, takım içindeki her kategorinin üretimi otomatik olarak başka kategorilerin beklentiler dahilinde mevcut olabileceğini akla getirir. Yani “aile” koleksiyonunda “bebek”

kullanıldığında anne, baba gibi kategorilerinde duyulacağı beklentisi oluşmaktadır.

Üyelik kategorizasyonu araçları kategorilerin oluşturduğu koleksiyon olmakla birlikte bağlama bağlı olma ve yerleşik olma özelliği de vardır. Bağlam içinde kategorilerin yani kategori kullanımlarının eylem ifadeleri ile bağlı olma özelliği de üyelik kategorizasyonu araçlarını yorumlamada ve anlamada en önemli kural olmaktadır (Sacks, 1992).

Kategoriye Bağlı Eylemler

Sözel etkileşimlerdeki kategori kullanımlarında kategorilerle eylem ifadeleri birbirine bağlıdır. Sacks'ın "bebek ağladı anne onu kucağına aldı." örneğinde "ağlamak" eylem ifadesi ve bebek kategorisine bağlıdır (Sacks, 1992). Eylemlerin sunulması ve konumların verilmesinden dolayı bazı konuşmalarda kategorilere ihtiyaç duyulmamaktadır. Çünkü eylemler araçları anlamada işe yaramaktadır.

Kategoriye bağlı eylemler konuşmadaki olayların bir düzen içinde ilerlediğini de işaret etmektedir. Bu cümlelerin "bebek ağladı" kısmının ardından "ve anne onu kucağına aldı" kısmı duyulduğunda, ilk kısmı tarafından açıklanmakta ve eylemler peşpeşe duyulmaktadır.

Katılımcılar

Katılımcı sayısı üç grup için 10 çift kadın-kadın, 10 çift erkek-erkek, 10 çift 33 kadın-erkek olarak belirlenmiştir. Katı-

lımcılardan 13 konuşmacı çiftini oluşturanların yaşları 13 yaş iken, 9 konuşmacı çiftini oluşturanlar 12 yaşında, diğer 8 konuşmacı çifti 14 yaşındadır. Katılımcıların tercihinde cinsiyet ve yaş dışında bir nitelik gözetilmemiş olup, sınıf arkadaşı olan katılımcılar ile sınıf arkadaşı olmayan katılımcıların olduğu gruplar kurulmalı şeklinde bir organizasyon yapılmamıştır. Gruplar daha spontane oluşturulmuştur.

Prosedür ve Uygulama

Tartışma zeminini oluşturmak üzere, toplumsal cinsiyete ilişkin sorular ve resimler içeren kartlar kullanılmıştır. Bu kartların kullanılma nedenleri; çocukların sözel etkileşimlerde toplumsal cinsiyeti müzakere etmede hangi kategori kullanımlarını seçtikleri ve hangi ilişkili eylemlerin inşa edildiğinin anlaşılması için etkileşimsel anlamda tetikleyici bir zemin oluşturmasıdır. Çalışmada kullanılan kartlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi tarafından “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi” kapsamında çocuklara toplumsal cinsiyet ayrımcılığı konusunda farkındalık kazandırmak amacıyla tasarlanmış ve 10 yaş ve üzeri çocukların oynayabileceği “Neden Olmasın?” adlı eğitici oyunun içinde yer almaktadır. Oyun için doksan altı adet kart bulunmaktadır. Bu çalışmada bu kartların görsel sunumu ve kartın alt kısmında yer alan “toplumsal cinsiyete ilişkin ayrımcılık ifadeleri” çocukların sözel etkileşimde bulunması için kullanılmış olup kartların bu özellikleri araştırma için işlevsellik özelliği taşımaktadır. Bu amaçla kartların içinden çocukların tartışması için onların

yaşamlarını doğrudan ilgilendiren o yaş dönemi için daha popüler konuları yansıtıldığı kartlar bir sosyal psikolog, bir gelişim psikoloğu, gelişim psikolojisi alanında tez döneminde bulunan iki doktora öğrencisi tarafından seçilmiştir. Eleme aşamasında önce tüm kartlar bağımsız olarak tartışılmıştır, sonra ittifak olunan kartlara yoğunlaşmış ve bu kartlar üzerine psikologlar ve öğrenciler fikir sunmuşlardır. Yapılan tartışma ve fikirlerin sonucunda toplam altı kart, çocukların tartışması için uygun bulunmuştur. Bu çalışmada çocuk katılımcılar 6 kart görseli ve basılı olan ifadeler üzerine konuşmuşlardır ve bu karttaki konuşma temaları aşağıda belirtilmiştir: (Kullanılan kartlar Ek.1’de görülebilir)

1. Kadınlar neden evlenme teklifi edemesin ki?
2. Erkeğim diye renkli giyinemez miyim?
3. Erkeğim diye niye ağlayamayayım ki?
4. Çocuk bakmak sadece kadınların sorumluluğu mu?
5. El ele dolaşmakta ne var ki?
6. Erkekler denizde kadınlar yemek hazırlamak derdinde!
Bu işte adalet nerede?

Çocuklar arasındaki konuşmalar, yarı yapılandırılmış şekilde yürütülmüştür. Bu ses kayıtları bir ilköğretim devlet okulunda rehberlik servisi odasında ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. 30 çift katılımcının 6 saatlik ses verileri, yazıya dökülmüş olup konuşma analizinde kullanılan Jefferson (1985) kodlamasına göre düzenlenmiştir.

Tablo.1: Analizlerde Kullanılan Kodlama Kriterleri ve Bu Kriterleri İfade Eden Semboller

Analizlerde Kullanılan Kodlama Kriterleri ve Bu Kriterleri İfade Eden

Semboller

. sıra-alışın sonunda sesin tamamen düşmesi

, sıra-alışın sonunda sesin düşmeden düz bir tonda olması

¿ sıra-alışın sonunda sesin hafif yükselmesi

? sıra-alışın sonunda sesin tamamen yükselmesi

= farklı ya da aynı kişinin sıra-alışını aralıksız başlatması/
sürdürmesi

(.) anlık durma

(0.3) ölçülebilen durma süreleri

(Zaman Birimi:Saniyenin onda biri)

ses yüksekliğinde birden artış

keli(h)me (h)gülme

() anlaşılmayan konuşma

kelime:: (:) kelimenin telaffuzu sırasında uzatılan ses

kelime altı çizilen kelimeler konuşma içinde daha sesli ve vurgulu söylenenler

KELİME konuşma içinde daha da fazla yüksek sesle ve vurguyla söylenenler

°kelime° konuşma içinde daha alçak sesle söylenenler

>kelime< bu kelimeler, diğerlerine kıyasla daha hızlı söylenenleri ifade eder

<kelime> bu kelimeler, diğerlerine kıyasla daha yavaş söylenenleri ifade eder.

ANALİZ SONUÇLARI

Tartışma epizodu olarak (argüman-karşı argüman sunma çifti) belirlenen konu akışlarındaki çocukların cinsiyet kategorisi kullanımı ve bu kategorilere bağlı belirtilen eylemlerle toplumsal cinsiyet rol tanımları kuruları üyelik kategorizasyon analizi yöntemi ile belirlenmiştir. Bütün bunlardan yola çıkarak sözel etkileşimlerde toplumsal cinsiyetin sergilenmesi ve akran kültürü ile ilişkisi ortaya çıkmış ve literatürdeki çalışmalarla karşılaştırılmıştır.

Tartışma Bağlamında Ortaya Çıkan Yapısal Özellikler

Söz Kesme Girişimleri

Söz kesme; bir başkası konuşurken sözünü tamamlamasını engellemek üzere yapılan eylemlerdir (Schegloff, 2002). Söz kesme girişimi, konuşma hakkı bir konuşmacıya aitken ve bu konuşmacı konuşmaya devam ederken bir başkasının sıra-alma girişiminde bulunması olarak tanımlanmıştır. Sacks ve arkadaşlarının (1974), sıra-alış modeline göre bir sonraki kişinin sıra-almak üzere girişimde bulunabilmesi için o anki konuşmacının sıra alışının intonasyonel, eylemsel ve gramatik açıdan olmak üzere, üç kriter bağlamında tamamlanması gerekir. Bu çalışmada, incelenen söz kesme eylemleri, sıra alış tamamlanması gerçekleşmediği durumlarda yapılan eylemlerdir ve etkileşimsel hedefleri konuşmacıların argüman kurularına yönelik söz kesme girişiminde bulunan konuşmacının karşı argüman sunma isteğidir. Analiz sonuçlarına göre; herhangi

bir konu akışı-ardışıklık organizasyonun göz önünde bulundurmadan yani farklı eylemsel hedefler (argüman-karşı argüman, soru sorma, onaylama, geri bildirim verme) gözetilerek yapılan söz kesme girişimlerinin en çok yaşandığı konuşmalar kadın-erkek konuşmaları olup toplam 70 söz kesme girişimi olmuştur. Bunlardan 45'i erkekler, 25'i kadınlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Kadın-kadın ve erkek- erkek katılımcı konuşmalarındaki söz kesme girişimleri frekanslarına bakıldığında, kadın- kadın konuşmacılarda 27, erkek-erkek konuşmacılarda 22 söz kesme girişimleri yaşanmıştır.

Tablo.2 Tartışma Bağlamında Söz Kesme Girişimlerinin En Fazla Olduğu Kartlar Tartışma Bağlamında Söz Kesme Girişimlerinin En Fazla Olduğu Kartlar

Kadın-Kadın		Kadınlar neden evlenme teklifi edemesin ki?
Erkek-Erkek		Çocuk bakmak sadece kadınların sorumluluğu mu?
Kadın-Erkek	Kadın	Kadınlar neden evlenme teklifi edemesin ki?
	Erkek	Çocuk bakmak sadece kadınların sorumluluğu mu?

Kadın- Erkek Katılımcıların Söz Kesme Girişimleri

Kadın-erkek çocukların konuşmalarında diğer grupların konuşmalarına göre söz kesmeleri sık yaşanması, farklı cinsiyetler arasındaki konuşmanın rekabetçi bir nitelik taşıdığı bulgusunu da desteklemektedir. Walker ve Trimboli'ye (1984)

göre rekabetçi konuşma: duraklamalar ve söz kesmelerin sık yaşandığı ve yumuşak geçişlerin gerçekleşmediği konuşmalardır.

Bu analiz sonuçlarında, kadın erkek katılımcı konuşmacıların toplumsal cinsiyet ayrımcılığını müzakere ettikleri tartışma bağlamında çıkan söz kesme girişimlerinin erkekler tarafından yapıldığında eylemsel hedefinin karşı argüman sunma, itiraz etme olduğu görülmektedir.

Aşağıda kadın-erkek katılımcı konuşmalarındaki erkek konuşmacının söz kesme girişimde bulunduğu alıntı sunulmuştur:

Alıntı.1 : M4

128. E: hangisi (h) bu olsun () evet erkeğim renkli giyinemez miyim
 129. K: giyinemezsin
 130. E: giyinemem
 131. K:evet giyi[nemezsin
 132. E: [niye
 133. K: giyinemezsin çünkü yani (.) her erkekte yani erkeklere şey daha çok
 134. resmiyet yakışır hani mesela bir okuldasın mese[la
 135. E: [kadınlar resmiyet giyiyor ama
 136. K: ama kadınlar ı işe giderken falan beyaz gri giyiniyorlar siyah
 137. giyiniyorlar !=
 138. E: =erkeklerde siyah gri beyaz giyiniyor

Yukarıdaki konuşma alıntısında kadın ve erkek konuşmacı “erkeğim diye renkli giyinemez miyim?” konulu kartı ve kartın

görselini konuşmuşlardır. Kadın konuşmacı kart ifadesindeki soruya yönelik 129. satırda tek eylem kelimesi ile cevap vermiş ve kartın ifadesine karşı sözce olan “giyinemezsin”i kullanmıştır ve bu ifadeyle karttaki ifadeye karşı duruş sergilemiştir. Erkek konuşmacı 4. satırdaki sıra alıfta kullandığı kelimeyi soru tonlaması ile yani evet-hayır cevabı verilmesi gereken bir soru kelimesi şeklinde vurgu yaparak söylemiştir ve böylece karşıdakinin aslında cevabını merak ettiğini ya da açıklama yapması için karşıdaki konuşmacının konuşmasını garanti altına alma isteğini göstermiştir. 4.satırda kadın konuşmacı “evet” cevabını verdikten sonra açıklamasının devam etmesine, sıra alışının intonasyonel, eylemsel ve gramatik açılardan tamamlamış olduğunu gösteren herhangi bir ipucu olmamasına rağmen erkek konuşmacı soru sorarak sözünü kesmiştir. Kadın konuşmacı 133. ve 134. satırda soru-cevap bitişiklik çiftinden dolayı bir önceki sıra alıftaki soruya cevap vermiş ve karşı argüman sunmaya devam ederken yine sıra alışının intonasyonel, eylemsel ve gramatik açılardan tamamlamış olduğunu gösteren herhangi bir ipucu olmamasına rağmen erkek konuşmacı “ama” kullanımı ile karşı argüman sunma amaçlı sözünü kesmiştir.

Kadınlar tarafından gerçekleştirilen söz kesme girişimlerinin eylemsel hedeflerine bakıldığında; erkeklerin sözcelerine yönelik karşı argüman sunma amacının çoğunlukta olduğu görülmektedir. 13 söz kesme girişimi bu amaçla yapılmıştır. Bu söz kesme girişiminin içeriğinde erkeğin argümanına karşı argüman sunma yani erkeğin sözcesine itiraz etme hedefi vardır. Kadınların doğal gündelik konuşmalarda daha işbirlikçi

ve destekleyici konuşmaları, belirli bir konu üzerinde tartışma durumu istendiğinde farklılaştığı görülmekte ve kadın kimliğini konuşmalarda inşa eden kadınlar söz kesme girişimlerinin içeriği; karşı argüman sunma şeklinde görülmüştür. Erkeklerin baskınlık kurma hedefi taşıyan söz kesme girişimlerinin oranının fazla olması, erkeklerin söz kesmede kadınlara göre her konuda daha baskın ve belirleyici bir rol oynamak istedikleri biçiminde yorumlanabilir. Tartışılan konular, toplumsal cinsiyete ilişkin yaşanan eşitsizlikler olduğu için konuşmacıların kendilerini kadın ve erkek kimliğinden o grup aidiyeti içinde ifade etme ve erkek karşısında kadın olmak şeklindeki bir konuşma bağlamını yaratmayı tercih ettiği söylenebilir. Kadınların söz kesme girişimlerinin diğer içeriklerine bakıldığında; onaylama, örnek verme amaçlı, bilgi edinme amaçlı söz kesme girişimleri görülmektedir.

Bu analiz sonuçlarında kadın-erkek konuşmalarında toplumsal cinsiyet ayrımcılığını müzakere ettikleri tartışma bağlamında söz kesme girişimleri karşı argüman sunma amacıyla gerçekleşmiştir.

Aşağıda kadın-erkek katılımcı konuşmalarındaki kadın konuşmacının söz kesme girişimde bulunduğu alıntı sunulmuştur:

Alıntı. 2: M7

89. K: tamam ne kadar az tartıştık (0.3) erkek dur erkekler denizde kadınlar

90. yemek hazırlamak derdinde bu işte adalet nerde (0.8) erkekler hep yüzüyor

91. kadınlar piknik şeylerini hazırlıyorlar ya yemekle memekleri evde de geçerli

92. bu ah babam yatsın televizyona ayaklarını uzatsın annem mutfakta () ° da
93. var °.
94. E: erkekler daha çok çalıştığı için kadınlar [ça
95. K: [yo:: kadınlarda çalışıyor °niye
96. haksızlık yapıyorsun
97. E: erkekler bu işlere daha yatkın olmadığı için kadınlar daha yatkın olduğu
98. için kadınlar yapıyor ,
99. K: ama bazı erkeklerde yapıyor genelde yani ;
100. E: ama kadınlar daha yatkın
101. K: bence erkekler yapabilir (.) °yemek °
102. E: yapabilir ama kadınlar daha yatkın olduğu kadınlar yapıyor
103. K: kadınlara göre de erkekler yapar yani niye yapamam ki beceriksiz
104. değil ki

Yukarıdaki konuşma alıntısında kadın ve erkek konuşmacı “erkekler denizde kadınlar yemek hazırlamak derdinde bu işte adalet nerede?” konulu kartı ve kartın görselini konuşmuşlardır. Kadın (K) konuşmacı 90., 91., 92. ve 93. satırlarda kart ifadesine eleştiren bir konuşma biçimi sergilediği görülmüştür. Kadın konuşmacının 92. ve 93. satırda altılı çizili ve diğer kelimelere göre vurgulu söylediği “ah”, “uzatsın”, “mutfakta” kelimeler ile karttaki ifadenin karşısında ve eleştirel yaklaşımı görülmüştür. Erkek konuşmacı “erkekler daha çok çalıştığı” için ifadesi ile karttaki ifadeyi olumlayan açıklama sunmuştur. 6. satırda erkek konuşmacının sıra alışı intonasyonel, eylemsel ve gramatik açılardan tamamlamış olduğunu gösteren herhangi bir ipucu

olmamasına rağmen kadın konuşmacı karşı argüman sunma amacıyla erkek konuşmacının sözünü kesmiştir. Kadın konuşmacı “ama” kullanımı ile itirazını sürdürmüş erkek konuşmacı da “ama” kullanımı ile 100. satırda söylediği açıklamayı tekrar ve ısrarcı bir şekilde söylemiştir. 102. satırda erkek konuşmacı ısrar etme konuşmasına devam etmiş ve kesin yargı içeren “kadınlar daha yatkın” açıklamasını farklı sıra alışlarda dile getirmiştir. Böylece Troemel-Ploetz Senta (1998)’nın (akt. Şimşek, 2006) dediği gibi konuyu belirleyen, kesin yargılar kullanmaktan çekinmeyen, kendi düşüncelerini kabul ettirmek için ısrar eden taraf oldukları görülmüştür.

Tartışma Bağlamında Üyelik Kategorizasyonu Analizi

Üyelik Kategorizasyonu Araçları ve Kategoriye Bağlı Eylemler

Bu çalışmada çocuk katılımcıların toplumsal cinsiyet meselesini müzakere ettikleri tartışma bağlamında ortaya çıkan argüman-karşı argüman bitişiklik çiftlerindeki üyelik kategorilerine ve ilişkili eylemlere üyelik kategorizasyonu analizi yöntemi bakılmıştır.

Tablo. 3: En Çok Tartışılan Kartlar

	1.KART	2.KART
Kadın-Kadın	Kadınlar neden evlenme teklifi edemesin ki?	Erkekler denizde kadınlar yemek hazırlamak derdinde bu işte adalet nerede?
Erkek-Erkek El ele dolaşmakta ne var ki? Çocuk bakmak sadece kadınların sorumluluğu mu?	El ele dolaşmakta ne var ki? Çocuk bakmak sadece kadınların sorumluluğu mu?	Çocuk bakmak sadece kadınların sorumluluğu mu?
Kadın-Erkek	Kadınlar neden evlenme teklifi edemesin ki ?	Çocuk bakmak sadece kadınların sorumluluğu mu?

Tüm gruplarda en çok tartışılan kartlar olan; “Kadınlar neden evlenme teklifi edemesin ki, “El ele dolaşmakta ne var ki ?” kartlarının “romantik ilişkiler” olması bu yaş grubundaki çocukların içinde oldukları bir mesele olmasında kaynaklı olduğu söylenebilir. Konuşmacıların romantik ilişkilerde “kadın” ve “erkek” cinsiyet rollerini kendi akran kültürleri ile olan etkileşimlerinde de sürekli inşa etmekte olduklarını ve bu kartları tartışırken sundukları örneklerde karşısındaki konuşmacıya yönelik ve onu işaretleyerek sundukları söylenebilir. Böylece bu konularda çocuklar kendi kimliklerinden kendilerini örnekleme

ve kendi kimliklerini sunma çabasında oldukları görülmüştür. En çok konuşulan diğer kartlar olan; “Çocuk bakmak sadece kadınların sorumluluğu mu? “, ve “Erkekler denizde kadınlar yemek hazırlamak derdinde bu işte adalet nerede? ” kartlar olmuştur. Konuşmacıların bu ifadelerden yola çıkarak toplumsal cinsiyeti “aile kurumundan” yorumladıkları ve “bu kurumun içinde yer alan kimliği” ile bu konuları uzun süre tartıştıkları söylenebilir.

Katılımcı gruplarının en çok tartıştıkları konularda ortaya çıkan argüman-karşı argüman bitişiklik çiftleri bağlamında kategori kullanımlarına bakılmıştır. Kartların ifadelerinde sunulan toplumsal cinsiyet kategorileri, katılımcıların kategori kullanımlarını tetikleyici bir işleve sahiptir. Bu sebeple, çocukların bağlama kendilerinin kattığı ve tartışılan kartların ifadelerinde yer almayan kategori kullanımlarına bakılmıştır (bkz. Tablo 4).

Tablo.4

En Çok Konuşulan Kartlardaki Kategori Kullanımları ve Kullanılan Üyelik Kategorizasyonu Araçları

Katılımcılar	En Çok Konuşulan Kartlardaki Kategori Kullanımları ve Kullanılan Üyelik Kategorizasyonu Araçları		
	Kadınlar neden evlenme teklifi edemesin ki?	Çocuk bakmak sadece kadınların Sorumluluğu mu?	
Kadın-Kadın	Erkek (kategori) Toplumsal Cinsiyet (kategorizasyon aracı)	Anne-Baba (kategori) Aile (kategorizasyon aracı)	
Erkek-Erkek	Erkek (kategori) Toplumsal Cinsiyet (kategorizasyon aracı)	Erkek-Eş- Anne-Baba (kategori) Toplumsal cinsiyet-Evlilik-Aile (kategorizasyon aracı)	
Kadın-Erkek	Kadın konuşmacı	Erkek Toplumsal cinsiyet	Erkek-Eş- Anne-Baba-Bebek (kategori) Toplumsal cinsiyet-Evlilik- Aile (kategorizasyon aracı)
	Erkek konuşmacı	Erkek Toplumsal cinsiyet	Erkek Toplumsal cinsiyet.

Bütün konuşmacı gruplarında en çok konuşulan kartlardan biri olan “Kadınlar neden evlenme teklifi edemesin ki?” ifadesinin kartını kadın-kadın katılımcı konuşmacıların tartışırken en çok

“erkek” kategorisi kullanımı yaptıkları görülmüştür. Karttaki ifadede yer alan “kadın” kategorisi diğer bir kategori olan “erkek” kategorisini çağırarak ve bu kategorilerin koleksiyonu yani üyelik kategorizasyon aracı “toplumsal cinsiyet” olmaktadır. Toplumsal cinsiyet koleksiyonu, konuşmacılar tarafından “kadın ve erkek” kategorilerinin toplamını gösteren bir araç olmuştur.

Çocuklar da kendi kültürlerinde “kadın” kategorisinin ilişkisel çiftini, “erkek” kategorisi olarak işaretlemişlerdir. Taşınabilir kimlik olarak da kadın konuşmacılar “kadın kullanımının olduğu kart ifadesine” yönelik “erkek” kategorik kullanımını yapmıştır. Çünkü kadının olduğu yerde onunla ilişkili olarak “erkek” kategorisi akla gelmiştir.

Ayrıca toplumsal cinsiyet meselesinde evlilik teklifi gibi romantik ilişki konularında konuşurken kadın konuşmacılar “erkek” kategorileri üzerinden karşı argümanları sunmayı tercih etmiştir. Kadın konuşmacıların en çok tartıştıkları diğer bir kart olan; “Çocuk bakmak sadece kadınların sorumluluğu mu?” konulu kartta “anne, baba” kategori kullanımlarını yapmışlardır. Çocuk, kadın ve bakmak gibi kategori kullanım ve eylem listeleri tutarlılık kuralındaki gibi çocukların yaş grubunda tek bir aracı işaret etmekte ve bu üyelik kategorizasyon aracı “aile” olmuştur. Çocuk konuşmacılar, aile koleksiyonundan yola çıkarak “çocuk” kategorisinin ifade edildiği karttaki ifade ile ilgili olarak konuşmalarında “anne ve baba” kategorilerini kullanmışlardır. Böylece bu meseleyi çocuk konuşmacılar “aile kurumunun üzerinden okumuşlar yani ailenin görevleri olarak görmüşlerdir.

Erkek konuşmacıların “kadınlar neden evlenme teklifi edemesin ki” konusunu tartıştıkları bağlamda ortaya çıkan argüman-karşı argüman bitişiklik çiftlerinde konuşurken “erkek” kategorilerini kullandıkları görülmüş olup “kadın ve erkek” kategori kullanımının kategorizasyon aracı “toplumsal cinsiyet” koleksiyonu olmuştur. Erkek çocukları da toplumsal cinsiyet meselesini tartışırken “toplumsal cinsiyet” koleksiyonu aracı ile kategori kullanımlarını gerçekleştirmişlerdir. Erkeklerde “kadın” kategorisini karttaki ifadede duyan konuşmacılar, argümanlarında “erkek” kategori kullanımı ile başka bir kategorizasyon aracını düşünmemişler sadece “toplumsal cinsiyet” koleksiyonundan bir kategori tercih etmişlerdir. Erkek konuşmacıların “Çocuk bakmak sadece kadınların sorumluluğu mu?” konusunu tartışma bağlamında konuşurken argüman-karşı argüman bitişiklik çiftlerinde “erkek, eş, anne, baba” kategorilerini kullandıkları görülmüştür. Karttaki ifadeyi duyan erkek konuşmacılar kategorizasyon aracı olarak “aile”, “cinsiyet” ve “evlilik” koleksiyonundan kategori kullanımları yapmışlardır. Evlilik kategorizasyon aracı kullanımı yapan erkekler “çocuk bakımının” evli olanlar erkeklerin “eş” kategorisinin görevleri olarak görmüş olup bu sorumluluğu eş olan yani “koca” olan erkeklerin de taşıdığı vurgusunu yapmışlardır. Bu erkek konuşmacılarının “eş” kategorisi ile “evlilik” aracının kullanılmalarının “kadın erkek arasındaki eşitlik zeminin” oluşturulmasını sağladığı söylenebilir.

Kadın- erkek çocuk konuşmacıların “kadınlar neden evlenme teklifi edemesin ki” konusunu tartıştıkları bağlamda argüman

- karşı argüman eylem dizilerinde kadınlar “erkek” kategorisi kullanmış olup kategorizasyon aracı “toplumsal cinsiyet” olmuştur. Erkek çocuk konuşmacılarda aynı eylem dizilerinde “erkek” kategorisi kullanımı yapmışlardır. Kadın- erkek konuşmacıların “Çocuk bakmak sadece kadınların sorumluluğu mu? “ ifadesini tartışma bağlamında argüman karşı argüman eylem dizilerinde; kadınlar “erkek, eş, anne, baba” kategorilerini kullanmış olup, “cinsiyet”, “evlilik”, “aile” kategorizasyon araçlarını kullanmışlardır. Kadın - erkek konuşmacıların bu konuyu tartıştıkları argüman karşı argüman eylem dizilerinde erkek konuşmacılar “erkek” kategorisini kullanmış olup sadece “cinsiyet” aracını kullanmışlardır.

Yukarıda tablo ve açıklamalarda kadın ve erkek konuşmacıların kendi konuşma grupları içerisinde kullanmış oldukları kategori kullanımı ve kategorizasyon araçlarına değinilmiştir. Kategori kullanımının amacı ve bağlam içinde kullanımının eylemsel hedefini anlamak için bu gruptaki kategoriye bağlı eylemler de incelenmiştir. (bkz.Tablo 5)

Tablo.5**1.KART: Kadınlar neden evlenme teklifi edemesin ki?**

Konuşmacılar		Kategori Kullanımı	Kategoriye Bağlı Eylemler
Kadın-Kadın		Erkek	-Erkek duygusal olmaz -Erkek kadının duygularını anlamıyor -Erkeklerin üstünlüğü evlenme teklifinde
Erkek-Erkek		Erkek	-Erkek evlenme teklifi eder çoğunlukla
Kadın-Erkek	Kadın	Erkek	- Erkek evlenme teklifi etmeli - İlki erkek yapmalı
	Erkek	Erkek	- Erkek duygusal olmaz

Yukarıdaki tabloda her üç katılımcı grubunun üzerinde en çok tartıştıkları konu olan “kadınlar neden evlenme teklifi edemesin ki?” ifadesinde yer alan kategori kullanımına karşılık çocuk konuşmacıların açıklamalarını ne yönde yaptıkları gösterilmiştir. Karttaki “kadın” kategori kullanımının toplumsal

cinsiyeti müzakere eden çocukların kültürlerinde hangi kategori kullanımına bağlı hangi eylemleri açıkladıklarına bakılmıştır.

Bütün gruplarda “kadın” kategorisine karşılık “erkek” kategorisi kullanılmış olup bu kategoriye bağlı sunulan eylemlerde grupların konuşmalarında farklılıklar göstermiştir. Kadın-kadın konuşmacılar erkek kategorisine bağlı eylemler olarak; “erkekler duygusal olmaz.”, “erkek kadının duygularını anlamıyor.”, “erkeklerin evlenme teklifinde üstünlüğü vardır.” şeklinde olurken, erkek-erkek konuşmacılarda “erkek” kategorisine bağlı eylem, “erkek çoğunlukla evlenme teklifi eder.” şeklinde açıklamalarda bulunmuştur. Bu iki grubun konuşmacıların “cinsiyet” aracı olarak “erkek” kullanımı ve bu kategoriye bağlı eylemler toplumdaki ve o grubunu kültüründeki sağduyusal bilgileri sunmuştur. Kadın- erkek konuşmacılarında da kadın konuşmacı “erkek” kategorisini ve kategoriye bağlı eylem olarak; “erkek evlenme teklifi etmeli” ve “ilki erkek yapmalı” açıklamalarında bulunmuşlar, erkek konuşmacılar da; ayın kategori kullanımı ile birlikte, “erkekler duygusal olmaz.” şeklinde kategoriye bağlı eylem ifadesini kullanmıştır. Kategoriye bağlı eylemler “erkek” kategorisine yüklenen eylemlerin yanında bu kategoriye atfedilen kişilik özelliklerini de barındırdığı görülmüştür. Konuşmacıların taşınabilir kimlikleri olan kadın-erkek kimliğine göre de kategori ve kategoriye bağlı eylem açıklamasında farklılaşma görülmemiştir. Tüm gruplardaki çocuk konuşmacılar kadın erkek toplumsal cinsiyet rol tanımlarını kategorilere bağlı eylem konuşmaları ile biçimlendirmişlerdir.

En çok tartışılan ikinci kart: “Çocuk bakmak sadece kadınların sorumluluğu mu?” kartı olmuştur. Aşağıda bu karta

ilişkin kategori kullanımları ve kategorilere bağlı eylemler sunulmuştur: (bkz. Tablo.6)

Tablo.6

2.KART: Çocuk bakmak sadece kadınların sorumluluğu mu?

Konuşma- cılar		Kategori Kullanımı	Kategoriye Bağlı Eylemler
Kadın-Kadın		Anne Baba	-Günlük hayatta anne bakıyor -Baba geç gelirse anne bakar - Baba işten geliyor - Baba da bakabilir
Erkek-Erkek		Anne Baba Erkek	- Anne çocuğun yemeğini yapar, baba gezdirebilir sadece - Erkek daha çok işi olduğu daha çok çalıştığı için öyle sorumluluk olması zorunlu değil
Kadın- Erkek	Kadın	Erkek Eş Anne Baba Bebek	- Erkekler yemek yapabilir
	Erkek	Erkek	- Erkekler para veriyor eşya alıyor - Erkek yapamıyor - Erkekler işlere yatkın değil (yemek) - Erkekler daha çok çalışır

Yukarıdaki tabloda “Çocuk bakmak sadece kadınların sorumluluğu mu?” kartı tartışırken konuşmacı gruplarının

kullandıkları kategorilere ve kategorilere bağlı eylemlere bakıldığında kadın-kadın katılımcı konuşmacılarının kullandıkları kategoriler; “anne- baba” standartlaşmış ilişki çiftleri olurken yani birbirine karşı sorumlulukları ve görevleri olan kategori çiftler olmuştur (Sacks, 1992). Kadın konuşmacılar “anne baba kategorilerine bağlı eylemleri; “günlük hayatta anne bakıyor.”, “baba geç gelirse anne bakar.”, “baba işten geliyor.”, “baba bakabilir” şeklinde olmuştur. Tüm çocuk konuşmacı gruplarının kullandıkları kategoriler ve kategoriye bağlı eylemler sağduyudan gelen toplumsal cinsiyet rol tanımlarını yansıtan ifadeler olarak görülmüştür.

Aşağıda bu tarz kullanıma ilişkin bir alıntı örneği sunulmaktadır:

Alıntı.3: M27

1. K1: bence de aslında bakabilirlerde burda şimdi (.) yani adaletsizlik olmasını
2. istemiyorum da aslında yıkaması da biraz ağır olur bence çünkü **annenin** de
3. **görevleri vardır** °aslında burda°=
4. K2:= tamam **annenin** görevleri de varsa **günlük hayatta anne bakıyor baba**
5. **işten geliyor anne** yemek yaparken o mu bakacak >evet işte fotoğrafta
6. göstermiş zaten< [°şö() °
7. K1: [paza:r günü Pazar günü o bakar işten geç geliyorsa (.) o
8. zaman anneye düşüyor işte ;

9. K2: bilmiyorum bence° ba ben bak° bakabilir yani.
10. K1: bence de bakabilir;
11. K2: baba da bakabilir ()

Yukarıdaki konuşma alıntısında kadın konuşmacılar “çocuk bakmak sadece kadınların sorumluluğu mu?” ifadesinin olduğu kart ve kartın görseli hakkında konuşmuşlardır. Kadın konuşmacı K1 2. satırda bu ifadede yer almayan bir kategori kullanımı olan “anne” kullanımını yapmıştır. Konuşmacının “anne” kategorisini kullanması kategorizasyon için “aile” koleksiyonunu tercih ettiğini göstermiştir. Anneye bağlı eylemler olarak “günlük hayatta anne bakıyor, annenin görevleri var” olurken diğer kullanılan kategori olan; baba kategorisine bağlı eylemler: baba işten geliyor, baba da bakabilir şeklinde olmuştur. Kadın konuşmacılardan K1 daha normatif bilgi sunarken K2’de bu normatif bilgiyi hem onaylayıp hem de karşı çıkma girişimi ile bireysel bir duruş sergilemiştir. Sonrasında K2 onarım yaparak 9. satırda ifadesini direk sunmaktan ziyade “bilmiyorum” olarak sunmuş ve 11. satırda “baba da bakabilir” şeklindeki ifadesi ile karşı argümanını sunmuştur.

Erkek konuşmacılar aynı cinsiyet kimliğinde konuşmacılarla yaptıkları tartışmalarda kategori olarak “anne, baba” ilişki çiftlerini kullanmışlardır. Bu kategorilere bağlı eylemler olarak; “anne çocuğun yemeğini yapar, baba gezdirebilir sadece” olmuştur. Erkek-erkek konuşma gruplarında “erkek” kategori kullanımı da yapılmış olup bu kategoriye bağlı eylem; “erkek daha çok işi olur daha çok çalışır” şeklinde olmuştur. Kadın

konuşmacılar “baba” kategorisine bağlı eylemlerde; babanın da çocuk bakabileceğini söylemiş olmalarına rağmen erkek konuşmacılar konuşmalarında babanın çocuk bakımıyla ilgili sınırlı yaklaşım olabileceğini söylemişlerdir. Konuşmacıların konuşmalarında kategoriye bağlı eylem kullanışı onların bu yaşlardaki cinsiyet rol tanımlarının ne olduğu konusunda da bilgi vermiştir.

Aşağıda bu tarz kullanıma ilişkin bir alıntı örneği sunulmaktadır:

Alıntı.4: M16

1. E2: evet çocuk bakmak sadece kadınların sorumluluğunu mu burda kadın u
2. hem yemekle ilgileniyor hem çocuğuna yetiyor hım (.)eşi burda gazete okuyor
3. kendi keyfiyle ilgileniyor ama burda kadın sadece yemek yapıyor erkekte
4. çocuğu ile (.) ilgileniyor bence bu resim doğru yani bu resim ,
5. E1: bence de doğru:: erkek ilgileniyor çocukla ama genelde erkekler işte
6. oldukları için kadınlara kalıyor bu [ş()
7. E2: [şey kadının tek çocuğu değil
ki yani erkek
8. E1:yani erkeklerin işe gittikleri için erkekler işte döndüklerinde erkeklerin
9. daha fazla sorumluluk alması lazım sonuçta kadınlar ağır bir iş yapıyorlar
10. E2: evet

Yukarıdaki konuşma alıntısında erkek konuşmacılar “çocuk bakmak sadece kadınların sorumluluğu mu?” ifadesinin olduğu kart ve kartın görseli hakkında konuşmuşlardır. Erkek konuş-

macı kartın ifadesinde yer almayan “eş, erkek” kategorilerini kullanmıştır. Kartın ifadesinde “kadın ve çocuk” olmasından dolayı “kadın” kategorisini işiten konuşmacı “erkek” kategorisini kullanmış bu kategoriye kullanmada “cinsiyet” aracı etkili olmuştur. “çocuk ve kadın” kategorisi “çocuğu olan kadın” olarak işitilmiş “evlilik” koleksiyonu yani kategorizasyon aracından yola çıkılarak “eş” kategorisi kullanılmıştır. Bu kategorilere bağlı eylemler olarak; 2. satırda “eşi burda gazete okuyor” ifadesinde “eş”, “kadının eşi” olarak kullanılmış ve kategorizasyon aracı olarak “evlilik” koleksiyonu kullanılmıştır. Çocuğu olan evli insanlardır bilgisi sağduyusal bilgi olarak görülmüştür. Ayın şekilde “eş” in yaptıkları işler erkek konuşmacı tarafından açıklanmış ve 5., 6. ve 8.satırlarda da erkeklerin yaptıkları işler erkek kategorisine bağlı eylem olarak; “erkekler işe gider” şeklinde ifade edilmiştir. Erkek kategori kullanımını yapan ve konuşmacı olarak “taşınabilir kimliği erkek” olan konuşmacılar “erkek” cinsiyet kimliğinin cinsiyet rol tanımlarını bu konuşmada betimlemişlerdir.

Son olarak kadın erkek konuşmacı gruplarında kadınların kullandıkları kategoriler “anne, baba, eş, bebek, erkek” olmuştur. Erkek kategori kullanımına bağlı eylem olarak; “erkek yemek yapabilir.” ifadesini kullanmıştır. Burada kadın konuşmacı erkek konuşmacı karşısında kendi argümanlarında “erkek” kategorisine bağlı eylem kullanımı tercih etmiştir. Kadın-erkek konuşmacı gruplarında erkekler “erkek” kategorisini kullanmış olup bu kategoriye bağlı eylemler olarak; erkekler para veriyor eşya alıyor, erkek yemek yapamıyor, erkekler işlere yatkın değil

(yemek konusunda), erkekler daha çok çalışır şeklinde ifadelerde bulunmuştur. Erkekler cinsiyet rol tanımlarını daha avantajlı olacak şekilde sunmuşlardır.

Aşağıda bu tarz kullanıma ilişkin bir alıntı örneği sunulmaktadır:

Alıntı. 5: M7

1. K: tamam ne kadar az tartıştık (0.3) erkek dur erkekler denizde kadınlar
2. yemek hazırlamak derdinde bu işte adalet nerde (0.8) erkekler hep yüzüyor
3. kadınlar piknik şeylerini hazırlıyorlar ya yemekle memekleri evde de geçerli
4. bu ah babam yatsın televizyona ayaklarını uzatsın annem mutfakta ()
5. °o da var °.
6. E: erkekler daha çok çalıştığı için kadınlar [ça
7. K: [yo:: kadınlarda çalışıyor °niye
8. haksızlık yapıyorsun
9. E: erkekler bu işlere daha yatkın olmadığı için kadınlar daha yatkın olduğu
8. için kadınlar yapıyor ,
9. K: ama bazı erkeklerde yapıyor genelde yani ;
10. E: ama kadınlar daha yatkın
11. K: bence erkekler yapabilir (.) °yemek °
12. E: yapabilir ama kadınlar daha yatkın olduğu kadınlar yapıyor
13. K: kadınlara göre de erkekler yapar yani niye yapamasın ki beceriksiz
14. değiller ki

Yukarıdaki konuşma alıntısında kadın ve erkek konuşmacı “erkekler denizde kadınlar yemek hazırlamak derdinde bu işte adalet nerede?” konulu kartı ve kartın görselini konuşmuşlardır. Kart ifadesinde yer alan “kadın, erkek” kategori kullanımlarından sonra kadın konuşmacı “anne, baba” kategori kullanımlarında bulunmuş ve “aile” kategorizasyon aracını kullanmıştır. “Kadın ve erkek” bir arada aktivite yapıyor olması “aile” koleksiyonundan “anne, baba” kategorilerini çağırmıştır. Kadın konuşmacı “baba” kategorisi için “babam yatsın televizyona ayaklarını uzatsın” “anne” için “anne mutfakta” şeklinde kategoriye bağlı eylemlerle, “cinsiyet kimliklerinin anne baba kategorisi kullanımları ve bunlara bağlı eylemlerle cinsiyet rol tanımlarını” yapmıştır.

Sonuçlar ve Tartışma

Bu çalışmada, çocukların konuşmalarında etkileşimsel strateji olarak kullandıkları söz kesme girişimlerine, argüman-karşı argüman bitişiklik çiftlerindeki toplumsal cinsiyet kategori kullanımlarına, bu kategorilere bağlı kullandıkları eylem ifadelerine ve bu kullanımlarla toplumsal cinsiyet meselesini müzakere etmelerine bakılmıştır. Toplumsal cinsiyete ilişkin kategori kullanımları ile akran kültürü arasındaki ilişki incelenmiştir. Bunun için çocuk konuşmacılardan kadın-kadın, erkek-erkek ve kadın-erkek ikili konuşmacılar şeklinde kategori kullanımlarını teşvik etmek amacıyla değişik ifadelerin yer aldığı kartlar hakkında konuşmaları istenmiştir. Bu ifadeler; “Kadınlar neden evlenme teklifi edemesin ki?”, “Erkeğim diye renkli giyinemez miyim?”, “Erkeğim diye niye ağlayamayayım

ki?”, “Çocuk bakmak sadece kadınların sorumluluğu mu?”, “Ele ele dolaşmakta ne var ki?”, “Erkekler denizde kadınlar yemek hazırlamak derdinde! Bu işte adalet nerede?” şeklindedir.

Konuşma analizine göre; söz kesme girişimi konuşma içerisinde sosyal düzeni etkileyen konuşma hakkı ihlâlidir (Sacks, 1974). Tannen (2008) bu söz kesmelerdeki konuşma hakkı ihlâlinin ne derece önemli olup olmadığının anlaşılması için sözü kesilen konuşmacının ne yaptığının incelenmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Bu çalışmada, söz kesme girişimlerinin incelemelerinde konuşmacılar arasındaki etkileşimlilik boyutu göz önünde bulundurulmuş olup, bütün konuşmacı gruplarında söz kesme girişimlerinin öncelikli eylemsel hedefi onaylama ve geri bildirim verme amaçlı yapıldığı tespit edilmiştir. Hemcins gruplarında söz kesme girişimlerinin sıklığı birbirine yakındır. Dolayısıyla, konuşmalara aynı cinsiyet kategorisinden kişiler dâhil olduğunda, cinsiyet bir kimlik ve kendini tanımlama biçimi olarak kullanılmamıştır. Konuşmalara katılımın planlanması ve karşdakine göre ayarlanmasında bireysel kimlik ve bireysel tutumlar ön planda tutulmuştur. Hemcins gruplarında konuşmacıların yaptıkları söz kesmelerin oranlarında bir farklılık görülmemesi bu olguyu ortaya koymaktadır. Ancak konuşmalarda bireylerin cinsiyetleri farklılaştığında, toplumsal cinsiyet bir kimlik seçeneği olarak belirginleşmiş (Demirtaş, 2003, akt. Yurtdaş 2011) ve toplumsal cinsiyet rolleri, konuşmaya katılımda erkeksi ve kadınsı olanın ortaya konmasına sebep olmuştur.

Kadın erkek konuşmacı gruplarında; erkeklerin söz kesme girişimleri oranları kadınlardan daha fazladır. Bu girişimlerin

öncelikli eylemsel hedefi; karşıt argüman sunma amacı olmuştur. Aynı şekilde kadın erkek konuşmacı gruplarında kadın konuşmacılarının da söz kesme girişimlerinin eylemsel hedefi de; karşıt argüman sunma amacı olmuştur. Bu bulgular, Zimmerman ve West'in (1975) çalışmasında söz kesme girişimlerinin çoğunluğunun erkekler tarafından gerçekleştiği bulgusuyla bu anlamda örtüşmektedir. Erkekler sıra paylaşımının kontrolünü söz kesme ile sağlamışlar ve böylece baskınlık kurma eğilimi sergilemişlerdir. Kadınların da söz kesme girişimlerinin olması, kadınların da baskınlık kurma eğilimine itiraz etmekte olduklarına işaret etmiştir. Konuşmacıların içinde bulundukları ergenlik dönemi; otorite veya baskınlık kurma girişimlerine itiraz etme ve karşı gelme eylemlerinin yoğun yaşandığı bir dönem olmaktadır (Eryılmaz, 2013). Bu bağlamda kadın kimliğindeki konuşmacılar, diğer konuşmacı erkek olduğunda, söz kesme girişimleri yaparak erkek baskınlığını doğrudan kabul etmediklerini de göstermiştir.

Bu çalışma için söz kesmelerin hangi konuşmacılar tarafından yapıldığı kadar hangi bağlamda yapıldığı da önemlidir. Söz kesme girişimleri karşı argüman sunma amacı olan konuşmacılar tarafından yapılmış olup, evlilik teklifi ve çocuk bakımı ile ilgili konularda daha sık yaşanmıştır. Etkileşimsel olarak, karşı argüman sunma isteği, tartışma bağlamını yaratmakla birlikte konuşmacıların bireysel duruşunu yani özne pozisyonu alışıını da sergileyeceği bir eylem dizisi olarak yorumlanabilir. Çünkü karşı argüman sunma, karşıdaki konuşmacının argümanına yönelik bir açıklama sunma isteği doğurabilir ve konuşmacılar

o bağlamda karşı argümanının temellerini sağduyusal bilgidен almış olsalar dahi “kendi fikirleriymiş” gibi bireysel duruşlarını, yani özne pozisyonu alışlarını sergilerler. Kadın-kadın çocuk konuşmacılarda karşı argüman sunma eylemsel hedefi ile söz kesmenin en çok yaşandığı konu; “Kadınlar neden evlenme teklifi edemesin ki?” olmuştur.

Bu yaş grubundaki çocuklar için “romantik ilişkiler” bireyselliklerini ifade ettikleri ve yetişkinlikten uzaklaştıkları bir alan olabilmektedir. Bu anlamda bu konu akran kültürü içinde önemli bir mesele olmaktadır. Kadın konuşmacıların evlilik teklifi konusunda sundukları argümanların içeriğinde çoğunlukla konuşmacıların farklı iki söylem içinden konuştukları tespit edilmiştir. Bunlardan biri; kadınlar evlenme teklifi edemez şeklindeki alışlagelen, geleneksel ve toplumsal cinsiyet meselesinin kalıplaşmış yargılarını içeren söylem ve diğeri kadınlar evlenme teklifi edebilirli savunan “kadın erkek eşitliği” söylemi şeklinde olmuştur.

Erkek-erkek konuşmacıların “Çocuk bakmak sadece kadınların sorumluluğu mu?” ifadesinin olduğu ifadelerde en çok argüman karşı argüman bitişiklik çiftinin olduğu söz kesme girişimleri yapmışlardır (bkz.Tablo.2). Erkek konuşmacıların bir kısmı “çocuk bakımı” ile ilgili konuda “erkeğin dışarıda çalışması gerektiği” vurgusu yaparak toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargılar içinden konuşmuşlardır. Erkek konuşmacıların diğeri bir kısmı da çocuk bakımı sorumluluğuna yönelik kadın erkek eşitliği söylemi içinden konuşmuşlardır.

Kadın-erkek konuşmalarında argüman-karşı argüman bitişiklik çiftlerinin olduğu söz kesme girişimlerinin en çok yaşandığı ve söz kesme girişimlerinin kadın konuşmacılar tarafından en çok yapıldığı konu “evlilik teklifi” konusuyken, erkek konuşmacıların söz kesme girişimlerinin en çok yaşandığı konu “çocuk bakımı” konusu olduğu görülmüştür. Kadın-erkek konuşma gruplarında kadınlar tarafından söz kesme girişimlerinin olduğu ve karşıt argüman sunulan konu ile kadın-kadın konuşmalarındaki konunun aynı olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde kadın-erkek konuşmacılardan erkekler tarafından söz kesme girişimlerinin olduğu konu bağlamı erkek-erkek konuşmalarında söz kesmelerin yoğun yaşandığı konu bağlamı da benzerlik göstermektedir. Kadın ve erkeklerin karşılarındaki konuşmacının cinsiyet kimliği değişse de argüman sunarken tartıştıkları ve söz kesmelerin sık yaşandığı konuların değişmediği görülmüştür

Kadın kimliğindeki kişiler için evlenme teklifi kartı en çok tartışılan kart olup karşılarındaki katılımcıların cinsiyet kimliği değişmiş olsa da kadınlar içinde bulundukları konuşmacı gruplarında en çok “romantik ilişki” konulu kartı tartışmışlardır. Bu bağlamda kadın kimliği için romantik ilişki uzun tartışılan önemli bir konudur yorumu yapılabilir. Romantik ilişkiler akran kültürü içinde ergenlik döneminde önemli ve ilgi çekicidir. Romantik ilişkiler, ergenlerin hayatının merkezinde yer almaktadır ve konuşmalarının önemli kısmını bu konular oluşturmaktadır (Daddis ve Randolph, 2010 akt. Gülden 2011). Erkeklerin de çocuk bakımı konusunda uzun tartışmalar yaşa-

ması geleneksel söylem yani toplumsal cinsiyet kalıp yargıları söylemi içinden konuşan katılımcı ve kadın erkek eşitliği söylemini dile getiren katılımcıların olmasından kaynaklanmıştır. Bu iki söylemin de etkili olması çocukların akran kültürlerini yetişkin yaşamına hem biraz bağlı hem de ondan ayrı ve özel şekilde üretme çabalarının sözel etkileşimlerine yansımaları şeklinde yorumlanabilir. Çünkü geleneksel söylem yetişkin kültürlerini yansıtırken, eşitlik söylemi onlar için ideal olan ve farklı olan bir söylemdir.

Ana akım psikolojinin psikososyal gelişim modeline göre çocukların “kimliğe karşı kimlik kargaşası” (Erikson, 1968) olarak tanımladığı bu dönem kimlik arayışının olduğu, bununla birlikte idealist olma ve tartışmanın durumlarının yaşamlarında sık yaşandığı bir dönemdir (Derman, 2008). Bu bulgularda erkek ve kadın konuşmacıların konuşma gruplarındaki konuşma eylemleri ve argüman konularının tutarlılığı bulgusu, açıklama sunmada ısrarcı oldukları dönemin varlığını destekler nitelikte olmuştur.

Konuşmacıların bulundukları yaş dönemlerinin ve buna bağlı akran kültürlerinin konuşma eylemlerine ve uzun süre konuşacakları konuları tercih etmelerine etkisi olduğu görülmüştür. En uzun tartışılan kartlar olan; “Kadınlar neden evlenme teklifi edemesin ki?”, “El ele dolaşmakta ne var ki?” kartların konusu “romantik ilişkiler” ve “toplumsal cinsiyet” meselesidir. Çocuk konuşmacıların kimliklerini bu kartları tartışırken daha açık sergiledikleri ve inşa ettikleri görülmüştür. Ayrıca akran kültüründe de bu konuların bu yaş dönemindeki çocuklar için

sosyalize oldukları bir konular olduğu sonucu da çıkarılabilir. Bu tartıştıkları konular da kadın-erkek konuşmaları daha rekabetçi, kadın olarak kimliğin ve erkek olarak kimliğin daha açık sergilendiği konuşma biçimleri görülürken, kadın-kadın ve erkek-erkek konuşma gruplarında daha işbirliğine dayanan kısa sıra alışlarla uzlaşmaya varılan konuşmalar dikkat çekmiştir. Kadın-kadın, erkek-erkek konuşmalarında daha yumuşak geçişlerin olduğu, söz kesme ve ihlallerin olmadığı düzenli bir konuşma düzeni gerçekleşmiştir.

Çocukların en çok tartıştıkları bu kartlarda söz kesme girişimlerinin yaşandığı argüman- karşı argüman eylem dizilerinde toplumsal cinsiyet meselesini kategorilerle ve kategorilere bağlı eylemlerle müzakere etmişlerdir. En çok tartışılan kartların ilki olan; “Kadınlar neden evlenme teklifi edemesin ki?” ifadeli kartın içeriğindeki “kadın” kategorisinin tüm çocuk konuşmacı gruplarının konuşmalarında “erkek” kategori kullanımına teşvik ettiği görülmüştür. Bütün konuşmacılar bu ifadeyi okuduktan sonra konuşmalarında “erkek” kategorisini kullanmışlardır. Çünkü çocuklar burada “toplumsal cinsiyet” kategorizasyonu aracını kullanmışlar, “kadın” kategorisi “erkek” kategorisini çağırılmış ve sonuçta çocuklar da bu kategori kullanımlarını konuşmalarda ifade etmişlerdir. Bu kategori kullanımları ile birlikte konuşmacılar konuşmalarında bu kategorilere bağlı eylemleri de betimlemişlerdir. Tartışma bağlamında kadın-kadın konuşmacılar evlilik teklifi ile ilgili karttaki ifadeye yönelik, “*erkek duygusal olmaz*”, “*erkek kadının duygularını anlamıyor*”, “*erkeklerin üstünlüğü evlenme teklifinde olmalı*” şeklinde eylem

ve erkek kategorisine atfedilen kişilik özellikleri betimlemeleri yapmışlardır. Bu eylem ifadeleri kadınların kendi aralarındaki konuşmalarda inşa ettikleri, toplumsal cinsiyet üyelik kategorizasyonu aracının içerdiği erkeklik kategorisine dair rol beklentileri ve kabulleri olmuştur.

Evlenme teklifini kadının etmemesi gerektiğine yönelik meşru zemini, erkek kategorisine bağlı eylemlerle “evlilik teklifindeki erkeğin rol”ü şeklinde ifade ederek oluşturmuşlardır. Bu kategoriye bağlı eylemlerin toplumsal cinsiyet rol tanımlarını şekillendirmesi bakımından sağduyudan gelen bilgi olma niteliği ve kültüre gömük bir yapısı olduğunu göstermiştir. Kadınların evlilik teklifi etmemesi gerektiği kabulünün “evlilik teklifini romantik şekilde erkek yapmalıdır” biçimindeki geleneksel ritüelden beslenen ve bu çalışma da ortaya çıkan bulgu olmuştur

Tartışma bağlamında erkek-erkek konuşmacıların evlilik teklifi kartı hakkındaki konuşmalarında kategori kullanımı ve kategorilere bağlı eylemler, kadın-kadın konuşmacıların ifadeleriyle benzer çıkmıştır. Erkekler de kadınlar gibi geleneksel ritüelden beslenen aynı kabulleri ifade etmişler ve toplumsal cinsiyete ilişkin bu bilginin akran kültürü içindeki inşasına katkı yapmışlardır. Erkek konuşmacılar erkek kategorisine bağlı eylem ifadesi olarak; “*erkek evlenme teklifi eder çoğunlukla*” betimlemesini yapmışlardır. Erkekler kategoriye bağlı bu eylem ifadesiyle “evlilik teklifi için erkek cinsiyet rolü tanımı”nı yapmışlar erkeğe evlilik teklifinde aktif bir davranış rolünü ve bunun yanında kadınların evliliği erkeklerden beklediğini ilişkin pasif bir rolü ifade ederek bu eylemin sorumluluğunun

erkeğe yüklemişlerdir. Bu bağlamda erkekler “erk”likten vazgeçmeyecek konuşma eylemlerini ve ifadelerini bu çalışmada göstermiş olup, üstünlük kurma eğilimlerini bu yaş döneminde gösterme çabasına girmişlerdir.

Erkeklerin kadın-erkek konuşma gruplarında “Kadınlar neden evlenme teklifi edemesin ki?” konulu karta ilişkin kategori kullanımı “erkek” kategorisi olup, kategoriye bağlı eylem ifadesi; “*erkek duygusal olmaz*” şeklinde olmuştur. Erkek kimliğindeki konuşmacının karşısında kadın kimliği olunca, erkek kategorisine ilişkin rol tanımında bulunduğu ve “duygusal olmanın” evlilik teklifini yapacak erkekler için güçsüzlük ya da pasiflik kabulü olarak gördüğü şeklinde yorumlanabilir. Kadın erkek konuşma gruplarında kadınların diğer konuşma gruplarındaki gibi “erkek” kategorisini ve benzer kategoriye bağlı eylemler ifadesini kullandıkları görülmüş, bu ifadeler; “*erkek evlenme teklifi etmeli*”, “*ilki erkek yapmalı*” şeklindeki ifadeler olmuştur. Kadın - kadın konuşmacı gruplarındaki gibi evlilik teklifi eyleminde aktif rol erkek kategorisine atfedilmiş olup, kadın kategorisi için “evlilik teklifi alan, bu teklifi bekleyen kadındır” şeklinde yorumlanacak kadın cinsiyet rol tanımları yapılmıştır. Böylece üyelik kategorizasyonları, toplumsal cinsiyete ilişkin normların konuşmada yeniden dönüştürüldüğünü (işlendiğini) gösterir (Weatheral, A., 2002).

Evlilik teklifi ile ilgili karttan sonra çocukların kategori kullanımları ve kategoriye bağlı eylemler ifadelerinin olduğu ve en uzun süre tartıştıkları diğer kart; “Çocuk bakmak sadece kadınların sorumluluğu mu?” kartı olmuştur. Kadın-kadın

konuşmacı gruplarında bu meseleyi kategori kullanımları ve kategoriye bağlı eylem ifadeleri ile toplumsal cinsiyet ayrımcılığı noktasında müzakere ettikleri görülmüştür. Kadın-kadın konuşmacı grupların “Çocuk bakmak sadece kadınların sorumluluğu mu?” kartını tartışırken bu ifadedeki kategori kullanımları dışında, konuşmacılar “anne, baba” kategori kullanımlarını ve bu kategorilere bağlı eylemler olarak; “*günlük hayatta anne bakıyor*”, “*baba geç gelirse anne bakar*”, “*baba işten geliyor*”, “*baba da bakabilir*” açıklamalarını yapmışlardır. Bu kategoriye bağlı eylem ifadelerinde konuşmacılar için karttaki “kadın ve çocuk kategorileri” kategorizasyon olarak “anne” kategorisine işaret etmiş ve “kadın” kategorisini “aile” kategorizasyon aracı kullanarak annelik rolü üzerinden, anneliği tanımlayarak ve annelik kategorisine dair beklentiler sunarak konuşmuşlardır. Konuşmacılar annenin çocuk bakımı ile repertuarını aile kurumundan okumuş olup, bu kurumdaki kadınlık annelik biçiminde tanımlanmış ve anne rolü tarifi yapılmıştır. Anne kategorisi bu tariflerde çocuğa asıl bakması gereken kategori olarak betimlenmiş; bu doğrultuda baba kategorisi, anne kategorisine göre kadın konuşmacılar tarafından bu tartışma bağlamında çocuk bakımı konusunda daha az sorumlu tutulmuştur. Bir başka sonuçta baba- çocuk ve anne- çocuk ve baba-anne gibi kategorilerin birbirlerine karşı görev ve sorumluluklarının konuşmada bu kategorilere bağlı eylemler şeklinde sunulmasıdır. Yani; Pomerantz ve Mandelbaum’nin(2005) belirttiği anne-çocuk, baba-çocuk gibi açık ilişkisel kategorilerin; eylemler, haklar

ve sorumluluklar konusunda ilişkili oldukları konuşmadaki anlamlarla ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı söylemi içinden bakarsak bu yaş grubundaki kadınlar “aile” kurumundan anneliği seyrettikleri için, çocuk bakma sorumluluğu konusunu annelik kategorisine göre değerlendirmişler ve kadın kategorisi üzerinden seyretememişlerdir. Kadın-erkek konuşmacı gruplarında kadın konuşmacılar aynı kartı tartışırken anne, baba kategorileri kullanımlarının yanında “erkek, eş, bebek kategorilerini” kategorizasyon araçları olarak da “toplumsal cinsiyet, aile ve evlilik” koleksiyonlarını kullanmışlardır. Bu konuşmalarda kategoriye bağlı eylem ifadesi olarak; “*erkekler yemek yapabilir*” kullanımı görülmüştür. Kadın konuşmacılar karşılarındaki konuşmacı erkek kimliğinden olduğunda konuşmalarında “erkek” “eş” kategorisini kullanarak çocuk bakımındaki sorumluluğun kimde olduğuna dair toplumsal cinsiyet ayrımcılığı söylemi içinden bakılınca kadın-kadın gruplarındaki gibi sadece “aile” kurumundan seyretemeyip, farklı kategorilerle de seyretemişlerdir. Kadın konuşmacıların karşısında erkek konuşmacı olunca farklı kategoriler ve farklı eylemler kullanması, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı meselesinde farklı kimlikleri ve farklı söylemleri beraberinde getirmiştir.

“Çocuk bakmak sadece kadınların sorumluluğu mu?” konusunu erkek kimliğindeki konuşmacılar tartışırken erkek konuşmacıların karşısındaki konuşmacı aynı cinsiyet kimliğinden olduğunda “anne, baba ve erkek” kategorilerini kullanmışlardır. Erkekler aynı cinsiyet kimliğine sahip konuşmacılarla tartışırken

kullandıkları kategoriler ile kadınların aynı cinsiyet kimliğine sahip kişilerle konuşurken kullandıkların kategoriler benzer çıkmıştır. Aynı şekilde bu gruplar arasında konuşmacıların kullandıkları kategorilere bağlı eylem ifadelerinde de çok büyük farklılık görülmemiştir. Kadın konuşmacılar çocuk bakımındaki sorumluluğun anne de olmasının yanında babanın da sorumluluğu paylaşacağı ifadelerini nadiren paylaştıkları tespit edilmiştir. Erkekler ise babaların çocuk bakımı sorumluluğu konusunda “anne çocuğun yemeğini yapar, baba gezdirebilir sadece. “ şeklinde kategoriye bağlı ifadeleri kullanmışlardır. Böylece “babanın çocuk bakımı konusunda sınırlı eylemleri” olduğu vurgusu yapılmış sonuçta asıl sorumluluk anneye yüklenmiştir. Böylece karttaki ifade yer alan “çocuk bakmak sorumluluğu ve kadın” meselesi annelik rolü ve eylemleri üzerinden her iki konuşmacı grubu yani kadın-kadın ve erkek-erkek konuşmacılar tarafından aile kurumu içine yerleştirilmiştir. Erkek konuşmacıların kadın-erkek konuşma gruplarında bu meseleye yönelik kullandıkları kategori olan “erkek” kategorisine bağlı eylem ifadeleri de ; “*erkekler para veriyor eşya alıyor*”, “*erkek yapamıyor*”, “*erkekler işlere yatkın değil (yemek)*”, “*erkekler daha çok çalışır*” şeklinde olmuştur. Kadın erkek konuşmacı gruplarında erkek konuşmacılarının bu meseleye sadece “erkek” kategorisi penceresinden bakmaları, karşısındaki konuşmacı kimliğinin kadın olması ve bu anlamda erkeğin kendi sosyal kimliğini bu bağlama uygun biçimde gösterme çabası olarak değerlendirilebilir. Aynı şekilde kategoriye bağlı eylem ifadeleri olarak çocuk bakımı konusundaki sorumluluk paylaşımında,

erkek kategorisine bağlı eylemler içeriğini oluşturan ifadeler, erkeklerin bu sorumluluğu almamasına meşruiyet kazandırmaya yönelik ifadeler olmuştur. Böylece erkek kimliğindeki konuşmacılar kadın konuşmacılarla konuşurken erkek cinsiyet rol tanımlarını kadınlarınkinden farklı yaparak, farklılığa dayalı eşitsiz ve asimetrik ilişki yaratmıştır.

Evlilik teklifi kartı çocukların akran kültürünün içinde yer alan ve bu kültürün üretimine katkı yapan “romantik ilişki” çerçevesinde değerlendirilmiştir. Çocuk konuşmacıların bu konuyu kadın-kadın, erkek-erkek ve kadın-erkek gruplar olarak uzun süre tartışmaları o yaş dönemi için önemli bir konu olduğunun göstergesidir. Çocukların romantik ilişki yaşamları ve bununla bağlantılı konular ergenlik döneminin popüler bir özelliği olmakla birlikte, çocuklar bu konularda oldukça aktif ve bu konuların birebir içindedirler. Çünkü ergenlik döneminde çocuklar anne-babalarından ayrı daha çok vakit geçirirler. Kendi yaşlarından arkadaşlarıyla daha yakın ilişkiler kurarak daha fazla zaman geçirirler (Shulman, Collins ve Knafo, 1997; De Goede, Branje ve Meeus, 2009 akt. Gülden, 2011). Romantik ilişkiler, ergenlerin hayatının merkezinde yer almaktadır ve konuşmalarının önemli kısmını bu konular oluşturmaktadır (Daddis ve Randolph, 2010 akt. Gülden, 2011). Ergenlerin arkadaşlarıyla en yakın oldukları konuşmalar romantik eşleri veya romantik ilişkileridir (Steinberg, 2007 akt. Gülden, 2011). Ergenlik döneminde, akranlar romantik eşler de olurlar. Romantik ilişkilerin, ergenleri akranlarıyla birleştirerek (bağlayarak) ve akran gruplarında statü ve akran gruplarına

aidiyet sağlayarak kimlik oluşumunda rol oynadığı ileri sürülmektedir (Zarrett ve Eccle, 2003 akt. Gülten, 2011) Ergenlik öncesinde, karşı cinsiyetle geçirilen zamanla, ergenlikte karşı cinsiyetle geçirilen zaman arasında önemli farklılıklar vardır. Çocuklukta küçük yaşlarda ilişkiler etkinlik yönelimli olurken ergenlik döneminde ilişkilerin niteliği değişmekte, çocukluğun tersine derinlik ve karşılıklı paylaşımın olduğu, daha duygu odaklı bir ilişki hâkimdir. (Savin-William ve Berndt, 1990; akt: McNelles ve Conolly, 1999 akt. Gülten, 2011).

Birebir içinde oldukları, bu konularda tartışırken kullandıkları kategori ve kategoriye bağlı eylemlerle, çocukların toplumsal cinsiyet rol tanımlarını belirginleştirdikleri ve sağduyudan gelen ve kabul edilmiş kadın ve erkek rollerini benimsediklerini gösterdikleri söylenebilir.

Diğer bir konu olan çocuk bakımı sorumluluğu için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. Akran kültürü olarak dışında oldukları bir durum olan çocuk bakımı konusunu tartışırken kadın ve erkek kategorileri dışında anne, baba, eş gibi kategorileri ve aile kategorizasyon aracını kullanmışlardır. Aile kurumuyla açıkladıkları bu konuları kullandıkları kategorilerle toplumsal cinsiyet meselesi olarak doğrudan ifade etmemiş olup, anne ve baba rollerinin tanımı içinden bu meseleyi okumuşlardır. Böylece bu konuları toplumsal cinsiyet meselesinin kadın ve erkek cinsiyet rollerinden yorumlamayıp, aile kurumu ve anne baba rolleri olarak kabul edilmiş roller olarak görmüşler ve bu rollere konuşmalarda eleştirel yaklaşmışlardır. Yani akran kültüründe aktif ve etkili olmayan çocuk bakma

sorumluluğu konusu, çocuklar tarafından toplumsal cinsiyet meselesi şeklinde, kadın-erkek rolleri betimlemeleri yapılarak ve ayrımcılık söylemi açısından kadın-erkek rolleri vurgusu yapılarak değerlendirilmemiştir. Çocuk konuşmacılar tarafından çocuk bakma sorumluluğu meselesi aile kurumu ve anne-baba görevleri olarak değerlendirilmiştir.

Bu çalışmaya başlamamı sağlayan toplumsal cinsiyet meselesiyle ilgili çocukların konuştukları, etkileşimsel ortamlarda neler paylaşıldığı, çocukların kendi cinsiyet kimliklerini nasıl sergilediklerini ve konuştuklarında sözcelerle, ifadelerle ne yaptıklarını yorumlama isteği olmuştur. Bu açıdan çocukların yaşamakta olduğu dünyada toplumsal cinsiyet meselesini müzakere etmeleri, anlamlandırmaları ve bunları dildeki yapılarla kategorilerle ve eylemlerle göstermeleri önemli olmuştur.

Sonuç olarak, bu araştırma, akran kültürü içinde toplumsal cinsiyet meselesinin önemli bir yeri olduğunu göstermekte, farklı kimliklerin ortaklaşa ürettiği bu kültürün toplumsal cinsiyet rollerine göre biçimlendiği ve tekrar üretildiğinin farkına varmada bir bakış açısı sunmaktadır.

KAYNAKÇA:

- Barnes, M. K.ve Vangelisti, A.L.(1995). "Speaking in an double voice: Role-making as influence in preschoolers,2 fantasy play stiuations", *Research on Language and Social Interactions*, 28(4), s.351- 389.
- Benwell, B. M.ve Stokoe, E. (2006) *Discourse and identity*, Edinburgh, Edinburgh University Press.
- Burr V.(2012) *Sosyal İnşacılık*, (çev. S. Arkonaç.) İstanbul, Nobel Yayın Dağıtım.
- Coates, J. (1994) 'The Language of the Professions: Discourse and Career', in J. Evetts (ed.) *Women and Career: Themes and Issues in Advanced Industrial Societies*, pp. 72-86. London:Longman.
- Derman,O. (2008) "Ergenlerde Psikososyal Gelişim", *Adölasan Sağlığı 2 Sempozyum Dizisi*, 63, s.19- 21
- Dökmen, Z. Y. (2010) *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Ecevit, Y. (2003) "Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışılabilir?", İstanbul, Cumhuriyet üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, Sayı: 2.
- Eckert, P. ve Mcconnel, G. (2003) *Language and Gender*, Cambridge, University Press.
- Erikson, E. (1968) *I dentity: Youth and Crisis*, New York: Norton.
- Eryılmaz, A. (2013). "Ergen Genel Özellikleri ve Ergenle İletişim", *Çocuk ve Ergen Bakımı* (ed. A. Öztürk), 86-114.
- Farris, C. (1991) "The gender of child discourse:Same-sex peer socialization through language use in a Taiwanese preschool", *Journal of Linguistic Anthropology* 1, 198-224.

- Farris, C. (2000) "Cross-sex peer conflict and the discursive production of gender in a Chinese Preschool in Taiwan", *Journal of Pragmatics*, Elsevier Science 32, 539-68.
- Gülden, Ç. (2011) *Ergenlerin Romantik İlişkilerini Başlatma, Sürdürme ve Bitirme Nedenlerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Hughes, L.A.(1993) "You have to do it with style: Girls' games and girls' gaming", *Feminist Theory and The Study of Folklore*, (Ed. T. S. Hollis, L. Pershing, M.J. Young), Urbana University of Ilinios Press, s. 130-148.
- Jefferson, G.(1985) "An Exercise in the Transcription and Analysis of Laughter", *Handbook of Discourse Analysis, Volume 3 - Discourse and Dialogue*, (Ed. T.A. Van Dijk), London, Academic Press
- Goodwin, M.H. (2002) "Building Power Asymmetries in Girls Interactions", *Discourse in Society*, Oxford, Blackwell Publishing Ltd 13.6, 715-730.
- Kyrtatzis, A., ve Ervin-Tripp, S. (1999) "The development of discourse markers in peer interaction", *Journal of Pragmatics*, Elsevier Science B.V, 31, 1321-1338.
- Lepper, G. (2000) *Categories in Text and Talk: A Practical Introduction to Categorization Analysis*. London, Sage.
- Maltz, D. N.,ve Borker, R.A.(1982) 'A Cultural Approach to Male-Female Miscommunication', in J.J. Gumperz (ed.) *Communication, Language and Social Identity*,pp. 196-216. Cambridge: Cambridge University Press
- Mulac, A.; Bradac, J.J.ve Gilbbons, P. (2001) "Empirical Support for the Gender as Culture Hypothesis": An Intercultural Analysis of Male/Female Language Differences', *Human Communication Research*, 27(1), s.121-52

- Sacks, H.; Schegloff, E. A. ve Jefferson, G. (1974) "A Simplest Systematics for the Organization of Turn-Taking for Conversation", *Language*, 50/4, 696-735.
- Sack, H. (1992) *Lecturers on Conversation*, Oxford, Blackwell Publisher Ltd.
- Schegloff, E.A.; Koshik, I.; Jacoby, S. ve Olsher, D.: (2002) "1. Conversation Analysis and Applied Linguistics", *Annual Review of Applied Linguistics*, 22, 3-31.
- Sheldon, A. (1996) "You can be the baby brother, but you aren't born yet": Preschool girls' negotiation for power and access in pretend play", *Research on Language and Social Interaction*, 29(1), s.57- 80.
- Sheldon, A. (1997) "Talking power: Girls, gender enculturation and discourse", *Gender and Discourse*, (Ed. R. Wodak), London, Sage, s.225- 244.
- Stokoe, E., ve Smithson, J. (2001) "Making gender relevant: Conversation analysis and gender categories in interaction", *Discourse and Society*, 12 (2), s.243-269.
- Stokoe, E. (2012) "Moving forward with membership categorization analysis: Methods for systematic analysis". *Discourse Studies*, London, Sage, 14 (3), s.277- 300.
- Şimşek, B. (2006) *Kadınlar arası Konuşma Sürecinde Toplumsal Cinsiyetin Dil Üzerinden Sergilenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tannen, D. (1998) "Talk in the Intimate Relationship: His and Hers", *Language and Gender: A Reader* (ed. J. Coates), Oxford, Blackwell, 435- 445
- Tannen, D. (2008) *Hiç Anlamıyorsun Kadın Erkek Konuşmaları*, İstanbul, Varlık Yayınları

- Ten Have, P. (1999) *Doing Conversation Analysis A Practical Guide*, London, Sage.
- Thorne, B., ve Luria, Z. (1986) "Sexuality and Gender in Children Daily Worlds", *Social Problems*, University of California Press.Vol. 33, no 3, s.176- 190.
- Walker, M. B.ve Trımbolı, C: (1984) "The Role of Nonverbal Signals in Co-Ordinating Speaking Turns" *Journal of Language and Social Psychology* , 3, 257-272.
- Weatheral, A.(2002) "Towards understanding gender and talk-in-interaction", *Discourse Society*, London, Sage, 13, s.767- 781.
- Yurtdaş, G.; Atakan, M. ve Tezerişir, A.: 2011 "Sözel etkileşimlerde cinsiyet ile söz kesme ve çakışma arasındaki ilişki", *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, İstanbul Üniversitesi, 31, sf. 105- 117.
- Zimmerman, W. ve West, C.: 1975 "Sex Roles, Interruptions, and Silences in Conversation", *Language and Sex: Difference and Dominance*. (Eds. B. Thorne. and N. Henley), Newbury House.

EKLER:

EK1:Kart Resimleri:

1. Kadınlar Neden Evlenme Teklifi Edemesin ki?

2. Erkeğim diye renkli giyinemez miyim?

3. Erkeğim diye niye ağlayamayım ki?

4. El ele dolaşmakta ne var ki?

5. Erkekler denizde kadınlar yemek hazırlamak derdinde bu işte adalet nerede?

6. Çocuk bakmak sadece kadınların sorumluluğu mu?

“KOPYA ÇEKME” TARTIŞMASI VE CİNSİYETİ NOTRALİZE ETME İŞLEVİ GÖREN KATEGORİ KULLANIMI

Mercan Atakan

Kopya çekme davranışı, öğrencilik yaşamlarında sınava giren kişilerin daha önceden hazırlamış oldukları materyallerden gizlice yararlanarak sınav sorularını cevaplama girişimi olarak tanımlanabilmektedir (O’Rourke vd., 2010 akt. Dinçer ve Uzundumlu, 2011). Kopya çekme davranışı geçmişten günümüze kadar devam eden, öğrenim boyunca öğrencilerin denedikleri, gerçekleştirdikleri bir olaydır. Bu olay ahlak dışı ve dürüst olmayan bir davranış olarak görülmektedir.

Kopya çekme davranışını inceleyen, kopya çekmenin olumsuzluklarına (normatif, ahlaki) rağmen, öğrencileri kopya çekmeye sevk eden faktörler neler olduğuna dair, temel nedenlerini araştıran ve öğrencileri kopya çekmesine yönelik tutum ve davranışlarını etkileyen faktörleri belirleyen niceliksel çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda; kopya çekme üzerinde etkili olan ana faktörlerin öğrenci, öğretim üyesi, fiziki ortam ve şartların uygunluğu ve sınav tipinden kaynaklandığına işaret edilmektedir (Tan, 2001; Kaymakcan, 2002; Semerci, 2003 ve 2004; Tan ve Erdoğan, 2004; Lin ve Wen, 2007; Calvert vd., 2008; Colnerud ve Rosander, 2009; O’Rourke vd., 2010 akt. Dinçer ve Uzundumlu, 2011). Niceliksel çalışmalarda kopya davranışının nedenleri,

kopyaya ilişkin öğrenci tutum ve düşüncelerine yönelinmiş olup, kopya çekmenin kendi başına problemli oluşu nesnel bir durum gibi, olayı gerçekleştirenden ayrı tutularak incelenmiş, problemli davranışın ortadan kalkması ve sağlıklı bir davranış olarak kopya çekmemenin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Sayısallaştırılan bu çalışmalarda, kopya çekmeye ilişkin bir ön kabulle hareket edildiğinden olayın failleri sadece denek olarak ölçekler dolduranlar olarak yine olayın dışında tutulmuştur.

Sınavlarda gerçekleşen kopya çekme davranışını, niceliksel yöntemle araştıranlar nedenlerini ve kopyaya ilişkin tutum ve görüşlerin tespit etme amaçlı çalışmalar yapmış olup, bu olayın öznelere bu olayı tartışma fırsatları verilmemiştir. Bu çalışmamda kopya çekme olayını konuşan tarafların bizatihi içinde olayın içinde olan öğrencilerin kopya çekmeye ilişkin kurdukları anlam dünyalarında kopya çekme davranışını anlatırken kullandıkları cinsiyeti nötralize eden kategori kullanımlarını ve bunlara bağlı eylemlerini inceledim.

Yöntem

Bu çalışmada üyelik kategorizasyon analizi (ÜKA) yöntemi kullandım. Üyelik kategorizasyonu analizi konumlara ve gündelik, kurumsal etkileşim içindeki kategorizasyonlarının refleksif kullanımlarına dikkat eder. Sacks üyelik kategorilerini kimlikle ilgili olarak geliştirmiştir (Benwell ve Stokoe, 2006).

Üyelik kategorizasyonu analizi (ÜKA), sözel etkileşimlerdeki sıra alış organizasyonunda konuşmacıların kimlik olarak da ifade edilebilecek kategori kullanımlarına, o etkileşim içinde

bu kategorilerin kullanılma döngüsüne, bu kategorilere bağlı olan eylemleri anlatan sağduyusal bilgilerin organizasyonuna, bu bilgilerin konuşma içinde düzenlenme ve sunulma şekline bakmaktadır. Kategorik kullanımların işaret ettiği eylemler ve bunlarla ilişkili sağduyusal bilgiler kültürün etki ve önemini göstermektedir. Sacks ÜKA yaklaşımında kültür vurgusunu “Üyelerin fark edilmek için bir üye olarak yaptıklarını ve yapılanları nasıl eylemlerle inşa ettiklerini anlamak için araç vardır, bu araç; kültüredür” diyerek yapar (Sacks, 1992). Sacks üyelik kategorizasyon analizi yaklaşımını sistematik bir şekilde anlatmak için bu yaklaşımın gelişmesine neden olan bir olayı kendi kitabı olan “Lectures on Conversation”da anlatmaktadır. Bu olayda Sacks “bebek ağladı anne onu kucağına aldı” (the baby cried, the mommy picked it up) cümlesini duymuş ve bunu analiz konusu yapmıştır. Bu cümle ile üyelik kategorizasyonu analizinin temel kabullerini ve kurallarını açıklamaya başlamıştır.

“Bebek ağladı anne kucağına aldı” cümlesinde “bebek” ve “anne” bir kategorik kullanımdır. Üyelik kategorizasyonu analizinde kategorik kullanımlar kimlikleri ifade etmektedir. Tracy (2012, akt. Sacks, 1992) kimlikleri, etkileşimsel analizlerde, etkileşimsel kimlikler, ilişkisel kimlikler ve kişisel kimlikler olarak gruplamıştır. Etkileşimsel kimlikler; konuşmada olağan içerikte insanların alışkanlık olarak rolleridir. İlişkisel kimlikler; bir kimlikle ilişkili diğer kimliklerdir: arkadaş, karı, koca, sevgili gibi. Kişisel kimlikler de, kişisel ve karakteristik özelliklerden çıkarsanan kimliklerdir.

Zimmerman (1975) ise kimlikleri, söylemsel kimlikler, durumsal kimlikler ve taşınabilir kimlikler olarak ayırmıştır. Söylemsel kimlikler, alışkanlık olarak konuşmanın pratik eylemlerinde görülür; örneğin, bir hikaye anlatılır oradaki hikâye çağrı atan-alan, onaran- başlatan, soru soran-cevap veren gibi devam edebilir. Bir konuşmacı eylem başlatır, belirli kimlikler ve karşılıklı kimlikler oluşur ve buna “söylemsel kimlikler” denir. Üyelik kategorizasyonu analizi bağlamında bu söylemsel kimlikler konuşmanın ardışık eylem dizisi (örneğin; bitişiklik çiftleri, soru-cevap, davet-onaylama gibi) biçiminde seyreden organizasyonu tarafından oluşturulur.

Stoke (2012) cinsiyeti nötralize eden (gender neutral) kategori kullanımını ve kadın- erkek kategorileri gibi tek bir cinsiyet kimliğini işaretlemeyen kategori olarak tarif etmiştir. Bu kategori kullanımları, insan, herkes gibi kategorilerdir. Bu kategoriler herhangi bir cinsiyet kategorisini anlatmamakta ve konuşma eyleminde değişik etkileşimsel hedefler için kullanılmaktadır. Bu çalışmada konuşmalarda kullanılan “herkes, bazı ve kimse” gibi cinsiyeti veya herhangi bir belirli bir kimliği işaret etmeyen kategori kullanımları ve bu kategoriye bağlı eylem ifadeleri ile etkileşimsel hedefleri araştırılmıştır.

Çalışmanın katılımcıları, 20 ile 24 yaşları arasında değişen toplam dört üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. İstanbul üniversite öğrenci tarafları tarafından gerçekleşen fokus grup konuşmasında, katılımcılardan üçü kadın biri erkektir.

Analiz

Kopya çekme davranışında kullanılan cinsiyeti nötralize eden kategoriler olarak, “herkes, kimse” kategorileri tespit edilmiştir. Her bir kategorinin işaret ettiği eylemler, konuşmada etkileşim içinde farklı amaçlarla kullanıldığı görülmüştür. Konuşmada en çok “herkes” kategorisi kullanılmış olup, farklı sıra alışlarda toplam 45 kez katılımcılar tarafından konuşmalarda kullanılmıştır. “Kimse” kategorik kullanımı, 17 kez, kullanılmıştır.

1. “Herkes” kategorisi ve “Olumsuz Olarak Kabul Edilen Davranışa Meşruiyet Kazandırma” Eylemi

Kopya çekme konulu konuşmada katılımcılar, kopya çekme meselesini konuşurken “herkes” kategorisini konuşmada farklı amaçlarla kullanmıştır. Olumsuz davranış olan kopya çekme veya başka konulu ama negatif ve olumsuzluk durumu içeren kişisel meselelerinde “herkes” kategorisi ve “herkese bağlı eylem ifadesi” kullanarak meşruiyet kazandırma çabaları görülmüştür.

Alıntı- 1M

23. B: ezber hani çekmeyi de düşünüyodum ama sınav anına gelince ı ı

24. C: bi gökhan hocada çekebildim bu zamana kadar işte

25. B: onda kontrol etmiştik

26. C: he o herkesin çektiği saçma bişey vardı ya

27. B: evet

Bu konuşma alıntısında C konuşmacısı 24. satırda “ bi gok-han hocada çekebildim bu zamana kadar” derken “kopya çekme davranışı” gerçekleştirdiğini söyledikten sonra 25. satırda diğer konuşmacı aynı davranışı veya yakın bir davranışı yaptığını anlatan ifadeyle C’nin eylemini onaylamama açıklamasından çok “destek sunan” bir açıklama sunmuş ve “onda kontrol etmiştik” şeklinde açıklamıştır. Sonra, 26. satırda C konuşmacısı “he o herkesin çektiği saçma bişey vardı ya” şeklinde konuşması ile bir önceki konuşmasındaki “yaptığı davranış ki kopya çekme davranışı yani yanlış olan görülen bu davranışa meşruiyet kazandırma çabası amacıyla ve diğer konuşmacının da benzer-yakın ifadesinde sonra,”herkes” kullanımı cinsiyetsizleştiren ve açıklamasını haklı çıkarma hedefi ile kullanılan bir kategori olmaktadır. Bu kategorik kullanıma diğer konuşmacının “evet” ile kabul etme”, “onaylama” açıklamasından bulunmaktadır.

Alıntı-2M

319. E2: baya başarılı

320. E1: böyle haldır huldur yazmıyodum böyle alttan alttan elimle yazıyodum

321. B: bak mesela kopyaya hani bu kadar karşı durmama rağmen şu bana kopya gibi gelmiyo o da benim işte şeyim

322.E1: yani herkes görüyo cevabı çünkü

323. B: yok ee şey çalışmışım mesela bi sınavda olmuştu ya yine ee başlıkları biliyorum

Bu konuşma alıntısında E1 kopya çekme davranışını nasıl gerçekleştirdiğini 320. satırda anlattıktan sonra B konuşmacısı 321. satırda “*bak mesela kopyaya hani bu kadar karşı durmama rağmen şu bana kopya gibi gelmiyo o da benim işte şeyim*” şeklinde E1’e destek olan, onaylayan ve onun açıklamasına ters düşmeyen bir açıklama sunmaktadır. Bu açıklamadan sonra, E1 322. satırda “herkes” kategorisi ile yine “yaptığı olumsuz olan kopya çekme davranışına meşruiyet kazandıran,” yani herkes görüyo cevabı çünkü” açıklaması ile “sorulmayan ^niye^ sorusuna cevap verir nitelikte” bir açıklama sunmakta ve B’nin kendi ifadesine yönelik onayı-desteği ile “herkes” kategori kullanımını davranışa meşru bir gerekçe sunma amacıyla kullanmaktadır.

2. “Herkes” kategorisi kullanımı ve “Şartlı ifade ve olumsuz davranışı sorgulatan güçlü argüman sunma” eylemi

Alıntı- 3M

228. B: evet burdaki herkese dayatıldı ama bi kısmımız kopya çekti
 229. C: tamam o zaman şöyle söyliyim herkes kopya çekseydi nolcağı
 230. B: herkes eşit şartta kopya çekseydi sınav saçma olurdu
 231. P: sınav olmasının manası
 232. E1: evet çektiği kopyanın şartı nasıl olcağı mesela

Bu konuşma alıntısında C konuşmacısı varsayımsal olarak olumsuz davranışın olma durumunu anlatan, “herkes kopya

çekseydi nolcaktı” açıklamasında bulunmakta, cinsiyet veya bir kimlik hedeflenmeden, olumsuz davranışın failleri “herkes” olarak işaretlenmekte, B konuşmacısı bu durumda “herkes eşit şartta kopya çekseydi sınav saçma olurdu” açıklamasını sunmakta, “herkes” kullanımı ile meşruiyet alanını “herkes”e çeken, sunulan argüman veya şartlı ifadede ifadeyi veya argümanı sağlamlaştıran, güçlendiren, kabul görme olasılığını arttıran, itirazı zorlaştıran güçlü bir ifade konumuna sokmaktadır. Diğer konuşmacılar P ve E1 , C ve B’nin konuşmasındaki argümanlarına yönelik kabul, onaylama ifadelerini 231. sıra alıştır “sınav olmasının manası” ,232. sıra alıştır “evet...” belirtmektedirler.

Alıntı-4M

874. C: ya ha işte o zaman da o devreye giriyo

875. B: herkesi katabilirsen

876. E1: ama kollektif kopya dediğin herkesi kattığın zaman

877. E2: hıhı

878. B: o zaman meşru olur mu

879.C: herkesi kattığını düşün o zaman ahlaki tarafı kalmıyo o zaman işte düşününce

880. E2: ahlaki yandan evet

Bu konuşma alıntısında B, E1 ve C konuşmacıları “herkes” kategorisini kullanarak 875., 876, ve 879. satırlarda açıklamalarını şartlı ifade içinde, varsayımsal ifade içinde kullanmakta ve argümanlarını sağlamlaştıran, güçlendiren, kabul görme olasılığını arttıran bir ifade konumuna sokmaktadır. Diğer

konuşmacı olan E2 bu ifadelerini 877. ve 880. satırlarda “hıhı” ve “ahlaki yandan evet” açıklamaları ile onaylama açıklamaları sunmaktadır.

3. Herkes kategori kullanımı ve “itiraz amaçlı açıklama” eylemi

Alıntı-5M

257. E2: ben de organize kopyayı şuanda daha adil buldum tek başına biri

258. P: kollektif mi

259. E2: evet yani paylaşım var

260. E1: ama herkes katılmıyo onun içine

261. C: ()

262. B: katılmayan bi on kişi düşün yüz kişi çekiyo on kişi katılmamış hani azınlığa döndüğü için diğer taraf rahatsız edici oluyo

263. C: on kişi de katılsaydı o zaman

264. B: yüz on kiş hepsi kopya çekiyo

265. C: hepsi kopya çekiyo

266. E2: peki bişey söylicem şimdi

267. B: varbenim için hala ya vicdan mı orda bilmiyorum hani onun adı ne

268. P: kimi kandırıyosun hissi yaratıyo kimi kandırıyosun kendini mi onu mu

269. B: yanlış geliyo

270. E2: bahar bişey sölicem şimdi (C: onu) yüz kişi kopya çekiyo on kişi çekmiyo dedik

271. B: misal

272. E2: mesela o on kişiye üzöldün di mi

273. B: evet ya dışardan baktığında yargılamamın bi sebebi de bu olurdu

275. E2: e bir kişi kopya çektiğinde de durum farklı değil aslında

Bu konuşma alıntısında E2 konuşmacısı kopya çekme davranışının topluca yapıldığında daha adil olacağına dair açıklamada bulunmaktadır. E1 260. satırda “ama herkes katılmıyor onun içine” diyerek karşı çıkma, itiraz amaçlı “herkes” kategorisini kullanmış olup, B konuşmacısı 262, 267 ve 273. satırlarda E2 konuşmacısının “herkes” kategori kullanımı ile yaptığı karşı çıkma veya farklı bir açıdan diğer konuşmacıların argümanlarını sorgulatan açıklamalarına karşı çıkmayan, destekleyen açıklamalarda bulunmaktadır. Yani bu konuşmada “herkes” kategorisi karşı çıkma amaçlı bir açıklamada “argümanın etkili olmasını, daha önce sunulan argümanın etkisinin azalmasına” neden olmaktadır.

4. “Kimse” kategori kullanımı “olumlu davranışı onaylama, olumsuz durumun eleştirisine yönelik açıklamada bulunma” eylemi

Alıntı- 6M:

42. E1: çünkü çalıştım biliyorum zaten

43. P: bildiğin şeyi ya şöyle şey var sizin söylediğinizle aynı noktada birleşiyor sanırım ee lisede ben üniversiteyle kısıtlı düşünmemizi yanlış buluyorum bu arada ben mesela lisede çok fazla kopya çektim ama üniversiteye zaten şey öğrenmek amacıyla hani bi de senin isteğin uğruna geldiğin bir yere burda kimseyi kandırmana da

kendini kandırmana da gerek yok zaten senin hayatın boyunca bu bilgi sana lazım olcaksa sen bunu zaten öğreneceksin moduyla üniversitede hiç böyle birşeye ihtiyaç duymadım mesela çat ama çatışma yöntemi evet eğer imkanım olsa ben zaten bu bilgiyi öğrenmek istemiyorum yani ve mecbur olduğum için seçtim o zaman okey ama lisede yaptım yani ama lisede sanki kopya çekmeseydim de o bi risk arayışıyla yaptığın birşey de olabilir kopya çekmek için miydi bilmiyorum

44. E2: heyecan aramak falan mı

Alıntı-7M

1226. C: meşrulaştırmadığını düşün hani

1227. B: meşrulaştırmak zorunda kalmıcağın bi ortam

1228. C: öyle bir toplumsal sistem kurgula ki kopya çekmek ahlaki hale gelsin mesela

1229. E1: şey mi japonyada kimse kopya çekmiyomuş zaten sınavda

1230. E2: zaten sınav yokmuş

1231. P: bunun başarı olduğu sayı başarılı sayıldığı bi durumda çekmek güzel olur

1232. C: başarı sayıldığı

Kimse kategori kullanımında, konuşmacılar “kimse” kullanımından sonra argümanlarını normatif ve uzlaşımsal olan davranışı savunmakta, daha geniş uzun açıklama, örnek üzerinden anlatımlarda veya savunmaya yönelik açıklamalarda bulunmaktadır. “Kimse” den sonra konuşmacıların kişi zamirleri ile açıklama sunma girişimleri devam etmektedir. “Kimse” kategorisinden sonra konuşmacı “kimse” üzerinden

anlattığı duruma ilişkin açıklamalarını, kişisel bir değerlendirme ve yargı ifadesi ile iyi, kötü şeklinde ve “sen, ben” şeklindeki kişi işaretlemeleri ile konuşmasını sürdürmektedir.

TARTIŞMA

Konuşmacılar sözel etkileşimlerde bir sosyal düzeni varsayarak etkileşimlerini sürdürmekte, bu sosyal düzeni üretmek ve sürdürmek için bazı etkileşimsel stratejiler ve yöntemler kullanılmaktadırlar (Heritage, 2010). Kategori kullanımı ise konuşmalardaki bu etkileşimsel stratejilerin refleksif kullanımını gösteren yapılarıdır. Kategoriler, kimlikle ilişkili olarak görülmekte, kategorilere bağlı eylemlerde bu kategoriyle ilişkili olmaktadır. Kategoriler kimlik ile ilgili olarak geliştirilmiştir. Kategoriler, etkileşimsel, söylemsel kimlikler, taşınabilir kimlikler olarak sıralanmaktadır. Bu kimlikler konuşma içerisinde belli bir ardışık eylem dizisi biçiminde seyreden organizasyon tarafından oluşturulur (Zimmerman ve West, 1975).

Bu kategoriler, etkileşimsel kimlikler olarak, arkadaş, karı, koca, sevgili şeklinde, söylemsel kimlikler, çağrı atan-alan, onaran-başlatan, soru soran-cevaplayan şeklinde, taşınabilir kimlikler, kadın,erkek, beyaz, genç gibi kimliklerdir (Benwell ve Stokoe, 2006). Bu çalışmada bu kategorileri içermeyen, cinsiyeti önemsemeyen cinsiyeti ve diğer kimlikleri nötralize eden kategorilerin refleksif kullanımlarına, bunlara bağlı eylemlere ve etkileşimsel hedeflerine bakılmıştır.

Bu çalışmada, “herkes ve kimse” kategorilerinin en sık görüldüğü tespit edilmiş olup, iki zıt anlamlı kategorilerin benzer

hedeflerle kullanıldığı söylenebilmektedir. Herkes kullanımı, en çok olumsuz görülen ve tepki çekecek bir davranışın kabul görmesi için, bu davranışa meşruiyet kazandırma amaçlı ve meşruiyet alanını “herkese” çekerek, diğer konuşmacıların belirli olmayan bir kimliğe, kategoriye itirazının güç olacağı görülmektedir. Çünkü “herkes” kullanımının olduğu argümana yönelik diğer konuşmacılar “onaylama” ifadelerini kullanmaktadırlar. “Kimse” kategori kullanım ile daha fazla normatif olan, iyi olan, kabul gören davranışa yönelik açıklamalar sunulmakta olup, “kimse” kategorisi kullanımından sonra “sen, ben “ gibi kişi işaretlemeleri ile belirli bir kimlik ve o kimliğe bağlı eylemin sunulduğu görülmektedir. “Kimse” kategorisine bağlı eylem olarak normatif ve konvensiyonel olan davranışları ve bu normatif olanı onaylayan açıklamalar sunulmaktadır. “Kimse” kategori kullanımı, kopya çekme olayında normatif olan davranışa meşruiyet alanı kazandırmak için kullanılmaktadır.

Herkes ve kimse kategorileri, cinsiyet kategorisi, söylemsel, taşınabilir kimlikler olmayacak şekilde kullanılmakta olup, konuşma içinde katılımcıların etkileşimsel hedeflerini ve argümanlarını meşruiyet alanına çekmek için kullandıkları bir kategori olarak bu bağlamda ortaya çıkmaktadır. Kategori ve kategorilere bağlı eylem kullanımları, sağduyusal ve paylaşılan bilginin refleksif kullanımını göstermekte ve konuşmacılar etkileşimde sözcelerle, açıklamalarla ve bu kategori kullanımları ile ortak paylaşılan bilgiyi kullanarak tekrar üretmektedir.

KAYNAKÇA

- Benwell, B. M, Stokoe, E. (2006). *Discourse and Identity*. Edinburgh University Press.
- Heritage, J., Clayman, S. (2010). *Talk in Action: Interactions, Identities, and Institutions*. Wiley-Blackwell, Oxford, UK.
- Topçu, Y., Uzundumlu, A.S. (2011). Yüksek Öğretimde Öğrencilerin Kopya Çekme Motivasyonu İle İlgili Tutum ve Davranışları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 2011; 8(2): 302-313.
- Sacks, H.(1992). *Lecturers on Conversation*, Oxford, Blackwell Publisher Ltd.
- Stokoe, E. (2012). Moving forward with membership categorization analysis: Methods for systematic analysis”. *Discourse Studies*, London, Sage, 14 (3), s. 277-300.
- Zimmerman, W., West, C. (1975). “Sex Roles, Interruptions, and Silences in Conversation”. *Language and Sex: Difference and Dominance*. (Eds. B. Thorne. and N. Henley), Newbury House.

PSİKOLOJİ ARAŞTIRMALARINDA CİNSİYETÇİLİK: CİNSİYETÇİLİĞİ İNCELEMENİN CİNSİYETÇİLİĞİ

Zeynep Aygöl

Sosyal psikoloji alanı, psikolojinin genelinde olduğu gibi daima tartışmalara açık olmuştur. Genel olarak psikoloji tarihine baktığımızda davranış, indirgemeci bir yaklaşımla ve çeşitli ölçme - değerlendirme araçları aracılığıyla incelemiş; davranışsal açıklamalar uyarıcı ve tepkilerle, bilişsel açıklamalar zihinsel süreçlerle açıklanarak tutum ölçeği, zeka testi gibi bireyin performansının sayısal temsillerine odaklanılmıştır (Kuş, 2007). Psikolojinin bir alt dalı olarak, insana dair sosyal fenomenleri inceleyen sosyal psikoloji de bu epistemolojik duruşu sürdürmektedir. Bu doğrultuda, insanı esasta bir doğa fenomeni olarak ele alması sebebiyle sosyal psikoloji alanında bir takım krizler ortaya çıkmıştır (Arkonaç, 2015; Burr, 2012). Sosyal psikoloji disiplini krize götüren epistemolojik duruşa alternatif olarak sosyal inşacı yaklaşımların öne sürülmesiyle birlikte geleneksel psikolojinin bazı temel varsayımlarının da reddedilmesi ya da yeniden ele alınması zorunlu hâle gelmiştir. Sosyal inşacılıkla birlikte psikolojide bilgiyi ele almada alternatif yollar ortaya çıkmıştır. Psikolojide sosyal inşacı yaklaşımı benimseyen araştırmacılar özcülüğün reddiyle birlikte araştırma

odakları olarak dile yönelmişlerdir. Dilin rolü söylemlerde ve söylemlerin sosyal fenomeni her seferinde farklı olarak inşa edildiğinde, böylece insan hayatı için her seferinde farklı eylemleri olası kılışında seyredilebilmektedir (Arkonaç, 2008).

Söylemler ve söylemlerin analizi bu çalışmanın çerçevesi dışında kaldığından burada ayrıntılara girilmeyecektir. Genellikle söylem çalışmalarında konuşma metinleri, reklam metinleri, hasta-doktor etkileşimleri gibi veriler üzerinde çalışılmakta ve etkileşim düzeni mikro ya da makro düzeyde ele alınarak incelenmektedir. Parker (2004; 2015) aynı söylemsel çalışmaların bilimsel metinler için de yapılması gerektiğini söylemektedir. Psikolojide bilimsel yayınlarda metinlerin inşa ediliş şeklinin, bunların farklı bağlamlarda gördükleri işlevlerin ve aralarında ortaya çıkan çelişkilerin incelenmesini önerir. Fairclough (2009;2005;2001) hem bilimsel hem gündelik metinlere odaklanır ve bize diyalektik ilişkisellik dediği bir yaklaşım modeli sunar. Fairclough yaklaşımında metinlerin hem yapısallığına hem de eylemselliğine odaklanmaktadır (Arkonaç, 2014). Bunun için ortada bir sosyal mesele ya da problem olmalıdır, Fairclough analizi bu meselenin saptanmasıyla başlatır (Fairclough, 2001).

Buna göre; elinizdeki çalışmanın sosyal meselesi cinsiyetçilik. Çalışmanın odaklandığı problem ise bu cinsiyetçiliğin psikolojik bilgi ile yeniden üretiliyor olmasıdır. Sosyal psikoloji aile, sosyal çatışma, sosyal uyum, gruba ait olma, ayırt edici grup davranışı gibi sosyal fenomenleri inceler. Bu incelemelerini çoğu zaman niceliksel yöntemlerle yürütür. Hemen hepsinde ise bu fenomenlerin gerçekleştikleri etkileşim zeminini göz ardı eder

(Arkonaç, 2015). Belirli etkileşimlerde ortaya çıkan cinsiyetiliğinden niceliksel yöntemlere ait herhangi bir  lme aracı ile ölçülmesi/değerlendirilmesi cinsiyetiliğinden ortaya çıktığı bağlamın göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Bağlamından kopuk, tekil bireylerde aranan etkileşimsel fenomen tekil bireylerin algısal dünyalarında kavramsallaştırılmaktadır (Arkonaç, 2015). Bu tarz bir kavramsallaştırma yaşanan cinsiyetçilik ile akademik alanda araştırılan, bulgularan cinsiyetçilik arasında gedikler oluşturmaktadır. Parker (2004), psikolojik gerçekliklerin psikolojik metinlerde inşa ediliş şekline odaklanarak, bu disiplinin gerçeklik ve gerekliğı inceleme iddialarının incelenebileceğini  ne sürmektedir. Bir başka ifade ile; sokakta yaşanan cinsiyetçilik sokaktaki şekli ile ölçeklere taşınmamakta ve bir anlamda taşınması da pek mümkün olamamaktadır. Dolayısıyla yapılan ölçümler neticesinde ortaya çıkan sokağın kendisinden değıl psikoloji literatüründen doğan bir cinsiyetçilik değerlendirmesi olmaktadır. Değişen ve akışkan sokak bilgisine karşın, tutarlı bir şekilde biriken ve biriktirilen psikoloji bilgisi geçerli, bilimsel dolayısıyla meşru bilgi olarak kabul edilmekte ve sokağın değerlendirilmesi buna göre yapılmaktadır.

Bu çerçevede buradaki analizde aranacak olan, psikolojide evrensellik ve bilimsellik iddiası ile öne sürülen ideolojik icraatlerin (Parker, 2004) cinsiyetçilik fenomenini hangi dilsel kaynaklara başvurarak ne şekilde inşa ettiğidir. Özetle; bu çalışma, psikolojinin ideolojik olarak işleyişinin cinsiyetçilik fenomenini örneğinden aranmasını kapsamaktadır.

Psikolojide Cinsiyetin ve Cinsiyetçiliğin İnşası

Cinsiyet, bireylerin kendilerini tanımlamalarında ve başkaları tarafından tanımlanmalarında başvurulan önemli unsurlardan biridir. Sosyal bilimlerde bu kategorinin nasıl kavramsallaştırılacağı tartışmalı bir konudur. Konuya dair pek çok farklı yaklaşım olmakla birlikte, bu tartışmalar en basit hâliyle cinsiyet (sex) ve toplumsal cinsiyet (gender) kavramları etrafında yürütülmektedir. Cinsiyet kavramı; bireylerin biyolojik açıdan belirlenen anatomik ve fizyolojik farkları (Ayan, 2014) ile bu farklara bağlı olduğu iddia edilen psikolojik farklara (Direk, 2009) gönderme yapar. Buna göre; penis, testis, vajina, rahim, hormonlar gibi biyolojik özellikler kadın ya da erkek olmanın temel belirleyicileridir. Toplumsal cinsiyet kavramını ise ilk kez 1968’de Robert Stoller, toplumsal ve kültürel olarak kurulan cinsiyeti biyolojik cinsiyetten ayırmakta kullanmıştır (Segal, 1992). Toplumsal cinsiyet, kadın ya da erkek olmaya dair toplumun ve kültürün yüklediği beklentileri ve anlamları ifade eder (Dökmen, 2014). Buna göre; dişi ve eril biyolojilerle doğuyor olsak bile bunu nasıl sürdüreceğimizi deneyimlerimiz aracılığıyla kültürle kurduğumuz ilişki belirler (Direk, 2009). Cinsiyet (sex) ve toplumsal cinsiyet (gender) kavramları kadın olmak ve erkek olmak arasındaki farkları ve bu farkların nedenlerini belirli zeminlerden belirli kaynaklara başvurarak açıklamak için kullanılmaktadır. Özetle; kadın ve erkek arasındaki farkları biyolojik bir zeminden açıklayan yaklaşımlarda cinsiyet kavramını kullanılırken, toplumsal ve kültürel bir zeminden açıklayan yaklaşımlarda toplumsal cinsiyet kavramı kullanılmaktadır.

Cinsiyet, biyolojik ya da kültürel temelli de olsa öznelere söylemler aracılığıyla belirli toplumsal düzenlemelere tabi kılar. Bu düzenlemeler hem etkileşim düzeyinde hem de kişinin kendisini anlamlandırmasında yürürlüktedir (Direk, 2009). Bu düzenlemelerden bir tanesi olan “cinsiyetçilik” (seksizim), bir (toplumsal) cinsiyetin diğerinden daha üstün ve birincil önemde olduğu fikrine işaret etmek için kullanılan bir kavramdır (Bozok, 2011).

Cinsiyetçilik (sexism), kişinin cinsiyetine dayalı yapılan ayrımcılık şeklinde tanımlanmakta ve bu kavram sosyal psikologlar tarafından çoğunlukla kadınlara ilişkin olumsuz tutum ve davranışlar olarak ele alınmaktadır (Sakallı ve Uğurlu, 2003). Cinsiyetler arası eşitsizlik ve ayrımcılık literatürde hem cinsiyetçilik hem de cinsiyet kalıp yargıları üzerine yürütülen araştırmalarda ele alınmıştır. Cinsiyet kalıp yargıları üzerine yürütülen araştırmalarda çoğunlukla tipik kadın ve tipik erkek algısı ile cinsiyet kalıp yargılarını etkileyen faktörler araştırılmıştır (Dökmen, 2014). Cinsiyetçilik üzerine yürütülen araştırmalarda ise çoğunlukla cinsiyetçiliğin türleri ile cinsiyetçiliği etkileyen unsurlar belirlenmeye çalışılmıştır (Sakallı-Uğurlu, 2003). Cinsiyetçilik, türleri açısından ele alındığında açık, örtük ve gizil cinsiyetçilik (Benokraitis ve Feagin, 1995), modern (Swim, Aikin, Hall ve Hunter, 1995) ve yeni cinsiyetçilik (Tougas ve ark., 1995), düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik (Glick ve Fiske, 1996,1997) kavramları öne sürülmüştür (Sakallı, Uğurlu, 2003).

Psikolojide Cinsiyetçiliğin Niceliksel Yöntemlerle İnşası

Cinsiyetçiliği ölçmek üzere sıklıkla başvuru alan ölçekleri sıralayacak olursak; Kadınlara İlişkin Tutumlar Ölçeği (Attitudes Toward Women Scale-AWS, Helmreich ve Stapp, 1973), Modern Cinsiyetçilik Ölçeği (Modern Sexism Scale, Swim, Aikin, Hall ve Hunter, 1995), Yeni Cinsiyetçilik (Noesexism Scale, Tougas ve ark.1995), Klasik Cinsiyetçilik Ölçeği (Classical Sexism Scale, Ekehammer ve ark.,2000) ve Kadınlara İlişkin Cinsiyetçi Tutumlar Ölçeği (Sexist Attitudes Toward Women, Benson ve Vincent, 1980) cinsiyetçiliği ölçmek üzere araştırmalarda kullanılan başlıca ölçeklerdendir (Sakallı ve Uğurlu, 2003).

Bir diğer ölçek ise Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği'dir (Ambivalent Sexism Scale). Bu ölçek Glick ve Fiske (1997) tarafından geliştirilmiş ve Türkçe uyarlaması Nuray Sakallı-Uğurlu (2001) tarafından yapılmıştır. Düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik olmak üzere iki ana faktörü içermektedir. Düşmanca cinsiyetçilik, kadının erkeğe göre zayıf ve ona bağımlı olarak algılanıp düşük seviyede görülmesi ve buna bağlı olarak cinsiyet ayrımcılığına tabi olması şeklinde tanımlanmaktadır. Korumacı cinsiyetçilik ise kadının korunması, yüceltilmesi ve sevilmesine yönelik tutumlarla birlikte kadının erkeğe oranla daha düşük seviyede olduğunu kanıtlamaya hizmet eden ön yargıları tanımlamak için kullanılmaktadır. Korumacı cinsiyetçilik, bu tarz bir cinsiyetçiliği uygulayan ve uygulananlarında olumlu duygular uyandırırsa bile, geleneksel kalıp yargıları ve erkek egemenliğini destekleyen ve çoğunlukla kadına zarar

veren bir cinsiyetçilik türü olarak kabul edilmektedir (Glick ve Fiske, 1996,1997; akt., Sakall , Uğurlu, 2003).

Cinsiyet ili in tanımlanması konusunda araştırmacılar arasında ortaklıklar söz konusu olmasına karşın konu ile ilgili birbirinden farklı ölçekler bulunmaktadır. Cinsiyet ili i ölçen diğer ölçekler arasında  eli ik Duygulu Cinsiyetçilik  l e i'nin hem alanda kullanımının hem kültürler arası yaygınlığının hem de kadınlara ve erkeklere uygulanabilirliği ve cinsiyet ili i ele alı ındaki kapsayıcılı ıyla öne çıkmaktadır.  eli ik Duygulu Cinsiyetçilik  l e i'nin bir diğer önemli yanı ise olumlu duygu ve amaçlarla da cinsiyetçi tutum ve davranışlarda bulunulabilece ini  ne sürmesidir. Tüm bu nedenlerle bu çalışmada,  eli ik Duygulu Cinsiyetçilik  l e i'nin kullanıldığı Türkiye'de yapılmış araştırmaları inceleyece im.

Yöntem

 eli ik Duygulu Cinsiyetçilik  l e i kullanarak yapılan be  araştırmayı inceleme metni olarak almıştır. Bu ölçeğin kullanıldığı başka araştırmalar da vardır ama bu be inin ortak noktası doğrudan tek başına cinsiyet ili i bu ölçekle inceliyor olmalarıdır. İncelenen araştırma metinleri aşağıdaki makalelerden oluşmaktadır:

- 1 - "Sağlık Yüksekokulu   rencilerinde Romantik İli kilerle İlgili Kalıp Yargılara Karşı Tutumlar Ve Cinsiyetçilik" ( ahin ve  zerdo an, 2015),
- 2 - "Romantik İli kilerle İlgili Kalıp Yargılara Karşı Tutumlar" (Sakall  ve Curun, 2001),

- 3 - “Cinsiyetçilik: Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik” (Ayan, 2014),
- 4 - “Erkeklerle İlişkin Çelişik Duygular Ölçeği’nin Türkçe’ye Uyarlanması” (Sakallı-Uğurlu, 2008)
- 5 - “Evlilikte kadına yönelik şiddete ilişkin tutumlar: Çelişik duygulu cinsiyetçilik, yaş, eğitim ve gelir düzeyinin etkileri” (Uğurlu ve Ulu, 2003).

Bu metinler Norman Fairclough’un (2001; Arkonaç, 2015) yukarıda da bahsedilen Diyalektik İlişkisel Yaklaşımı kullanılarak analiz edilmiştir. Norman Fairclough (2001) hem analitikliği hem de eleştireliliği bir arada yürütebilmek adına yaklaşımını kullanacak olan araştırmacılar için aşağıdaki beş basamaklı çerçeveyi önermektedir:

- 1.Safha - Semiyotik cephesi olan sosyal bir probleme odaklanmak,
- 2.Safha - Ele alınan sosyal probleme engel olanları tanımlamak,
- 3.Safha - Sosyal düzenin bu “probleme” ihtiyacı olup olmadığı üzerine düşünmek,
- 4.Safha - Engellerin geçmişteki olası yollarını tanımlamak,
- 5.Safha - Analize eleştirel yansımak.

Fairclough, bu basamakları bir analiz yönergesi ya da basamakları olarak görmez. Ele alınan meseleye göre basamakların sırası veya hangileri olacağı analizin çerçevesine göre değişektir (2001). Buradaki çalışmadaki analiz de bu basamakların bir kısmını kullanmıştır.

Analize temel sağlayan bir başka yaklaşım ise Parker ve Burman'ın (2008) psikolojideki metinlere eleştirel yansımalarıdır. Buna göre psikolojik metinlerdeki baskın psikolojik açıklamaların nasıl ideolojik olarak işlediği ortaya çıkarılmalı, yanı sıra bu açıklamaların ne gibi ve nasıl bir güce hizmet ettiği gösterilmelidir. Bu sebeple analizde Fairclough'un basamakları takip edilirken Parker ve Burman'ın işaret ettiği bu analitik odaklar da incelemeye dâhil edilecektir.

Analiz, cinsiyetçilik fenomeninin psikolojik bilgi ile nasıl, hangi yollarla ve ne şekilde inşa edildiğinin incelenmesini kapsamaktadır. Makalelerde yer alan tanımlamalar ve açıklamalar eleştirel bir yaklaşımla incelenmiştir. Araştırmacıların araştırmayı belirli bir şekilde ve belirli kavramlarla ele alışlarıyla hangi konumdan nasıl bir bilgi ortaya koydukları, psikolojik öznelere cinsel kimlikleri üzerinden nasıl inşa edildiği ve araştırmacı-araştırma-psikolojik özne ekseninde psikolojik bilginin ideolojik olarak nasıl işlediği, analizin bütününe oluşturmaktadır.

Aşağıda analizde yer alan alıntılar; incelenen makalelerin çeşitli bölümlerinden, bu çalışmanın analitik bulgularını en belirgin şekilde ifade edenler arasından seçilmiştir

ANALİZ

I. Basamak

Analizin ilk basamağını dilsel öğelerin incelenmesi oluşturmaktadır. Dilsel öğeler incelenirken dilin dilbilgisel yapısından ziyade sözcük seçimlerine odaklanılmıştır. İncelenen makalelerde “toplumsal cinsiyet” ve “cinsiyet” sıklıkla ifade edilen iki temel kavramdır. Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet tanımlamaları ve açıklamaları literatürde benzer kavramlar çerçevesinde yapılmakta ve sıklıkla karıştırılmakta, birbirinin yerine kullanılmaktadır (Dökmen, 2014). Buna karşın; her bir tanımın ima ettiği, kapsadığı ve dışarıda bıraktığı belirli belli anlamlar ve özne pozisyonları mevcuttur. Bu tanımları ve açıklamaları örnekleriyle ele alıp yine aynı beş araştırma içerisinde bu açıklama ve tanımlamaların kapsadığı ve dışladığı anlamları ve araştırmacının ifadelerini kullanırkenki pozisyonunu ortaya koymaya çalışacağım.

1. Alıntı:

“Toplumsal cinsiyet rolü toplumun tanımladığı ve bireylerin yerine getirmelerini beklediği cinsiyetle ilişkili bir grup beklenti, diğer bir deyişle kadınlığın ve erkekliğin sosyal ortamlarda ifade edilişidir.” (Şahin ve Özerdoğan, 2015).

Yukarıdaki tanımlamaya göre, toplumsal cinsiyet rolü bir beklenti, dolayısıyla talep edilendir. Bu beklentiyi talep eden toplumdur. Beklentiyi karşılayacak, yerine getirecek olan bireydir. Bu talebin icra edildiği zemin ise sosyal ortamdır. “*Diğer bir deyişle*” ifadesinin ardından dile getirilen tanımlamaya göre ise sosyal ortamlarda ifade edilenin kendisi toplumsal cinsiyet

rolüdür. Halbuki cümlelerin birinci kısmında toplumun talep ettiği cinsiyet rolü olarak işaretlenmiştir. Bu ikili tanımlama birtakım soruları da beraberinde getirmektedir: Toplumsal cinsiyet rolü toplumun beklediği midir yoksa bireyin ifade ettiği midir? Hem toplumun beklediği hem de bireyin ifade ettiği ise toplumun beklediği ile bireyin ifade ettiği arasında uyumsuzluk ortaya çıktığında birey ve toplum arasındaki ilişki nasıl tanımlanmaktadır? Burada toplumsal cinsiyet rolü, toplumun talep ettiği bir toplumsal cinsiyet normu olarak temsil edilmekte ve bu normun sosyal ortamlarda ifade edilişi bireyin kimliğine eklenmektedir. Bu suretle, toplumsal cinsiyetini ifade eden birey, toplumun içerisinde eritilmekte ve toplumsal norm uygulayıcısına dönüştürülmektedir. Bir diğer deyişle, toplumsal cinsiyet rolünün ifade edilişi toplumun beklentileriyle uyumlu olması koşuluyla “toplumsal cinsiyet rolü” olarak kabul edilebilmektedir.

2. Alıntı:

“Kadın ve erkekler bu ve benzeri cinsiyet rollerini çocukluklarındaki sosyalleşme süreci içinde öğrenmektedirler.”
(Sakallı ve Curun, 2001).

Yukarıdaki alıntıya göre cinsiyet rolü bir öğrenmedir. Öğrenmenin gerçekleştiği zemin çocukluktur. Bireyler ise belirli bir zaman aralığına özgü olan belirli bir sosyalleşme sürecinde cinsiyet rollerini öğrenenler olarak konumlandırılmaktadır. Cinsiyet rolü çocukluk sürecine özgü bir öğrenme

süreci olarak tanımlandığında çocukluk sürecinin sonrasında cinsiyet rolüne dair değişim ve dönüşümlerin gerçekleşme olasılığı belirsizleştirilmekte, yok sayılmakta ya da örtük bir şekilde patolojikleştirilmektedir. Cinsiyet rolünü belirli bir yaş aralığının kazanımı olarak sabitlemek, bireyin cinsiyet rolünü ifade etmesinde cinsiyete yönelik sonraki deneyimlerini etkisizleştirmektedir. Cinsiyet rolünün anlamı çocuklukta çocuk olarak öğreniliyor ise yetişkinlikte arkadaş, sevgili, eş, anne, baba, çalışan, yaşlı vb. konumlarındaki bireylerin cinsiyet rolleri halen çocuk konumunda öğrendikleri ve edindikleri rollerle mi ifade edilmektedir? Bu şekilde bir tanımlama ile cinsiyet rolü diğer süreçlerden ve deneyimlerden etkilenmeyen değişmez bir rol olarak tanımlanmaktadır. Böylece etkileşimde ortaya çıkan anlam da geçersizleştirilmekte ve değersizleştirilmektedir. Dikkate değer ve geçerli bilgi yetkin bireyin etkileşimde, deneyimle inşa ettiği veya edindiği bilgi yerine bilimsel bilgidir. Tüm toplumsal düzenlemelerin ideoloji ile işlediği (Althusser, 2003) gibi psikolojik bilgi de hem ideolojik olarak düzenlenir hem de ideolojik bir aygıt olarak çalışır. Ana akım ya da geleneksel dediğimiz psikoloji bireyin yaşamını parçalara ayırıp gelişim basamakları üzerinden inceler. Bu inceleme tarzıyla uyumlu olacak şekilde cinsiyet rolünü öğrenme olarak ele alır. Bu öğrenmeyi çocukluk dönemi ile sınırlar böylece bu dönemin kontrolünü de çocukluk dönemi uzman (psikolog, pedagog, öğretmen, vb.) ve kurumlarına (aile, okul, vb.) havale eder. Bu gelişimi kategorileştirme ve dönemlerle sınırlama ideolojik bir icraattır. Bu icraatin failleri de uzmanlar ve kurumlardır. İdeo-

lojik olmasının sebebi bu icraatin gücünün kurumda ve bilgiyi  retende olmasıdır. Burada kişinin kendisinin bedeni ve bedeni ile ilgili kendi icraatının hiçbir gücü ve de belirleyiciliği yoktur. Kontrolün bireyden alınıp bilimsel bilginin uygulayıcılarına doğru ya da normal adına olmak verilmesi bireyin değil, gücü elinde bulunduranların menfaatinedir. Bu menfaat alanında psikolojinin payı ise oldukça fazladır (Arkonaç, 2012).

3. Alıntı:

“Toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkeğin sosyal olarak belirlenmiş kişilik özellikleri, rol ve sorumlulukları olarak tanımlanmakta ve toplumsal cinsiyet tanımında biyolojik farklılıklar göz ardı edilmektedir. Oysa toplumsal cinsiyet biyolojik olarak tasarlanan yetiştirme modellerinde ısrar etmenin ideolojik yoludur.” (Ayan, 2014).

Bu alıntıda toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rolü kavramları birbirinden ayrıştırılmaktadır. Alıntının dikkat çekici noktası biyoloji faktörünü açıkça ifade ediyor oluşudur. Araştırmalarda biyoloji faktörünün dışarıda bırakılmasının ideolojik bir icraat olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla araştırmacı işin bir doğası olduğunu ve bu doğanın biyolojik olduğunu, bunu tanımların dışında bırakmanın ise ideolojik bir icraat olduğunu savunmaktadır. Ancak biyoloji faktörünü dâhil etmenin de ideolojik bir icraat olduğu söylenebilir. Toplumsal cinsiyet kavramı ideolojikleştirilirken biyolojik cinsiyet kavramı ideoloji dışına, nötr bir alana taşınmaktadır.

Araştırmalarda erkek ve kadına özgü bir takım güçlü ve güçsüz özelliklerden söz edilmektedir. Araştırmalardaki genel kanılardan bir tanesi kadınların bağımsız olmamaları sebebiyle güçsüz olduklarıdır. Örneğin karşılıklı ilişkide kadının erkeğe danışması güçsüzlük, erkeğin bağımsız karar vermesi güçlülük olarak ele alınmaktadır. İncelenen araştırmalarda kendi başına bağımsız karar almanın, tekilliğin neden güçlülükle ilişkili olarak kabul edildiği yer almamaktadır.

Lewis (2003) gerçeklerin yerel inşalar olduklarını, öznenliğin ve gerçekçiliğin bizim kavramsal sistemimizden temellendiğini öne sürmektedir. Özerk birey kavramı da kültürel bir inşadır ve bağımsız olarak seçimler yapabilen, karar alabilen birey tasavvuru batılı kültürlerle özgü, Batı geleneğinden gelen bir anlayıştır (Gergen, 2011). Araştırmalarda Batılı birey tasavvurunun gösterenleri güçlülük gösterenleri olarak temsil edilmektedir. Belirli bir yerelliğe özgü birey inşasının başka bir yerellikte olumlanarak öne çıkarılması, öznenin ideolojik kurgulanışıdır. Araştırmalar Türkiye’den katılımcılarla yürütülmesine karşın yerel dinamikleriyle öznenin inşa edilişi üzerinden bir açıklama yapılmamaktadır. Batılı özne esas kabul edilerek bu coğrafyadaki kadın ve erkek öznelerin güçlü veya güçsüz özelliklere sahip oldukları da buna göre belirlenmektedir. Meseleyi tersine çevirdiğimizde ise kadının erkeğe danışması ilişkisellik açısından güçlü bir özellik, erkeğin kadına danışmaması ise ilişkiselliğin yokluğu sebebiyle güçsüz bir özellik olarak ele alınabilmektedir. Elbette ki böyle bir kavramsallaştırma da ideolojik bir icraat olacaktır.

II. Basamak

Ele alınan makalelerde kullanılan tanımlardan sonra araştırmanın ikinci basamağını araştırmacıların araştırmalarında kullandıkları  l  e e ve  l  ekle elde edildiği ileri sürülen sonuçların incelenmesi oluşturmaktadır.

Araştırmalarda kullanılan  eli ik Duygulu Cinsiyetçilik  l  e i, düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik olmak üzere iki kategoriye ölçmektedir. D  manca cinsiyet ili in  l   d     maddelere örnek olarak aşağıdaki maddeler verilebilir:

“Gerçekte birçok kadın eşitlik arıyoruz maskesi altında i e alınmalarda kendilerinin kayırılması gibi özel muameleler arıyorlar,”

“Kadınlar erkekler üzerinde kontrolü sağlayarak g   kazanmak hevesindeler,”

“Bir kadın bir erkeğin ba lılı ını kazandıktan sonra genellikle o erkeğe sıkı bir yular takmaya çalışır”

Korumacı cinsiyet ili in  l   d     maddelere örnek olarak aşağıdaki maddeler verilebilir:

“İyi bir kadın erkeği tarafından y celtilmelidir,”

“Bir felaket durumunda kadınlar erkeklerden önce kurtarılmalıdır,”

“Kadınlar erkekler tarafından el üstünde tutulmalı ve korunmalıdır”

Katılımcılar verilen ifadelerle ne derece hemfikir olduklarını 1’den (kesinlikle katılmıyorum) 6’ya (kesinlikle katılıyorum) kadar olan ölçekte belirtirler. Bu ölçekten alınan yüksek puan yüksek cinsiyetçiliği göstermektedir

Katılımcılar verilen ifadelere verdikleri puanlara göre düşmanca ya da korumacı cinsiyetçi olarak konumlandırılmaktadırlar ama katılımcılara bu eylemleri ayrımcılık ya da cinsiyetçilik olarak algılayıp algılamadıkları sorulmamıştır. Katılımcının konuyla ilgili beyanı yerine araştırmacının cinsiyetçilikle ilişkili tanımladığı ifadelerle katılımcının verdiği puan esas alınmıştır. Daha da önemlisi, yapılan eylemin cinsiyetçi ya da ayrımcı olduğunu belirleyen araştırmacıdır. Tüm sonuçlar ölçüm aracı olan anket puanlarına göre belirlendiği için ve anket her bir birey için aynı şekilde uygulanıp aynı kategoriler üzerinden değerlendirildiği için, araştırmacının sonuçlar üzerindeki rolü devreden çıkarılmaktadır. Ancak incelenen makalelerde cinsiyet üzerine tanımlamaların nasıl yapıldığı; yani nasıl ve nereden temelli bir öznenin ne tür bir eyleminin, ne ile ve nasıl ölçüleceği konularında karar verici olan araştırmacıdır.

Araştırmacı için postpozitivist psikoloji ile eleştirel psikolojinin niteliksel yaklaşımı farklı konumlar sunmaktadır (Arkonaç, 2015). Postpozitivist psikolojide araştırmacı araştırmaya sadece hazırlayıcı olarak katılan, araştırma yaptığı öznelere kendi arasına mesafe koyarak kendini onlardan dışarıda tutandır. Eleştirel psikolojide niteliksel yaklaşımdaki bir araştırmacı ise araştırdığı öznelere yakın ilişki kurar kendisi de araştırmanın

 znelerinden biridir ve katılımcıların açıklamalarının incelenmesinde bir araç işlevi görür (Kuş, 2012).

Bu çalışmada ele alınan makalelerde ölçek sonuçları, yaş, cinsiyet, gelir düzeyi, eēitim durumu gibi deēiřkenlerle birlikte deēerlendirilmektedir. Ölçek sonuçlarının hangi deēiřkenler üzerinden analiz edileceēinin belirli bir kuralı belirtilmemiştir. Ayrıca postpozitivist yaklaşıma uygun bir şekilde, hangi deēiřkenlerin analiz edileceēine karar veren araştırmacının kendisi olmuştur. Cinsiyet iliēe de araştırmacıların belirlediēi kategoriler üzerinden bakılmıştır. Yani araştırmacı araştırma d zeneēini oluşturmadaki tüm seçimleriyle belirli bir konum olarak cinsiyetçilik fenomenini seyretmemiştir. Dolayısıyla araştırması üzerinde söz ve sorumluluk sahibi olan sadece kendisidir. Araştırmanın sonuçları onun bu fenomeni nasıl seyrettiēidir.

Tartışma

Bu  alışmada Türkiye’de  elişik Duygulu Cinsiyetçilik  l eēi’nin kullanıldıēı cinsiyetçilik odaklı araştırmalardan tipik olanlarını seçerek cinsiyet iliēin araştırmalarda sorunsallaştırılma biçimlerini ele aldım. Öncelikle bu  l eēin kendisinin doēruduēu sorunlara odaklanacaēım. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik  l eēi’nin düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik olmak üzere iki faktörü vardır. Düşmanca cinsiyetçilik kadınlara yönelik olumsuz tutumları, korumacı cinsiyetçilik ise görece olumlu tutumları kapsamaktadır.  l eēin bu şekilde iki faktörlü olması postpozitivist araştırmalarda  ne çıkıp dikkat çekmesini olumlu yönde saēlarken, eleştirel yaklaşımda ideolojik ayrıma işaret ettiēi için

bazı problemler doğurmaktadır. Birincisi, cinsiyetçi tutumları olan bireyler ölçekte niyet ya da amaçlarına göre (düşmanca ya da korumacı) ayrıştırılmaktadır. Ölçekten elde edilen bulgular bireylerin cinsiyetçiliklerinden ziyade cinsiyetçi tutumlara düşmanca mı yoksa korumacı bir niyet ya da amaçla mı sahip oldukları konusunda bize bilgi vermektedir. İkincisi, ölçeğin iki faktörlülüğü sebebiyle araştırmaların odağı cinsiyetçiliğin kendisinden türlerine, bütünden ziyade parçalarına kaymaktadır. Üçüncüsü ise olası diğer cinsiyetçilik biçimlerinin gözden kaçma olasılığıdır. Örneğin, ölçeğe göre korumacı cinsiyetçiliği ölçen maddelerden yüksek puan alanların düşmanca cinsiyetçilik içeren tutumları göz ardı edilebilmektedir. Böylece düşmanca ve korumacı cinsiyetçiliğin birbirleriyle olan etkileşimi, olası işbirlikleri görünmez ve araştırılmaz bir hâle gelmektedir.

Bu çalışmada ele aldığım araştırmalarda kadınların korumacı cinsiyetçiliği ölçen maddelere verdikleri tepkiler düşmanca cinsiyetçiliği ölçen maddelere oranla daha düşüktür. Özellikle cinsiyetçiliğin yüksek olduğu toplumlardaki kadınlar düşmanca cinsiyetçiliği ön yargı ve ayrımcılık olarak algılayarak korumacı cinsiyetçiliği olumlu algılama eğilimi göstermişlerdir (Sakallı-Uğurlu, 2003). Diğer bir deyişle, Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği'nin "korumacı cinsiyetçilik" olarak adlandırdığı tutumlar araştırmaların çoğu kadın katılımcı tarafından cinsiyetçilik olarak algılanmamaktadır. Ölçeğin inşa ettiği anlamlar çerçevesinde cinsiyetçilik katılımcılara sunulmakta, katılımcıların cinsiyetçiliğe dair özgün anlam inşalarına ulaşamamaktadır. Bu durumla ana akım psikolojide sıklıkla karşılaşılmaktadır.

Psikolojide eyleminden soyutlanan davranış tek başına incelenip kategorileştirilir ve sayısallaştırılır (Arkonaç, 2012). Bireyin kendi anlam dünyasındaki inşaları etkileşimin ortaya çıktığı ya da anlamın inşa edildiği bağlamdan kopuk bir şekilde değerlendirilmektedir. Bireyin kendi eylemini belirlemede edilgen bir şekilde tasavvur edilmesiyle birlikte (Arkonaç, 2008) kendisine yönelik tutumların cinsiyetçi olup olmadığına karar verme yetisi de elinden alınmaktadır. Psikolojinin bilgisi bireyin kendisine dair bilgisinin yerine geçirilmekte ve bireyin kendilik bilgisi “bilimsellik” etiketiyle geçersiz kılınmaktadır. Buradan yola çıkarak psikolojinin bilgisinin ideolojik icraatını seyredebilmemiz mümkün olmaktadır.

Araştırmalarda yer alan tanımlar ve bulgular birlikte ele alındığında, araştırmaların ima ettiği bir takım anlamlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin cinsiyet rolü toplumsal beklentilere uyum ise ve bu durumda kadınlar cinsiyet ayrımcılığına, cinsiyetçiliğe maruz kalıyorsa erkekler kalmıyorsa kadınların toplumsal düzenlemelere uyum sağlayamadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Toplumsal düzene uyum sağlayanlar olarak erkeklerin özellikleri araştırmalarda güçlü özellikler olarak kabul edilmekte ve bu sebeple kadınlar hem uyum sağlayamamalarından hem de güçsüz olmalarından dolayı toplumsal düzenin mağdur özneleri olmaktadır. Ataerkil toplumlarda cinsiyetçilik olgusu kadınların cinsiyetleri sebebiyle güçsüzleştirilmesi, ikincil konumlara yerleştirilmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Psikoloji alanındaki cinsiyetçilik ise kadınların kendileri hakkındaki anlam inşala-

rının psikolojik bilgi karşısındaki geçersizliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada incelediğim araştırmaların ortaklaştığı noktalardan biri de güçlü-uyumlu erkek temsili ile güçsüz-uyumsuz kadın temsili idi. Bu açıdan bakıldığında araştırmalarda cinsiyetçilik olarak tanımlanan şeyin toplumsal bir düzenleme olduğu ortaya çıkmaktadır. Fairclough (2001), bu noktada öncelikle sosyal düzenin bu “probleme” ihtiyacının olup olmadığı üzerine düşünülmesi gerektiğini öne sürer. Problem olarak tanımlanan cinsiyetçilik halihazırdaki sosyal düzenin işleyişi için gerekli midir? Sonrasında sorulması gereken soru ise sosyal hayatın şimdi düzenlendiği şeklinden en çok menfaati olanlar kimlerdir ve problemin çözülmemesinde bir menfaatleri var mıdır? (Fairclough,2001). Hâlihazırda güçlü ve uyumlu olan erkek özneler için cinsiyetçi düzenlemeler bir problem oluşturmamaktadır. Toplumsal düzenlemeler kadınların ya da hem kadınların hem erkeklerin lehine olacak şekilde düzenlendiğinde erkeklerin ayrıcalıklı ve birincil pozisyonlarını kaybedecekleri görülmektedir.

Cinsiyetçiliğin yaygın olduğu toplumlarda kadınların düşmanca cinsiyetçiliği ön yargı ve ayrımcılık olarak algılarken, korumacı cinsiyetçiliğe olumlu yaklaştıklarına işaret eden araştırmalar vardır (söz gelimi bkz. Ayan, 2014). Burada kadın-erkek arasında toplumsal bir uzlaşmadan bahsetmek gerekir. Bireylerin uyumlu bir şekilde sürdürdükleri toplumsal düzenlerini entellektüeller olarak sorunsallaştırmak, aynı zamanda cinsiyetçiliği patolojikleştirmektir. Böyle bir sorunsallaştırma

ve ifadesi psikoloji ve ilgili kurumlarca cinsiyet dışı ve toplum dışı bir konum üzerinden yapılmaktadır. Bu sayede aslında bir avantajı elinde tutmaktadır. Araştırmacının sözü nötr, nesnel ve dolayısıyla bilimsel olarak kabul edilecektir. Ancak araştırmacının da bir cinsiyeti ve tercihi vardır, araştırmadaki bu nötr ya da cinsiyetsiz konum ona aslında gerçek bir konum sağlamamaktadır. Kurgusal bir kimliğin (nötr araştırmacı), kurgusal tanımlamalarla (literatürdeki cinsiyetçilik tanımları) ve kurgusal bir aletle (ölçek, anket vb.) ortaya koydukları bize araştırılan meseleden ziyade araştırma düzeneği hakkında bilgi vermektedir. Burada problem teşkil eden ise ortaya çıkan bilginin araştırılan meselenin bilgisi olduğuna dair iddiadır.

Toplumda nelerin norm olduğunu, ne türden sosyal pratiklerin ve hangi öznelerin bu normlarla uyumlu olduğunu belirleme gücünü taşıyan “bilimsellik” söylemidir. Bu söylem araştırmacıların ifadelerinde somutlaşır ve gündelik pratiklere, “uzman görüşü” ile müdahale eder. Bu suretle de psikoloji ideolojik icraatlerini gerçekleştirmiş olur. Bu icraatlar vasıtasıyla da toplum üzerinde kontrol mekanizması kurar ve hayatlarımıza nüfuz eder. Psikolojinin ideolojik icraati yalnızca kontrol etmek değildir. Cinsiyeti ve olanaklarını, cinsiyetçiliği ve türlerini tanımlayarak denetlenebilir kılmak, bu icraatlerden yalnızca birkaçıdır. Bu ideolojik icraat aslında en başında bizzat öznenin kendisini tanımlar. Parker ve Burman’ın (2008) öne sürdüğü üzere psikolojinin faraziyelerine ve ideolojik icraatlerine yönelik direniş olasılıkları da eleştirel psikolojinin araştırma odaklarından biridir.

Araştırmalarda, literatürdeki tanımlamaların katılımcılarda aranması literatürdeki bilginin test edilmesini sağlamaktadır. Araştırmalarda katılımcıların kendi anlam inşalarının aranması ise yeni bilgi olasılıklarına kapı aralamaktadır. Cinsiyetçilik gibi toplumsal düzenlemelerin hem ayrıştırarak mağdur kıldığı hem de bu ayrıştırma gücünün taşıyıcısı olarak atfettiği öznelerle özgürleştirici bilgi ve pratik olasılıkları sunmak eleştirel yaklaşımın da amaçlarından biridir. Bu türden bir bilgi üretimi de niteliksel yaklaşımlarla mümkündür.

KAYNAKÇA

- Arkonaç, S. (2008). Psikolojide İnsan Modelleri Ve Yerel İnsan Modelimiz. İstanbul: Nobel.
- Arkonaç, S. (2012). İktidarın Dili: Psikolojinin Dili. *Sosyoloji Dergisi*, 3 (16), 55-65.
- Ayan, S. (2014). Cinsiyetçilik: Çelişik duygulu cinsiyetçilik. *Cumhuriyet Medical Journal (CMJ)*, 36(2), 147-156.
- Bozok, M. (2011). *Soru ve Cevaplarla Erkeklikler* (1. Baskı). İstanbul: SOGEP Kitapları
- Dijk, T. V. (2001). "Critical Discourse Analysis" The Handbook of Discourse Analysis (Ed. D. Shiffrin, D. Tannen and E. Hamilton), Massachusetts, Blackwell Press, s. 352-372.
- Direk, Z. (2009). Judith Butler: Toplumsal Cinsiyet ve Bedenin Maddeleşmesi, Cinsiyetli Olmak: Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar içinde (Der: Zeynep Direk). İstanbul: YKY Yayınları.
- Dökmen, Z. Y. (2010). Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Fairclough, N. (2001). "Discourse of New Labour: Critical Discourse Analysis", Discourse as Data: A Guide for Analysis (Ed. M. Wetherell, S. Taylor and S. J. Yates), London, Sage, s. 229-267.
- Gergen, K. J. (2011). From moral autonomy to relational responsibility. *Zygon*, 46 (1), 204-223.
- Glick, P. & Fiske, S. T. (1997). Hostile and benevolent sexism measuring ambivalent sexist attitudes toward women. *Psychology of Women Quarterly*, 21(1), 119-135.
- Lewis, Y. (2003). The self as a moral concept. *British Journal of Social Psychology*, 42(2), 225-237.

- Sakallı, N. & Curun, F. (2001). Romantik İlişkilerle İlgili Kalıp Yargılara Karşı Tutumlar. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 22, 31-45.
- Sakallı-Uğurlu, N. (2003). Cinsiyetçilik: Kadınlara ve Erkeklere İlişkin Tutumlar ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kuramı. *Türk Psikoloji Yazıları*, 2003, 6: 1-20.
- Sakallı-Uğurlu, N. (2008). Erkeklere İlişkin Çelişik Duygular Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlanması. *Türk Psikoloji Yazıları*, Haziran 2008, 11 (21), 1-11.
- Sakallı-Uğurlu N, Ulu S. (2003). Evlilikte kadına yönelik şiddete ilişkin tutumlar: Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik, Yaş, Eğitim ve Gelir Düzeyinin Etkileri. *Türk Psikoloji Yazıları* 2003;6:53-65.
- Segal, L. (1992). Ağır Çekim Değişen Erkeklikler Değişen Erkekler. *İstanbul: Ayrıntı*.
- Şahin, B. M. & Özerdoğan, N. (2015). Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinde Romantik İlişkiler İle İlgili Kalıp Yargılara Karşı Tutumlar Ve Cinsiyetçilik. *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hemşirelik E-Dergisi*, 2(2).
- Taylor, S. (2001). "Debates in Discourse Research" *Discourse as Data: A Guide for Analysis* (Ed. M. Wetherell, S. Taylor and S. J. Yates), London: Sage, s. 5-49.

“BEDİÜZZAMAN SAİD NURSİ’NİN “KÜRTLERE NESAYİHİ” MAKALESİNİN ELEŞTİREL SÖYLEM ANALİZİ YÖNTEMİYLE DEĞERLENDİRİLMESİ

Ümit Eser⁵ ve Sibel Arkonaç

Giriş

“Şireta Mela Seidê Kurdî / Bediüzzaman Molla Said-i Kürdî’nin Nesayihî” makalesi (1908) kendi adından da anlaşılacağı üzere, Bediüzzaman’ın⁶ Kürtlere nasihati olarak bilinir. Makalenin yazıldığı dönem, makalenin muhatabı durumunda olan Kürtler, Kürtlerin o zaman içinde bulunduğu sosyopolitik durum ve Bediüzzaman’ın tarihsel süreçte Kürt toplumundaki yeri bu makalenin etkileşimsel alanıdır.

Bu etkileşimsel alanı dikkate alarak metnin kullandığı bağlam (van Dijk, 2008) modellerine baktık. Bu bağlam modelleri bize metnin o dönem muhatapları olan Kürtlerin söz konusu durumlara ilişkin anlamalarını, tanımlarını kapsayan zihinsel modellerini verecektir. Dolayısıyla muhatapların anlamalarını kapsayan zihinsel modeller sayesinde metinde inşa edilen bağlamlara ve bu bağlamlar içinde inşa edilen yerel (local) anlamlara

5 İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümü Sosyal Psikoloji Doktora Öğrencisi

6 Said Nursi, kendi eserlerinde farklı isimler kullanmıştır: Said Nursi, Bediüzzaman, Molla Said, Said-i Kurdî, Said el-Kurdî en Nursî, Ceride-i Seyyare, İbnü’z-Zaman... Burada, Bediüzzaman şeklinde kullanmayı tercih ettik.

ulaşmak istedik. Bu sayede metinde kelimelerin anlamlarına, önermelerin yapılarına, tutarlılıklarına ve önermeler arası ilişkilere baktık. Bu anlamlar muhatapların zihinsel modellerinde en iyi hatırlanan ve en kolay üretilen anlamlardır (van Dijk, 2006). Bu sebeple hangi sözcüklerin seçilerek ön plana taşındığı, bu sözcüklerin neleri temsil ettiği ve bu temsillerin hangi kelime ve önermelerle oluşturulduğu analiz için önem kazanmaktadır.

Makalenin Tarihsel Bağlamı

Van Dijk'a (2008,2006) göre, analizde, metnin sunulduğu bağlamın incelenmesi önemlidir. Bu nedenle metnin sunulduğu zaman/mekânın, ulaşmayı hedeflediği kişilerin özelliklerinin, mevcut bilgilerinin ve ideolojilerinin dikkate alınması gerekir. Bu sebeple bu kısımda makalenin yazıldığı dönemin atmosferi makalenin çerçevesi bağlamında tasvir edilmeye çalışılacaktır.

Bu büyük resim karesini genel olarak şu şekilde betimleyebiliriz: Türkiye'nin yakın tarihinde, "İkinci Meşrutiyet" olarak anılan dönem (1908-1923), padişahın tek yetkili kişi oluşunun elinden alındığı adına "hürriyet" denildiği dönemi ve bu dönemi sahiplenene ittihatçıların icraatları ile anılır. Bu dönemde II.Abdülhamid'le özdeşleştirilen bir "istibdat" rejimi sona erdirilmiş, ülkede "hürriyet" taraftarı olanlar bir araya gelmiştir. 1908'de, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra, Osmanlı İmparatorluğunun sosyal ve siyasal yaşamında büyük bir değişim ve hareketlilik başlar. Meşrutiyetle beraber artık ulus-devlet ve milliyetçiliğin esasları ele alınmakta müsavat, hürriyet, uhuvvet gibi kavramlar tartışılmaktadır. Esas olarak Fransız ihtilali ile

Avrupa’da gündeme gelen bu kavramlar Osmanlı aydınları arasında 1908 itibariyle daha çok yer edinir.

Bu durumdan istifade eden Kürtler de harekete geçer, 5 Aralık 1908’de Kürt Teavun ve Terraki gazetesi yayınlanır. Bu gazetenin isminin anlamı “Kürt yardımlaşma ve ilerleme gazetesi” idi. Gazete kendisi ile aynı adı taşıyan Kürt Teavun ve Terraki Cemiyeti’nin yayın organıydı. Cemiyetin kuruluş amaçları arasında Kürtlerin “kalkınma, kültür, eğitim, ticaret ve sanayi” alanlarını geliştirmek; dinin ve devletin terakkisine ve hayat bulmalarına vesile olan meşrutiyet ve meşvereti muhafaza ve devam ettirmek vardır (Tunaya, 2011).

Bediüzzamanın bu makalesi, 12 Aralık 1908’de Kürd Teavün ve Terakki Gazetesinde, “Ey Gelê Kurdan/Ey Kürtler” başlığıyla Kurmanci-Kürtçe olarak yayınlanmıştır. Makale gazetenin ilk sayısında yayınlandıktan bir hafta sonra ikinci sayıda Türkçe olarak tekrar yayınlanmıştır. Bu metin, “*Bediüzzamanın Kürtlere Nasihati*” olarak bilinmektedir. Makalenin yayınlandığı tarihte ikinci Meşrutiyet ilan edilmiş ve Osmanlı’da yeni bir siyasi devir başlamıştır.

Bediüzzaman İstanbul’a 1907 yılında gelir. Bu dönemde daha çok sosyal ve siyasal konular üzerinde yoğunlaşır. Bir taraftan Abdülhamid’den Kürdistan’da ilim ve irfan faaliyetinin hızlandırılması için değişik merkezlerde darülfünunlar ve mektepler açtırılması talebinde bulunmakta, diğer taraftan mutlakiyet yönetimine karşı mücadele veren meşrutiyetçi ve hürriyetçi hareketleri desteklemektedir. Bu çerçevede dönemin

siyasal, sosyal ve kültürel faaliyet gösteren tüm cemiyet, dernek ve kulüpleriyle ilişki içerisinde.

Bediüzzaman bütün Kürtleri muhatap alan bu makaleyi bu dönemde kaleme alır. 1908 yılında Kürt Teavün ve Terakki Gazetesinde yayınlanan ve Bediüzzaman'ın "Kürt Manifestosu" olarak da bilinen bu makale, o dönemde Kürtlerin içinde bulunduğu sosyopolitik ve ekonomik durumu analiz niteliğindedir. Yanı sıra meşrutiyetle beraber oluşan yeni konjonktürde Kürtlerin içinde bulunduğu olumsuz şartlardan bir çıkış noktası da sunmaktadır.

Makalenin yayınlandığı tarihten günümüze kadar geçen sürede ise; Türkiye içindeki Kürt toplumu sosyokültürel olarak kendi değerlerini yaşamak için birçok mücadele içerisine girmiştir. Bu mücadele Türkiye'nin siyasi tarihi içerisinde farklı şekillerde devam ettirilmiştir. Günümüzde makalede dile getirilenlerin ve muhatap olarak Kürtlerin bugün dahi içerisinde bulunduğu sosyal, siyasal, kültürel şartlar canlılığını korumaktadır.

ANALİZ

Başlıklar metinde yer alan söylemin ne hakkında olduğunu ortaya koyar ve söylemin taşıdığı en önemli bilgiyi/anlamı somutlaştırarak kolayca hatırlanmasını sağlar (Van Dijk 2008, 2006). Başlıklar, metni hazırlayanlar tarafından bilinçli olarak bu niyetle belirlenir. Bu suretle iletmek istediği temel anlamı/bilgiyi vurgulayarak alıcıların/okuyucuların anlamalarının ve olaya ilişkin 'zihinsel modellerinin' oluşumunu etkilerler (Van Dijk 2008).

Metnin başlığı “*Ey Gelê Kurdan/Ey Kürtler*”dir. Başlıkta dikkati çeken ilk şey bunun bir hitap oluşudur. Buna göre metni okumaya başlayan bir Kürt, kendini hemen konunun muhatabı olarak görmeye başlayacaktır. Bununla birlikte muhatabından ne isteyeceği ya da ne gibi özelliklere sahip olduğu açık değildir. Başlık sadece muhatabının vasfına yani Kürt oluşuna seslenmektedir. Bediüzzaman’ın kendi eserlerinden muhatabın belli/belirsiz oluşu ile ilgili iki örnek verip konunun daha anlaşılır hâle gelmesini sağlayalım. Bediüzzamanın (1910), “*Kürdistan Ulema ve Meşayih ve Rüesa ve Efradına Meşrutiyete Dair Telkinattır*” adlı eserine baktığımızda (2004 s/29), muhatabın kim olduğu başlıktan anlaşılıyor. Buna göre muhataplar: Alimler, Şeyhler, Reisler ve bütün Kürtler’dir. İncelemekte olduğumuz makale-nin başlığında ise “*Ey Kürtler*” diyerek seslendiği muhataptan ne istediği de açık olmamakla birlikte dikkatlerini kendisine çevirmelerini talep ettiğini söylemek mümkündür. Bediüzza-man kendisini dinlemelerini talep ediyor, böylelikle dikkatlerini çekmiş olacaktır. Bediüzzaman’ın Kürtlerin dikkatini çekmek istemesi ve dikkatleri kendi sözünde toplamayı, Kürtler arasındaki konumuna dayandırılabilir. Yanı sıra İslam âleminin bilinen ve kıymet verilen âlimi sıfatıyla konuşacak olması da dikkatin toplanacağını garantisidir. Bu metinde göreceğimiz üzere inşa edilen söylemin gücü bu sığata dayanmaktadır.

Metin şu cümlelerle başlıyor:

İttifakta kuvvet, ittihadda hayat, uhuvvette saadet, hükûmette selamet var. İttihadın habl-ı metinini (sağlam

ip), muhabbetin dayanıklı halatını sıkı tutun ki, sizi belalardan kurtarsın. Güzelce kulak veriniz, dinleyiniz; size bir şey söyleyeyim.

Makalenin ilk cümleleri üç temel kavram üzerine odaklanıyor: *ittifak*, *ittihad* ve *uhuvvet*. Bu kavramlar meşrutiyetle birlikte yenilik isteyen Osmanlı aydınlarının da sıkça kullandığı ve dünyadaki özgürlük hareketlerinde de karşımıza çıkan kavramlardır. Özellikle de Fransız ihtilalinden mülhemle kullanılıyor: *hürriyet*, *müsavat* ve *uhuvvet*. Bu üç kavram genel olarak “birlik, bir olmak” anlamındadır.

Bu kavramlarla eşleştirilen ve söylemin eylem yönelimini ortaya koyan üç farklı kavram kullanılmış: *kuvvet*, *hayat* ve *saadet*. Yani biri diğerinin bir ön şartı gibi ifade edilmiş. Dolayısıyla söylemin gücü, hedef olarak gösterilen eylem üzerinden dile getirilmiş. Aşağıda da görüleceği üzere makalenin geneline yayılmış olan bu üç eylem yönelimi, makalenin bir özeti şeklindedir. Son kısımda da belâlardan kurtuluşun çaresi olarak yine bu üç eylem yönelimi gösteriliyor. Fakat “*belâ*” ile neyin kastedildiği belli değildir. Çünkü “*belâ*” deyince bu söz; somut olarak tarif edilebilir bir korku, zarar verici bir durum ya da nesne olabilir. Bu metinde ise ‘*belâ*’ ile ne kastedildiğinin sınırları çizilmemiştir. Bir önceki cümleden de anlaşılacağı üzere, “*kuvvet*, *hayat*, *saadet* ve *selamet*”, söylemin eylemsel yönelimini gösteriyordu. Dolayısıyla bu eylemin gerçekleşmemesi “*belâ*” kavramı üzerinden ifade edilmek istenmiş olabilir. Bu şekilde bir sınırlandırılma

yapılıyor olsa da, yelpazenin (“*kuvvet, hayat, saadet ve selamet*”) çok daha geniş tutulduğu görülmektedir.

Paragrafın son cümlesinde, muhatabını doğrudan etkileyecek ve dikkatini kendisine celb edecek bir ifade kullanılmıştır.

Güzelce kulak veriniz, dinleyiniz; size bir şey söyleyeyim.

Bu ifade ile muhatabını aynı zamanda ihtiyaç duyduğu ya da bilmediği bir meseleyi dinleme konumuna sokmaktadır. Kendisi ise bu konuyu bilen ve onları haberdar edecek konumundadır. Çünkü birisi özellikle de statü sahibi birisi “*bana iyice kulak verin size bir şey söyleyeceğim*” dediğinde muhtemelen ortaya çıkacak olan anlam, muhatap edilenin yeni bir bilgi ile karşılaşacağıdır.

Biliniz ki üç, evet üç cevherimiz vardır ki, muhafazasını bizden istiyorlar.

Bir önceki cümlede bir durum tespiti söz konusuydu. Ve bunu da karşıdakine anlatma meselesi vardı. Şimdi bu yeni cümle ile artık burada yazarın/konuşanın kendini, muhatap ile bir görme meselesinden söz edebiliriz. *Üç cevher*’e işaret ederek Bediüzzaman, bu cevherlerin muhafazasının “bizden” istendiğini, talep edildiğini söylemektedir. Kullandığı “biz” zamiri ile Kürtleri kastetmektedir. “Biz” zamiri ile aynı zamanda Bediüzzaman kendisinin bilen ve haberdar eden konumunu muhataplarıyla eşlemektedir. Fakat bu eşlemedeki amaç bir anlamda kendi aracı

konumunu kuvvetlendirmek içindir. Kendisi bu cevherlerin korunması gerektiği bilgisini aktarandır. Muhafaza etmekle kendilerini vazifeli gören, kendisi de dâhil tüm Kürtlerdir ve bu vazifeyi talep eden de cevherlerin kendisidir. Cevherler burada kıymeti olan ya da kıymeti olup da ihmal edilendir. Ayrıca cevherlerden burada kişi olarak bahsedilmektedir yani kişiselleştirilmektedirler. Kürtlerden muhafaza edilmesi istenen şeyin soyut bir madde olduğu düşünülecek olursa kişiselleştirme ile metin, bu soyut olanı ete kemiğe büründürerek varlık hâline sokmaktadır. Bir başka ifade ile soyut olanı somutlaştırmaktadır. Kürtlere bu somut hâli ile hitap etmektedir. Cevherler kendilerini bu şekilde somuta indirgeyerek Kürtlerden kendilerini (cevherler) korumalarını talep etmektedir. Bu talebe vasıta kılınan da Bediüzzamanın kendisidir. Zira muhafaza edilmesi gerektiğini hatırlatan Bediüzzaman'ın kendisidir.

Metin bu üç cevheri tanımlamaya başlar:

Birincisi: İslamiyet, ki milyonlarla şühedamızın kanını ona baha vermişiz.

İkincisi: Cevher-i insaniyet, ki bizi heyet-i içtimaiye (toplum) nazarında insan gösterecek odur.

Üçüncü: Milliyet, ki pişevalarımızın (önder), seleflerimizin ruhlarını mezarda şad ettirecek bir tuhfemiz (hediye) ve onlarla rabita-i ezeliye ve ebediyemiz (ezeli ve ebedi bağ) olacaktır.

Şimdi her birini tek tek ele alalım:

Birincisi: İslamiyet, ki milyonlarla şühedamızın kanını ona baha vermişiz.

İslamiyet'in cevher oluşu, uğruna feda edilen milyonların kanı ile ifade edilmiş.

İkincisi: Cevher-i insaniyet, ki bizi heyet-i içtimaiye (toplum) nazarında insan gösterecek odur.

Toplum gözünde “biz” Kürtleri insan gösterecek olan cevher. Bu nutuk şeklindeki metnin bütününde de seyredilebileceği üzere Bediüzzaman Kürt olmayı, metinde dile getirilmeyen diğerlerinden ayrı işaretliyor. Toplumdaki diğer kimlikler, gruplar arasında insan sıfatından sayılmakla ilgili üstü kapalı ama her zaman hatırlanana (van Dijk, 2008/2006) gönderme yapmaktadır. Toplum nazarında yani diğer unsurları arasında adamdan sayılma ile ilgili meseleler. Bediüzzaman bu mesele- nin insaniyet cevheri ile çözüleceğini imâ ederek bu cevherin korunmasını talep etmektedir. İnsan oluş, toplumun içinde yer alışı ile ete kemiğe bürünecektir ve niteliğinin kalitesi bu cevherle belirlenecektir. Ama bu ifade bize bu insanlık cevhe- rinin ne olduğunu açık ifade etmemektedir. Dikkat çekici olan tüm metnin akışına hâkim söylemde de izlenebileceği üzere, Bediüzzaman bu cevheri ifade ederken Kürtleri toplumun diğer

kimliklerinden ayrı tutmamaktadır ama bu bütünün içinde yer alan Kürtlere hitap etmektedir. Nitekim üçüncü cevherin ifadesi ile bu durum biraz daha aydınlık kazanmaktadır.

Üçüncüsü: Milliyet, ki pişevalarımızın (önder), seleflerimizin ruhlarını mezarda şad ettirecek bir tuhfemiz (hediye) ve onlarla rabita-i ezeliye ve ebediyemiz (ezeli ve ebedi bağ) olacaktır.

Buradaki ifadede milliyet bir cevherdir ve bir işlevi vardır. Bu işlev de, bir milletin mazisiyle bağ kurma vazifesidir. Bizden önce gelenlerle ve önderlerle kurulacak bağ bugünü ve geleceği birbirine bağlayacaktır. Geçmişin hatırdan tutularak bu bağın kurulması (van Dijk, 2008), bunu sağlayanların geçmiştekilere ve önderlere verecekleri bir hediyedir. Bu cevheri, makalenin yazıldığı dönemin sosyal ve siyasal hareketliliği içinden okumak aydınlatıcı olacaktır. Dönem bu coğrafya için milliyetçilik hareketlerinin hızlandığı ve ulus devletlerin kurulduğu dönemdir. Osmanlının ittihatçı subayları milliyetçi fikirlerle ulus devletin temellerini kurar ve uygularken Kürtlere Bediüzzamanın yaptığı bu milliyet telkininin bir sebebi de milliyet bilincinin uyandırılması olabilir. Ama bu “uyanış” metinde açık şekilde işaretlenmemektedir. Ayrıca “uyanışın” ayrı bir ulus inşası olup olmadığı da açık değildir. Fakat birinci cevherin niteliği hatırlanacak olursa İslam cevheri, böylesi bir uluslaşma önündeki en büyük engel olacaktır. Burada milliyetin bir kimlik olduğunu ve bu kimliğin geçmişle biçimlendirilip geleceğe aktarılacak

bir misyon olarak kavramlaştırılmaya çalışıldığını söylemek daha mümkündür.

Metnin şu noktaya kadar olan analiziyle seyrettiğimiz şey Bediüzzaman'ın üç cevher çerçevesinde tanımlamaya çalıştığı Kürt; geçmişiyile bağıni gelecekte sürdürerek kendini bilen, ama İslam cevherini önde ve biricik bilen ve de *heyet-i içtimaiye* (toplum) *nazarında* diğerleriyle birlikte insan olarak ete kemiğe bürünendir.

Bediüzzaman ilk paragrafta bu üç cevheri yani Kürt'ü var eden cevherleri aktardıktan sonra devamında bu üç cevheri tehdit eden üç düşmanı anlatmaya başlar.

Şu üç cevhere mukabil bir de üç düşmanımız vardır ki bizi mahvediyor.

Düşman söylemi, mahvedici bir özelliğe sahip oluşu üzerinden güçlendirilmeye çalışılmış. Maruz kalanlar “biz” üzerinden hem konuşan hem de muhatapların hepsini kapsamaktadır. Düşman denilince ilk akla gelen fiziki yapısı olan bir şeydir. Ama aşağıda da göreceğimiz şekilde bu, toplumsal hayatı etkileyen sosyal şartlardır.

Birincisi: Fakr (fakirlik), ki İstanbul'daki kırk bin hammalın vücudu o düşmanımızın nümune-i tasallutudur (musallet olma örneği).

Burada fakirlik bir düşman olarak ifade edilmiş. Bediüzzaman, fakirliğin düşman oluşunu daha sonraki çalışmalarında sürekli zikreder ve ayrıntılandırır. Sözelimi 1912’de yayınladığı Münazarat’da (2004 s/77) “bizim düşmanımız ve bizi mahveden, cehalet ağa ve oğlu zaruret efendi ve hafidi husumet beydir.” diye *fakirliğin içini açmaktadır*. Buradaki metinde ise düşman argümanını güçlendirmek için somut bir ifade kullanılmış: İstanbul’da çalışan kırk bin hamal. Bediüzzaman Kürtlere İstanbul’daki Kürtleri örnek göstermektedir. Burada akla gelen neden İstanbul, neden sözelimi Diyarbakır’daki Kürtleri işaret etmediğidir. Ayrıca sayı vererek ifadesindeki eylemi güçlendirmeye çalıştığı hamal grubundan bahsetmektedir. İstanbul’da hamallar ve hamallar piyasası bugün dahi Kürtlerin elindedir. Kürt hamalların o dönemdeki konumları ve eylemleri dikkat çekicidir. O dönemde Kürt hamallar dernek kurup, bunun vasıtasıyla toplumsal olaylara müdâhil oluyorlardı. Birçoğu da liman işçisi olarak çalışıyordu. Nitekim 1908 yılında Avusturya’ya karşı yapılan boykotta da ciddi rol almışlardı. Bediüzzaman bunu şu şekilde ifade etmiştir: “Hamalların Avusturya’ya karşı boykotajları ve en müşevveş ve heyecanlı zamanlarda akilane hareketleri ve bu boykotajla Avusturya’ya karşı harb-i iktisadi açmışlar” (Bediüzzaman, 1912/2004). Boykotun etkinlik kazanmasında liman işçilerinin çok büyük etkileri olmuştur. Öyle ki Avusturya ve Osmanlı devletleri arasındaki diplomatik temasların ana konusunu da hamalların bu direnişi oluşturmuştur (Çetinkaya, 2004). Netice olarak Kürt hamalların toplumsal olaylara müdâhil olabilecek failliği vardır ama aynı zamanda

“fakirlik düşmanının” savunmasız muhatabıdır. Tüm bir Kürt toplumunu hamallar üzerinden fakir göstermekle birlikte bu fakirlikten ne kast ettiği açık değildir. Vücutlarında fakirliğin örneklerinin ya da tasallutunu görebileceğimizi söylemektedir. Muhtemelen dönemin herkesi pençesi altına alan, o sıralar tedavisi olmayan tüberküloz hastalığına işaret etmektedir. Nitekim o sıralarda Karadeniz kıyıları da aynı fakirlik ve hastalıktan yaygın bir şekilde muzdaripti.

İkincisi: Cehl (cehalet), ki birinci düşmanımızın istilasına büyük bir yardımcıdır. Zebun-u fakr (yoksulluk düşkünlüğü) olan o kırk bin hammalın içinde binde biri bir gazeteyi okuyamıyor ki bir tarik-i necat (kurtuluş yolu) bulsun.

Bediüzzaman burada ittihatçıların dönemin yaygın ve güçlü söylemi olan, eğitimin yaygınlaştırılmasıyla toplumun batılı devletlerin düzeyine çıkacağı inancını Kürtler için kullanmaktadır. Buradaki argüman, yoksulluğun pençesindeki cahil kişilerin gazete dahi okuyamadıkları için kurtuluş yolunu da bulamadıklarıdır. Kurtuluş yolu bilginin kitlelere yayıldığı ya da kitlelerin yaygın şekilde haberdar edildiği gazetelerde yer almaktadır. Eğitim ve gazetenin fakirlik ve cehaletle ilişkilendirilmesi daha sonraki cumhuriyet yıllarında da kullanılan, bireylerin sık sık hatırlayıp kullandıkları bir zihinsel temsil olacaktır. Netice, cehalet ki yoksulluğun yandaşı ve yoldaşıdır, kurtuluşun engelidir. İlginç olan, her türlü eylem ve anlamın sözlü aktarıldığı, eğitimin yaygın olmadığı Osmanlı halklarının

ve de Kürtlerin değişim ve dönüşümünün, dönemine göre yeni bir hareket olan modernist bir düşünceyle, gazete yoluyla haberdar olarak yaygınlaştırılabileceğine duyulan inançtır. Bu söylem güçlüdür, toplumun entelektüelleri arasında ve idarecilerinin gelecek dünyanın tasavvurundaki en önemli argümanlarını inşa eden bir söylemdir: eğitim yoluyla kalkınmak ve refaha ulaşmak. Nitekim gelecek yıllarda kurulacak olan Türkiye Cumhuriyeti de bu modernist söylemin içinden hareket edecek, eğitimlerin birleştirilmesiyle tek tip eğitim güdecek ve bu suretle toplumdaki halkları tek tipleştirmeye çalışacaktır.

Üçüncüsü: İhtilaf ve muadat-ı cahilanemizdir (cahilce karşılıklı düşmanlık), ki biz birbirimizle boğuştukça bir terbiyeye bihakkın kesb-i istihkak (hak etmiş olma) ediyorduk. Hükûmet dahi terbiye-i vifakiye (uzlaştırmacı terbiye ve eğitim) yerine tezyid-i nifaka (parçalamayı artırma) çalışıyor, hakkımızda her nevi zulüm ve itisaf (haksızlık) icrasına bizi layık görerek insafsızlık ediyordu.

Üçüncü cevherde milliyetin bir bağ kurma vazifesi gördüğünden bahsetmiştik. Üçüncü düşmanda ise ihtilafın başkasının zulmüne davetiye çıkarmasından bahsediyor. Bu ihtilafı giderecek olan, hükümettir/yönetimdir. Hükümet burada Kürtlerin karşısında, onların üzerinde bir konumda yer alan idaredir. Hükümetten beklenen Kürtler arasındaki bu cahilce düşmanlıkları ve ayrılıkları engellemesidir. Burada zihinsel bir model olarak Bediüzzaman, Kürtler arasındaki çekişmeleri

hatta ihtilafları hemen hatırlara getirtmektedir. Hatırlanan ve her daim süren bu ihtilaf ve kavgaları körüklememesi gereken hükümettir. Ki hükümetten kast edilen İstanbul yönetimidir, talep edilen, ihtilaflı Kürt gruplar arasında uzlaştırmacı olması, buna uygun terbiye ve eğitimi Kürtlere vermesidir. Ama hükümet eden, Kürtler arasında uzlaşa sağlayacağına aradaki ihtilafı daha da artırmaktadır. Ki bu da bağlamı oluşturan hatıralardandır.

Şimdi bilmeli ve anlamalıyız ki, şu üç düşmanımızı kahretmek ve o üç cevherimizi onların ellerinden kurtarmak için de elmastan masnu (yapılmış) üç seyf-i satı-ı celadet (parlak yiğitlik kılıcı) bize lazımdır.

Şu ana kadar makalede, üç düşman ve üç cevherden bahsetti. Şimdi artık üç düşmanın kahredilmesi ve cevherlerin de muhafazası gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Bunun nasıl yapılacağı bilgisi yine üç şekilde açıklanmaktadır. Üç cevherin kimin elinden kurtarılacağı (üç cevherimizi onların ellerinden kurtarmak) net olmamakla beraber, sahip olunan üç cevherin üç düşmandan korunması gerektiği şeklinde anlayabiliriz. Dolayısıyla bu üç düşman daha önce bahsedilen, cehalet, fakirlik ve ihtilaf'tır.

Birinci kılıncımız maarif (eğitim-öğretim); ikinci, ittifak ve muhabbet-i milli; üçüncü de, teşebbüs-ü şahsi ve sa'y-i nefsidir (kişisel çaba ve gayret). Herkes nefsine itimad etme-

lidir ki, haricin muavenet imtinanından (yardım minneti), tezelliülden (zillet), iftikardan (muhtaç olma) istiğna (ihtiyaç duymama) hasıl etsin, mezellet (alçalma) yükleri altında eğilmekten, her dest-i kahr-i itisafa (kahredici, haksızlık eden el) boyun eğmekten azade kalsın .

Birinci kılıncın eğitim olduğundan bahsedilmiş. Bu da ikinci düşman olan cehaletin/eğitimsizliğin çözümüdür. Ama eğitimin içeriğinin nasıl olduğu hakkında bir bilgi net değildir. İkincisinde ittifak ve muhabbet-i millidir. Bu da üçüncü düşman olan ihtilafın çaresi ve üçüncü cevher olan milliyetin muhafazası içindir. Üçüncüsü de kişisel gayret ve çabadır. Bu da birinci düşman olan fakirliğin çaresidir. Böylece, başkasının minnetine, yardımına ihtiyaç kalmayacağı; zillet ve alçalmadan kurtaracağı ve kimseye de boyun eğmeyeceğini söylüyor.

Buradan anladığımız kadarıyla, üç düşmandan biri olan fakirliğin çaresi olarak da, Kürtlerdeki bireyselliğin ve kendi başına hareket etmek olduğunu görüyoruz. Çünkü bu yolla, gelecekte hüküm ferman olacak olan mucitlik, şahsi teşebbüs ve hür düşünmeye temel olan bazı toplumsal özelliklere sahip olduğunu söylüyor. İlginç olan bir nokta da, bu toplumsal özelliklerin o dönem şartları içerisinde, Kürtlerin bir başka düşmanı olan, ihtilaf ve keşmekeşliğe sebep olduğuydu. Dolayısıyla bir toplumun bir özelliği, bağlama göre onlar için bir avantaj ya da dezavantaj olabilmekte.

Son vasiyetim şudur: Okumak, yine okumak, yine okumak! Sonra, birbirinizin elini sıkı tutmak, ittihad etmek, ittifak âleminde yaşamak!

KAYNAKÇA

- Bediüzzaman Said Nursi (2004). İctimai Dersler. Zehra Yayıncılık, İstanbul.
- Çetinkaya, Y. D. (2004). 1908 Osmanlı Boykotu Bir Toplumsal Hareketin Analizi, s.189, İletişim Yayınları.
- Dijk, van.T. (2008) Discourse and Context: A sociocognitive approach. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dijk, van.T. (2006) Discourse, context and cognition. Discourse Studies 8: 159 <http://dis.sagepub.com/content/8/1/159>
- Tunaya, T. Z. (2011). Türkiye’de Siyasal Partiler, cilt 1, İkinci Meşrutiyet Dönemi. İletişim Yayınları.

Kürd Teaviün ve Terakki Gazetesi

Sayı: 2, Sayfa:13; 12 Aralık 1908

(Bediüzzaman Molla Said-i Kürdî'nin gazetemizin 1 numrolu nüshasında münderic Kürdçe makalesinin Türkçesi)

Ya ma'sere'l-Ekrad! (Ey Kürtler)

İttifakta kuvvet, ittihadda hayat, uhuvvette saadet, hükûmette selamet var. İttihadın habl-ı metinini (*sağlam ip*), muhabbetin dayanıklı halatını sıkı tutun ki, sizi belalardan kurtarsın. Güzelce kulak veriniz, dinleyiniz; size bir şey söyleyeyim: Biliniz ki üç, evet üç cevherimiz vardır ki, muhafazasını bizden istiyorlar:

Birincisi: *İslamiyet, ki milyonlarla şühedamızın kanını ona baha vermişiz.*

İkincisi: *Cevher-i insaniyet, ki bizi heyet-i içtimaiye (toplum) nazarında insan gösterecek odur.*

Üçüncü: *Milliyet, ki pişevalarımızın (önder), seleflerimizin ruhlarını mezarda şad ettirecek bir tuhfemiz (hediye) ve onlarla rabıta-i ezeliye ve ebediyemiz (ezeli ve ebedi bağ) olacaktır.*

Şu üç cevhere mukabil bir de üç düşmanımız vardır, ki bizi mahvediyor:

Birincisi: *Fakr (fakirlik), ki İstanbul'daki kırk bin hammalın vücudu o düşmanımızın nümune-i tasallutudur (musallet olma örneği).*

İkincisi: Cehl (*cehalet*), ki birinci düşmanımızın istilasına büyük bir yardımcıdır. Zebun-u fakr (*yoksulluk düşkünü*) olan o kırk bin hammalın içinde binde biri bir gazeteyi okuyamıyor ki bir tarik-i necat (*kurtuluş yolu*) bulsun.

Üçüncüsü: İhtilaf ve muadat-ı cahilanemizdir (*cahilce karşılıklı düşmanlık*), ki biz birbirimizle boğuştukça bir terbiyeye bihakkın kesb-i istihkak (*hak etmiş olma*) ediyorduk. Hükûmet dahi terbiye-i vifakiye (*uzlaştırıcı terbiye ve eğitim*) yerine tezyid-i nifaka (*parçalamayı artırma*) çalışıyor, hakkımızda her nevi zulüm ve itisaf (*haksızlık*) icrasına bizi layık görerek insafsızlık ediyordu.

Şimdi bilmeli ve anlamalıyız ki, şu **üç düşmanımızı** kahretmek ve o **üç cevherimizi** onların ellerinden kurtarmak için de elmastan masnu (*yapılmış*) **üç seyf-i satı-ı celadet** (*parlak yiğitlik kılıcı*) bize lazımdır:

Birinci kılıncımız maarif (*eğitim-öğretim*); **ikinci**, ittifak ve muhabbet-i milli; **üçüncü** de, teşebbüs-ü şahsi ve sa'y-i nefsidir (*kişisel çaba ve gayret*). Herkes nefsine itimad etmelidir ki, haricin muavenet imtinanından (*yardım minneti*), tezellülden (zillet), iftikardan (*muhtaç olma*) istiğna (*ihtiyaç duymama*) hasıl etsin, mezellet (*alçalma*) yükleri altında eğilmekten, her dest-i kahr-i itisafa (*kahredici, haksızlık eden el*) boyun eğmekten azade kalsın.

Son vasiyetim şudur: Okumak, yine okumak, yine okumak! Sonra, birbirinizin elini sıkı tutmak, ittihad etmek, ittifak âleminde yaşamak!

Molla Seid

Kurd Teawun we Tereqqî Gazetesi

Hejmar: 1, Rûpel: 7

22 Teşrîn-î Sanî 1324/5 Kanûna Ewîl 1908

“Ey Gelî Kurdan!

Îttîfaqê de quwet, îttihadê de heyat, di biratîyê de seadet, hukûmetê de selamet heye. Kapika îttihadê û şîrîta muhebbetê qewî bigrin, da we ji belayê xelas ke. Qenc guhê xwe bidinê, ezê tiştêkî ji we re bibêjim:

Hun bizanin ku sê cewherê me hene; hifza xwe ji me dixwazin. Yek Îslamiyet e; ku hezar hezar xûna şehîdan buhayê wê dane. Ê duduyan insaniyete; ku lazime em xwe nezera xelqê de bi xizmeta ‘eqîlî, ciwanmêranî û insaniyeti xwe nîşanî dunê bidin.

Ê sisîyan millîyeta me ye, ku meziyetê da me; ê berê ku bi qenciya xwe sax in, em bi karê xwe, bi hifza millîyeta xwe, ruhê wan qebra wan de şad bikin. Piştî wê, sê dijminê me hene, me xerab dikin:

Yek feqîrtî ye; Çil hezar hemmalê Îstenbolê delîlê wê ye. Ê duduyan cehalet û bêxwendinî ye; ku hezar ji me da yek “qazete” nikarin bixwînin delîla wê ye. Ê sisîyan dijminî û îxtîlaf e; ku ev ‘edawet, quweta me wunda dike, me jî musteheqî terbiyê dike û hukûmet jî ji bêînsafîya xwe zulm li me dikir. Ku we ev seh kir, bizanin çara me ev e; ku em sê şûrê elmas bi dest xwe bigrin, ta ku em hersê cewherê xwe ji dest xwe nekin û hersê dijminê xwe ser xwe rakin.

Û şûrê 'ewil: Me'rîfet û xwendine.Ê duduyan: Îttifaq û muhebbeta millî ye.Ê sisîyan: Însanê bi nefsa xwe şuxla xwe bike û mîna sefîlan ji qudreta xelkê hêvî neke û piştî xwe nedetê. Û wesîyeta paşî: Xwendin, xwendin, xwendin... Desthevgirtin, desthevgirtin, desthevgirtin...

Mela Seid

Kurd Teawun we Tereqqî Gazetesi

Hejmar: 1, Rûpel: 7

22 Teşrîn-î Sanî 1324/5 Kanûna Ewîl 1908

بَدِيعُ الزَّمَانِ مَلَا سَعِيدُ كُرْدِيْنِكْ صَنْبَاجِي

!ای گلی کردان

اتفاقیده قوت، اتحادی ده حیات، دی براته پیده سعادت، حکومتی ده سلامت هه به کاپیکا اتحادی و شریطا محبتی قوی بگرین دا وه ژ ب یلای خلاص که، قنج گوھی خوا بده نی: آزی تشتی ژ ورا بییژم

هون بزانی! کو سه جوهری مه هه حفظا خوا ژ مه دوخوژین، یک اسلامیت کو هزار هزار خون شهیدانه بهای وی دانه، نه دودوا انسانیت کو لازمه ام خوا نظرا خلقی ده بخمتا عقلی جوامیرانی و انسانیتی و خوا نشان دنی بدین، نه سیمیان ملیتا مه به کو مزیتی دا مه، نه بری کو بهتجی و خوا ساغین ام به کاری خوا بحفظا ملیتا او خوا روحه وان قبرا واده شادبکین، پشتی وی سه دژمنی مه هه نه مه خراب دیکین: یک فقیرتی به، چهل هزار حامل استانبولی دلبلی وی به، نه دودان جهالت ویی خواندنی کو هزار ژ مه دا یک قازته نیکارین بخوانین لیلی وی به، نه سیمیان دژمنی واختلافه کو آف عداوت قوتا مه وندا دیکه مه ژی مستحق تربیه دکه وحکومت ژی ژ بی انسانیا خوا ظلم لمه دیکیر

کو وه او سه کر بزانی چارا مه اوه: کو ام سه شور ألماس بدست خوا بکرن تا کو ام هرسه جوهره خوه ژ دست خوه نکن! هرسه دژمنی خوا سر خوا راکن وشور اول معارف وخوندینه، نه دودویان اتفاق ومحبتا ملی به، نه سیمیان انسانی بنفسا خوا شغلا خوا بیکه ومینا سیفیلان ژ قدرتا خلقی هیقی نکه وپشتا خوا نده تی

وصیتا پاشی خواندن خواندن خواندن، دست هف کیرتین دست هف کیرتین دست هف

کیرتین.

ملا سعید

DİZİN

C

cinsel kimlik 120
cinsiyet 33, 34, 35, 42, 44, 51, 68,
69, 88, 90, 91, 93, 100, 103,
114, 120, 131, 132, 134,
137, 138, 139, 140, 141,
146, 150, 153, 155, 157,
159, 160, 161, 162, 163,
164, 165, 167, 169, 170,
171, 172, 173, 174, 175,
177, 178, 179, 180, 181,
182, 183, 184, 185, 186,
187, 188, 192, 200, 204,
209, 214, 215, 216, 220,
221, 222, 223, 224, 226,
227, 229, 231

Cinsiyetçiliğin İnşası 214

Cinsiyetçilik 7, 128, 215, 216, 217,
218, 225, 227, 228, 232,
233, 234

Connell 34, 74, 80, 83, 90, 91,
124, 126

D

dil strateji 134

E

Edley 35, 36, 38, 80, 83, 89, 90,
91, 95, 96, 120, 127
erkek olmak 35, 37, 40, 41, 42,
43, 44, 45, 46, 47, 48, 49,
50, 51, 54, 57, 58, 61, 72,
73, 74, 75, 76, 77, 78, 79,
80, 214

Eşcinsellik 91, 92, 93, 120, 127,
128

F

Fairclough 38, 83, 127, 212, 218,
219, 230, 233

G

gey 33, 67, 85, 91, 96, 99, 101,
102, 103, 104, 111, 114,
115, 117, 118, 123

Gey 94

H

homofobi 85, 93, 94, 95, 121, 122,
124

K

kendilik icraatı 11
konuşma analizi 5, 131, 134, 137,
138, 139, 141

O

özne inşası 57

P

psikoloji 10, 28, 36, 89, 93, 94,
140, 211, 212, 213, 222,
226, 231

S

Sancar 33, 84
Stoke 200

T

Toplumsal Cinsiyet 7, 83, 126,
132, 150, 162, 189, 233

U

üyelik kategorizasyon analizi 137,
143, 153, 198, 199

V

Van Dijk 190, 236, 238

Söylem Araştırmaları

Sibel A. Arkonaç

Bir önceki Söylem Çalışmaları kitabını takiple bu kitapta da yine genç arkadaşlarla konuşma ve söylem analizi yelpazesinin Türkiye'deki çalışma örneklerini bir araya getirdik .
Eylemin sözü belirlemesi dileği ile.

Sibel Arkonaç

sosyal medyada bizi takip edin!

/hiperkitaptr

/hiperkitaptr

